

ಲೋಲಂಬರಾಜಕೃತ

ವೈದ್ಯಜೀವನ

ಸುಪ್ರಸಿದ್ಧ ಪಂಡಿತ ಪುಟ್ಟಸಾಮಯ್ಯಕೃತ

ವೀರಿಕಾ

ಕರ್ಣಾಟಕ ಟ್ರೇಡ್‌ಸ್ಟಾಂಡರ್ಟ್

ಅಗ್ನಿ ನಯ ಸುಪಥಾ ಗಾಯಿ ಅಸ್ಮಾನ್

(ದ್ವಿತೀಯ ಮುದ್ರಣ)

ಪ್ರಕಾಶಕ.—

ಆಯುರ್ವೇದ ವಿದ್ವಾನ್

ಅಗರಂ ನೆಂಕಟರಾಮಪಂಡಿತ

All Rights Registered

ಬೆಂಗಳೂರು ಪ್ರೆಸ್, ಮೈಸೂರು ರೋಡ್, ಬೆಂಗಳೂರು ಸಿಟಿ.

1923

[ಬೆಲೆ ರೂ. ೩-೪-೦

To
The Memory
of
My Revered Father

AGARAM PUTTASWAMY PANDIT

Professor of Ayurveda
Maharaja's Sanskrit College, Mysore
and
Physician in the Court of
His Highness The Maharaja of Mysore.

(By his son **Ayurveda Vidwan Agaram Venkatarama Pandit**, *Publisher*.)

ಶ್ರೀ:

ಬ್ರಹ್ಮದಕ್ಷಾಶ್ವಿದೇವೇಶ ಭರದ್ವಾಜಪುನರ್ವಸು |
ಹುತಾಶವೇಶಚರಕ ವ್ರಭೃತಿಭ್ಯೋನಮೋನಮಃ ||
ಯೋಗೇನಚಿತ್ತಸ್ಯಪದೇನವಾಚಾಂ
ಮಲಂಶರೀರಸ್ಯಚವೈದ್ಯಕೇನ |
ಯೋಽಪಾಕರೋತ್ತಂಪ್ರವರಂಮುನೀನಾಂ
ಸತಂಜಲಿಂಪ್ರಾಂಜಲಿರಾನತೋಽಸ್ಮಿ ||

ವಿಜ್ಞಾಪನೆ.

ಆಯುರ್ವೇದದ ಅಭಿವೃದ್ಧಿಗೆ ಅಡಚಣೆ ಎಂದರೆ ರಾಜಾಂಗದ ಪ್ರೋತ್ಸಾಹವು ಕಡಿಮೆಯಾಗಿರುವುದೊಂದೇ ಅಲ್ಲವು ಗುಣಕಾರಿಗಳಾದ ಔಷಧಿಗಳೂ, ಶಾಸ್ತ್ರೀಯವಾದ ರೋಗಿಪರೀಕ್ಷೆಯೂ, ತಿಳಿಯದಿರುವುದೇ ಆಗಿರುವುದೆಂಬುದು ಹತ್ತಾರುವರ್ಷಗಳ ಆಯುರ್ವೇದ ಮತ್ತು ಪಾಶ್ಚಾತ್ಯ ವೈದ್ಯಶಾಸ್ತ್ರಗಳ ವ್ಯಾಸಂಗಾನುಭವಗಳಿಂದ ಕಂಡುಬಂದಿರುವುದು.

ಅದುಸಲುವಾಗಿ ಆಯುರ್ವೇದಾನುಸಾರವಾದ ರೋಗಿಪರೀಕ್ಷೆಯನ್ನು ಕುರಿತು ಪಾಶ್ಚಾತ್ಯಪದ್ಧತಿಯನ್ನೊಳಗೊಂಡು, ಒಂದು ಗ್ರಂಥವನ್ನು ಬರೆಯುತ್ತಿರುವೆನು ಶಾಸ್ತ್ರೀಯವೂ ಗುಣಕಾರಿಗಳೂ ಆದ ಔಷಧಿಗಳನ್ನು ಬಳಕೆಗೆ ತರುವುದಾದರೂ ಆರ್ಷೇಯಪಂಡಿತನಾದ ನನಗೆ ಕರ್ತವ್ಯವೆಂದು ತಿಳಿದಿರುವೆನು.

ತ್ರೀಮನ್ಮಹಾರಾಜರವರ ಸಂಸ್ಕೃತ ಮಹಾಪಾರಶಾಲೆಯಲ್ಲಿ ವೈದ್ಯ ಶಾಸ್ತ್ರದ ಪ್ರಧಾನಾಧ್ಯಾಪಕರೂ, ಆಸ್ಥಾನವಿದ್ವಾಂಸರೂ ಆಗಿ ಕೀರ್ತಿಶೇಷರಾದ ನಮ್ಮ ತೀರ್ಥಪಾದರು ತ್ರೀ ಪುಟ್ಟಸಾಮಿಪಂಡಿತರವರು, ವೈದ್ಯರತ್ನ ಪಂಡಿತ ಡಿ ಗೋಪಾಲಾಚಾರ್ಯರಂತಹ ತಮ್ಮ ಶಿಷ್ಯರನ್ನು ಆಯು

ವೇದದ ಪುನರುಜ್ಜೀವನ ಮಹಾಕಾರ್ಯದಲ್ಲಿ ನಿಯೋಜಿಸಿದುದು ಮಾತ್ರವಲ್ಲ ಹಲವು ಲೇಖನಗಳನ್ನೂ ಬರೆದಿರುವರು ಅವುಗಳಲ್ಲೊಂದಾದ ಈ 'ದೀಪಿಕಾ' ಎಂಬ ಕನ್ನಡ ವ್ಯಾಖ್ಯಾನವನ್ನು ಮೂಲಗ್ರಂಥವಾದ 'ವೈದ್ಯ ಜೀವನ' ದೊಡನೆ ಕನ್ನಡಿಗರ ಉಪಯೋಗಕ್ಕಾಗಿ ಪ್ರಕಟಿಸಿದ್ದೇನೆ ಈ ಗ್ರಂಥವು ೧೮೭೭ ನೆಯ ಕ್ರಿಸ್ತಾಬ್ದದಲ್ಲಿ ಮುದ್ರಿಸಲ್ಪಟ್ಟಿದ್ದು ಈವರೆಗೆ ಪ್ರತಿಗಳೆಲ್ಲವೂ ವೆಚ್ಚವಾಗಿ ಹೋಗಿದ್ದವು ಈಗ ಉಪಯುಕ್ತವಾದ ಹಲವು ಸಂಗತಿಗಳನ್ನು ಸೇರಿಸಿ, ವ್ಯಾಖ್ಯಾನದಲ್ಲಿ ವ್ಯತ್ಯಾಸವಿಲ್ಲದಂತೆ ಈ ದ್ವಿತೀಯ ಮುದ್ರಣವನ್ನು ಪ್ರಕಟಿಸಿರುವೆನು

ಈ ಮೂಲ ಗ್ರಂಥಕರ್ತನು 'ಗುಜರಾತ್' ಪ್ರಾಂತದವನೆಂದು ಕಾಣುವುದು ಈತನ ಹೆಸರು ಲೋಲಂಬರಾಜನು, ಕ್ರಿಸ್ತಾಬ್ದ ೧೮೩೩ ನೆಯ ಸಂವತ್ಸರದಲ್ಲಿ ಈತನಿದ್ದಿರಬಹುದೆಂದು ಹೇಳುವರು ಈ ಕವಿಯ ತಂದೆಯ ಹೆಸರು ದಿವಾಕರ ಭಟ್ಟನು, ಜಾತಿಯಲ್ಲಿ ಬ್ರಾಹ್ಮಣನು ಈ ಗ್ರಂಥವನ್ನು 'ರತ್ನಕಲೆ' ಎಂಬ ತನ್ನ ಪತ್ನಿಯನ್ನು ಕುರಿತು ಹೇಳಿದಂತೆ ಬರೆದಿರುವನು ರತ್ನಕಲೆಯ ನಿಜವಾದ ಹೆಸರು "ಮುರಾಸಾ" ಎಂದು ಈ ಗ್ರಂಥದಿಂದಲೇ ವ್ಯಕ್ತವಾಗುವುದು ಕೇವಲ ಪ್ರೇಮದಿಂದಲೇ ಮುರಾಸೆಯು ಕವಿಯಿಂದ ರತ್ನಕಲೆಯಾಗಿ ಸಂಬೋಧಿಸಲ್ಪಟ್ಟಿರುವಳೆಂದರೆ ಅತಿ ಶಯೋಕ್ತಿಯಾಗದು

ಲೋಲಂಬರಾಜನು ಬಾಲ್ಯದಲ್ಲಿ ತುಂಬ ಅನಿವೇಶನವಾಗಿದ್ದು ಕೆಲವು ಕಾಲದನಂತರ ಪಶ್ಚಾತ್ತಾವದಿಂದ ಸವ್ರಶೃಂಗ ಪರ್ವತದಲ್ಲಿ ದೇವಿಯ ಆರಾಧನೆಯನ್ನು ಬಹಳ ನಿಷ್ಠೆಯಿಂದ ಮಾಡಿ ಸರ್ವಶಾಸ್ತ್ರಸಂಪನ್ನನಾದ ನೆಂದೂ, ಒಬ್ಬ ಮಹಮದೀಯ ರಾಜನ ಪತ್ನಿಗೆ ಉದರ ರೋಗವು ಪ್ರಾಪ್ತವಾಗಲು, ಈ ಕವಿಯು ಆಕೆ ಗರ್ಭಿಣಿ ಎಂದೂ, ಸ್ತ್ರೀ ಶಿಶುವನ್ನು ಹೆರುವಳೆಂದೂ, ಭವಿಷ್ಯತ್ತನ್ನು ತಿಳಿಸಿ, ಹಾಗೆ ಹುಟ್ಟುವ ಮಗುವನ್ನು ತನಗೆಯೇ ಕೊಡಬೇಕೆಂದೂ ಕೇಳಿಕೊಂಡಮೇರೆ ಕೈಸೇರಿದ ಸ್ತ್ರೀರತ್ನವೇ ಮುರಾಸಾ (ರತ್ನಕಲೆ) ಎಂದು ಕಥೆಯುಂಟು

ವಿಷಾಂನ ಚೇತೋ ಲಲನಾಸುಲಗ್ನಂ
 ಮಗ್ನಂನಸಾಹಿತ್ಯ ಸುಧಾನಮುದ್ರೇ ।
 ಜ್ಞಾಸ್ಯಂತಿತೇಕಿನ್ನುಮಮಪ್ರಯಾನಾನ್
 ಅಂಧಾಯಧಾವಾರವಧೂವಿಲಾಸಾನ್ ॥

ಎಂದು ಬರೆದು ಅರಸಿಕರು ತನ್ನಿಗ್ರಂಥದ ಮಾಧುರ್ಯವನ್ನು ಸವಿಯ
 ಲಾರರೆಂದೇ ಕವಿಯು ಕಂಠೋಕ್ತವಾಗಿ ಹೇಳಿರುವನು “ವೈದ್ಯಗ್ರಂಥದಲ್ಲಿ
 ತೃಂಗಾರಕ್ಕೇಕೆ ಪ್ರಾಧಾನ್ಯ! ಹೆಂಗಸನ್ನುದ್ದೇಶಿಸಿ ಹೇಳಲೇಕೆ?” ಎಂಬೀ
 ಪ್ರಶ್ನೆಗಳು ತಲೆದೋರುವುದು ಅತಿಶಯವಲ್ಲ ಹಾಗೆ ಹೇಳುವವರು
 “ಭಕ್ತಿರಸಪ್ರಧಾನವಾದ ಶುಕವಾಕ್ಯಗಳನ್ನು ರಂಭೆಯನ್ನುದ್ದೇಶಿಸಿ ಹೇಳಿ
 ದುದರ ಗೂಢವೇನು / ಭಾಸ್ಕರಾಚಾರ್ಯನಂತಹ ಪಂಡಿತಶ್ರೇಷ್ಠನು ಗಣಿತ
 ಶಾಸ್ತ್ರವನ್ನು ಲೀಲಾವತಿಯನ್ನುದ್ದೇಶಿಸಿ ಬರೆದು ಲೀಲಾವತಿಯನ್ನಾಗಿಯೇ
 ಮಾಡಿದನೇಕೆ? ಯಾಜ್ಞವಲ್ಕ್ಯರಂತಹ ಮಹರ್ಷಿಗಳ ವೇದಾಂತಾನುವಾದ
 ದಲ್ಲಿ ವೈಶ್ವಕ್ಸೇಯಿಗೆಕೆ ಮುಖ್ಯತ್ವ?” ಇಂತಹ ಅಸಂಖ್ಯಾತ ನಿದರ್ಶನ
 ಗಳನ್ನು ಕುರಿತು ತಮಗೆ ತಾವೇ ಚಿಂತಿಸುವುದು ಮೇಲು ಮುಖ್ಯವಾಗಿ
 ಪ್ರಾಚೀನಪಂಡಿತರು ನೀರಸಗ್ರಂಥಗಳನ್ನು ಬರೆಯುವುದನ್ನರಿಯರು

ನಾರಾಯಣಂ ಭಜತ ರೇ ಜರರೇಣಯುಕ್ತಾಃ

ನಾರಾಯಣಂ ಭಜತ ರೇ ವವನೇನಯುಕ್ತಾಃ ।

ನಾರಾಯಣಂ ಭಜತ ರೇ ಭವಭೀತಿಯುಕ್ತಾಃ

ನಾರಾಯಣಾತ್ಪರತರಂ ನಹಿಕಿಂಚಿದಸ್ತಿ ॥

ಇತ್ಯಾದಿ ಹಲವು ಶ್ಲೋಕಗಳನ್ನು ಓದಿಯೂ ಈ ಗ್ರಂಥದ ಪವಿತ್ರೋದ್ದೇಶ
 ವನ್ನು ಕುರಿತು ಎರಡಾಡಲು ನಾಲಿಗೆಯು ಹಿಂದೆಗೆಯದಿರದು.

ಪದಮಾಧುರ್ಯದಲ್ಲಿಯೂ ಶೈಲಿಯ ಸೊಗಸಿನಲ್ಲಿಯೂ ಭಾವ
 ಗಾಂಭೀರ್ಯದಲ್ಲಿಯೂ ಈ ಗ್ರಂಥವು ರಸಜ್ಞರನ್ನು ತಲೆದೂಗಿಸದಿರದು.
 ಜನರೆಲ್ಲರೂ ವಿಶೇಷ ವಿಷಯಲಂಪಟರಾಗಿದ್ದಿರಬಹುದಾದ ಕಾಲದಲ್ಲಿ
 ಅಂತಹರ ಉಪಯೋಗಕ್ಕಾಗಿಯೇ ಈ ಗ್ರಂಥವು ಬರೆಯಲ್ಪಟ್ಟಿದ್ದೀತು.

ಕಿಂವದಂತಿಯಂತೆ ಕವಿಯೇ ಭೋಗಲಾಲಸೆಯಲ್ಲಿ ಲೀನನಾಗಿದ್ದರೂ ಗ್ರಂಥೋತ್ತವಾದ ಶ್ರೇಷ್ಠತಮ ಔಷಧಗಳನ್ನು ಪುರಸ್ಕರಿಸಲು ಅಭ್ಯಂತರ ವೇನೂ ಇರದು ಈ ಗ್ರಂಥವನ್ನು ಪ್ರಕಟಿಸಿದುದರ ಉದ್ದೇಶವಾದರೂ ಅಷ್ಟು ಮಾತ್ರವೇ.

ಈ ಗ್ರಂಥವು ಮರಾಠಿ, ಬಂಗಾಳಿ, ಹಿಂದೀ ಮೊದಲಾದ ಬೇರೆ ಬೇರೆ ಭಾಷೆಗಳಲ್ಲಿ ಪರಿವರ್ತಿತವಾಗಿ ವಿಶೇಷ ಪ್ರಚಾರದಲ್ಲಿರುವುದೇ ಇದರ ಮಹತ್ವದ ನಿದರ್ಶನವಾಗಿದೆ ಇನ್ನು ಉಪಯೋಗದಲ್ಲಿ ಈ ಗ್ರಂಥವು ರೋಗಿಗೆ ಜೀವನದಾತನಾದ ವೈದ್ಯನಂತೆಯೂ, ವೈದ್ಯನಿಗೆ ಅವನ ಜೀವಿಕೆಯ ಸಹಕಾರಿಯಾಗಿಯೂ ಇರುವುದರಿಂದ ಇದು ವೈದ್ಯಜೀವನವೆಂಬ ಹೆಸರನ್ನು ಸಾರ್ಥಕಪಡಿಸಿಕೊಂಡಿರುವುದು.

ಗದಗಂಜಸಾಯ ಚತುರೈಶ್ಚ ರಕಾದ್ಯೈಃ |

ಮುನಿಭಿಃ ಸೃಣ್ವಾಂ ಕರುಣಯಾ ಕಥಿತಂ ಯತ್ ||

ಅಖಿಲಂ ಲಿಖಾಮಿ ಬಲುತತ್ರ ರಹಸ್ಯಂ |

ಸ್ವಕಪೋಲ ಕಲ್ಪಿತ ಮಿಹಾಸ್ತಿನಕಿಂಚಿತ್ ||

ಎಂಬ ಕವಿವಾಕ್ಯದಂತೆ ಚರಕಾದಿ ಪ್ರಾಚೀನ ಗ್ರಂಥಗಳಲ್ಲಿ ಹೇಳಿರುವ ಔಷಧಗಳನ್ನು ಮಾತ್ರ ಬರೆದಿರುವನಾಗಿ, ಆಯುರ್ವೇದಾಭಿಜ್ಞರು ಇದನ್ನು ಅದರಿಸದೆ ಬಡರು ಆಯುರ್ವೇದೋತ್ತವಾದ ಕೆಲವು ಪ್ರಸಿದ್ಧ ಮೂಲಿಕೆಗಳನ್ನು ಕುರಿತು ವಿಖ್ಯಾತ ವಾಶ್ವಾತ್ಯ ಪಂಡಿತರನೇಕರ ಅಭಿಪ್ರಾಯಗಳನ್ನು ಅಲ್ಲಲ್ಲಿ ನೇರಿಸಿರುವೆನಾಗಿ ವಾಶ್ವಾತ್ಯ ಶಿಷ್ಯನಾದ ಪಡೆದ ಪಂಡಿತರಿಗೂ ಕೂಡ ಇದು ಪರಿಗ್ರಾಹ್ಯವೆಂದು ಭಾವಿಸುವೆನು.

ಗ್ರಂಥೋತ್ತವಾದ ಔಷಧಿಗಳನ್ನು ಸ್ವಂತವಾಗಿ ಸಿದ್ಧಪಡಿಸಿಕೊಳ್ಳಲನು ಕೂಲಿಸುವಂತೆ ದ್ರವ್ಯಶುದ್ಧಿಕ್ರಮವನ್ನೂ ಕಷಾಯಾದಿಗಳ ರಚನೆಯನ್ನೂ, ಔಷಧದ ಪರಿಮಾಣ, ಪ್ರಮಾಣಗಳನ್ನೂ, ಪ್ರತಿನಿಧಿ ದ್ರವ್ಯಸಮುದಾಯವನ್ನೂ, ರೋಗಾನುಪಾನದ ಪಟ್ಟಿಯನ್ನೂ, ಪರಿಶಿಷ್ಟದಲ್ಲಿ ನೇರಿಸಿದೆ. ಈ ಗ್ರಂಥವು ಪ್ರತಿಕುಟುಂಬದಲ್ಲಿಯೂ ಇರುವಷ್ಟು ಉಪಯೋಗವುಳ್ಳದಾದುದು

ದರಿಂದ, ಎಲ್ಲರಿಗೂ ಸುಲಭವಾಗಿ ದೊರೆವಂತೆ ಇದಕ್ಕೆ ಅದಷ್ಟು ಕಡಿಮೆಯ ಬೆಲೆಯನ್ನೇ ನಿಷ್ಪರ್ಣಮಾಡಿದೆ.

ಅಭಿಜ್ಞರು ಇದನ್ನು ಆದರದಿಂದ ಸ್ವೀಕರಿಸಿ, ಪುರುಷಾರ್ಥಸಾಧಕವಾದ ತಂತಮ್ಮ ಆರೋಗ್ಯ ಭಾಗ್ಯವನ್ನು ಕಾಪಾಡಿಕೊಳ್ಳುವುದಕ್ಕಾಗಿ ಇದರಲ್ಲಿ ಉತ್ತಮಾದ ಅಂಶಗಳನ್ನು ಸಾಧ್ಯವಾದಮಟ್ಟಿಗೆ ಅನುಭವಕ್ಕೆ ತಂದುಕೊಳ್ಳುವ ರಾದರೆ ನಾನು ಕೃತಾರ್ಥನೇ ಸರಿ

ಮೆಡಿಕಲ್ ಸ್ಕೂಲ್,
ಎಕ್ಸ್ಲೋರಿಯಾ ಆಸ್ಟ್ರೇಲಿಯಾ,
ಬೆಂಗಳೂರು ಸಿಟಿ.
15-3-1923

}

ಆಯುರ್ವೇದವಿದ್ವಾನ್
ಅಗರಂ ವೆಂಕಟರಾಮ ಪಂಡಿತ,
ಪ್ರಕಾಶಕ.

The publisher claims *nothing original* in the English portion of the matter that is published in this book. A list of the most important publications that are consulted in compiling *extracts* is given below for the benefit of those who are eager to know more about the subject

Bazar Medicine **Waring's.**

Bengal Dispensatory **O'Shanghuessey's.**

Bombay Drugs **Sakharam Arjun's.**

Catalogue Bombay Plants

Dictionary of the Economic Products of India

Flora Indica **Roxburgh's.**

Indian Herbalist

Indigenous Drugs of India (**Kanailal Dey's**).

Materia Medica of the Hindus **Dutt's.**

Punjab Plants **Stewart's.**

Materia Medica, Patna

Punjab Products **Baden Powell's.**

Pharmacographia Indica **Dymock's.**

Plants and Drugs of Sind **Murray's.**

Materia Medica of Industan

Supplement to the Pharmacopoeia of India

Thirty-five years in the East **Honnigberger's.**

Useful Plants of India **Drury's.**

Materia Medica of India and their Therapeutics

Indian Medical Plants

Useful Plants of Bombay

Mooden Sheriff's Materia Medica of Madras.

Reports of the Indigenous Drugs Committee.

Watt's Commercial Products of India.

Watt's Dictionary of Economic Products of India.

Cyclopedia of British India: **Balfour's**.

Annals of Indian Medicine.

Asiatic Researches

Journal of the Bengal Asiatic Society.

Indian Medical Gazette.

Pharmaceutical Journal.

Vanoushadhi Darpana.

Journal of the Chemical Society.

Pfleider's Five Hundred Native Plants.

Bentley and Trimen's Medicinal Plants.

Beddome's Ferns of British India.

Mukerji's Amsterdam Catalogue.

Lindley's Flora Medica.

CONTENTS.

(Properties of the following drugs in English.)

	Page
೧. ಅಮೃತವಳ್ಳಿ. <i>Tinospora Cordifolia.</i> ಅಮೃತಾ.	೧೦
೨. ನೆಲಬೇವು. <i>Andrographis Paniculata.</i>	ಕಿರಾತತಿಕಾ. ೧೦
೩. ಕಟುಕರೋಹಿಣಿ <i>Picrorhiza Kurroo</i> ಕಡುಕಿ	೧೪—೧೬
೪. ಕೊಡಸಿಗೆ <i>Holarrhena Antidysenterica</i> ಕುಡಜ.	೪೮—೫೦
೫. ಬಿಲ್ವಪತ್ರಿ. <i>Aegle Marmelos.</i> ಬಿಲ್ವ	೫೦—೫೪
೬. ನೇರಳೆ. <i>Eugenia Jambolana</i> ಜಮ್ಮ	೬೧—೬೪
೭. ಮಾವು. <i>Mangifera Indica</i> आम्र	೬೫—೬೭
೮. ಹರಳು. <i>Reçinus Communis</i> सरण्ड .	೬೬—೮೭
೯. ಉತ್ತರಣಿ. <i>Achyranthes Aspera</i> अयामार्ग.	೯೫—೯೭
೧೦. ಅಡುಸೋಗಿ. <i>Adhatoda Vasica, Justicia</i>	<i>Adhatoda</i> वासक . ೧೦೩—೧೦೫
೧೧. ಯಕ್ಕ. <i>Calotropis Gigantea</i> अर्कः .	೧೧೬—೧೧೮
೧೨. ಮತ್ತಿ <i>Terminalia Arjuna</i> अर्जुनः .	೧೨೪—೧೨೭
೧೩. ಕೊಮ್ಮೆ <i>Boehaavia Diffusa</i> पुनर्नवा	೧೩೫—೧೩೮
೧೪. ನುಗ್ಗೆ. <i>Moringa Pterygosperma</i> शिग्रु .	೧೩೯—೧೪೧
೧೫. ಬಾಳೆ. <i>Musa Sapientum</i> कदली.	೧೫೨—೧೫೭
೧೬. ಲಕ್ಕೀ. <i>Vitex Nigundo and Vitex Trifolia</i>	ನಿಗುಂಡಾ, सिन्दुवार.. ೧೫೭—೧೫೯

ವಿಷಯಾನುಕ್ರಮಣಿಕಾ.

[ಔಷಧವನ್ನು ಸ್ವಂತವಾಗಿ ತಯಾರುಮಾಡಿಕೊಳ್ಳುವವರು ಪರಿಶಿಷ್ಟ ದಲ್ಲಿಯೂ ಮತ್ತು ವ್ಯಾಖ್ಯಾನಕಾರರ ಪೀಠಿಕೆಯಲ್ಲೂ ಹೇಳಿರುವ ಅಂಶಗಳಿಗೆ ಗಮನಕೊಡಬೇಕಾಗಿ ಪ್ರಾರ್ಥನೆ]

ವಿಷಯ

ಪುಟಸಂಖ್ಯೆ

೧. ಮಂಗಳಾಚರಣೆ	೧
೨ ಗ್ರಂಥಪ್ರಸ್ತಾವನೆ	೨
೩ ವೈದ್ಯಲಕ್ಷಣ	೪
೪ ಮೂಢವೈದ್ಯನಿಷೇಧ	೬
೫ ಪಥ್ಯದ ಅವಶ್ಯಕತೆ	೬
೬ ಸ್ವಾಹಂಕಾರಖಂಡನ	೭
೭. ಗ್ರಂಥಾಭಿರುಚಿ	೮

ಜ್ವರವ್ರಾಧಾನೈ

೮. ಜ್ವರಪೂಚನಕ್ಕೆ ಔಷಧಿ-ದೇವದಾರುಕಷಾಯ	೯
೯. ವಾತಪಿತ್ತಜ್ವರಗಳಿಗೆ ಚಿಕಿತ್ಸೆ-ಅಮೃತ-ಕಿರಾತ-	
ಶುಂಠಾದಿ ಕಷಾಯಗಳು	೧೦
೧೦. ಅಮೃತವಳ್ಳಿ <i>Tinospora Cordifolia</i> ಅಶ್ವತಾ	೧೦
೧೧ ನೆಲಬೇವು <i>Andrographis Paniculata</i> ಕಿರಾತತಕ್ಷಾ	೧೦
೧೨ ವಾತಜ್ವರೋಪಶಾರ-ಉಶೀರಾದಿಕಷಾಯ	೧೧
೧೩ ವಾತಜ್ವರಕ್ಕೆ ಪೀಯೂಷಾದಿಕಷಾಯ	೧೧
೧೪ ವಾತಪಿತ್ತಜ್ವರಕ್ಕೆ ಅಮೃತಾದಿಕಷಾಯ	೧೨
೧೫ ಪಿತ್ತಜ್ವರ ಕಷಾಯವು-ಪರ್ಪಾಷ್ಣಕಾದಿ ಕಷಾಯ	೧೨
೧೬ ಪಿತ್ತಜ್ವರಕ್ಕೆ ಪರ್ಪಾಷ್ಣಕಾದಿ ಕಷಾಯದ ಶ್ರೇಷ್ಠತೆ	೧೩
೧೭ ಕಟುಕರೋಹಿಣೀ. <i>Picrorhiza Kurrooa.</i> ಕಡ್ಡಕಿ	೧೪-೧೬

ವಿಷಯ

ಪುಟಸಂಖ್ಯೆ

೧೮	ತರುಣಜ್ವರದಾಹಕ್ಕೆ ಮುಡಿವಾಳದ ಕಷಾಯ	.	೧೭
೧೯	ಷದಂಗಳಕ್ಕಾಫ	.	೧೮
೨೦.	ಕಫಪಿತ್ತಜ್ವರಕ್ಕೆ ರಕ್ತಚಂದನಕಷಾಯ	.	೧೮
೨೧.	ಪಿತ್ತಜ್ವರತಾಪಕ್ಕೆ ಸಹಸ್ರಧೌತಘೃತಲೇಹ .	.	೧೮
೨೨	ಪಿತ್ತಜ್ವರಕ್ಕೆ ಮಕರಂದಸೇವನೆ	.	೧೯
೨೩.	ಸ್ತ್ರೀಸೇವನಾದಿ ವಿವಿಧೋಪಚಾರಗಳು	.	೨೦
೨೪.	ಪರಿಮಳವಾತಸೇವನೆ	.	೨೦
೨೫	ಕೊತ್ತುಂಬರೀಕಷಾಯ	.	೨೨
೨೬	ಪಿತ್ತಜ್ವರಕ್ಕೆ ವಿವಿಧೋಪಚಾರಗಳು	.	೨೨
೨೭	ವಾತಪಿತ್ತಜ್ವರಕ್ಕೆ ಪಂಚಮೂಲಾದಿಕಷಾಯ	.	೨೩
೨೮	ಕಾಸಶ್ವಾಸಯುಕ್ತಕಫಜ್ವರಕ್ಕೆ ಶೃಂಗಾರಿಚೂರ್ಣ	.	೨೪
೨೯	ಜ್ವರದಲ್ಲಿ ಅರೋಚಕಕ್ಕೆ ಭಾಜ್ಜ್ವರಾದಿಕಷಾಯ	.	೨೪
೩೦	ಜ್ವರದಲ್ಲಿ ಕಟುಕರೋಹಿಣಿಯ ವಿಶೇಷಗುಣ	.	೨೫
೩೧	ಅರೋಚಕಕ್ಕೆ ಮಾತುಳುಂಗಪ್ರಕ್ರಿಯೆ	.	೨೬
೩೨	ಸನ್ನಿಪಾತಜ್ವರಕ್ಕೆ ಗ್ರಂಥಾದಿಕಷಾಯ	.	೨೮
೩೩	ವೈದ್ಯಪ್ರಾಶಸ್ತ್ಯ	.	೨೮
೩೪	ಕರ್ಣಮೂಲಶೋಭೆಗೆ ರಾಸನಾದಿಲೇಪ	.	೩೦
೩೫	ಅರ್ಕಾದಿಕಷಾಯ	.	೩೧
೩೬.	ತಿಕ್ತಾದಿಕಷಾಯ	.	೩೧
೩೭	ಜೀರ್ಣಜ್ವರಚಿಕಿತ್ಸಾ-ಪಂಚಮೂಲಕಷಾಯ, ಸಿಪ್ಪಲೀಚೂರ್ಣಸೇವನೆ	.	೩೨
೩೮	ಜೀರ್ಣಜ್ವರಕ್ಕೆ ಅಮೃತಾದಿಕಷಾಯ	.	೩೩
೩೯	ಪಂಚಮೂಲಕಷಾಯ	.	೩೩
೪೦	ಶಬ್ದಾದಿಕಷಾಯ	.	೩೪
೪೧	ಏಕಾಹಿಕಜ್ವರಕ್ಕೆ ವಾಶಾದಿಕಷಾಯ	.	೩೪
೪೨	ತ್ಯಾಹಿಕಜ್ವರಕ್ಕೆ ರಕ್ತಚಂದನಾದಿಕಷಾಯ	.	೩೫
೪೩	ಚಾತುರ್ಥಿಕಜ್ವರಕ್ಕೆ ಪುರಾಣಘೃತನಸ್ಯ	.	೩೬

ವಿಷಯ

ಪುಟಸಂಖ್ಯೆ

೪೪	ಚಾತುರ್ಥಿಕಕ್ಕೆ ನಸ್ಯಪ್ರಯೋಗ	೩೬
೪೫	ಚಾತುರ್ಥಿಕಕ್ಕೆ ದೇವದಾರುಕಷಾಯ	೩೬
೪೬.	ಚಾತುರ್ಥಿಕದಲ್ಲಿ ತಣ್ಣೀರನ್ನು ಕುಡಿಸುವಿಕೆ	೩೭
೪೭.	ಶೀತಜ್ವರಚಿಕಿತ್ಸಾ—ಉಪಚಾರಗಳು	೩೮
೪೮	ದ್ರಾಕ್ಷಾ ದಿಕಷಾಯ	೩೮
೪೯	ಶೀತಜ್ವರಕ್ಕೆ ಅಮೃತಾದಿಕಷಾಯ	೩೯
೫೦.	ಈ ಅರ್ಥವನ್ನೇ ಬೋಧಿಸುವ ಶ್ಲೋಕಾಂತರವು	೩೯
೫೧	ವಿಷಮಜ್ವರಾಪಹಾರಿಗಳು	೪೦
೫೨.	ವಾತವ್ಯಾಧಿಗ ಬೆಳ್ಳುಳ್ಳಿಕಲ್ಲು	೪೦
೫೩	ಪಟೋಲಾದಿಕಷಾಯ	೪೧
೫೪	ಪುರಾಣವಿಷಮಜ್ವರಕ್ಕೆ ಪಟೋಲಾದಿಕಷಾಯ	೪೧
೫೫.	ವಿಷಮಜ್ವರದಲ್ಲಿ ಸೊಗವೇ ಬೇರಿನಕಷಾಯ	೪೨
೫೬	ವಿಷಮಜ್ವರದಲ್ಲಿ ತಲೆಗೆ ಲೇಪ	೪೩
೫೭.	ಮಧುರಾದಿ ಬೇವಿನಪಟ್ಟಿಕಷಾಯ	೪೩
೫೮	ಅಮೃತಾದಿಕಷಾಯ	೪೪
೫೯	ಜ್ವರಕ್ಕೆ ಧೂಪವು	೪೪
೬೦	ಮರುಕಳಿಸಿಬಂದ ಜ್ವರಕ್ಕೆ ತಿಕ್ತಾದಿಕಷಾಯ	೪೫
೬೧	ವಿಷಮಜ್ವರದಲ್ಲಿ ಗೋಪ್ಯಾದಿ ಸೊಗದೆಬೇರುಘೃತವು	೪೫
೬೨	ಅಷ್ಟಜ್ವರನಾಶಕ್ಕೆ ವಿವಿಧಸತ್ಕಾರ್ಯಗಳು	೪೬
೬೩	ಲಘುಭೋಜನಕಾಲ	೪೬

ಅಥ ಜ್ವರಾತಿಸಾರಪ್ರತೀಕಾರಃ.

೧	ಅಮೃತಾದಿಕಷಾಯ	೪೭
೨	ರಕ್ತಚಂದನಾದಿಕಷಾಯ	೪೮
೩	ಕೊಡಸಿಗೆ Holarrhena Antidysenterica ಕ್ರುಷ್ಣ.	೪೮—೫೦
೪	ಬಿಲ್ವಪತ್ರ. Aegle Marmelos ಇತ್ಯಾ:	೫೦—೫೪
೫	ಪಂಚಮೂಲಾದಿಕಷಾಯವು	೫೪
೬.	ಗುರುಪಂಚಮೂಲ ಲಘುಪಂಚಮೂಲಗಳ ಪ್ರಯೋಗ	೫೫

ವಿಷಯ

ಪುಟಸಂಖ್ಯೆ

೭	ಶೋಫಾತಿಸಾರದಲ್ಲಿ ದೇವದಾರ್ವಾದಿಕಷಾಯವು	೫೬
೮.	ಧಾನ್ಯಪಂಚಕ ಕಷಾಯವು	೫೬
೯	ಪಿತ್ತಾತಿಸಾರದಲ್ಲಿ ಧಾನ್ಯಾದಿ (ಕೊತ್ತುಂಬರೀ ಬೀಜದ) ಕಷಾಯವು .	೫೭
೧೦	ಇಂದ್ರಯವಾದಿಚೂರ್ಣವು .	೫೮
೧೧	ಶುಂಠ್ಯಾದಿಚೂರ್ಣ . .	೫೮
೧೨	ನಿಶೋತ್ತರಾದಿ (ತಿಗಡೇಗೇರು) ಚೂರ್ಣ . .	೫೯
೧೩	ರಕ್ತಾಮಾತಿಸಾರದಲ್ಲಿ ಕುಟಜಾದಿಕಷಾಯವು	೫೯
೧೪	ಜೀರ್ಣಾತಿಸಾರಕ್ಕೆ ಗಂಗಾಧರಚೂರ್ಣವು .	೬೦
೧೫	ನೇರಳೆ Eugenia Jambolana ಇಷ್ಟು	೬೧—೬೪
೧೬.	ಮಾವು Mangifera Indica ಆಷ	೬೫—೬೭
೧೭	ರಕ್ತಾತಿಸಾರದಲ್ಲಿ ದಾಡಿಮಾದಿ ಕಷಾಯ	೬೭
೧೮	ರಕ್ತಚಂದನಪ್ರಯೋಗ .	೬೭
೧೯	ಬಿಲ್ವಸೇವನೆ . .	೬೮
೨೦	ಜಾತೀಫಲಾದಿಚೂರ್ಣ . .	೬೯

ಅಥ ಗ್ರಹಣೀಚಿಕೆತ್ತಾ

೧	ಯವಾನ್ಯಾದಿಚೂರ್ಣ .	೬೯
೨	ಪುನರ್ನವಾದಿಕೃತ್ . .	೭೦
೩.	ಶುಂಠೀಕಷಾಯ ಮತ್ತು ಘೃತ .	೭೦
೪	ಪಾರಾದಿಚೂರ್ಣ . .	೭೧
೫	ರತ್ನಕಳಾಚೂರ್ಣ .	೭೧
೬	ಅಜಾಜಿಕಾದಿಚೂರ್ಣ .	೭೨
೭	ಕ್ವಾರಚೂರ್ಣ .	೭೩
೮.	ದ್ವಿಕ್ವಾರಾದಿಚೂರ್ಣ . .	೭೪
೯	ಚಿತ್ರಕಾದಿಚೂರ್ಣ . .	೭೪
೧೦.	ರುಚಿಕಾದಿಚೂರ್ಣ . .	೭೫
೧೧	ಘನಕ್ಷೀರ . .	೭೫

ವಿಷಯ	ಅಧಿ ಕಾಸಶ್ವಾಸಚಿಕಿತ್ಸಾ.	ಪುಟಸಂಖ್ಯೆ
೧. ಲಘುಪಂಚಮೂಲಕಷಾಯ	.	೭೬
೨ ಘನಾದಿವಟಿ	.	೭೬
೩ ವಿಭೇತಕಪ್ರಯೋಗ	.	೭೬
೪ ಆದ್ರ್ವಕಾದಿಲೇಪ	.	೭೭
೫ ಚಿಂತಾಮಣಿಚೂರ್ಣ	.	೭೮
೬. ಆಡುಸೋಗೇಕಷಾಯ	.	೭೮
೭ ಲವಂಗಾದಿವಟಿ	.	೭೯
೮ ಶುಂಠಿಕಷಾಯ	.	೭೯
೯. ಕಟುತೈಲ	.	೮೧
೧೦. ಮೆಣಸಿನಚೂರ್ಣ	.	೮೧
೧೧. ಹೆಗ್ಗುಳ್ಳದಕಷಾಯ	..	೮೨
೧೨ ತಾರೇಕಾಯಿಯ ಉಪಯೋಗ	..	೮೨
೧೩. ಶುಂಠಾದಿಕಷಾಯ	..	೮೨
೧೪ ಶುಂಠಾದಿಚೂರ್ಣ	.	೮೩
೧೫ ತ್ರಿಕಟುಚೂರ್ಣ	.	೮೩
೧೬ ಹಸಿಶುಂಠಿಕಪ್ರಯೋಗ	.	೮೪
೧೭ ವಾಸಾಕಷಾಯ	.	೮೪
೧೮ ಆಡುಸೋಗೇಕಷಾಯ	.	೮೫

ಅಧಾಮವಾತಚಿಕಿತ್ಸಾ.

೧ ಹರಳು	Recinus Communis	ಆರೃಕ.	.	೮೬—೮೭
೨ ಕಾಸ್ಮದಿಕಷಾಯ			.	೮೮

ಅಧಿ ನೇತ್ರರೋಗಚಿಕಿತ್ಸಾ

೧ ಕುಳುತ್ಥ (ಹುರುಳಿ) ಯೋಗ	..	..	೮೮
೨. ಶಿಗ್ರುಪಲ್ಲವರಸ	..	.	೮೯
೩. ಶಿಗ್ರು (ನುಗ್ಗೆ) ಪಲ್ಲವರಸ	..	.	೯೦

ವಿಷಯ

ಪುಟಸಂಖ್ಯೆ

೪	ಸಮುದ್ರಫೇನಚೂರ್ಣ	೯೦
೫	ಹಿಪ್ಪಲೀಚೂರ್ಣ	೯೧
೬	ಮಾಕ್ಷಿಕಪ್ರಯೋಗ	೯೧
೭	ತ್ರಿಫಲಾಚೂರ್ಣ	೯೨

ಅಥ ಕಾಮಿಲಾಚಿಕಿತ್ಸಾ

೧	ದೇವದಾಳಿಹಣ್ಣಿನ ರಸದ ನಸ್ಯ	೯೨
೨	ತ್ರಿಫಲಾದಿಕ್ವಾಥ-ತ್ರಿಫಲಾಕಷಾಯ	೯೩
೩	ಅಂಜನ	೯೪
೪	ಗೋದುದ್ಗಯೋಗ	೯೪

ಅಥ ವ್ರದರಾದಿಚಿಕಿತ್ಸಾ

೧	ಪಿಚುಮಂದಾದಿವಟಿ	೯೫
೨	ಉತ್ತರಣೆಯಚೂರ್ಣ	೯೫
೩	ಉತ್ತರಣೆ <i>Achyranthes Aspera</i> ಅಪಾಮಾಗ್	೯೫—೯೭

ಸ್ತನ್ಯದೋಷಚಿಕಿತ್ಸಾ

೧	ಗೋಪ್ಯಾದಿಕಷಾಯ	೯೭
---	--------------	----

ಪ್ರದರರೋಗಚಿಕಿತ್ಸಾ.

೧	ಮರದರಿಸಿನದ ಕಷಾಯ	೯೮
೨	ಕಿರುಕುಸಾಲೆ ಮತ್ತು ರಸಾಂಜನಗಳ ಉಪಯೋಗ	೯೯

ಅಧಾರ್ತವನಿರೋಧಚಿಕಿತ್ಸಾ

೧	ಕಹಿಮೆಕ್ಕೆಯ ಪ್ರಯೋಜನವು	೯೯
ಅಥ	ಗರ್ಭಿಣೀ ಸೂತಿಕಾ ಚಿಕಿತ್ಸಾ	೧೦೦

ಕ್ಷಯಚಿಕಿತ್ಸಾ.

೧	ಆಡುಸೋಗೇಪ್ರಯೋಗ	೧೦೨
೨	ಆಡುಸೋಗಿ. <i>Adhatoda Vasica</i> , <i>Justica</i> <i>Adhatoda</i> वासक.	೧೦೩

ವಿಷಯ	ಅಥ ವ್ರಣಚಿಕಿತ್ಸಾ	ಪುಟಸಂಖ್ಯೆ
೧	ಗುಗ್ಗುಳಯುಕ್ತ ತ್ರಿಫಲಾಕಷಾಯವು	೧೦೫
	ಅಥ ಮೇದೋವೃದ್ಧಿ ಚಿಕಿತ್ಸಾ.	
೧	ಮಧ್ಯಂಬುಪ್ರಯೋಗ	೧೦೬
	ಅಥ ಕ್ರಿಮಿಚಿಕಿತ್ಸಾ	
೧	ತ್ರಿಕಟುತ್ರಿಫಲಾದಿಕಷಾಯ	೧೦೭
	ಅಥ ಮುಖಸಾಕಚಿಕಿತ್ಸಾ	
೧	ಜಾತಿಪ್ರವಾಳ ತ್ರಿಫಲಾದಿಕಷಾಯ	೧೦೭
	ಅಥ ಸ್ತನೋಹಚಿಕಿತ್ಸಾ	
೧	ನೆಲ್ಲ (ಕಾಯಕಷಾಯ	೧೦೮
೨	ಅಮೃತವಳ್ಳಿಂಕಷಾಯ	೧೦೮
	ಅಥ ವಾತಪಿತ್ತಚಿಕಿತ್ಸಾ.	
೧	ಹರಳಿಣ್ಣೆಯೊಡನೆ ಕೂಡಿದ ಅಮೃತವಳ್ಳೀಸ್ವರಸ	೧೦೯
೨	ಪಿಂಡತೈಲ ಮತ್ತು ಏರಂಡಾದಿಕಷಾಯ	೧೧೦
	ಅಥ ವಿಷೂಚೀಚಿಕಿತ್ಸಾ	
೧	ಲಶುನಾದಿಚೂರ್ಣ	೧೧೦
	ಅಥ ವಮನಾದಿಚಿಕಿತ್ಸಾ.	
೧	ರುಗ್ಲಾ ಜಾದಿ (ಚಂಗಲುಕೋಪ್ಪ ಅರಳು) ವಟಿ ಮತ್ತು ಏಲಾದಿಚೂರ್ಣ	೧೧೧
ಅಥ	ದಾಹಚಿಕಿತ್ಸಾ.	೧೧೧
	ಅಥ ಸಾಮಚಿಕಿತ್ಸಾ.	
೧	ಪಾರದಾದಿಚೂರ್ಣ	೧೧೩
	ಅಧಾರ್ಶಃಸ್ಥೀಹಚಿಕಿತ್ಸಾ.	
೧	ಪಥ್ಯಾಮೋದಕವು	೧೧೪

ವಿಷಯ

ಅಥ ವಿನಿವಾದಿಕಾಚಿಕೆತ್ತಾ.

ಪುಟಸಂಖ್ಯೆ

(ಕಾಲುಬರಿಯುವಿಕೆ.)

೧. ಜೇನುಮೇಣ ಮತ್ತು ಸ್ತಂಭವಲವಣಾದಿಗಳ ಮುಲಾಮು . ೧೧೪

ಅಥಾವ್ಲಪಿತ್ತಚಿಕೆತ್ತಾ.

೧ ಭೂನಿಂಬಾದಿಕಷಾಯವು . . . ೧೧೫

ಅಥ ಗಂಡಾನಾಲಾಚಿಕೆತ್ತಾ.

೧. ಭಲ್ಲಾತಕಾದಿಲೇವ ೧೧೫

೨. ಯಕ್ಕ. Calotropis Gigantea ಅಥ ೧೧೬—೧೧೮

೩ ಹಿಂಗ್ವಾದಿಚೂರ್ಣಗದ್ಯ ೧೧೮

ಅಥ ಕಂಠರೋಗಚಿಕೆತ್ತಾ

೧ ಕಳಿಂಗಕಾದಿಕ್ವಾಡ ಮತ್ತು ಪಾರಾದಿಗುಟಿ . ೧೧೯

ಅಥಿಕ್ಕಾರಿಯಾದ ಔಷಧ

೧ ಹಸಿಶುಂಠೀರಸ ಮತ್ತು ಬೇವಿನರಸಗಳೊಡನೆ
ಕೂಡಿದ ಸ್ತಂಭವಲವಣ ೧೨೦

೨ ಹಿಂಗ್ವಾಷ್ಟಕ ಮತ್ತು ವೃಕ್ಷಮಾಧಿ ಚೂರ್ಣಗಳು ೧೨೧

೩ ಶುಂಠಾದಿಚೂರ್ಣ ೧೨೨

೪ ಸ್ತಂಭವಲವಣ ಮತ್ತು ಬೇವಿನರಸಗಳೊಡನೆ
ಸೇರಿದ ಹಸಿಶುಂಠೀರಸ ೧೨೩

ಅಥಾಂತರ್ವಿದ್ಯಾಚಿಕೆತ್ತಾ

೧ ಶಿಗ್ರುದೀಪ್ಯಾದಿಕಷಾಯ ೧೨೩

ಅಥ ಹೃದಯರೋಗಚಿಕೆತ್ತಾ

೧ ಅರ್ಜುನಫಲ ೧೨೪

೨ ಮತ್ತಿ Terminalia Arjuna. ಅಥ ೧೨೪—೧೨೬

ಅಧ್ಯ ದಂತರೋಗಚಿಕಿತ್ಸಾ.

ವಿಷಯ

ಪುಟಸಂಖ್ಯೆ

೧ ಬಕುಳವೃಕ್ಷದಪಟ್ಟಿ

.. ೧೨೭

ಅಧ್ಯ ರಕ್ತಪಿತ್ತಚಿಕಿತ್ಸಾ

೧ ಆಡುಸೋಗೆ

೧೨೮

ಅಧ್ಯ ಹಿಧ್ರಾಚಿಕಿತ್ಸಾ

೧ ಶುಂಠ್ಯಾದಿಚೂರ್ಣ

೧೨೯

ಅಧ್ಯ ಭ್ರಮಚಿಕಿತ್ಸಾ

೧ ದುರಾಲಭಾಕಷಾಯ

೧೩೯

ಅಧ್ಯ ಶೋಕಚಿಕಿತ್ಸಾ.

೧. ಮಧ್ಯಸೇವನೆ

೧೩೦

ಅಧ್ಯೋರುಸ್ತಂಭಚಿಕಿತ್ಸಾ.

೧ ದಶಮೂಲಸಹಿತವಾದ ಪುನರ್ನವಾದಿಕಷಾಯ

೧೩೧

ಅಧ್ಯ ಮೂತ್ರಕೃಘ್ನಚಿಕಿತ್ಸಾ

೧ ಕುಶಕಾಶಾದಿ ಮತ್ತು ಏಲಾದಿ ಚೂರ್ಣಗಳು..

.. ೧೩೧

ಅಧ್ಯ ಮೂತ್ರಾಘಾತಾಶ್ಮರೀ ಶರ್ಕರಾಚಿಕಿತ್ಸಾ

೧ ವಾಸಾದಿ ಮತ್ತು ಅಶ್ಮಭಿಚ್ಛೇತಕ್ಯಾದಿ ಕಷಾಯಗಳು

೧೩೨

ಅಧ್ಯ ವ್ಯಂಗಚಿಕಿತ್ಸಾ.

೧ ನ್ಯಗ್ರೋಧಾದಿಲೇಪ

..

.. ೧೩೩

೨ ಇಂಗುಳದಹಣ್ಣಿನ ಮತ್ತು ರೋಧಾದಿ ಲೇಪಗಳು

. ೧೩೪

ಅಧ್ಯ ಶೋಫಚಿಕಿತ್ಸಾ

೧. ರಾಸ್ನಾತ್ಮಲ ಮತ್ತು ಶುಂಠ್ಯಾದಿಚೂರ್ಣ ಪ್ರಯೋಗಗಳು .

೧೩೫

೨ ಕೊಮ್ಮೆ. Boehavia Diffusa ಪುನರ್ನವಾ

೧೩೫—೧೩೬

ಅಧ ಕರ್ಣಶಿರಃ ಶೂಲಚಿಕಿತ್ಸಾ.

ವಿಷಯ

ಪುಟಸಂಖ್ಯೆ

೧.	ಪಾರಾದಿಲೇಪ ಮತ್ತು ಎಕ್ಕದೆಲೆಯ ರಸಪ್ರಯೋಗ	. ೧೩೮
೨	ನುಗ್ಗೆ Moringa Pterygosperma ಶಿಶ್ನು	೧೩೯—೧೪೧

ಅಧ ವಾತರೋಗಚಿಕಿತ್ಸಾ

೧.	ಲಘುರಾಜಮೃಗಾಂಕ	. ೧೪೧
----	--------------	-------

ಅಧ ಪಿತ್ತಚಿಕಿತ್ಸಾ

೧	ಅಮೃತವಳ್ಳಿಸ್ವರಸವು	. ೧೪೨
---	------------------	-------

ಅಧ ಕ್ಲೇಷ್ಮಚಿಕಿತ್ಸಾ.

೧	ಅಮೃತವಳ್ಳಿಕಷಾಯ	೧೪೩
---	---------------	-----

ಅಧ ವೃಷ್ಯಚಿಕಿತ್ಸಾ.

೧	ಕಾಮಜನಕವಾದ ವಿವಿಧೋಪಚಾರಗಳು	. ೧೪೪
೨.	ಅತಿಮಧುರದಚೂರ್ಣ	. ೧೪೪
೩	ಮಧುಯಷ್ಟಿಕಣಾದಿಚೂರ್ಣ	. ೧೪೪
೪	ಅಮೃತಾಮಲಕಾದಿಚೂರ್ಣ	೧೪೫
೫	ಉಚ್ಚಟಾ (ಭದ್ರಮುಸ್ತೇದಿ) ಚೂರ್ಣ	೧೪೫
೬	ಭದ್ರಮುಸ್ತೆಯ ಸೇವನೆ	. ೧೪೬
೭	ನೆಲಗುಂಬಳದಗಿಡ್ಡಯುಚೂರ್ಣ	. ೧೪೭
೮	ಸಕ್ಕರೆ ತುಪ್ಪಗಳೊಡನೆ ಹಾಲಿನ ಪ್ರಯೋಗ	೧೪೮
೯	ವಿಶ್ವತಾಪಹರಣರಸವು	. ೧೪೮
೧೦	ಶೀತಾರಿರಸವು	. ೧೪೯
೧೧	ಕನಕಸುಂದರರಸ	೧೫೦
೧೨	ಲೋಹಾದಿರಸ	. ೧೫೧
೧೩	ಬಾಳೆ Musa Sapientum ಕಡಲೆ	೧೫೨—೧೫೬
೧೪	ಆದಿತ್ಯಘಟಿಕಾರಸ	. ೧೫೬

ವಿಷಯ

ಪುಟಸಂಖ್ಯೆ

೧೫ ಲಕ್ಷ್ಮೀ Vitex Negundo & Vitex Trifolia

ನಿಗೃಂಹಿ, ಸಿಂದುವಾರ ೧೫೭—೧೫೯

೧೬.	ವಿಲಾಸಿ ನೀವಲ್ಲ ಭರಸ	..	೧೫೯
೧೭.	ನಾರಾಯಣಚೂರ್ಣ	..	೧೬೨
೧೮.	ನಾರಾಯಣತೈಲ	..	೧೬೩
೧೯.	ರಸಶುದ್ಧಿಕ್ರಮ		೧೬೫
೨೦	ಗಂಧಕಶೋಧನ	..	೧೬೫
೨೧	ಅಭ್ರಕಶುದ್ಧಿ		೧೬೬
೨೨	ತಾಮ್ರಶುದ್ಧಿ	..	೧೬೬
೨೩	ಲೋಹಶುದ್ಧಿ		೧೬೬
೨೪	ತಾಳಕಶುದ್ಧಿ		೧೬೬
೨೫	ಮನಶ್ಶಿಲಾಶುದ್ಧಿ	..	೧೬೭
೨೬	ಕಪ್ಪರಿಶುದ್ಧಿ		೧೬೭
೨೭	ಮೃಲತುತ್ತಶುದ್ಧಿ		೧೬೭
೨೮	ವಿಮಳಶುದ್ಧಿ		೧೬೭
೨೯	ಮಾಕಿ, ಕಶುದ್ಧಿ		೧೬೮
೩೦	ಇಂಗಲೀಕಶುದ್ಧಿ	.	೧೬೮
೩೧	ಜಾಪಾಳಶೋಧನೆ	..	೧೬೮
೩೨	ಬಿಳಿಗಾರಶುದ್ಧಿ		೧೬೮
೩೩.	ವತ್ಸನಾಭಿಶುದ್ಧಿ	..	೧೬೯
೩೪	ಶಿಲಾಜತುಶುದ್ಧಿ	..	೧೬೯
೩೫	ಕಾಸೀಸಶುದ್ಧಿ		೧೬೯
೩೬.	ರಸಭಸ್ಮ	.	೧೬೯
೩೭	ಸುವರ್ಣಭಸ್ಮ		೧೬೯
೩೮	ಲೋಹಭಸ್ಮ	..	೧೭೦
೩೯	ಅಭ್ರಕಭಸ್ಮ	.	೧೭೦
೪೦	ತಾಮ್ರಭಸ್ಮ	..	೧೭೧

ಪರಿಶಿಷ್ಟ (ಔಷಧರಚನೆ)

ವಿಷಯ

ಪುಟಸಂಖ್ಯೆ

೧	ಕಷಾಯವು	೧೭೩
೨.	ಕಲ್ಪ	೧೭೫
೩	ಚೂರ್ಣ	೧೭೫
೪	ವಟಿಕ	೧೭೬
೫	ಲೇಹ್ಯವು	೧೭೭
೬	ಸ್ನೇಹಪಾಕವಿಧಿ (ತೈಲಘೃತಾದಿಗಳು)	೧೭೭
೭	ಆಸವಾರಿಷ್ಯಗಳು	೧೮೦
೮.	ಮಾನಪರಿಭಾಷೆ—ಕೋಷ್ಠಕಗಳು	೧೮೧
೯	ಮಕ್ಕಳಿಗೆ ಔಷಧವನ್ನು ಕೊಡಬೇಕಾದ ಪ್ರಮಾಣ	೧೮೪

ಸಂಕೇತಪದಗಳು

೧.	ತ್ರಿಕಟು, ಕ್ರೋಷಣ, ವೈಷೇಷ	೧೮೫
೨.	ಪಂಚಕೋಲ	೧೮೫
೩	ತ್ರಿಫಲಾ	೧೮೫
೪	ತ್ರಿಜಾತಕ	೧೮೫
೫	ಚಾತುರ್ಜಾತಕ	೧೮೫
೬.	ಲಘುಪಂಚಮೂಲ	೧೮೫
೭	ಮಹತ್ಪಂಚಮೂಲ	೧೮೫
೮	ದಶಮೂಲ	೧೮೬
೯	ಮಧ್ಯಮಪಂಚಮೂಲ	೧೮೬
೧೦	ಅಮ್ಲಪಂಚಕ	೧೮೬
೧೧	ಪಂಚಸುಗಂದ	೧೮೬
೧೨	ತ್ರಿಕಷ್ಣರಗಳು	೧೮೬
೧೩.	ಪಂಚಲವಣಗಳು	೧೮೬
೧೪.	ಅಷ್ಟಮೂತ್ರಗಳು	೧೮೬

ದ್ರವ್ಯಶುದ್ಧಿ.

ವಿಷಯ

ಪುಟಸಂಖ್ಯೆ

೧	ಕಂಪಿಲ್ಲ	೧೮೭
೨	ಬೋಳ	೧೮೭
೩.	ಮಸ್ತಕೀ	೧೮೭
೪	ಕಫರೀ	೧೮೭
೫	ಸರ್ಜಕ್ಕಾರ	೧೮೭
೬	ಯವಕ್ಕಾರ	೧೮೭
೭	ಪಂಚಲವಣಗಳು	೧೮೭
೮	ತ್ರಿಕಟುಕ	೧೮೭
೯	ಗಜಸಿಪ್ಪಲೀ	೧೮೮
೧೦	ಕರೀಮದ್ವು	೧೮೮
೧೧	ಇಂಗು	೧೮೮
೧೨	ಜೀರಿಗ	೧೮೮
೧೩	ಹರಳುಬೀಜ, ನೆಲದಂತೀಬೀಜ	೧೮೮
೧೪	ನಾಭೀಗಡ್ಡ	೧೮೮
೧೫	ಉಮ್ಮತ್ತೀಬೀಜ	೧೮೮
೧೬	ಚಿತ್ರಮೂಲ	೧೮೮
೧೭	ಲೋಳಿಸರ	೧೮೮

ಪ್ರತಿನಿಧಿದ್ರವ್ಯಗಳು

೧೮೯—೧೯೩

ಅನುಪಾನಗಳು

೧೯೪—೧೯೫

|| ಶ್ರೀರಸ್ತು ||

ಶ್ರೀಮನ್ಮಹಾರಾಜರವರ ಸಂಸ್ಕೃತಮಹಾಪಾರಶಾಲಾ
ವೈದ್ಯಶಾಸ್ತ್ರ ಪ್ರಧಾನಾಧ್ಯಾಪಕರೂ ಆಸ್ಥಾನ ವಿದ್ವಾಂಸರೂ ಆಗಿ
ಕೀರ್ತಿಶೇಷರಾದ

ಶ್ರೀಪುಟ್ಟಸಾಮಿ ಪಂಡಿತರಪರ

ವ್ಯಾಖ್ಯಾನಸೀತಿಕೆ

ವಿಘ್ನ ಘ್ನಾಹಾಃ ಸ್ರಶಮಂ | ಪ್ರಯಾಂತಿಯಸ್ಯಾಂಘ್ರಿಪಂಕಜಸ್ತುರಣಾತ್ ||
ತಂವಂದೇಗಿರಿಜಾಯಾಃ | ಪ್ರೀತಿತನೂಜಂಭುಜಂಗಕೃತಭೂಷಂ || ೧ ||

ಭರದ್ವಾಜಕುಲಕ್ಷೀರಸರಿತ್ವತಿನಿಶಾಪತೇಃ |
ವೆಂಕಟಾದ್ರೇಸ್ತನೂಜೇನ ಪುಟ್ಟಸಾಮೈಯ್ಯಸೂರಿಣಾ || ೨ ||

ಆಯುರ್ದೇವಾರ್ಥತತ್ವಜ್ಞೈ ರಾತ್ರೆಯಾದಿತಪಸ್ವಿಭಿಃ |
ಕೃತಾರ್ಗಂಧಾರ್ಥಸಮಾಲೋಚ್ಯ ಬಾಲಾನಾಂಸುಖಬುದ್ಧಯೇ || ೩ ||

ಲೋಲಂಬರಾಜಕವಿನಾ ಯತ್ಕೃತಂ ವೈದ್ಯಜೀವನಂ |
ಕರ್ಣಾಟಭಾಷಯಾಸಮ್ಯಗ್ವಿವೃತಿಸ್ತಸ್ಯವಕ್ಷ್ಯತೇ || ೪ ||

ಅಯ್ಯಾ,—ಈ ಕಾಲದಲ್ಲಿ ಕೆಲವರು ನಮ್ಮ ವೈದ್ಯಶಾಸ್ತ್ರವಂ
ಪ್ರಮಾಣಾದಿಗಳಿಲ್ಲವೆಂದು ದೂಷಿಸುತ್ತಲಿದ್ದಾರೆ ಆದಕಾರಣ ಅವರ ಬುದ್ಧಿ
ಚಾಪಲ್ಯ ನಿವಾರಣಾರ್ಥವಾಗಿ, ಬಾಹಟ ಶಾರ್ಙ್ಗಧರಾದಿ ಗ್ರಂಥಗಳಲ್ಲಿ
ಹೇಳಲ್ಪಟ್ಟಿರುವ ಕೆಲವು ವಿಷಯಗಳು ಸಪ್ರಮಾಣವಾಗಿ ಇದರ ಕೆಳಗೆ
ಬರೆಯಲ್ಪಡುವವು.

ಅವಾವನೆಂದರೆ —

ಎಲ್ಲಾ ಔಷಧ ಪ್ರಯೋಗಗಳಲ್ಲಿಯೂ, ಹೊಸದಾಗಿತಂದು ಒಣಗಿಸಿದ
ಸದಾರ್ಥಗಳನ್ನೇ ಉಪಯೋಗಿಸಿಕೊಳ್ಳಬೇಕು ಅನುಕೂಲವಾಗದ ಸಕ್ಷದಲ್ಲಿ

ಹಸೀಪದಾರ್ಥಗಳಂ ಒಣಗಿದ ಪದಾರ್ಥಗಳೆರಡರಷ್ಟು ಉಪಯೋಗಿಸಿ
ಕೊಳ್ಳಬೇಕು.

(ಪ್ರಮಾಣಶ್ಲೋಕವು)

ಶುಷ್ಕಂನವೀನದ್ರವ್ಯಂಚಯೋಜ್ಯಂಸಕಲಕರ್ಮಸು |

ಅದ್ರ್ವಂಚದ್ವಿಗುಣಂಯುಂಜ್ಯಾದೇಷಸರ್ವತ್ರನಿಶ್ಚಯಃ ||

ಆದರೆ ಅವ್ಯತವಳ್ಳಿ, ಕೊಡಸಿಗೆ, ಆಡುಸೋಗೆ, ಬೂದಿಗುಂಬಳೆ,
ಆಷಾಢಿ, ಹಿರೀನುದ್ದು, ಮುಳ್ಳುಗೋರಟೆ, ಸಬ್ಬಸೀಗೆ, ಕಳ್ಳನಚೌರಿ
ಈ ಪದಾರ್ಥಗಳನ್ನು ಹಸಿದಾಗಿಯೇ ಪ್ರಯೋಗಿಸಬೇಕು ಹಾಗಾದಾಗ್ಯೂ
ದ್ವಿಗುಣವಾಗಿ ಪ್ರಯೋಗಿಸಬಾರದು.

ಗುಳೂಚೀಕುಟಜೋವಾಶಾ ಕೂಶ್ಮಾಂಡಶ್ಚಶತಾವರೀ |

ಅಶ್ವಗಂಧಾಸಹಚರೀ ಶತಪುಷ್ಪಾಪ್ರಸಾರಿಣೀ |

ಪ್ರಯೋಕ್ತವ್ಯಾಸ್ತದೈವಾದ್ರಾಃದ್ವಿಗುಣಂನೈವಯೋಜಯೇತ್ ||

ಯಾವ ಪದಾರ್ಥಗಳ ಬೇರುಗಳು ಅತ್ಯಂತ ದಪ್ಪವಾಗಿರುವವೋ
ಅವುಗಳ ಪಟ್ಟಿಯನ್ನುಪಯೋಗಿಸಿಕೊಳ್ಳಬೇಕು ಯಾವುಗಳ ಬೇರುಗಳು
ಸಣ್ಣನಾಗಿರುವವೋ, ಅವುಗಳನ್ನು ಸಮೂಲವಾಗಿ ಉಪಯೋಗಿಸಿಕೊಳ್ಳ
ಬೇಕು.

ಅತಿಸ್ಥೂಲಜಟಾಯಾಸ್ಸುಸ್ತಾಸಾಂಗ್ರಾಹ್ಯಾಸ್ತಚೋಬುಧೈಃ |

ಗೃಹ್ಣೀಯಾತ್ಸೂಕ್ಷ್ಮಮೂಲಾನಿ ಸಕಲಾನ್ಯಪಿಬುದ್ಧಿಮಾ ||

ಆದರೆ ಅಲಮೊದಲಾದವುಗಳ ಚಕ್ಕೆಗಳನ್ನೂ, ತ್ರಿಫಲೆ ಮೊದಲಾದ
ವುಗಳ ಫಲವನ್ನೂ, ಮಾದಳ ಮುಂತಾದವುಗಳ ನಾರವನ್ನೂ, ಧಾತಕಿ
ಮೊದಲಾದವುಗಳ ಕುಸುಮವನ್ನೂ, ಕಳ್ಳಿ ಮುಂತಾದವುಗಳ ಹಾಲನ್ನೂ,
ತಾಳೀಸ ಮೊದಲಾದವುಗಳ ಎಲೆಗಳನ್ನೂ ಗ್ರಹಿಸಬೇಕು.

ಸ್ಯಗೋಧಾದೇಸ್ತಚೋಗ್ರಾಹ್ಯಾ ಸ್ಸಾರಂಸ್ಯಾದ್ವೀಜಕಾದಿತಃ ||

ಧಾತಕ್ಯಾದೇಶ್ಚಪುಷ್ಪಾಣಿ ಸ್ನಹ್ಯಾದೇಃಕ್ಷೀರಮಾಹರೇತ್ ||

ತಾಳೀಸಾದೇಶ್ಚಪತ್ರಾಣಿ ಫಲಂಸ್ಯಾತ್ರಿಫಲಾದಿತಃ ||

ನೀರಿನ ಪ್ರಮಾಣ ಹೇಳದೇ ಇರತಕ್ಕ ಸ್ಥಳದಲ್ಲಿ ದ್ರವ್ಯಕ್ಕಿಂತ ಹದಿ ನಾರು ಭಾಗ ಹೆಚ್ಚಾಗಿಹಾಕಬೇಕು ಎಂಟರಲ್ಲಿ ಒಂದುಭಾಗ ಇಳಿಸಿ ಕೊಳ್ಳಬೇಕು ಕೆಲವು ದ್ರವ್ಯಗಳಿಗೆ ಪ್ರಮಾಣವಂ ಹೇಳದಿರತಕ್ಕ ಸ್ಥಳದಲ್ಲಿ ಆ ದ್ರವ್ಯಗಳಂ ಪ್ರತ್ಯೇಕ ಮೂರು ಮೂರು ರೂಪಾಯಿ ತೂಕವಂ ಹಾಕಬೇಕು. ಕಾಲವಂ ಹೇಳದಿರತಕ್ಕ ಸ್ಥಳದಲ್ಲಿ ಪ್ರಾತಃ ಕಾಲವಂ ಗ್ರಹಿಸಿಕೊಳ್ಳಬೇಕು ಪಾತ್ರೆಯಂ ಹೇಳದಿರತಕ್ಕ ಸ್ಥಳದಲ್ಲಿ ಮಡಿಕೆ ಎಂಬದಾಗಿ ತಿಳಿಯಬೇಕು. ಪತ್ರ ಪುಷ್ಪ ಮೊದಲಾದ ಅಂಗ ಗಳಲ್ಲಿ ಇಂಥಾ ಅಂಗವೆಂದು ವಿವೇಚನೆ ಮಾಡದಿದ್ದ ಸ್ಥಳದಲ್ಲಿ ಬೇರನ್ನು ಸ್ವೀಕರಿಸಿಕೊಳ್ಳಬೇಕು ಒಂದು ಪದಾರ್ಥಕ್ಕೂ ಪ್ರಮಾಣವಂ ಹೇಳ ದಿರುವ ಸ್ಥಳದಲ್ಲಿ ಸಮತೂಕವೆಂದು ತಿಳಿದುಕೊಳ್ಳಬೇಕು. (ಎಂದರೆ) ಹಿಂದೆ ಹೇಳಿದಮೇರೆ ಎಲ್ಲಾ ದ್ರವ್ಯಗಳನ್ನೂ ಮೂರು ಮೂರು ರೂಪಾಯಿ ತೂಕ ಪ್ರಯೋಗಿಸಬೇಕೆಂದು ಅರಿಯಬೇಕು

ಪಾನೀಯಂಷೋಡಶಗುಣಂ ಕ್ಷುಣ್ಣೇದ್ರವ್ಯಪಲೇಕೆ ಪೇತ್ |

ಮೃತ್ಪಾತ್ರೇಕ್ಷಾಧಯೇದ್ಗ್ರಾಹ್ಯ ಮಷ್ಟಮಾಂಶಾವಶೇಷಿತಂ ||

ಕಾಲೇನುಕ್ತೇಪ್ರಭಾತಂಸ್ಯಾ ದಂಗೇನುಕ್ತೇಜಟಾಭವೇತ್ |

ಭಾಗೇನುಕ್ತೇತುಸಾಮ್ಯಂಸ್ಯಾತ್ಪಾತ್ರೇನುಕ್ತೇತುಮೃಣ್ಮಯಂ ||

ಮೂವತ್ತು ವರ್ಷ ವಯಸ್ಸುಳ್ಳ ಹತ್ತುಜನರಿಗೆ ಘೋಟಾಚೂಳ ಯನ್ನು ಪ್ರತ್ಯೇಕವಾಗಿ ಒಂದೊಂದು ಕೊಟ್ಟರೆ ಒಬ್ಬನಿಗೆ ಒಂದಾವರ್ತಿ ವಿರೇಚನವಾಗುವದು ಮತ್ತೊಬ್ಬನಿಗೆ ಆಗುವದೇಯಿಲ್ಲ. ಇನ್ನೊಬ್ಬನಿಗೆ ಮೂರಾವರ್ತಿ ಆಗುವದು ಬೇರೊಬ್ಬನಿಗೆ ನಾಲ್ಕು ಮಾತ್ರಗಳನ್ನು ಕೊಟ್ಟಾಗ್ಯೂ ಒಂದಾವರ್ತಿಯೂ ಆಗುವದಿಲ್ಲ. ಆದ್ದರಿಂದ ರೋಗ ಸ್ವರೂಪವನ್ನೂ, ಮೃದುಮಧ್ಯಕ್ರೂರ ಕೋಷ್ಠಗಳ ವಿವೇಚನೆಯನ್ನೂ ವರ್ಷಾಶರದ್ವಸಂತಾದಿ ಕಾಲಭೇದವನ್ನೂ, ಜಾಂಗಲಾದಿ ದೇಶಭೇದವನ್ನೂ ಬಾಲ್ಯಾದಿ ವಯಸ್ಸನ್ನೂ, ರೋಗಿಗಳ ಶಕ್ತಿಯನ್ನೂ ನೋಡಿ, ಬುದ್ಧಿ ಶಕ್ತಿಯಿಂದ ಔಷಧಕ್ಕೆ ಪ್ರಮಾಣವನ್ನು ಕಲ್ಪಿಸಬೇಕು

ಮಾತೃಯಾನವ್ಯವಸ್ಥಾಸ್ತಿ ವ್ಯಾಧಿಂಕೋಷ್ಕುಂಬಲಕವಯಃ |

ಆಲೋಚ್ಯದೇಶಕಾಲಾಚ ಯೋಜ್ಯಾತದ್ವಚ್ಚ ಕಲ್ಮಸಾ ||

ದೇಶಕಾಲವಯೋವನ್ನಿಸಾಠತ್ವವು ಕೃತಿಭೇಷಜಂ ।

ದೇಹಂ ಸತ್ತ್ವಂ ಬಲಂ ವ್ಯಾಧಿಂ ವೃಷಾಪ್ತಮಾತ್ಮಾಂ ಸ್ಪರ್ಯೋ ಜಯೇತ್ ||

ಸಿದ್ಧಿತಿರ್ಥಾಸ್ತೇವಮಾತ್ರಾಯಾಃ ಕಾಲಮಗ್ನಿಂ ಬಲಂ ವಯಃ |

ಪ್ರಕೃತಿಯಿಂದೂಷದೇಶಾಚದೃಷ್ಟಾನ್ಮಾತೃಂಪ್ರಯೋಜಯೇತ್ ||

ಈ ಪ್ರಕಾರವಾಗಿ ನಮ್ಮ ಶಾಸ್ತ್ರದಲ್ಲಿ ಇತರರ ಆಕ್ಷೇಪಕ್ಕೆ ಅವಕಾಶ
ವಿಲ್ಲದಂತೆ ಎಲ್ಲಾ ಭಾಗದಲ್ಲಿಯೂ ಪ್ರಮಾಣಗಳು ಘಂಟಾಘೋಷವಾಗಿ
ದ್ವಾಗ್ಯೂ, ಅವುಗಳನ್ನು ಪರಿಶೋಧಿಸದೆ, ನಮ್ಮ ವೈದ್ಯಶಾಸ್ತ್ರವನ್ನು
ಪ್ರಮಾಣ ರಹಿತವಾದದ್ದೆಂದು ನಿಂದಿಸುವವರ ಮತದಲ್ಲಿ ಇರತಕ್ಕ ಪ್ರಮಾಣ
ದೋಷಗಳನ್ನು ವಿವರಿಸುತ್ತೇನೆ. (ಅವಾವನೆಂದರೆ) ಒಂದೆಲಗನ ಸೊಸ್ಪಿನ
ಪುಡಿಯನ್ನು ಸುಮಾರು ೫ ಯವೆತೂಕ ಮೊದಲು ೮ ಯವೆತೂಕ ಪರಿ
ಯಂತ ಸೇವಿಸಿದರೆ ಕುಷ್ಠಾದ್ಯನೇಕ ಜಾಡ್ಯಗಳು ಪರಿಹಾರವಾಗುವವೆಂಬ
ದಾಗಿಯೂ, ಗಜ್ಜುಗದ ತಿರಳನ್ನು ಸುಮಾರು ೧೫ ಯವೆತೂಕ ಸೇವಿಸಿ
ದರೆ ಶೀತಜ್ವರ ಹೋಗುವದೆಂಬದಾಗಿಯೂ, ಮಾವಿನಬೀಜದ ಬೇಳೆ
ಯನ್ನು ಒಣಗಿಸಿ ಪುಡಿನಾಡಿ, ಅದನ್ನು ಸುಮಾರು ೨೦ ಯವೆತೂಕ
ಮೊದಲು ೩೦ ಯವೆತೂಕದಮಟ್ಟಿಗೂ ಜೇನಿನಲ್ಲಾಗಲೀ, ಬೆಲ್ಲದಲ್ಲಾಗಲೀ,
ಸೇರಿಸಿ ಕೊಟ್ಟರೆ ಹೊಟ್ಟೆಯಲ್ಲಿರುವ ಜಂತುಗಳು ಹೋಗುವ
ವೆಂಬದಾಗಿಯೂ ಹೇಳಿದೆ ಬೇಕಾದವರು ಇದನ್ನು ಪರೀಕ್ಷಿಸಿದರೆ, ಆ
ಮಾತು ಸುಳ್ಳು ನಿಜ ವೆಂಬುವದು ಸ್ಪಷ್ಟವಾಗುತ್ತೆ. ಆ ಮತದವರಂ
ಕೇಳಿದರೆ ಈ ಔಷಧಸೇವನೆಯಿಂದ ಕುಷ್ಠಾದಿ ಜಾಡ್ಯಗಳು ನಾಶವಾಗು
ವದಕ್ಕೆ ಪ್ರತಿಬಂಧಕವಾದ ಒಂದು ವಿಲಕ್ಷಣ ಪ್ರಕೃತಿಯುಂಟು, ಅಂಥ
ವರಿಗೆ ಈ ಔಷಧದಿಂದೇನೂ ಪ್ರಯೋಜನವಿಲ್ಲವೆಂದು ಕುಕಲ್ಪನೆಯಿಂದ
ದುರುತ್ತರವಂ ಹೇಳುತ್ತಾರೆ ಆ ದುರುತ್ತರದಿಂದಲೇ ಅವರ ಔಷಧ
ಪ್ರಮಾಣವಂ ಸುಳ್ಳೆಂದು ನಿಶ್ಚಿಸಬಹುದು. ನಮ್ಮ ಮತದಲ್ಲಿರುವ ಕೆಲವು
ಮೂಢರಾದ ವೈದ್ಯರು ಅಜ್ಞರಾದ ರೋಗಿಗಳ ಮುಂದೆ (ಅಥವಾ)

ಅಸಂಸ್ಕಾರಿಗಳಾಗಿಯೂ, ಮತ್ತೊಂದು ವಿದ್ಯದಲ್ಲಿ ಬುದ್ಧಿವಂತರಾಗಿಯೂ, ಇರುವರ ಮುಂದೆ ಪ್ರಾಜ್ಞರಾದ ವೈದ್ಯರನ್ನು ನಾನಾವಿಧ ಕುಕಲ್ಪನೆಗಳಿಂದ ದೂಷಿಸುವ ಸ್ವಭಾವವುಳ್ಳವರಾಗಿರುವರು. ಅವರು ಈ ಟೀಕನ್ನು ದೂಷಿಸಬೇಕೆಂಬ ತಾತ್ಪರ್ಯವುಳ್ಳವರಾದರೆ ಸಪ್ರಮಾಣವಾಗಿ ದೋಷಗಳನ್ನು ಉದ್ಘಾಟಿಸಿ, ಪತ್ರಿಕಾಮೂಲಕ ನನಗೆ ತಿಳಿಸಿ ಅನಂತರದಲ್ಲಿ ಬೇಕಾದ ಹಾಗೆ ದೂಷಿಸಬಹುದು.

ಪ್ರಾಜ್ಞರಾದವರು ಇದರಲ್ಲಿ ವರ್ಣವೈತ್ಯಾಸವಿದ್ದರೆ ಪ್ರಮಾದದಿಂದಂಟಾಯಿತೆಂದು ತಿಳಿಯಬೇಕು ತಾತ್ಪರ್ಯ ವೈತ್ಯಾಸವಿದ್ದಪಕ್ಷದಲ್ಲಿ ನನಗೆ ತಿಳಿಸಿ, ನನ್ನ ಅಜ್ಞಾನವನ್ನು ಪರಿಹರಿಸಬೇಕು ಅಜ್ಞರಿಗೆ ತಿಳಿಯುವಂತೆ ಈ ಗ್ರಂಥಕ್ಕೆ ಅರ್ಥವಂ ಬರೆಯುವುದಕ್ಕಾಗುವದಿಲ್ಲವಾದ್ದರಿಂದ, ಪ್ರಾಜ್ಞರಿಗೆ ತಿಳಿಯುವಂತೆ ಪದಶಃ ಟೀಕನ್ನು ಅನ್ವಯಕ್ರಮವಾಗಿ ಬರೆಯುತ್ತೇನೆ ಅಜ್ಞರಿಗೆ ತಿಳಿಯುವಹಾಗೆ ಬರೆಯದೇ ಇರುವುದು ದೋಷವೆಂದು ಹೇಳುವವರು, 'ರೂಪಂಕೀದೃಕ್ಕಮಲವದನೆ' ಎಂಬ ಶ್ಲೋಕಕ್ಕೂ (ಪುಟ ೮೦), 'ಅತಿಸಾರಪ್ರಶಮನೀ' ಎಂಬುವದಕ್ಕೂ (ಪುಟ. ೫೯), 'ಪುಲೋಮಜಾವಲ್ಲಭಸೂನು' ಎಂಬುವದಕ್ಕೂ (ಪುಟ ೮೪), 'ಭಿಂದಂತಿಕೇ ಕುಂಜರಕುಂಭವಾಳಿಂ' ಎಂಬುವದಕ್ಕೂ (ಪುಟ. ೧೨೨), 'ಕಘಾಧ್ಯವತಿ ಭೋಭೀರು' ಎಂಬುವದಕ್ಕೂ (ಪುಟ ೧೪೩), ಟೀಕನ್ನು ಬರೆದು ಅಜ್ಞರಿಗೆ ಆ ಟೀಕಿನಿಂದ ಆ ಶ್ಲೋಕಗಳ ಅಭಿಪ್ರಾಯವನ್ನು ತಿಳಿಸಿ, ನನ್ನ ಮೇಲೆ ದೋಷವನ್ನು ಆರೋಪಿಸಬಹುದು ಪ್ರಸಕ್ತಾನುಪ್ರಸಕ್ತಿಯಿಂದೇನು ಪ್ರಯೋಜನ. ಪ್ರಕೃತವನ್ನನುಸರಿಸೋಣ

ಅಗರದ ಪುಟ್ಟಸಾಮೈಯ್ಯ ಪಂಡಿತರು.

॥ ಶ್ರೀ ಗಣಾಧಿಪತಯೇ ನಮಃ ॥

ವೈದ್ಯಜೀವನ

ದೀಪಿಕಾ ಸಹಿತ

—o—

ಪ್ರಕೃತಿಸುಭಗಗಾತ್ರಂ ಪ್ರೀತಿಪಾತ್ರಂ ರಮಾಯಾಃ |
ದಿಶತು ಕಿಮಪಿಧಾಮ ಶ್ಯಾಮಲಂ ಮಂಗಳಂ ವಃ ||
ಅರುಣ ಕಮಲಲೀಲಾಂ ಯಸ್ಯವಾದೌ ದಧಾತೇ |
ಪ್ರಣತಹರಜಟಾಲೀ ಗಾಂಗರಿಂಗತ್ತರಂಗೇ

॥ ೧ ॥

—————

ಮಹೀಶೂರಪುರಾವಾಸಿ ಪುಟ್ಟಸಾಮ್ಯೈಯ್ಯ ಸೂರಿಣಾ |
ಟೀಕಾ ಕರಿಸ್ಯತೇ ನಾಮ್ನಾ ವೈದ್ಯಜೀವನದೀಪಿಕಾ ||

ಯಸ್ಯ—ಯಾವ ರಾಮರೂಪತೇಜಸ್ಸಿನ, ಪಾದೌ—ಕಾಲುಗಳು,
ಪ್ರಣತ—ನಮಸ್ಕಾರಮಾಡಿದ, ಹರ—ಪರಮೇಶ್ವರನೇ,
ಮಂಗಳಾಚರಣೆ ಜಟಾಲೀ-ಜಡೆಗಳ ಗುಂಪಿನಲ್ಲಿರುವ, ಗಾಂಗ-ಗಂಗಾ
ನದೀಸಂಬಂಧಿಯಾದ, ರಿಂಗತ್—ಚಲಿಸುತ್ತಲಿರುವ,
ತರಂಗೇ—ಅಲೆಯಲ್ಲಿ, ಅರುಣಕಮಲ-ಕೆಂಡಾವರೆಯ, ಲೀಲಾಂ-ವಿಲಾಸ
ವನ್ನು, ದಧಾತೇ-ಧರಿಸುತ್ತಲಿವೆಯೋ, ಪ್ರಕೃತಿ-ಸ್ವಭಾವದಿಂದ, ಸುಭಗ-
ಸುಂದರವಾದ, ಗಾತ್ರಂ-ಶರೀರವುಳ್ಳ, ರಮಾಯಾಃ-ಲಕ್ಷ್ಮೀರೂಪಳಾದ
ಸೀತಾದೇವಿಯ, ಪ್ರೀತಿ-ಅನುರಾಗಕ್ಕೆ, ಪಾತ್ರಂ-ವಿಷಯವಾದ, ಶ್ಯಾಮಲಂ-
ಕಪ್ಪುವರ್ಣವಾದ, ಕಿಮಪಿ-ಅನಿರ್ದಿಷ್ಟನೀಯವಾದ, ಧಾಮ-ಆ ತೇಜಸ್ಸು,
ವಃ-ಅಭ್ಯೇತ್ಯಗಳಾದ ನಿಮಗೆ, ಮಂಗಳಂ-ಇಷ್ಟಾರ್ಥರೂಪವಾದ ಮಂಗಳ

ವನ್ನು, ದಿಶತು-ಕೊಡಲಿ, ಎಂದು ಗ್ರಂಥಕಾರನು ಶಿಷ್ಟಾಚಾರಾನುಮಿತ ಶ್ರುತಿಬೋಧಿತಕರ್ತೃವ್ಯತಾಕವಾದ ಮಂಗಳವನ್ನು ಬೋಧಿಸುವ ಶ್ಲೋಕ ವನ್ನು ಶಿಷ್ಯರಿಗೆ ಕರ್ತೃವ್ಯತ್ವ ಪ್ರಕಾರಕಜ್ಞಾನವುಂಟಾಗುವದಕ್ಕೋಸ್ಕರವಾಗಿ ಗ್ರಂಥಾದಿಯಲ್ಲಿ ನಿಬಂಧಿಸಿದನು.

ರತ್ನಂ ವಾಮದೃಶಾಂ ದೃಶಾಂಸುಖಕರಂ ಶ್ರೀಸಪ್ತಶೃಂಗಾಸ್ತದಂ |

ಸ್ವಷ್ಟಾಷ್ಟಾದಶಬಾಹು ತಥ್ಯಗವತೋ ಭರಗ್ಯ ಭಾಙ್ಯಂ ಭಜೇ ||

ಯದ್ಭಕ್ತೇನ ಮಯಾ ಘಟಸ್ತನಿ ಘಟೇಮಧ್ಯೇ ಸಮುತ್ಪಾದ್ಯತೇ |

ಪದ್ಮಾನಾಂ ಶತಮಂಗನಾಧರಸುಧಾಸ್ವರಾಢ್ವಿಧಾನೋದ್ಧರಂ || ೨ ||

ಹೇಘಟಸ್ತನಿ-ಎಲೆ ಕಲಶದಂತೆ ಕುಚಗಳುಳ್ಳ ಸ್ತ್ರೀಯೇ. ಯತ್-ಯಾವ ಪಾರ್ವತೀಸ್ವರೂಪವಾದ ಈಶೈಶ್ವರೈಕೈ, ಭಕ್ತೇನ-ಭಕ್ತನಾದ, ಮಯಾ-ನನ್ನಿಂದ, ಘಟೇಮಧ್ಯೇ-ಒಂದುಗಳಿಗೆಯೊಳಗೆ, ಅಂಗನಾ-ಸ್ತ್ರೀಯರ, ಅಧರಸುಧಾ-ಅಧರಾಮೃತದೊಡನೆ, ಸ್ವರ್ಧಾವಿಧಾನ-ಹುರುಡಿಸುವ ವಿಷಯದಲ್ಲಿ, ಉದ್ಧರಂ-ಸಮರ್ಥವಾದ, ಪದಾನಾಂ-ಶ್ಲೋಕಗಳ, ಶತಂ-ನೂರು, ಸಮುತ್ಪಾದ್ಯತೇ-ಮಾಡಲ್ಪಡುತ್ತೆಯೋ, ತತ್-ಆ ಪ್ರಸಿದ್ಧವಾದ, ವಾಮದೃಶಾಂ-ಸ್ತ್ರೀಯರೊಳಗೆ, ರತ್ನಂ-ಶ್ರೇಷ್ಠವಾದ, ದೃಶಾಂ-ನೇತ್ರಗಳಿಗೆ, ಸುಖಕರಂ-ಸಂತೋಷವನ್ನುಂಟುಮಾಡುತ್ತಲಿರುವ, ಶ್ರೀ-ಸಂಪದ್ಯುಕ್ತವಾದ, ಸಪ್ತಶೃಂಗ-ಸಪ್ತಶೃಂಗವೆಂಬ ಪರ್ವತನೇ, ಅಸ್ತದಂ-ಸ್ಥಾನವಾಗುಳ್ಳ, ಸ್ವಷ್ಟಸ್ಥುಟಗಳಾದ, ಅಷ್ಟಾದಶ-ಹದಿನೆಂಟಾದ, ಬಾಹು-ಭುಜಗಳುಳ್ಳ, ಭಗವತಃ-ಷಡ್ಗುಣೈಶ್ವರೈ ಸಂಪನ್ನನಾದ, ಭರ್ಗಸ್ಯ-ಪರಮೇಶ್ವರನ, ಭಾಙ್ಯಂ-ಪಾರ್ವತೀರೂಪೈಶ್ವರೈವನ್ನು, ಭಜೇ-ಸೇವಿಸುತ್ತಲಿರಬೇಕೆಂದು ಗ್ರಂಥಕಾರನು ವಿಘ್ನಬಾಹುಳ್ಳ ಶಂಕೆಯಿಂದ ಮಂಗಳಾಂತರವನ್ನು ಮಾಡಿದನು

ದಿವಾಕರಪ್ರಸಾದೇನ ರೋಗ್ಯಾರೋಗ್ಯಸಮಿಹಯಾ |

ಸಮಾಸೇನ ವಯಂ ಕುರ್ಮಃ ಕಾವ್ಯವದ್ವೈದ್ಯಜೀವನಂ

|| ೩ ||

ದಿವಾಕರ-ತಮ್ಮ ತಂದೆಯಾದ ದಿವಾಕರಶಾಸ್ತ್ರಿಯ, ಅಥವಾ

“ಆರೋಗ್ಯಂಭಾಸ್ಕರಾದಿಚೈತ್”ಯೆಂಬ ನ್ಯಾಯದಿಂದ
ಗ್ರಂಥ ಪ್ರಸ್ತಾವನೆ ಸೂರ್ಯನ, ಪ್ರಸಾದೇನ-ಅನುಗ್ರಹದಿಂದ, ರೋಗಿ-ಆತುರರ
ಆರೋಗ್ಯ-ರೋಗಾಭಾವದ, ಸಮಿಹಯಾ-ಇಚ್ಛೆ
ಯಿಂದ, ವಯಂ-ನಾವು, ಕಾವ್ಯವತ್-ಕಾವ್ಯದಂತೆ ಶೃಂಗಾರಾದಿ ರಸಭರಿತ
ವಾದ, ವೈದ್ಯಜೀವನಂ-ವೈದ್ಯಜೀವನವೆಂಬ ಹೆಸರುಳ್ಳ ಗ್ರಂಥವನ್ನು, ಸಮಾ
ಸೇನ-ಸಂಕ್ಷೇಪದಿಂದ, ಕುರ್ಮಃ-ಮಾಡುತಲಿಥೇವೆಂದು ಗ್ರಂಥಕಾರನು
ಪ್ರಯೋಜನಾದಿಗಳನ್ನು ಹೇಳಿದನು

ತಥಾಪಿ ಕ್ರಿಯತೇ ಗ್ರಂಥಃ ಸಂತಿ ಯದ್ಯಪಿ ದುರ್ಜನಾಃ |

ನಹಿ ದಸ್ಯುಭಯಾಲೋಕೋ ದೈನ್ಯವಾನೇವ ವರತ್ತೇ

|| ೪ ||

ಇಹ- ಈ ಲೋಕದಲ್ಲಿ, ದುರ್ಜನಾಃ-ಗ್ರಂಥದೂಷಕರು, ಸಂತಿಯ
ದ್ಯಪಿ- ಇದ್ದೇಯಿಧಾರೆ, ತಥಾಪಿ- ಹಾಗಾದಾಗ್ಯೂ, ಗ್ರಂಥಃ- ವೈದ್ಯಜೀವನ
ವೆಂಬೀಗ್ರಂಥವು, ಕ್ರಿಯತೇ-ಮಾಡಲ್ಪಡುತ್ತಲಿಥೆ ಲೋಕಃ- ಜನವು, ದಸ್ಯು
ಭಯಾತ್-ಶತ್ರುಭಯದ್ವಸೆಯಿಂದ, ದೈನ್ಯವಾ-ದರಿದ್ರವಾಗಿ, ನವರ್ತತೇಹಿ-
ಇರುವದಿಲ್ಲವಲ್ಲ

ತಾತ್ಪರ್ಯ — ಹಣವನ್ನು ಸಂಪಾದಿಸಿದರೆ ಕಳ್ಳರು ಕದ್ದುಕೊಂಡು
ಹೋಗುವರೆಂಬ ಭಯದಿಂದ ಜನವು ದ್ರವ್ಯವನ್ನು ಸಂಪಾದಿಸದೆ ಹೇಗೆ
ದರಿದ್ರವಾಗಿ ಇರುವದಿಲ್ಲವೋ ಹಾಗೆ ದೂಷಕರ ಭಯದಿಂದ ಗ್ರಂಥಕಾರನು
ಗ್ರಂಥವನ್ನು ಮಾಡದೆ ಇರುವದಿಲ್ಲ

ಯೇಷಾಂ ನ ಜೇತೋಲಲನಾಸುಲಗ್ನಂ ಮಗ್ನಂ ನ ಸಾಹಿತ್ಯಸುಧಾಸಮುದ್ರೇ |

ಜ್ಞಾಸ್ಯಂತಿ ತೇ ಕಿನ್ನು ಮಮಪ್ರಯಾಸಾನಂಧಾ ಯಥಾ ವಾರವಧೂವಿಲಾಸಾಃ || ೫ ||

ಯೇಷಾಂ-ಯಾವಜನರ, ಜೇತಃ-ಮನಸ್ಸು, ಲಲನಾಸು-ಸ್ತ್ರೀಯರಲ್ಲಿ,
ನಲಗ್ನಂ-ಅಸಕ್ತವಲ್ಲವೋ, ಸಾಹಿತ್ಯ-ಸಾಹಿತ್ಯವೆಂಬ, ಸುಧಾಸಮುದ್ರೇ-ಅಮೃ
ತಾರ್ಥವದಲ್ಲಿ, ನಮಗ್ನಂ-ಮುಣುಗಿದ್ದಲ್ಲವೋ, ತೇ-ಆ ಜನರು, ಮಮ-ನನ್ನ,
ಪ್ರಯಾಸಾ-ಆಯಾಸಗಳನ್ನು, ಅಂಧಾಃ-ಕುರುಡರು, ವಾರವಧೂ-ವೇಶ್ಯ
ಸ್ತ್ರೀಯರ, ವಿಲಾಸಾನ್ಯಥಾ-ಹಾವಭಾವಾದಿಗಳಂತೆ, ಜ್ಞಾಸ್ಯಂತಿ-ತಿಳಿದು
ಕೊಳ್ಳುವರು ?

ತಾತ್ಪರ್ಯ — ಕುರುಡರು ಸೂಳೆಯರ ಶೃಂಗಾರಜೇಷ್ಟಿಗಳನ್ನು ಹೇಗೆ ತಿಳಿಯಲಶಕ್ತರೋ ಹಾಗೆ ಸ್ತ್ರೀಯರಲ್ಲನಾಸಕ್ತರಾಗಿಯೂ, ಸಾಹಿತ್ಯ ಜ್ಞಾನ ಶೂನ್ಯರಾಗಿಯೂ ಇರುವ ಜನರು ತನ್ನ ಆಯಾಸವನ್ನು ತಿಳಿಯಲಶಕ್ತರೆಂದು ತಾತ್ಪರ್ಯವು.

ಗದಗಂಜನಾಯಚತುರೈಶ್ಚ ರಕಾದ್ಯೈ ರ್ಮುನಿಭಿರ್ನೃಣಾಂಕರುಣಯಾಕಥಿತಂಯತ್ |
ಅಖಿಲಂಲಿಖಾಮಿಖಲು ತಸ್ಯರಹಸ್ಯಂ ಸ್ವಕಪೋಲಕಲ್ಪಿತಮಿಹಾಸ್ತಿನಕಿಂಚಿತ್ ||೬||

ಚತುರೈಃ - ಸಮರ್ಥರಾದ, ಚರಕ - ಚರಕಮುನಿಯೇ, ಆದ್ಯೈಃ - ಮೊದಲಾಗುಳ್ಳ, ಮುನಿಭಿಃ - ಸುಶ್ರುತಾಗ್ನಿವೇಶಾದಿ ಋಷಿಗಳಿಂದ, ನೃಣಾಂ - ಮನುಷ್ಯರ ವಿಷಯವಾದ, ಕರುಣಯಾ - ದಯೆಯಿಂದ, ಗದ - ರೋಗಗಳ, ಗಂಜನಾಯ - ನಾಶಕ್ಕೋಸ್ಕರ, ಯತ್ - ಯಾವದು, ಕಥಿತಂ - ಹೇಳಲ್ಪಟ್ಟಿತೋ, ತಸ್ಯ - ಅದರ, ಅಖಿಲಂ - ಸಮಸ್ತವಾದ, ರಹಸ್ಯಂ - ಗೂಢಾರ್ಥವನ್ನು, ಲಿಖಾಮಿ - ಬರೆಯುತ್ತಲಿಥೇನೆ ಇಹ - ಈ ಗ್ರಂಥದಲ್ಲಿ, ಸ್ವಕಪೋಲ - ಸ್ವಕಪೋಲದಿಂದ, ಕಲ್ಪಿತಂ - ನಿರ್ಮಿಸಲ್ಪಟ್ಟದ್ದು, ಕಿಂಚಿತ್ - ಸ್ವಲ್ಪವಾದರೂ, ನಾಸ್ತಿ - ಇಲ್ಲ.

ತಾತ್ಪರ್ಯ.—ಸುಶ್ರುತಬಾಹಟಾದಿಗಳಿಂದ ಹೇಳಲ್ಪಟ್ಟ ವಿಷಯವನ್ನು ಹೇಳುತ್ತೇನೆಯೇ ಹೊರ್ತು ನನ್ನ ಬುದ್ಧಿಶಕ್ತಿಯಿಂದ ಕಲ್ಪಿಸಿ ಯಾವ ವಿಷಯವನ್ನೂ ಹೇಳುವುದಿಲ್ಲ

ಗುರೋರಧೀತಾಖಿಲವೈದ್ಯವಿದ್ಯಾಃ ಪೀಯೂಷಪಾಣಿಃ ಕುಶಲಃ ಕ್ರಿಯಾಸು |
ಗತಸ್ತೃಹೋ ಧೈರ್ಯಧರಃ ಕೃಪಾಳುಃ ಶುದ್ಧೋಧಿಕಾರೀ ಭಿಷಗೀದೃಶಃ ಸ್ಯಾತ್ ||೭||

ಗುರೋಃ - ಗುರುವಿನ ದೆಸೆಯಿಂದ, ಅಧೀತ - ಅಭ್ಯಾಸಮಾಡಲ್ಪಟ್ಟ, ಅಖಿಲ - ಸಮಸ್ತವಾದ, ವೈದ್ಯವಿದ್ಯಾಃ - ವೈದ್ಯಶಾಸ್ತ್ರವುಳ್ಳ, ವೈದ್ಯಲಕ್ಷಣ - ಪೀಯೂಷಪಾಣಿಃ - ಅಮೃತಹಸ್ತನಾದ, ಕ್ರಿಯಾಸು - ವಮನವಸ್ತಿವಿರೇಚನಾದಿಪ್ರಯೋಗಗಳಲ್ಲಿ, ಕುಶಲಃ - ಚತುರನಾದ, ಗತ - ಹೋದಂಥ, ಸ್ಪೃಹಃ - ಧನಾದ್ಯಭಿಲಾಷೆಯುಳ್ಳ, ಧೈರ್ಯ -

ಧೈರ್ಯವನ್ನು, ಧರಃ-ಧರಿಸಿರುವ, ಕೃಪಾಳುಃ - ದಯಾಶಾಲಿಯಾದ, ಶುದ್ಧ-
ತ್ರಿಕರಣಶುದ್ಧನಾದ ಪುರುಷನು, ಭಿಷಕ್-ವೈದ್ಯನು ಈದೃಶಃ-ಈ ಪೂರೈಸಿ
ಕ್ಷಗುಣಸಾಮಾನ್ಯವುಳ್ಳವನೇ, ಅಧಿಕಾರೀ-ಔಷಧಾದಿಗಳಂ ಪ್ರಯೋಗಿಸುವ
ವಿಷಯದಲ್ಲಿ ಅಧಿಕಾರಿಯು, ಸ್ಯಾತ್ - ಆದಾನು.

ತಾತ್ಪರ್ಯ — ಈ ಗುಣಗಳಲ್ಲಿ ಯಾವದೊಂದರಿಂದಲಾದರೂ ರಹಿತ
ನಾದ ಪಕ್ಷದಲ್ಲಿ ಅಧಿಕಾರಿಯಲ್ಲವೆಂದು ತಿಳಿಯಬೇಕು. ಹಸ್ತಗಳಲ್ಲಿ ಮತ್ಸ್ಯ,
ಚಾಪಾದಿ ರೇಖೆಯುಳ್ಳವನು ಅಮೃತಹಸ್ತನೆಂದು ಭೇಷಜಕಲ್ಪದಲ್ಲಿ
ಹೇಳಿದೆ.

ಆದೌ ನಿದಾನವಿಧಿನಾ ವಿದಧ್ಯಾಧ್ಯಾಧಿನಿಶ್ಚಯಂ ।

ತತಸ್ಸಾಧ್ಯಂ ಸಮೀಕ್ಷೇತ ಪಶ್ಯಾನ್ಭಿಷಗುಪಾಚರೇತ್

॥ ೮ ॥

ಆದೌ - ಮೊದಲು, ನಿದಾನವಿಧಿನಾ - ರೋಗಜ್ಞಾನವನ್ನು ಹುಟ್ಟಿಸುವ
ನಿದಾನವಿಧಿಯಿಂದ, ವ್ಯಾಧಿನಿಶ್ಚಯಂ - ರೋಗನಿರ್ಣಯವನ್ನು, ವಿದಧ್ಯಾತ್ -
ಮಾಡಬೇಕು ತತಃ - ಅಬಳಿಕ, ಸಾಧ್ಯಂ - ಸಾಧ್ಯಜಾಡ್ಯವನ್ನು, ಸಮೀ
ಕ್ಷೇತ - ತಿಳಿಯಬೇಕು. ಪಶ್ಯಾತ್ - ಸಾಧ್ಯಜ್ಞಾನಾನಂತರದಲ್ಲಿ, ಭಿಷಕ್
ವೈದ್ಯನು, ಉಪಾಚರೇತ್ - ಚಿಕಿತ್ಸೆಯು ಮಾಡಬೇಕು

ತಾತ್ಪರ್ಯ — ಪ್ರಥಮತಃ ನಿದಾನಪ್ರಾಗ್ಭಾವಾದಿಗಳಿಂದ ರೋಗವನ್ನು
ಪರೀಕ್ಷಿಸಿ ಅಬಳಿಕ ಅದರ ಸಾಧ್ಯಾಸಾಧ್ಯತ್ವಗಳಂ ತಿಳಿದು ಅನಂತರದಲ್ಲಿ
ಆ ರೋಗವು ಸಾಧ್ಯವಾದಪಕ್ಷದಲ್ಲಿ ಚಿಕಿತ್ಸೆಯು ಮಾಡಬೇಕು.

ದರ್ಶನಸ್ಪರ್ಶನಪ್ರಶ್ನೈಃ ಪರೀಕ್ಷೇತ ಚ ರೋಗಿಣಿಂ ।

ರೋಗಂ ನಿದಾನಪ್ರಾಗ್ಭಾವಲಕ್ಷಣೋಪಶಯಾಪ್ತಿಭಿಃ ॥

ಎಂದು ವಾಗ್ಭಟಾಚಾರ್ಯರು ಹೇಳಿರುವರು.

ಔಷಧಂ ಮೂಢವೈದ್ಯಾನಾಂ ತ್ಯಜಂತು ಜ್ವರಪೀಡಿತಾಃ ।

ಪರಸಂಸರ್ಗಸಂಸಕ್ತಂ ಕಳತ್ರಮಿವ ಸಾಧವಃ

॥ ೯ ॥

ಜ್ವರಸೀಡಿತಾಃ- ಜ್ವರಾತುರರು, ಮೂಢ- ಅಜ್ಞಾನಿಗಳಾದ, ವೈದ್ಯಾ
 ನಾಂ-ವೈದ್ಯರ, ಔಷಧಂ-ಮದ್ದನ್ನು, ಸಾಧವಃ-ಸಜ್ಜ
 ಮೂಢ ನರು, ಪರ-ಪರಪುರುಷರ, ಸಂಸರ್ಗ-ಸಮಾಗಮದಲ್ಲಿ,
 ವೈದ್ಯ ನಿಷೇಧ ಸಂಸಕ್ತಂ-ಅಸಕ್ತಳಾದ, ಕಳತ್ರಮಿವ-ಹೆಂಡತಿಯಂತೆ,
 ತ್ಯಜಂತು-ಬಿಡಬೇಕು.

ತಾತ್ಪರ್ಯ.—ಸಜ್ಜನರು ಪರಪುರುಷನಲ್ಲಿ ಅಸಕ್ತಳಾದ ಹೆಂಡತಿಯನ್ನು
 ಹೇಗೆ ಬಿಡುತ್ತಾರೋ ಹಾಗೆ ರೋಗಿಗಳು ಮೂಢವೈದ್ಯರ ಔಷಧವನ್ನು
 ಬಿಡಬೇಕು.

ಗುರೋಲಘೂನಿತಿವ್ಯಾಧೀ ಕಲ್ಪಯಂಸ್ತುಭಿಷಗ್ನ್ಯುವಃ |
 ಅಲ್ಪದೋಷಾಕಲನಯಾ ಪಥ್ಯೇವಿವ್ರತಿಪದ್ಯತೇ ||
 ಅತೋಲ್ಪಮಲ್ಪವೀರ್ಯಂ ವಾ ಗುರುವ್ಯಾಧೌ ಪ್ರಯೋಜಿತಂ |
 ಉದೀರಯೇತ್ತಾಂ ರೋಗಾ ಸಂಶೋಷಣಮಯೋಗತಃ ||
 ಶೋಧನಂತ್ವತಿಯೋಗೇನ ವಿಪರೀತಂ ವಿಪರೈಯೇ |
 ಕ್ಷಿಣುಯಾನ್ನಮಲಾನೇವ ಕೇವಲಂವಪುರಸ್ಕೃತಿ ||

ಎಂದು ವಾಗ್ಭಟಾಚಾರ್ಯರು ಹೇಳಿರುವರು.

ಪ	ಥ್ಯೇ	ಸ	ತಿ	ಗ	ದಾ	ರ್ತ	ಸ್ಯ	ಕಿ	ಮಾ	ಷ	ಧ	ನಿ	ಷೇ	ವ	ಣಂ
ಪ	ಥ್ಯೇ	ಸ	ತಿ	ಗ	ದಾ	ರ್ತ	ಸ್ಯ	ಕಿ	ಮಾ	ಷ	ಧ	ನಿ	ಷೇ	ವ	ಣಂ

ಪಥ್ಯೇಸತಿಗದಾರ್ತಸ್ಯಕಿಮಾ ಷಧನಿಷೇವಣಂ |

ಪಥ್ಯೇಸತಿಗದಾರ್ತಸ್ಯಕಿಮಾ ಷಧನಿಷೇವಣಂ

||೧೦||

ಪಥ್ಯೇ-ರೋಗನಿವರ್ತಕವಾದ ಅಹಾರಾದಿಯು, ಸತಿ-ಇದ್ದ ಪಕ್ಷದಲ್ಲಿ,
 ಗದಾರ್ತಸ್ಯ-ರೋಗಾತುರನಿಗೆ, ಔಷಧ ನಿಷೇವಣಂ-
 ಪಥ್ಯದ ಅವಶ್ಯಕತೆ ಔಷಧ ಸೇವನವು, ಕಿಂ-ಏನುಪ್ರಯೋಜನವನ್ನುಂಟು
 ಮಾಡೀತು ?

ತಾತ್ಪರ್ಯ.—ಪಠ್ಯಾದಿಗಳೇ ರೋಗನಿವೃತ್ತಿಯನ್ನು ಮಾಡುತ್ತಿರಲಾಗಿ ಔಷಧಸೇವನದಿಂದೇನುಪ್ರಯೋಜನ ?

ಪಠ್ಯೇ-ರೋಗನಿವರ್ತಕವಾದ ಆಹಾರವಿಹಾರಾದಿಯು, ಅಸತಿ-ಇಲ್ಲದ ಪಕ್ಷದಲ್ಲಿ, ಗದಾರ್ತಸ್ಯ-ರೋಗಪೀಡಿತನಿಗೆ, ಔಷಧ ನಿಷೇವಣಂ-ಔಷಧ ಸೇವನೆಯು, ಕಿಂ-ಏನುಪ್ರಯೋಜನವನ್ನುಂಟುಮಾಡಿತು ?

ತಾತ್ಪರ್ಯ.—ಅಪಠ್ಯಾಹಾರಾದಿಸೇವನದಿಂದ ರೋಗ ಹೆಚ್ಚುತ್ತಿರಲು ಔಷಧ ಸೇವನದಿಂದ ಯಾವಪ್ರಯೋಜನವೂ ಉಂಟಾಗುವುದಿಲ್ಲ. ಈ ವಿಷಯದಲ್ಲಿ ಗ್ರಂಥಾಂತರಸಮ್ಮತಿಯು—

ವಿನಾಪಿ ಭೇಷಜೈರ್ವ್ಯಾಧಿಃ ಪಠ್ಯಾದೇವನಿವರ್ತತೇ |

ನತು ಪಥ್ಯವಿಹೀನಸ್ಯ ಚೈಷಜ್ಯಾನಾಂ ಶತ್ಕರಪಿ ||

ಪಠ್ಯೇಸತಿಯೆಂಬ ಶ್ಲೋಕವು ಗೋಮೂತ್ರಕಾಬಂಧವು.

ಮಹೀಂದ್ರಮಹಿಳಾತ್ರಪಾಪ್ರದಪದಾರವಿಂದೇ

ತಥಾಪಯೋನಿಧಿಪಯಸ್ತತಿರ್ದಲಧರೈರುಪಾತ್ತಾಯಥಾ |

ಮುಮಪ್ರಕೃತಿನೀರಸಾ ನೃಪಭಿಷಗ್ಭಿರಂಗೀಕೃತಾ

ಭವಿಷ್ಯತಿ ಸರಸ್ವತೀ ರಸವತೀಮುರಾಸಾಪತೇಃ ||

||೧೧||

ಹೇ ಮಹೀಂದ್ರ ಮಹಿಳಾತ್ರಪಾಪ್ರದಪದಾರವಿಂದೇ-ಎಲೆ ರಾಜಪತ್ನಿಗೆ

ನಾಚಿಕೆಯನ್ನುಂಟುಮಾಡುತ್ತಿರುವ ಪಾದಕಮಲಗೆ

ಸ್ನಾಹಂಕಾರ ಉಳ್ಳ ಸ್ತ್ರೀಯೆ ! ಮುರಾಸಾಪತೇಃ-ಮುರಾಸಾಯೆಂಬ

ಖಂಡನ ಸ್ತ್ರೀಗೆ ನಾಯಕನಾದ, ಮಮ-ನನ್ನ, ಪ್ರಕೃತಿನೀರಸಾ-

ಸ್ವಭಾವದಿಂದ ಶೃಂಗಾರಾದಿರಸ ಮಧುರರಸಶೂನ್ಯವಾ

ದ, ಸರಸ್ವತೀ-ವಾಕ್ಕು, ನೃಪಭಿಷಗ್ಭಿಃ-ರಾಜವೈದ್ಯರಿಂದ, ಅಂಗೀಕೃತಾಸತಿ-

ಸ್ವೀಕರಿಸಲ್ಪಟ್ಟಂಥಾದ್ದಾಗಿ, ಜಲಧರೈಃ-ಮೇಘಗಳಿಂದ, ಉಪಾತ್ತಾ-ಸ್ವೀಕ

ರಿಸಲ್ಪಟ್ಟ, ಪಯೋನಿಧಿಪಯಸ್ತತಿರ್ದಲಧಾ-ಸಮುದ್ರದ ಜಲಸಮೂಹದಂತೆ,

ರಸವತೀ-ಶೃಂಗಾರಾದಿರಸವೂ ಮಧುರರಸವೂ ಉಳ್ಳದ್ದು, ಭವಿಷ್ಯತಿ-

ಆಗುತ್ತೆ.

ತಾತ್ಪರ್ಯ.—ಸಮುದ್ರದ ನೀರಿನಲ್ಲಿ ಸ್ವಭಾವತಃ ಮಧುರರಸವಿಲ್ಲ ದಾಗ್ಯೂ, ಮೇಘಗಳು ಸ್ವೀಕರಿಸಿದನಂತರದಲ್ಲಿ, ಹೇಗೆ ಮಧುರರಸವುಂ ಟಾಗುವದೋ, ಹಾಗೆ ನನ್ನ ವಾಕ್ಯಿನಲ್ಲಿ ಶೃಂಗಾರರಸವಿಲ್ಲದಾಗ್ಯೂ, ರಾಜ ವೈದ್ಯರು ಸ್ವೀಕರಿಸಿದನಂತರದಲ್ಲಿ ಶೃಂಗಾರರಸವುಂಟಾಗುವದು. ರಾಜವೈ ದ್ಯರು ತಮ್ಮ ಸಾಂಧಿತ್ಯಮಹಿಮೆಯಿಂದ ಶೃಂಗಾರರಸವನ್ನು ಕಲ್ಪಿಸುವರು.

ಇಹ ಗಮಿಷ್ಯತಿ ವೈದ್ಯಮತಿಃ ಶ್ರಮಂ ಪ್ರಥಮಮೇವ ಪುರಸ್ತಮಹಾಸುಖಂ ।
ಪ್ರಿಯತಮಸ್ಯ ಮೃಗಾಕ್ಷಿ ಸಮಾಗಮೇ ನವಕರಗ್ರಹಣಾ ಗೃಹಿಣೀ ಯಥಾ ॥೧೨॥

ಹೇಮೃಗಾಕ್ಷಿ-ಎಲೇ ಜಿಂಕೆಯಕಣ್ಣುಗಳಂತೆ ಕಣ್ಣುಗಳುಳ್ಳ ಸ್ತ್ರೀಯೆ !
ಇಹ-ಈ ನನ್ನ ಗ್ರಂಥದಲ್ಲಿ, ವೈದ್ಯಮತಿಃ-ವೈದ್ಯನ
ಗ್ರಂಥಾಭಿರುಚಿ ಬುದ್ಧಿಯು, ಪ್ರಿಯತಮಸ್ಯ-ನಾಯಕನ, ಸಮಾಗಮೇ-
ಸಂಬಂಧಕಾಲದಲ್ಲಿ, ನವಕರಗ್ರಹಣಾ-ಹೊಸದಾಗಿ
ಮದುವೆಯಾದ, ಗೃಹಿಣೀಯಥಾ-ಹೆಂಡತಿಯಂತೆ, (ಈ ದೃಷ್ಟಾಂತವು
ಜಾತ್ಯಂತರದಲ್ಲಿ ಸಂಭವಿಸುತ್ತೆ) ಪ್ರಥಮಮೇವ-ಮೊದಲೇ, ಶ್ರಮಂ-ಆಯಾಸವನ್ನು,
ಗಮಿಷ್ಯತಿ - ಹೊಂದುತ್ತೆ, ಪುರಸ್ತು - ಅನಂತರದಲ್ಲಾದರೋ,
ಮಹಾಸುಖಂ - ಅತಿ ಸಂತೋಷವನ್ನು, ಗಮಿಷ್ಯತಿ-ಹೊಂದುತ್ತೆ.

ತಾತ್ಪರ್ಯ.—ನವೋದ್ಭವದ ಸ್ತ್ರೀಯು ಗಂಡನ ಪ್ರಥಮ ಸಮಾಗಮ ಕಾಲದಲ್ಲಿ ತನ್ನಲ್ಲಿ ಪ್ರೌಢಿಮೆ ಇಲ್ಲದಕಾರಣ ಮೊದಲು ಆಯಾಸವಂ ಹೊಂದಿ ಆ ಬಳಿಕ ಹೇಗೆ ರತ್ಯಾನಂದವನ್ನನುಭವಿಸುತ್ತಿರುವಳೋ, ಹಾಗೆ ವೈದ್ಯನ ಬುದ್ಧಿಯು ನನ್ನ ಗ್ರಂಥದಲ್ಲಿ ದುರ್ಜ್ಞೇಯಾರ್ಥವಿರುವದರಿಂದ ಮೊದಲಾ ಯಾಸವಂ ಹೊಂದಿ ಅರ್ಥವಂ ತಿಳಿದ ಬಳಿಕ ರಸಜ್ಞಾನದಿಂದ ಪರಮಾ ನಂದವಂ ಹೊಂದುವದು.

ಯತಸ್ತರ್ವೇಷು ರೋಗೇಷು ಪ್ರಾಯಶೋಬಲವಾಽಜ್ವರಃ ।

ಅತಸ್ತಸ್ಯ ಪ್ರತೀಕಾರಂ ಪ್ರಥಮಂ ಬ್ರೂಮಹೇ ನಯಂ

॥ ೧೩ ॥

ಯತಃ - ಯಾವಕಾರಣದಿಂದ, ಸರ್ವೇಷು - ಸಮಸ್ತಗಳಾದ, ರೋ

ಗೇಷು-ಜಾಡ್ಯಗಳಲ್ಲಿ, ಪ್ರಾಯಶಃ - ಬಹುಪ್ರಕಾರವಾಗಿ,
ಜ್ವರಪ್ರಾಧಾನ್ಯ ಜ್ವರಃ - ಜ್ವರರೋಗವು, ಬಲವಾಃ - ಪ್ರಬಲವಾದ್ದೋ,
ಅತಃ - ಆ ಕಾರಣದಿಂದ, ತಸ್ಯ - ಆ ಜ್ವರದ, ಪ್ರತೀ
ಕಾರಂ-ಚಿಕಿತ್ಸೆಯನ್ನು, ಪ್ರಥಮಂ-ಮೊದಲು, ವಯಂ-ನಾವು, ಬ್ರೂಮಹೇ-
ಹೇಳುತ್ತಲಿದ್ದೇವೆ ಈ ವಿಷಯದಲ್ಲಿ ಚರಕವಾಗ್ಭಟಾದಿಗಳು—

ರೋಗರಾಟ್ರವ್ಯಭೂತಾಣಾ ಮಂತಕೃದ್ವಾರುಣೋ ಜ್ವರಃ |

ತಸ್ಮಾತ್ತಸ್ಯ ವಿಶೇಷೇಣ ಯತೇತ ಪ್ರಥಮಂ ಭಿಷಕ್ ||

ಜ್ವರೋ ರೋಗಪತಿಃ ಸಾಪ್ತಾ ಮೃತ್ಯುರೋಜೋಶನೋಂತಕಃ |

ಕ್ರೋಧೋದಕಷ್ಣಾಧ್ವರಧ್ವಂಸಿ ರುದ್ರೋಧ್ವನಯನೋಧ್ವವಃ ||

ಎಂದು ಹೇಳಿರುವರು.

ದೇವದಾರು ಧನಾ ವಿಶ್ವಾ ಬೃಹತೀದ್ವಯಪಾಚನಂ |

ಜ್ವರೇ ಪೂರ್ವಂ ಪಿಬೇಚ್ಚಾರು ಪಯೋಧರಧರಾಧರೇ

|| ೧೪ ||

ಹೇ ಚಾರುಪಯೋಧರಧರಾಧರೇ - ಎಲೆ ಸುಂದರಗಳಾಗಿಯೂ ಪರ್ಮ
ತದಂತೆ ಸ್ಥೂಲಗಳಾಗಿಯೂ ಇರುವ ಕುಚಗಳುಳ್ಳ
ಜ್ವರಪಾಚನಕ್ಕೆ ಸ್ತ್ರೀಯೆ ! ದೇವದಾರು-ದೇವದಾರುಚಕ್ಕೆ, ಧನಾ-
ಔಷಧ. ಕೊತ್ತುಂಬರಿಬೀಜ, ವಿಶ್ವಾ-ಸುಂಟೆ, ಬೃಹತೀದ್ವಯ-
(ದೇವದಾರು ಹೆಗ್ಗುಳ್ಳ ನೆಲಗುಳ್ಳಗಳು ಇವುಗಳ, ಪಾಚನಂ-ಆಮ
ಕಷಾಯ) ರಸವಂ ಪಕ್ಷಮಾಡುವ ಕಷಾಯವನ್ನು, ಜ್ವರೇ-ಜ್ವರ
ರೋಗದಲ್ಲಿ, ಪೂರ್ವಂ-ಮೊದಲು, ಪಿಬೇತ್-ಪಾನ

ಮಾಡಬೇಕು

ನಾಗರಂ ದೇವಕಾಷ್ಠಂ ಚ ಧಾನ್ಯಾಕಂ ಬೃಹತೀದ್ವಯಂ |

ದದ್ಯಾತ್ಪಾಚನಕಂ ಪೂರ್ವಂ ಜ್ವರಿತಾಯ ಜ್ವರಾಪಹಂ ||

ಎಂದೂ ಗ್ರಂಥಾಂತರಸಮ್ಮತಿ ಇರುವುದು.

ಭಿನ್ನೋಧ್ವನಾಂಭೋಧರಧನ್ವಯಾಸ್ಯಃ ಕಿರಾತತಿಕ್ತಾಂಭುದರೇಣುಧನ್ವಾಸ್ಯಃ |

ವಿಶ್ವಾವೃಷಾಂಭೋಧರಧನ್ವಯಾಸ್ಯಃ ಕ್ವಾಘೋನುರುತ್ಪಿತ್ತಕಫಜ್ವರೇಷು || ೧೫ ||

ಛಿನ್ನೋದ್ಭವಾಂಭೋಧರಧನ್ವಯಾಸೈಃ ಛಿನ್ನೋದ್ಭವ-ಅಮೃತವಳ್ಳಿ,
 ಅಂಭೋಧರ-ಕೊನ್ನಾರಿಗೆಡ್ಡಿ, ಧನ್ವಯಾಸೈಃ-ತುರು
 ವಾತಪಿತ್ತ ಜ್ವರ ಚನಬೇರು ಇವುಗಳಿಂದುಂಟಾದ, ಕ್ವಾಥಃ-ಕಷಾ
 ಗಳಿಗೆ ಚಿಕಿತ್ಸೆ. ಯವು, ಕಿರಾತತಿಕ್ತಾಂಬುದರೇಣುಯಾಸೈಃ ಕಿರಾತ
 (ಅಮೃತ, ತಿಕ್ತ-ನೇಲಬೇವು, ಅಂಬುದ-ಕೊನ್ನಾರಿಗೆಡ್ಡಿ, ರೇಣು-
 ಕಿರಾತ, ಪರ್ವಾಷ್ಟಕ, ಯಾಸೈಃ-ತುರುಚನಬೇರು, ಇವುಗಳಿಂ
 ಶುಂಠ್ಯಾದಿ ದುಂಟಾದ, ಕ್ವಾಥಃ-ಕಷಾಯವು, ವಿಶ್ವಾವೃಷಾಂಭೋ
 ಕಷಾಯಗಳು) ಧರಧನ್ವಯಾಸೈಃ ವಿಶ್ವಾ-ಸುಂಟಿ, ವೃಷ-ಅಡುಸೋ
 ಗೆ, ಅಂಭೋಧರ-ಕೊನ್ನಾರಿಗೆಡ್ಡಿ, ಧನ್ವಯಾಸೈಃ-
 ತುರುಚನಬೇರು, ಇವುಗಳಿಂದುಂಟಾದ, ಕ್ವಾಥಃ-ಕಷಾಯವು, ಮರುಪ್ರಿತ್ತ
 ಕಫಜ್ವರೇಷು-ವಾತಜ್ವರ ಪಿತ್ತಜ್ವರ ಶ್ಲೇಷ್ಮಜ್ವರಗಳಲ್ಲಿ, ಪ್ರಯೋಜ್ಯಃ-
 ಉಪಯೋಗಿಸತಕ್ಕದ್ದೆಂದು ಶೇಷವು ತಾತ್ಪರ್ಯ-ಈ ಶ್ಲೋಕದಲ್ಲಿ
 ಮೊದಲು ಹೇಳಿದ ಕಷಾಯವು ವಾತಜ್ವರದಲ್ಲಿ ಪ್ರಯೋಗಿಸತಕ್ಕದ್ದು.
 ಎರಡನೇಅವರ್ಮಿ ಹೇಳಿದ ಕಷಾಯವು ಪಿತ್ತಜ್ವರದಲ್ಲಿ ಪ್ರಯೋಗಿಸತಕ್ಕದ್ದು.
 ಮೂರನೇಸಲ ಹೇಳಿದ ಕಷಾಯವು ಶ್ಲೇಷ್ಮಜ್ವರದಲ್ಲಿ ಪ್ರಯೋಗಿಸತಕ್ಕದ್ದು.

ಅಮೃತವಳ್ಳಿ, *Tinospora Cordifolia*. ಅಮೃತಾ.

“Favourably spoken of by those who have tried it as a tonic, antiperiodic and diuretic” (Dymock—part I, p. 55).

ನೇಲಬೇವು *Andrographis Paniculata* ಕಿರಾತತಿಕಾ.

Surgeon—Major Parker, Bombay,

in his writing—

“A preparation of this drug has, within the past few years, been largely advertised in England as a substitute for quinine and as a general powerful tonic.....

As a possible means of lessening quinine expenditure, seems well worthy of consideration "

ಉಶೀರಕಲಶೀಮಹಾ ಸಧಕಿ ರಾತಕಾಂಭೋಧರ

ಸ್ಥಿರಾಬೃಹತಿಕಾದ್ವಯಾಮೃತಲತಾತ್ರಿಕಂಟೈಃ ಕೃತಂ ।

ಕಷಾಯಕಮಮುಂ ಪಿಬೇತ್ಪವನಜಜ್ವರವ್ಯಾಕುಲಃ ।

ಪುಮಾನ್ದಶಶತಭದಭದಮದಗ್ರಸಲ್ಲೊಚನೇ

॥ ೧೬ ॥

ಹೇದಶಶತಭದಭದಮದಗ್ರಸಲ್ಲೋಚನೇ-ಎಲೆ ಕಮಲದಳ ಗರ್ಭವಂ
ತರಸ್ಕರಿಸುತಲಿರುವ ನೇತ್ರಗಳುಳ್ಳ ಸ್ತ್ರೀಯೇ! ಉಶೀರ-
ವಾತಜ್ವರೋಪ ಲಾಮಂಚ, ಕಲಶೀ-ಒಂದೆಲೆ ಹೊನ್ನೆ, ಮಹಾಷಧ-
ಚಾರ ಸುಂಟೆ, ಕಿರಾತಕ-ನೆಲಬೇವು, ಅಂಭೋಧರ-ಕೊನ್ನಾ
(ಉಶೀರಾದಿ ರೆಗೆಡ್ಡೆ, ಸ್ಥಿರಾ-ಮೂರೆಲೆ ಹೊನ್ನೆ, ಬೃಹತಿಕಾದ್ವಯ-
ಕಷಾಯ) ಹೆಗ್ಗುಳ್ಳ ನೆಲಗುಳ್ಳಗಳು, ಅಮೃತಲತಾ-ಅಮೃತವಳ್ಳಿ,
ತ್ರಿಕಂಟೈ-ನೆಗ್ಗಿಲು, ಇವುಗಳಿಂದ, ಕೃತಂ-ಮಾಡ
ಲ್ಪಟ್ಟ, ಅಮುಂ-ಈ, ಕಷಾಯಕಂ-ಕಷಾಯವನ್ನು, ಪವನಜ-ವಾತದಿಂ
ದುಂಟಾದ, ಜ್ವರ-ಜ್ವರದಿಂದ, ವ್ಯಾಕುಲಃ-ಪೀಡಿತನಾದ, ಪುಮಾನ್-
ಪುರುಷನು, ಪಿಬೇತ್-ಪಾನಮಾಡಬೇಕು,

ಪೀಯೂಷಲೋಕಪಾಂಚಾಲೀಚರಣಾನಾಂ ಕಷಾಯಕಃ ।

ಪೀಯಮಾನಃಪ್ರಿಯೇಹಂತಿ ಹನೂಮಜ್ಜನಕಜ್ವರಂ

॥ ೧೭ ॥

ಹೇಪ್ರಿಯೇ-ಎಲೆನಾಯಕಿಯೇ! ಪೀಯೂಷ-ಅಮೃತವಳ್ಳಿ, ಲೋಕ-
ಸುಂಟೆ, ಪಾಂಚಾಲೀಚರಣಾನಾಂ-ಮೋಡಿ, ಇವುಗಳ,
ವಾತಜ್ವರಕ್ಕೆ ಕಷಾಯಕಃ - ಕಷಾಯವು. ಪೀಯಮಾನಸ್ತೇ-ಪಾನ
(ಪೀಯೂಷಾದಿ ಮಾಡಲ್ಪಡುತ್ತಲಿರುವದಾಗಿ, ಹನೂಮಜ್ಜನಕಜ್ವರಂ-
ಕಷಾಯ) ವಾತಜ್ವರವನ್ನು, ಹಂತಿ-ನಾಶಮಾಡುತ್ತಲಿಧೆ. (ಪಾಂ
ಚಾಲೀಮಾಗಧೀಕಣಾ ಎಂದು ನಿಘಂಟು.)

ಛಿನ್ನೋದ್ಭವಾಪರ್ಮಪಟವಾರಿವಾಹಭೂನಿಂಬಶುಂಠೀಜನಿತಃ ಕಷಾಯಃ |

ಸಮಾರಪಿತ್ತಜ್ವರಝಝರಾಣಾಂ ಕರೋತಿಭದ್ರಂಖಲು ಪಂಚಭದ್ರಃ ||೧೮||

ಛಿನ್ನೋದ್ಭವ-ಅನ್ಯತವಳ್ಳಿ, ಪರ್ಮಪಟ-ಪರ್ಮಾಷ್ಟಕ, ವಾರಿವಾಹ-
ಕೊನ್ನಾರೆಗೆಡ್ಡೆ, ಭೂನಿಂಬ-ನೇಲಬೇವು, ಶುಂಠೀ-
ನಾತಪಿತ್ತಜ್ವರಕ್ಕೆ ಸುಂಟಿ, ಇವುಗಳಿಂದ, ಜನಿತಃ-ಮಾಡಲ್ಪಟ್ಟ, ಪಂಚ
(ಅನ್ಯತಾದಿ ಭದ್ರಃ-ಪಂಚಭದ್ರವೆಂಬ ಹೆಸರುಳ್ಳ, ಕಷಾಯಃ-ಕಷಾ
ಕಷಾಯ) ಯವು, ಸಮಾರಪಿತ್ತ-ನಾತಪಿತ್ತಗಳ, ಜ್ವರ-ಜ್ವರದಿಂದ,
ಝಝರಾಣಾಂ - ಸೀಡಿತರಾದವರಿಗೆ, ಭದ್ರಂ -
ಆರೋಗ್ಯರೂಪವಾದ ಮಂಗಳವನ್ನು, ಕರೋತಿಖಲು - ಮಾಡುತ್ತಲಿಥೆ
ಯಲ್ಲವೆ ?

ಏಕಏವ ಖಲು ಪೈತ್ತಿಕಜ್ವರಂ ಹಂತಿ ಪರ್ಮಪಟಕೃತಃ ಕಷಾಯಕಃ |

ಚಂದನೋದಕಮಹಾಷಧಾನ್ವಿತಶ್ಲೇತ್ತದಾ ಕಿಮು ಪುನರ್ವಿಚಾರಣಾ ||೧೯||

ಪರ್ಮಪಟಕೃತಃ-ಪರ್ಮಾಷ್ಟಕದಿಂದ ಮಾಡಲ್ಪಟ್ಟ, ಕಷಾಯಕಃ-ಕಷಾ
ಯವು, ಏಕಏವ-ಅಸಹಾಯವಾಗಿಯೇ, ಪೈತ್ತಿಕ
ಪಿತ್ತಜ್ವರಕಷಾ ಜ್ವರಂ-ಪಿತ್ತಜ್ವರವನ್ನು, ಹಂತಿ-ನಾಶಮಾಡುತ್ತಲಿಥೆ.
ಯವುಃ ಪರ್ವಾಷ್ಟ ಚಂದನ-ರಕ್ತಚಂದನ, ಉದಕ-ಲಾಮಂಚ, ಮಹಾ
ಕಾದಿ ಕಷಾಯವು ಷಧ-ಸುಂಟಿ, ಇವುಗಳಿಂದ, ಅನ್ವಿತಶ್ಲೇತ್-ಕೂಡಿದ್ದೇ
ಆದರೆ, ತದಾ-ಆ ಕಾಲದಲ್ಲಿ, ವಿಚಾರಣಾ-ವಿಚಾರವು,
ಕಿಮು-ಏನುಮಾಡತಕ್ಕದ್ದು ?

ತಾತ್ಪರ್ಯ — ಪರ್ಮಾಷ್ಟಕ ಕಷಾಯವು ರಕ್ತಚಂದನಾದಿ ಸಹಾ
ಯಾಂತರವಿಲ್ಲದ ಕಾಲದಲ್ಲಿಯೇ ಪಿತ್ತಜ್ವರವನ್ನು ನಾಶಮಾಡುತ್ತಲಿಥೆ ರಕ್ತ
ಚಂದನಾದಿ ಸಹಾಯಾಂತರದಿಂದೊಡಗೂಡಿದರೆ ಪಿತ್ತಜ್ವರವನ್ನು ಚನ್ನಾಗಿ
ನಾಶಮಾಡಿತೆಂದೇನು ಹೇಳತಕ್ಕದ್ದು. ಶ್ಲೋ|| ಕಷಾಯಪಾನಯೋರ್ಮೋಚ್ಯಂ
ಚಂದನಂರಕ್ತಚಂದನಂ ||

ಮಾನಂ ತ್ಯಜ ಪ್ರೇಯಸಿ ಮಂದನಾಯುಜ್ವಲಲ್ಲ ತಾಸಂಘ ಮನರ್ಘಹಾರಣೇ |

ರೇವಾತಟಂ ಪಶ್ಯ ರಮಸ್ವ ವೇಣುಕ್ವಾಣೋ ಯತೋತ್ರಾಸ್ತಿಸಿರಸ್ತಪಾಂಥಃ||೨೦||

ಅನರ್ಘಹಾರೇ ಅನರ್ಘ-ಅಮೂಲ್ಯವಾದ, ಹಾರೇ-ಮುತ್ತಿನಸರ
ವುಳ್ಳ, ಹೇಪ್ರೇಯಸಿ-ಎಲೇ ಪ್ರಾಣಕಾಂತೆಯೇ, ಮಾ
ಪಿತ್ತಜ್ವರಕ್ಕೆ ನಂ-ಕೋಪವನ್ನು, ತ್ಯಜ-ಬಿಡು. ಮಂದನಾಯು-
(ಪರಾಷ್ಟಕ ಕಷಾ ಮಂದಮಾರುತದಿಂದ, ಜ್ವಲತ-ಅಳ್ಳಾಡುತಲಿರುವ,
ಯಕ್ಕೆ ಶ್ರೇಷ್ಠತೆ) ಲತಾಸಂಘಂ-ಬಳ್ಳಿಗಳ ಗುಂಪುಳ್ಳ, ರೇವಾತಟಂ-
ರೇವಾನದೀ ತೀರವನ್ನು, ಪಶ್ಯ-ನೋಡು. ಯತಃ-
ಯಾವ ಕಾರಣದ ದೆಸೆಯಿಂದ, ಆತ್ರ-ಈ ರೇವಾನದಿಯ ದಡದಲ್ಲಿ, ನಿರಸ್ತ-
ಹೋಗಲ್ಪಟ್ಟ, ಪಾಂಥಃ-ಮಾರ್ಗಸ್ಥರುಳ್ಳ, ವೇಣುಕ್ವಾಣಃ-ಸರಂಧ್ರವಾದ
ಬಿದುರುಶಬ್ದವು, ಆಸ್ತಿ-ಇಥೆಯೋ, ಇದು ಶ್ಲೋಕಾರ್ಥವು

ತಾತ್ಪರ್ಯ.—ನಾಲ್ಕು ಪಾದಗಳಲ್ಲಿಯೂ ಆದ್ಯಂತಾಕ್ಷರಂಗಳನ್ನು
ತೆಗೆದು ಸೇರಿಸಿದರೆ “ಮಾಯುಜ್ವರೇ ರೇಣುಕ್ವಾಣಃ” ಎಂಬ ವರ್ಣನೆಯು
ಹುಟ್ಟುತ್ತೆ. ಪಿತ್ತಜ್ವರದಲ್ಲಿ ಪರಾಷ್ಟಕ ಕಷಾಯವು ಹಿತವೆಂದಿದರರ್ಥವು
ಇವೇ ಕವಿ ಗೆ ಮುಖ್ಯ ತಾತ್ಪರ್ಯವು

ಏಕಃಪರ್ದಟಿಕಶ್ರೇಷ್ಠಃ ಪಿತ್ತಜ್ವರನಿವಾರಣೇ |

ಎಂದು ಗ್ರಂಥಾಂತರ ಸಮ್ಮತಿಯಿರುವುದು

ಆರೋಗ್ಯಲಕ್ಷ್ಮೀ ರುಪಯಾತಿ ಪಿತ್ತಜ್ವರಾತುರಂ ರೇಣುಕಷಾಯಭಾಜಂ |

ಮಾಂ ತ್ವಂ ಯಥಾ ರತ್ನಕಳೇ ಸ್ಮರಾರೇ ಕೃತಪ್ರಕೋಪಪ್ರಶಮಾ ಸಖೀಭಿಃ||೨೧||

ಸ್ಮರಾರ್ತೇ-ಕಾಮಾತುರಳಾದ, ಹೇರತ್ನಕಳೇ-ಎಲೆ ರತ್ನಕಳೆಯೆಂಬ
ಹೆಸರುಳ್ಳ ಸ್ತ್ರೀಯೇ! ಸಖೀಭಿಃ-ಸಂಗಾತಿಯರಿಂದ, ಕೃತಪ್ರಕೋಪಪ್ರಶಮಾಃ
ಕೃತ-ಮಾಡಲ್ಪಟ್ಟ, ಪ್ರಕೋಪ-ಕೋಪದ, ಪ್ರಶಮಾ-ಶಾಂತಿಯುಳ್ಳ, ತ್ವಂ-
ನೀನು, ಮಾಂ-ನನ್ನನ್ನು, ಯಥಾ-ಹೇಗೆ, ಉಪಯಾಸಿ-ಹೊಂದುತಲಿದ್ದೀ
ಯೋ, ತಥಾ-ಹಾಗೆ, ಆರೋಗ್ಯಲಕ್ಷ್ಮೀಃ-ಆರೋಗ್ಯಭಾಗ್ಯವು, ರೇಣು-
ಪರಾಷ್ಟಕದ, ಕಷಾಯ-ಕಷಾಯವನ್ನು, ಭಾಜಂ-ಪಾಠಮಾಡುತಲಿರುವ,
ಪಿತ್ತಜ್ವರಾತುರಂ-ಪಿತ್ತಜ್ವರಪೀಡಿತನನ್ನು, ಉಪಯಾತಿ-ಹೊಂದುತಲಿದೆ.

ತಾ|| ನೀನು ನನ್ನ ಮೇಲೆ ಕೋಪಮಾಡಿದ ಕಾಲದಲ್ಲಿ ನಿನ್ನ ಸಂಗಾತಿ
ಯರು ಆ ಕೋಪವನ್ನು ನಾಶಮಾಡಿದರೆ ಹೇಗೆ ನನ್ನನ್ನು ಅನುಸರಿ
ಸುತ್ತೀಯೋ ಹಾಗೆ ಆರೋಗ್ಯಭಾಗ್ಯವು ಪರಪಾಪ್ಯಕ ಕಷಾಯವಂ ಪಾನ
ಮಾಡುತ್ತಿರುವ ಪಿತ್ತಜ್ವರಿಯನ್ನು ಸರಿಸೀತು

ದ್ರಾಕ್ಷಾ ಪರ್ವಟರಾಜವೃಕ್ಷ ಕಟುಕಾಮುಸ್ತಾಭಯಾನಾಂ ಜಲಂ

ಮೂರ್ಘಾಶೋಷನಿದಾಘತ್ಯುಕ್ತೈಃ ಪನಭ್ರಾಂತ್ಯಾದ್ಯಪಿತ್ತಜ್ವರೇ |

ದುಸ್ಪರ್ಶಪ್ರಮದಾಕಿರಾತಕಟುಕಾಸಿಂಹಾಸ್ಯರೇಣುಧವಃ

ಕ್ವಾಢ್ಯಶರ್ದರಯಾನ್ವಿತೋಘಹರತೇ ತೃಡ್ಧಾಪಿತ್ತಜ್ವರಾ- || ೨೨ ||

ದ್ರಾಕ್ಷಾ-ದ್ರಾಕ್ಷೆ, ಪರ್ವಟ-ಪರಪಾಪ್ಯಕವು, ರಾಜವೃಕ್ಷ-ಕಕ್ಕೆಮೇಣ,
ಕಟುಕಾ-ಕಟುಕರೋಹಿಣೀ, ಮುಸ್ತಾ-ಕೂನ್ಸರೆಗೆಡ್ಡೆ, ಅಭಯಾನಾಂ-
ಅಳಲೇಕಾಯಿ ಇವುಗಳ, ಜಲಂ-ಕಷಾಯವು, ಮೂರ್ಘಾ-ಅಜ್ಞಾನವು
ಶೋಷ-ನಾಲಿಗೆ ಒಣಗೋಣ, ನಿದಾಘ-ಮೈಯುರಿ, ತೃಟ್-ನೀರಡಿಕೆ,
ಪ್ರಲಪನ-ನಿರರ್ಥಕವಾದ ಮಾತು, ಭ್ರಾಂತಿ-ಅನ್ಯಥಾಜ್ಞಾನ ಇವುಗಳೇ,
ಆದ್ಯ-ಮೊದಲಾಗಿಯುಳ್ಳ, ಪಿತ್ತಜ್ವರೇ-ಪಿತ್ತಜ್ವರದಲ್ಲಿ, ಹಿತಂ-ಇಷ್ಟ
ವಾದದ್ದು, ಅಥವಾ-ಇಲ್ಲವೆ, ಶರ್ದರಯಾ-ರಾಯಿಪುಡಿಸಕ್ಕರೆಯಿಂದ,
ಅನ್ವಿತಃ-ಕೂಡಿದ, ದುಸ್ಪರ್ಶ-ತುರುಚನಬೇರು, ಪ್ರಮದಾ-ನೆಳಲು,
(ಇದನ್ನಾಂಧ್ರದಲ್ಲಿ ಪ್ರೆಂಕಣಪುಚೆಟ್ಟಿನ್ನುವರು) ಕಿರಾತ-ನೆಲಬೇವು, ಕಟು
ಕಾ-ಕಟುಕರೋಹಿಣೀ, ಸಿಹ್ಮಾಸ್ಯ-ಆಡುಸೋಗೆ, ರೇಣು-ಪರಪಾಪ್ಯಕ
ಇವುಗಳ ದೆಸೆಯಿಂದ, ಉಧ್ಭವಃ-ಹುಟ್ಟಿದ, ಕ್ವಾಢ್ಯಃ-ಕಷಾಯವು, ತೃಟ್-
ನೀರಡಿಕೆ, ದಾಹ-ಮೈಯುರಿ, ಪಿತ್ತಜ್ವರಾಃ-ಪಿತ್ತಜ್ವರ, ಇವುಗಳನ್ನು,
ಹರತೇ-ನಾಶಮಾಡುತ್ತಲಿದೆ “ಶ್ಯಾಮಾತುಮಹಿಳಾಹ್ವಯಾ | ಲತಾ
ಗೋವಂದಿನೀಗುಂದ್ರಾ” ಯೆಂದವರವು

ಕಟುಕರೋಹಿಣೀ Picrorhiza Kurroo. ಕಡ್ಡುಕಿ.

By the Hindu writers, the root is described as bitter,
acrid and stomachic and in large doses a moderate cathar-

tic It is used in fever and dyspepsia in many purgative preparations About two drachms of the powdered root, with sugar and warm water, act as a gentle aperient (Dutt).

“ From my experience of the root of P Kurrooa, I can say that it is a good stomachic and very useful in almost all forms of dyspepsia and in nervous pain of the stomach and bowels Doses, as an antiperiodic, from 20 to 40 grains, and as a stomachic and tonic, from 10 to 15 grains, three or four times a day ” **Mooden Sheriff.**

“ If a strong decoction of this drug be given three or four times a day and continued for three or four days in cases of dropsy, copious watery evacuations are discharged, and the dropsical effusion is relieved In some cases the medicine must be continued for about a week to bring about the desired result ” **Surgeon—Major D. R. Thomson, M. D., C.I.E., Madras. Watt's Dictionary.**

Major F. J. Crawford, I.M.S. of Madras says:—

This drug in the form of tincture was tried in several cases of ill-defined fever. In most it brought down the temperature, but as it produced some looseness of the bowels at the same time, its administration had to be stopped. Its use, however, might be advised in cases of low fever

accompanied by constipation In one case of symptomatic fever (Elephantiasis) the temperature was appreciably lowered and the bowels regulated, they had previously been irregular In another case a moderate attack of malarial fever which had resisted home (native) remedies, this drug, after being administered three times in 24 hours, brought the temperature down 101°F to 99.5° next morning, but the bowels became loose for a couple of days This looseness was regulated by diminishing the frequency of the administration In this case the fever did not return beyond an evening rise of 99°F for a week Subsequently it came to normal and remained there till discharge (**Rept. Indigenous Drugs Com. p. 36.**)

In the second report of the Indigenous Drugs Committee, p 29 it is stated that—

“The drug has already been admitted into the **Indian and Colonial Addendum** of the British Pharmacopoeia It is produced in the Himalaya ”

The authors of the **Pharmacopoeia** say—

“We can state from personal observation that it is used successfully as an antiperiodic in native practice; its slight laxative action is rather beneficial than otherwise ”

(Pharma Indica, Vol III, page 11.)

ಅಹೋ ಕಿಮರ್ಥಂಬಹವಃ ಕಷಾಯಾಃ ಪರಾಶರಾಧ್ಯೈರ್ಮುನಿಭಿಃ ಪ್ರದಿಷ್ಟಾಃ |
ಛಿನ್ನಾಶಿವಾಪರ್ದ ಟತೋಯಪಾನಾ ತ್ವಿತ್ತಜ್ವರಃ ಕಿಂ ನ ಸರೀಸರೀತಿ || ೨೩ ||

ಪರಾಶರಾಧ್ಯೈಃ - ಪರಾಶರರೇ ಮೊದಲಾದ, ಮುನಿಭಿಃ-ಮುನಿಗಳಿಂದ, ಬಹವಃ-ಅನೇಕಗಳಾದ, ಕಷಾಯಾಃ-ಕಷಾಯಗಳು, ಕಿಮರ್ಧಂ - ಏತಕ್ಕೋಸ್ಕರವಾಗಿ, ಪ್ರದಿಷ್ಟಾಃ - ಹೇಳಲ್ಪಟ್ಟವು? ಛಿನ್ನಾ - ಅನ್ಯತವಳ್ಳಿ, ಶಿವಾ - ಅಳಲೇಕಾಯಿ, ಪರ್ದಟ - ಪರ್ದಾಷ್ಟಕ ಇವುಗಳ, ತೋಯ - ಕಷಾಯದ, ಪಾನಾತ್ - ಕುಡಿಯೋಣದರ ದೆನೆಯಿಂದ, ಪಿತ್ತಜ್ವರಃ - ಪಿತ್ತಜ್ವರವು, ನಸರೀಸರೀತಿಕಿಂ? - ಅತಿಶಯದಿಂದೋಡಿಹೋಗುವದಿಲ್ಲವೇ ಏನು ?

ತಾತ್ಪರ್ಯ - ಚಿನ್ನಾಗಿ ನಾಶವಾಗುವದು.

ಜಲಜಲಜಲವಾಹರೇಣುವಿಶ್ವಾಷಧ ಶಿಶಿರೈಃಸಹಿತಂಷಡಂಗಮೇತತ್ |
ಸಪದಿಸುಖಕರಂಸದಾಸದಾಹಜ್ವರತೃಷ್ಣಿಯೋಜ್ಯಮಿದಂನವಜ್ವರೇಪಿ || ೨೪ ||

ಜಲ - ಮುಡಿವಾಳ, ಜಲ - ಲಾಮಂಚ, ಜಲವಾಹ - ಕೊನ್ನಾರಿ
ಗಿಡ್ಡಿ, ರೇಣು - ಪರ್ದಾಷ್ಟಕ, ವಿಶ್ವಾಷಧ - ಸುಂಟಿ ಇವು
ತರುಣಜ್ವರ ಗಳಿಂದ, ಸಹಿತಂ - ಕೂಡಿದ, ಷಡಂಗಂ - ಷಡಂಗ
ದಾಹಕ್ಕೆ ವೆಂಬ ಹೆಸರುಳ್ಳ, ಏತತ್ - ಈ ಕಾದಾರಿದ ಕಷಾ
(ಮುಡಿವಾಳದ ಯವು, ಸಪದಿ-ಪಾನಮಾಡಿದ ಕ್ಷಣದಲ್ಲಿ, ಸುಖಕರಂ-
ಕಷಾಯ) ಸಂತೋಷವನ್ನುಂಟುಮಾಡುತ್ತಲಿರುವದು ಸದಾ-
ಎಲ್ಲಾಕಾಲದಲ್ಲಿಯೂ, ಸದಾಹಜ್ವರತೃಷ್ಣಿ ಸದಾಹಜ್ವರ-
ವೈಯುರಿಜ್ವರಗಳೊಡನೆ ಸೇರಿದ, ತೃಷಿ - ತೃಷ್ಣಾಜಾಡ್ಯದಲ್ಲಿ, ಯೋಜ್ಯಂ -
ಪ್ರಯೋಗಿಸತಕ್ಕದ್ದು ಇದಂ - ಈಯೌಷಧವು, ನವಜ್ವರೇಪಿ - ತರುಣಜ್ವರ
ದಲ್ಲಿಯೂ, ಯೋಜ್ಯಂ - ಪ್ರಯೋಗಿಸತಕ್ಕದ್ದು

ಪಯೋಜಲಪಯಶ್ಮೀತ ಶುಂಠೀರೇಣುಪಯೋಮುಚಾಂ |

ಷಡಂಗಂಶೃತಶೀತಂ ಸ್ಯಾತ್ಸದ್ಯಸ್ತೃಷ್ಣಾವಿನಾಶನಂ || ೨೫ ||

ಜಲಪಯಶ್ಮೀತಶುಂಠೀರೇಣುಪಯೋಮುಚಾಂ : ಜಲ-ಮುಡಿವಾಳ,

ವಯಃ - ಲಾಮಂಚ, ಶೀತ - ರಕ್ತಚಂದನ, ಶುಂಠೀ -
 ಪಡಂಗಕ್ಕಾಫ ಸುಂಟಿ, ರೇಣು - ಪರ್ಪಾಷ್ಟಕ, ಪಯೋಮುಚಾಂ -
 ಕೊನ್ನಾರೆಗೆಡ್ಡೆ ಇವುಗಳ, ಶೃತಶೀತಂ - ಕಾದಾರಿದ,
 ಪಡಂಗ - ಪಡಂಗವೆಂಬ ಹೆಸರುಳ್ಳ, ಪಯಃ - ಕಷಾಯವು, ಸದ್ಯಃ - ಪಾನ
 ಮಾಡಿದ ಕ್ಷಣದಲ್ಲಿ, ತೃಷ್ಣಾವಿನಾಶನಂ ತೃಷ್ಣಾ-ತೃಷ್ಣಾಜಾಡ್ಯಕ್ಕೆ, ವಿನಾಶ
 ನಂ—ನಾಶಕವಾದಂಧಾದ್ದು, ಸ್ಯಾತ್—ಆದೀತು.

ಲೋಹಿತಚಂದನಪದ್ಮಕಧಾನ್ಯಭಿನ್ನರುಹಾಪಿಚುಮಂದಕಷಾಯಃ |

ಪಿತ್ತಕಫಜ್ವರದಾಹಪಿಪಾಸಾ ವಾಂತಿನಾಶಹುತಾಶಕರಸ್ನಾತ್ || ೨೬ ||

ಲೋಹಿತಚಂದನ - ರಕ್ತಚಂದನವು, ಪದ್ಮಕ - ವಗ್ನಕವು, ಧಾನ್ಯ -
 ಕೊತ್ತುಂಬರಿಬೀಜವು, ಭಿನ್ನರುಹಾ-ಅವ್ಯತವಳಿಯು,
 ಕಫಪಿತ್ತಜ್ವರಕ್ಕೆ ಪಿಚುಮಂದ-ಬೇವಿನಪಟ್ಟಿಯು, ಇವುಗಳ, ಕಷಾಯಃ-
 (ರಕ್ತಚಂದನ ಕಷಾಯವು, ಪಿತ್ತಕಫಜ್ವರ - ಪಿತ್ತಜ್ವರ ಶ್ಲೇಷ್ಮಜ್ವರ
 ಕಷಾಯ) ಗಳು, ದಾಹ - ಮೈಯುರಿಯು, ಪಿಪಾಸಾ - ನೀರಡಿಕೆ,
 ವಾಂತಿ - ವಮನವು, ಇವುಗಳ, ವಿನಾಶ - ನಾಶವನ್ನು,
 ಹುತಾಶ - ಅಗ್ನಿಬಲವನ್ನು, ಕರಃ - ಮಾಡುತ್ತಲಿರುವದು, ಸ್ಯಾತ್ - ಆದೀತು.

ಗುಡೂಚೀಪದ್ಮಕಾರಿಷ್ಟ ಧಾನ್ಯಾಕಂ ರಕ್ತಚಂದನಂ |

ಪಿತ್ತಶ್ಲೇಷ್ಮಜ್ವರಛಿದಿ ದಾಹತೃಷ್ಣಾಘ್ನಮಗ್ನಿಕೃತ್ ||

ಎಂದಷ್ಟಾಂಗಹೃದಯದಲ್ಲಿ ಹೇಳಿದೆ.

ಸಹಸ್ರಧಾತೇನ ಘೃತೇನ ಸಿಕ್ತದೇಹಸ್ಯ ದಾಹಃ ಕೃಶತಾಂ ಬಿಭರ್ತಿ |

ಅನ್ಯಾಂಗನಾಸಂಗಮಸಾದರಸ್ಯ ಸ್ವೀಯೇಷುದಾರೇಷು ಯಥಾಭಿಲಾಷಃ || ೨೭ ||

ಅನ್ಯಾಂಗನಾ-ಪರಸ್ತ್ರೀಯ, ಸಂಗಮ - ಸಮಾಗಮದಲ್ಲಿ, ಸಾದರಸ್ಯ -
 ಕುತೂಹಲವುಳ್ಳ ವುರುಷನ, ಅಭಿಲಾಷಃ - ಇಚ್ಛೆಯು,
 ಪಿತ್ತಜ್ವರತಾಪಕ್ಕೆ ಯಥಾ - ಹೇಗೆ, ಸ್ವೀಯೇಷು - ಸ್ವಕೇಯಳಾದ, ದಾ
 (ಸಹಸ್ರಧಾತ ರೇಷು - ಪತ್ನೀವಿಷಯದಲ್ಲಿ, ಕೃಶತಾಂ - ಕಾರ್ಶ್ಯವನ್ನು,
 ಘೃತಲೇಪ) ಬಿಭರ್ತಿ - ಧರಿಸುತ್ತಲಿದೆಯೋ, ತಥಾ - ಹಾಗೆ, ಸಹಸ್ರ
 ಧಾತೇನ - ಸಾವಿರಸಲ ತೊಳೆದ, ಘೃತೇನ - ತುಪ್ಪ

ದಿಂದ, ಸಿಕ್ತ - ನೆನಸಲ್ಪಟ್ಟ, ದೇಹಸ್ಥ - ಶರೀರವುಳ್ಳ ಪುರುಷನ, ದಾಹಃ -
ಮೈಯುರಿಯು, ಕೃಶತಾಂ - ಕಾರ್ಶ್ಯವನ್ನು, ಬಿಭರ್ತಿ - ಧರಿಸುತ್ತಲಿದೆ

ತೃಡ್ಧಾಹಮೋಹಾಃ ಪ್ರಶಮಂ ಪ್ರಯಾಂತಿ ನಿಂಬಪ್ರವಾಳೋತ್ಥಿತಫೇನಲೇಪಾತ್ |
ಯಥಾ ನರಾಣಾಂ ದನಿನಾಂ ಧನಾನಿ ಸಮಾಗಮಾದ್ವ್ಯಾರವಿಲಾಸಿನೀನಾಂ || ೨೮ ||

ಧನಿನಾಂ - ಧನಿಕರಾದ, ನರಾಣಾಂ - ಮನುಷ್ಯರ, ಧನಾನಿ -
ಧನಗಳು, ವಾರವಿಲಾಸಿನೀನಾಂ - ವೇಶ್ಯಾಸ್ತ್ರೀಯರುಗಳ, ಸಮಾಗ
ಮಾತ್ - ಸಂಯೋಗದದೇವೆಯಿಂದ, ಯಥಾ - ಹೇಗೆ, ಪ್ರಶಮಂ - ನಾಶ
ವನ್ನು, ಪ್ರಯಾಂತಿ - ಹೊಂದುತಲಿವೆಯೋ, ತಥಾ - ಹಾಗೆ, ತೃಡ್ಧಾಹ
ಮೋಹಾಃ ತೃಟ್ - ಬಾಯಾರಿಕೆ, ದಾಹ - ಮೈಯುರಿ, ಮೋಹಾಃ -
ಅಜ್ಞಾನ, ಇವು, ನಿಂಬಪ್ರವಾಳ - ಬೇವಿನ ಚಿಗುರುಗಳಿಂದ, ಉತ್ಥಿತ -
ಹುಟ್ಟಿದ, ಫೇನ - ನೋರೆಯ, ಲೇಪಾತ್ - ಲೇಪದದೇವೆಯಿಂದ, ಪ್ರಶಮಂ -
ಶಾಂತಿಯನ್ನು, ಪ್ರಯಾಂತಿ - ಹೊಂದುತಲಿವೆ

ಬದರೀಪಲ್ಲವೋತ್ತೇನಫೇನೇನಾರಿಷ್ಟಜೀವನವಾ ||

ಎಂದು ಬಾಹಟದಲ್ಲಿ ಹೇಳಿದೆ

ಅಮಲ್ಯೈಃ ಕಮಲ್ಪಿರಥಾನಿಲ್ಪಿರಲಸ್ಯೈಃ ಪುಷ್ಪರಜಸ್ಸಮನ್ವಿತೈಃ |

ವನಕೇಳಿಕಥಾಕುತೂಹಲ್ಪಿರಪಿ ಸಿತ್ತಜ್ವರಜಾರುಜೋಜಯೇತ್ || ೨೯ ||

ಅಮಲ್ಯೈಃ - ನಿರ್ಮಲಗಳಾದ, ಕಮಲ್ಪೈಃ - ತಾವರೆಹೂವುಗಳಿಂದಲೂ,
ಅಥ - ಇಲ್ಲವೆ, ಅಲಸ್ಯೈಃ - ಮಂದಗಳಾಗಿಯೂ, ಪುಷ್ಪ
ಸಿತ್ತಜ್ವರಕ್ಕೆ ರಜಸ್ಸಮನ್ವಿತೈಃ ಪುಷ್ಪರಜಃ - ಹೂವಿನ ಧೂಳುಗಳೂ
(ಮಕರಂದಸೇವನೆ) ಡನೆ, ಸಮನ್ವಿತೈಃ - ಕೂಡಿದವಾಗಿಯೂ ಇರುವ,
ಅನಿಲ್ಯೈಃ - ವಾಯುಗಳಿಂದಲೂ, ವನಕೇಳಿಕಥಾಕುತೂ
ಹಲ್ಯೈಃ ವನಕೇಳಿ - ವನವಿಹಾರದ, ಕಥಾ - ವೃತ್ತಾಂತದ, ಕುತೂಹಲ್ಪಿ
ರಪಿ - ಆಸಕ್ತಿಗಳಿಂದಲೂ, ಸಿತ್ತಜ್ವರಜಾಃ - ಸಿತ್ತಜ್ವರದಲ್ಲಿ ಹುಟ್ಟಿದ, ರುಜಃ -
ಉಪದ್ರವಗಳನ್ನು, ಜಯೇತ್ - ಜಯಿಸಬೇಕು.

ಶ್ರೀಖಂಡಮಂಡಿತ ಕಳೇಬರವಲ್ಲರೀಣಾಂ

ಮುಕ್ತಾಫಲಾಕುಲ ವಿಶಾಲ ಕುಚಸ್ಥಳೀನಾಂ |

ವೈದಗ್ಧ್ಯಮುಗ್ಧವಚಸಾಂ ಸುವಿಲಾಸಿನೀನಾ

ಮಾಲಿಂಗನಂ ಸಕಲದಾಹಮಪಾಕರೋತಿ

|| ೩೦ ||

ಶ್ರೀಖಂಡಮಂಡಿತಕಳೇಬರವಲ್ಲರೀಣಾಂ- ಚಂದನಲೇಪದಿಂದಲಂಕರಿ
ಸಲ್ಪಟ್ಟ ಶರೀರಮಂಜರಿಯುಳ್ಳವರಾಗಿಯೂ, ಮುಕ್ತಾ
ಸ್ತ್ರೀಸೇವನಾದಿ ಫಲ-ಮುತ್ತುಗಳಿಂದ, ಆಕುಲ-ವ್ಯಾಪ್ತಗಳಾದ, ವಿಶಾಲ-
ವಿವಿಧೋಪಚಾರ ವಿಸ್ತಾರಗಳಾದ, ಕುಚಸ್ಥಳೀನಾಂ-ಸ್ತನ ಪ್ರದೇಶಗಳು
ಗಳು ಳ್ಳವರಾಗಿಯೂ, ವೈದಗ್ಧ್ಯ-ಚಾತುರ್ಯದಿಂದ, ಮುಗ್ಧ-
ಶ್ರಾವ್ಯವಾದ, ವಚಸಾಂ-ಮಾತುಗಳುಳ್ಳ, ಸುವಿಲಾಸಿ
ನೀನಾಂ-ಸುಂದರಸ್ತ್ರೀಯರ, ಆಲಿಂಗನಂ-ಆಲಿಂಗನೆಯು, ಸಕಲದಾಹಂ
ಸಕಲ-ಸಮಸ್ತವಾದ, ದಾಹಂ-ವೈಯುರಿಯನ್ನು, ಅಪಾಕರೋತಿ-ತಿರಸ್ಕರಿ
ಸುತಲಿದೆ

ತಾತ್ಪರ್ಯ — ಕಟಾಕ್ಷಭ್ರಾವಿಕ್ಷೇವ ಕಕ್ಷನಾಭಿ ಪ್ರದರ್ಶನಾದ್ಯನು
ಭಾವಗಳುಳ್ಳವರಾಗಿಯೂ, ಸರ್ವಾಭರಣಭೂಷಿತರಾಗಿಯೂ ಇರುವ, ಸುಂ
ದರಿಯರ ಆಲಿಂಗನೆಯು ಎಲ್ಲಾ ದಾಹಗಳನ್ನು ತಿರಸ್ಕರಿಸೀತು

ಶಯ್ಯಾಪಲ್ಲವಪದ್ಮಪತ್ರರಚಿತಾವಾಸೋ ವಯಸ್ಕೈಸ್ತಮಂ

ಕಾಂತಾರೇಕುಸುಮಸ್ಪುರತ್ತರುವರೇ ವಾಪೀಜಲಾಲೋಕನಂ |

ಆಲಾಪಾಶ್ಚ ಶುಕಾಳಿಕೋಕಿಲಕೃತಾಃ ಕಾಂತಾಶ್ಚ ಕಾಂತಾಃ

ಕಥಾವಾತಾಶ್ಚ ಮಲವಾಲಕವೃಜನಜಾ ದಾಹಂ ನಿರಾಕುರ್ದತೇ || ೩೧ ||

ಪಲ್ಲವ-ಚಿಗುರುಗಳು, ಪದ್ಮಪತ್ರ-ತಾವರೇಹೂವಿನ ದಳಗಳು, ಇವು
ಗಳಿಂದ, ರಚಿತಾ-ಮಾಡಲ್ಪಟ್ಟ, ಶಯ್ಯಾ-ಹಾಸಿಗೆಯು,
ಪರಿಮಳವಾತ ವಯಸ್ಕೈಸ್ತಮಂ-ಮಿತ್ರರೊಡನೆ, ವಾಸಃ-ಕೂಡಿರೋ
ಸೇವನ ಣವು, ಕುಸುಮ-ಪುಷ್ಪಗಳಿಂದ, ಸ್ಪುರತ್-ಪ್ರಕಾಶಿಸು
ತಲಿರುವ, ತರುವರೇ-ವೃಕ್ಷಶ್ರೇಷ್ಠಗಳುಳ್ಳ, ಕಾಂತಾರೇ-
ಅರಣ್ಯದಲ್ಲಿ, ವಾಪೀ-ಕೊಳಗಳ, ಜಲ-ನೀರುಗಳ, ಆಲೋಕನಂ-ನೋಡೋ
ಣವು, ಶುಕ-ಗಿಣಿಗಳು, ಅಳಿ-ದುಂಬಿಗಳು, ಕೋಕಿಲ-ಕೋಗಿಲೆಗಳು, ಇವು

ಗಳಿಂದ, ಕೃತಾಃ-ಮಾಡಲ್ಪಟ್ಟ, ಆಲಾಪಾಶ್ಚ-ಧ್ವನಿಗಳು, ಕಾಂತಾಃ-
ಪ್ರೀಯರು, ಕಾಂತಾಃ-ಶ್ರಾವ್ಯಗಳಾದ, ಕಥಾಃ-ಉಪಾಖ್ಯಾನಗಳು, ಅಮಲ-
ನಿರ್ಮಲಗಳಾದ, ವಾಲಕ-ಮುಡಿವಾಳ ಲಾಮಂಚಗಳ, ವ್ಯಜನ-ಬೀಸಣಿಗೆ
ಗಳದೇಸಿಯಿಂದ, ಜಾಃ-ಹುಟ್ಟಿದ, ವಾತಃ-ಗಾಳಿಗಳು, ಇವೆಲ್ಲವು, ದಾಹಂ-
ಮೈಯುರಿಯನ್ನು, ನಿರಾಕುರ್ದತೆ- ತಿರಸ್ಕರಿಸುತ್ತಲಿವೆ

ಅಪಿ ನಿತಂಬಿನಿ ಗಾಯನಲಾಲಸೇ ಮಧುರವಾಣಿ ನಿಕಾಮಮದಾಲಸೇ |

ವಪುಷಿ ದಾಹವತಾಂ ವಿಹಿತಂಹಿತಂ ಹಿಮಹಿಮಾಂಶುಜಲ್ಮೈರನುಲೇಪನಂ || ೩೩ ||

ಗಾಯನಲಾಲಸೇ ಗಾಯನ-ಗಾನಮಾಡಿಸತಕ್ಕ ವಿಷಯದಲ್ಲಿ,
ಲಾಲಸೇ-ಆಸಕ್ತಳಾದ, ಮಧುರವಾಣಿ ಮಧುರ-ಶ್ರಾವ್ಯವಾದ, ವಾಣಿ-
ಮಾತುಗಳುಳ್ಳ, ನಿಕಾಮಮದಾಲಸೇ ನಿಕಾಮ-ಆತ್ಮಂತವಾಗಿ, ಮದ-
ಯೌವನಮದದಿಂದ, ಅಲಸೇ-ಮಂದಳಾದ, ಅಪಿನಿತಂಬಿನಿ-ಎಲೇ
ಪ್ರೀಯೇ! ಹಿಮಹಿಮಾಂಶುಜಲ್ಮೈಃ ಹಿಮ-ಚಂದನವು, ಹಿಮಾಂಶು-ಪಚ್ಚು
ಕರ್ಪೂರವು, ಜಲ್ಮೈಃ-ಲಾಮಂಚವು ಇವುಗಳಿಂದ, ವಪುಷಿ-ಶರೀರದಲ್ಲಿ,
ವಿಹಿತಂ-ಮಾಡಲ್ಪಟ್ಟ, ಅನುಲೇಪನಂ-ಲೇಪವು, ದಾಹವತಾಂ-ಮೈಯುರಿಯಿ-
ಯುಳ್ಳ ಪುರುಷರಿಗೆ, ಹಿತಂ-ಔಷಧವು

ಶುಭ್ರಾಭ್ರವಿಭ್ರಮಧರೇ ಶಶಾಂಕಕರಸುಂದರೇ |

ಚಂದನ್ಯಶ್ಚರ್ಚಿತೇಹರ್ಮೈಃ ಸ್ವಾಪ ಸ್ವಾಪಮಪೋಹತಿ

|| ೩೩ ||

ಶುಭ್ರಾಭ್ರವಿಭ್ರಮಧರೇ ಶುಭ್ರಾಭ್ರ ಶುಭ್ರ-ಬಿಳುವಾದ, ಅಭ್ರ-
ಮೇಘದ, ವಿಭ್ರಮ-ವಿಲಾಸವನ್ನು ಇಲ್ಲವೆ ಭ್ರಾಂತಿಯನ್ನು, ಧರೇ-ಧರಿಸುತ್ತ
ಲಿರುವ, ಶಶಾಂಕಕರಸುಂದರೇ ಶಶಾಂಕ-ಚಂದ್ರನ, ಕರ-ಕಿರಣಗಳಂತೆ,
(ಅಥವಾ) ಕಿರಣಗಳಿಂದ. ಸುಂದರೇ-ರಮಣೀಯವಾದ, ಚಂದನ್ಯೈಃ-
ಗಂಧೋದಕಗಳಿಂದ, ಚರ್ಚಿತೇ-ಲೇಪಿಸಲ್ಪಟ್ಟ, ಹರ್ಮೈಃ-ಮಹಡಿಯಲ್ಲಿ
ಮಾಡಲ್ಪಟ್ಟ, ಸ್ವಾಪಃ-ನಿದ್ರೆಯು, ತಾಪಂ-ಮೈಯುರಿಯನ್ನು, ಅಪೋಹತಿ-
ನಾಶಮಾಡುತ್ತಲಿದೆ

ರಾತ್ರೌ ಪದ್ಯುಷಿತಂ ಧಾನ್ಯಸಲಿಲಂ ಸಿತಯಾ ಸಹ |

ಪ್ರಭಾತಸಮಯೇಪಿತ ಮಂತರ್ದಾಹಂ ವಿನಾಶಯಂ || ೩೪ ||

|| ೩೪ ||

ರಾತ್ರೈ-ರಾತ್ರಿಯಲ್ಲಿ, ವರುಷಶತಂ-ಕಾಯಿಸಿಯಾರಿಸಿ ಮಡಗಲ್ಪಟ್ಟಿ,
 ಧಾನ್ಯಸಲಿಲಂ ಧಾನ್ಯ-ಕೊಡ್ತುಂಬರೀಬೀಜದ, ಸಲಿಲಂ-
 ಕೊತ್ತುಂಬರಿ ಕಷಾಯವು, ಸಿತಯಾ-ಸಕ್ಕರೆಯೊಡನೆ, ಸಹ-ಕೂಡಿ.
 ಕಷಾಯ ಪ್ರಭಾತಸಮಯೇ-ಪ್ರಾತಃಕಾಲದಲ್ಲಿ, ಪೀತಂಜೀತ್-
 ವಾನಮಾಡಲ್ಪಟ್ಟಿದ್ದಾದರೆ, ಅಂತಃ-ಶರೀರದೊಳಗಿರುವ,
 ತಾವಂ-ಉಂಟುನ್ನು, ವಿನಾಶಯೇತ್-ಹೋಗಲಾಡಿಸೀತು

ಕಷಾಯದಲ್ಲಿ ಸಕ್ಕರೆ ಮುಂತಾದವುಗಳನ್ನು ಸೇರಿಸುವ ಕ್ರಮವು —
 ಷೋಡಶಾಷ್ಟಚತುರ್ಭಾಗಂ ವಾತಪಿತ್ತಕಫಾರ್ತಿಷು |
 ಕ್ಷೌದ್ರಂಕಷಾಯೇದಾತವ್ಯಂ ವಿಪರೀತಾತುಶ್ಚರಾ ||

ಪ್ರಾಣಪ್ರೇಯಸಿ ಮಾಪಿಬಂತು ಪುರುಷಾಃ ಪಿತ್ತಜ್ವರವ್ಯಾಕುಲಾ
 ನಾನಾವಲ್ಲಿ ಜಲಂ ವಿಳಂಬಿತಫಲಂ ಪಾನೇವಿಷಾದಪ್ರದಂ |
 ತತ್ತ್ವೈಃ ಕಿಂ ಕ್ರಿಯತಾಂ ಚಿಕಿತ್ಸಕಪತೇ ಮುಗ್ಧೇ ಸುಖಂಸೇವೃತಾಂ
 ಸದ್ಯಸ್ತಪಹರಃಸುಧಾಧಿಕತರಃ ಕಾಂತಾಧರಃ ಕೇವಲಂ || ೩೫ ||

ಹೇಪ್ರಾಣಪ್ರೇಯಸಿ-ಎಲೇ ಪ್ರಾಣಕಾಂತೆಯೇ! ಪಿತ್ತಜ್ವರವ್ಯಾಕುಲಾಃ
 ಪಿತ್ತಜ್ವರ-ಪಿತ್ತಜ್ವರದಿಂದ, ವ್ಯಾಕುಲಾಃ-ಪೀಡಿತರಾದ,
 ಪಿತ್ತಜ್ವರಕ್ಕೆ ಪುರುಷಾಃ-ಮನುಷ್ಯರು, ವಿಳಂಬಿತಫಲಂ ವಿಳಂಬಿತ-
 ವಿವಿಧೋವ ಸಾನಕಾಶವಾದ, ಫಲಂ-ದಾಹನಾಶರೂಪಫಲವುಳ್ಳ,
 ಚಾರಗಳು ಪಾನೇ-ಕುಡಿಯತಕ್ಕ ವಿಷಯದಲ್ಲಿ, ವಿಷಾದಪ್ರದಂ-
 ದುಃಖವನ್ನಂಟುಮಾಡುತ್ತಿರುವ, ನಾನಾವಲ್ಲಿಜಲಂ

ನಾನಾ-ಅನೇಕವಿಧಗಳಾದ, ವಲ್ಲಿ-ಓಷಧಿಗಳ, ಜಲಂ-ಕಷಾಯವನ್ನು,
 ಮಾಪಿಬಂತು-ಪಾನವಂಮಾಡಬೇಡ. (ಇದು ಲೋಲಂಬರಾಜನ ವಚನ
 ಗಳು.) ಹೇಚಿಕಿತ್ಸಕಪತೇ-ಎಲೈ ವೈದ್ಯಶ್ರೇಷ್ಠನೇ! ತತ್-ಹಾಗಾದಪಕ್ಷದಲ್ಲಿ,
 ತೈಃ-ಅಪಿತ್ತಜ್ವರಾತುರರಿಂದ, ಕಿಂ-ಯಾವಕಾರ್ಯವು, ಕ್ರಿಯತಾಂ-ಮಾಡಲ್ಪಡ
 ತಕ್ಕದ್ದು? (ಇದು ರತ್ನಕಳೆಯ ವ್ರತ್ತಿಯು) ಹೇಮುಗ್ಧೇ-ಎಲೇ ವೈದ್ಯಶಾಸ್ತ್ರವಂ
 ತಿಳಿಯದವಳೇ! ಸದ್ಯಃ-ಪಾನಮಾಡಿದಕ್ಷಣದಲ್ಲಿ, ತಾಪ-ಉರಿಯನ್ನು, ಹರಃ-
 ನಾಶಮಾಡುತ್ತಿರುವ, ಸುಧಾ-ಅಮೃತಕ್ಕಿಂತ, ಅಧಿಕತರಃ-ಅತ್ಯಂತಶ್ರೇಷ್ಠ

ವಾದ, ಕಾಂತಾ-ನಾಯಕಿಯ, ಅಧರಃ-ತುಟಿಯು, ಕೇವಲಂ-ಅತ್ಯಂತವಾಗಿ, ಸುಖಂ-ಸಂತೋಷವಾಗಿ, ನೇವ್ಯತಾಂ-ಪಾನಮಾಡಲ್ಪಡಲಿ. (ಇದು ಲೋಲಂ ಬರಾಜನ ಉತ್ತರವು)

ಕಾಂತಾಕಟಾಕ್ಷದಗ್ಧಾನಾಂ ವದ ವೈದ್ಯ ಕಿಮೌಷಧಂ ।

ದೃಢಮಾಲಿಂಗನಂಪಥ್ಯಂ ಕ್ವಾಥಶ್ವಾಧರಚುಂಬನಂ ॥

ಎಂದು ಗ್ರಂಥಾತರ ಸಮ್ಮತಿಯು

ಪಿತ್ತಜ್ವರೇ ಕಿಂ ರಸಕೋಟಿಲೇವೈಃ ಕಿಂವಾ ಕಷಾಯೈ ರಮೃತೇನ ಕಿಂವಾ ।

ಪೇಯಂ ಪ್ರಿಯಾಯಾಮುಖಮೇಕಮೇವ ಲೋಲಂಬರಾಜೇನ ಸದಾನು

ಭೂತಂ ॥ ೩೬ ॥

ಪಿತ್ತಜ್ವರೇ-ಪಿತ್ತಜ್ವರದಲ್ಲಿ, ರಸಕೋಟಿಲೇವೈಃ ರಸಕೋಟಿ-ಅನೇಕ ಮೂಲಿಕಾರಸಗಳ, ಲೇವೈಃ-ಲೇಪನೆಗಳಿಂದ, ಕಿಂ-ಎನುಪ್ರಯೋಜನವು 'ಕಷಾಯೈಃ-ಕಷಾಯಗಳಿಂದ, ಕಿಂವಾ-ಎನುಪ್ರಯೋಜನವು? ಅಮೃತೇನವಾ-ಅಮೃತದಿಂದಲಾದರೂ, ಕಿಂ-ಎನುಪ್ರಯೋಜನವು? ಲೋಲಂಬರಾಜೇನ-ಲೋಲಂಬರಾಜನೆಂಬ ಕವಿಯಿಂದ, ಸದಾ-ಸದ್ವಕಾಲಗಳಲ್ಲಿಯೂ, ಅನು ಭೂತಂ-ಅನುಭವಿಸಲ್ಪಟ್ಟ, ಪ್ರಿಯಾಯಾಃ-ನಾಯಕಿಯ, ಮುಖಂ-ತುಟಿಯು, ಏಕಮೇವ-ಒಂದೇ, ಪೇಯಂ-ಪಾನಮಾಡತಕ್ಕದ್ದು. ಇದು ಪ್ರಕ್ಷಿಪ್ತಶ್ಲೋಕವು

ಪಂಚಮೂಲಾಮೃತಾಮುಸಾ, ವಿಶ್ವಭೂನಿಂಬಸಾಧಿತಃ ।

ಕಷಾಯಶ್ಚಮಯತ್ಯಾಶು ವಾಯುಮಾಯುಭವಂಜ್ವರಂ

॥ ೩೭ ॥

ಪಂಚಮೂಲ-ಹೆಗ್ಗುಳ್ಳ, ನೆಲಗುಳ್ಳ, ಒಂದೆಲೇಹೊನ್ನೆ, ಮೂರೆಲೇ ಹೊನ್ನೆ, ನೆಗ್ಗಿಲುಗಳು, ಅಮೃತಾ-ಅಮೃತವಳ್ಳಿ, ವಾತಪಿತ್ತಜ್ವರಕ್ಕೆ ಮುಸ್ತಾ-ಕೊನ್ನಾರೆಗೆಡ್ಡೆ, ವಿಶ್ವ-ಸುಂಟೆ, ಭೂನಿಂಬ-ಪಂಚಮೂಲಾದಿ ನೆಲಬೇವು ಇವುಗಳಿಂದ, ಸಾಧಿತಃ-ಮಾಡಲ್ಪಟ್ಟ, ಕಷಾಯ ಕಷಾಯಃ-ಕಷಾಯವು, ವಾಯು-ವಾಯುವು, ಮಾಯು-ಸಿತ್ತವು ಇವುಗಳಿಂದ, ಭವಂ-ಹುಟ್ಟಿತಲಿರುವ, ಜ್ವರಂ-ಜ್ವರವನ್ನು, ಆಶು-ಶೀಘ್ರವಾಗಿ, ಶಮಯತಿ-ನಾಶಮಾಡುತ್ತಲಿದೆ.

ಶೃಂಗೀಕಣಾಕಟ್ಟಲಮೌಷ್ಣರಾಣಾಂ ಕ್ಷೌದ್ರಾನ್ವಿತಾನಾಂವಿಹಿತೋವಲೇಪಃ |
ಶ್ವಾಸೇನಕಾಸೇನಯುತಂಬಲಾಸಜ್ವರಂ ಜಯೇದತ್ರನಕಾಪಿಶಂಕಾ || ೩೮ ||

ಕ್ಷೌದ್ರ-ಜೇನುತುಪ್ಪದೊಡನೆ, ಅನ್ವಿತಾನಾಂ-ಕೂಡಿರುವ, ಶೃಂಗೀ-
ಕರಾಟಕಶೃಂಗಿ, ಕಣಾ-ಹಿಪ್ಪಲಿ, ಕಟ್ಟಲ-ಸಿವನಿ,
ಕಾಸಶ್ವಾಸ ವಾಷ್ಪರಾಣಾಂ-ತಾವರೆಗೆಡ್ಡೆ ಇವುಗಳಿಂದ, ವಿಹಿತಃ-
ಯುಕ್ತ ಕಸಜ್ವರಕ್ಕೆ ಮಾಡಲ್ಪಟ್ಟ, ಅವಲೇಪಃ-ನೆಕ್ಕುವದು, ಎಂದರೆ ಹಿಂದೆ
ಶೃಂಗ್ಯಾದಿ ಹೇಳಿದ ವದಾರ್ಥಗಳ ಚೂರ್ಣಕ್ಕೆ ಜೇನುತುಪ್ಪವಂ
ಚೂರ್ಣ ಬೆರೆಸಿ ನೆಕ್ಕುವದು, ಶ್ವಾಸೇನ-ಉಬ್ಬಿಸದಿಂದ, ಕಾಸೇ
ನ-ಕೆಮ್ಮಿನಿಂದ, ಯುತಂ-ಕೂಡಿದ, ಬಲಾಸಜ್ವರಂ-
ಶ್ಲೇಷ್ಮಜ್ವರವನ್ನು, ಜಯೇತ್-ಜಯಿಸೀತು ಅತ್ರ-ಈ ಔಷಧವಂ ಪ್ರಯೋ
ಗಿಸತಕ್ಕ ವಿಷಯದಲ್ಲಿ, ಕಾಪಿಶಂಕಾ-ಯಾವಭಯವೂ, ನ-ಇಲ್ಲ

ಭಾಜ್ಞೇಗುಡೂಚೀಘನದಾರುಸಿಹ್ಮೀಶುಂರೀಕಣಾವುಷ್ಕರಜಃ ಕಷಾಯಃ |
ಜ್ವರಂನಿಹಂತಿಶ್ವಸನಂಕ್ವಿಣೋತಿ ಕ್ವುಧಾಂಕರೋತಿಪ್ರರುಚಿಂತನೋತಿ||೩೯||

ಭಾಜ್ಞೇ-ಗಂಟುಭಾರಂಗಿ, ಗುಡೂಚೀ-ಅಮೃತವಳ್ಳಿ, ಘನ-
ಕೊನ್ನಾರೆಗೆಡ್ಡೆ, ದಾರು-ದೇವದಾರು, ಸಿಹ್ಮೀ-ಹೆಗ್ಗುಳ್ಳ
ಜ್ವರದಲ್ಲಿ ಇಲ್ಲವೆ ಆಡುನೋಗೆ, ಶುಂರೀ-ಸುಂಟಿ, ಕಣಾ-
ಅರೋಚಕಕ್ಕೆ ಹಿಪ್ಪಲಿ, ಪುಷ್ಕರ-ತಾವರೆಗೆಡ್ಡೆ ಇವುಗಳದೆಯಿಂದ,
ಭಾಜ್ಞೇದಿಕಷಾಯ ಜಃ-ಹುಟ್ಟಿದ, ಕಷಾಯಃ-ಕಷಾಯವು, ಜ್ವರಂ-
ಜ್ವರವನ್ನು, ನಿಹಂತಿ-ನಾಶಮಾಡತಲಿದೆ ಶ್ವಸನಂ-
ಉಬ್ಬಿಸವನ್ನು, ಕ್ವಿಣೋತಿ-ನಾಶಮಾಡತಲಿದೆ ಕ್ವುಧಾಂ-ಕ್ವುತ್ತನ್ನು,
ಕರೋತಿ-ಉಂಟುಮಾಡತಲಿದೆ ಪ್ರರುಚಿಂ-ರುಚಿಯನ್ನು, ತನೋತಿ-
ವಿಸ್ತರಿಸತಲಿದೆ.

ತಾತ್ಪರ್ಯ —ನಾಲಿಗೆಯು ಕೆಟ್ಟುಹೋದಕಾಲದಲ್ಲಿ ಕಷಾಯವು
ಈ ಜಾಡ್ಯವಂ ನಾಶಮಾಡಿ, ವದಾರ್ಥಗಳ ರುಚಿಯಂ ತೋರಿಸುವುದು.

ಮಮದ್ವಯಂವಿಸ್ಮಯಮಾತನೋತಿ ತಿಕ್ತಾಕಷಾಯೋಮುಖತಿಕ್ತತಾಘ್ನಃ |
ನಿಸೀಡಿತೋರೋಜಸರೋಜಕೋಶಾ ಯೋಷಾಪ್ರಮೋದಂ ಪ್ರಚುರಂ
ಪ್ರಯಾತಿ || ೪೦ ||

ತಿಕ್ತಾಕಷಾಯಃ ತಿಕ್ತಾ-ಕಟುಕರೋಹಿಣಿಯ, ಕಷಾಯಃ-ಕಷಾ
ಯವು, ಮುಖತಿಕ್ತತಾಘ್ನಃ ಮುಖ-ನಾಲಿಗೆಯಲ್ಲಿರುವ,
ಜ್ವರದಲ್ಲಿ ಕಟುಕ ತಿಕ್ತತಾ-ಕಹಿರಸವನ್ನು, ಘ್ನಃ-ನಾಶಮಾಡುತ್ತಲಿರು
ರೋಹಿಣಿಯ ವದು ನಿಸೀಡಿತೋರೋಜಸರೋಜಕೋಶಾ ನಿಸೀ
ವಶೇಷ ಗುಣ ಡಿತ-ಬಾಧಿಸಲ್ಪಟ್ಟ, ಉರೋಜಸರೋಜಕೋಶಾ-
ತಾನರೆಮೊಗ್ಗುಗಳಂತಿರುವ ಮೊಲೆಗಳುಳ್ಳ, ಯೋಷಾ-
ಪ್ರಿಯು, ಪ್ರಚುರಂ-ಅಧಿಕವಾದ, ಪ್ರಮೋದಂ-ಸಂತೋಷವನ್ನು, ಪ್ರ
ಯಾತಿ-ಹೊಂದುತ್ತಲಿರುವಳು ದ್ವಯಂ-ಈ ಎರಡುಕಾರ್ಯವು, ಮಮ-
ನನಗೆ, ವಿಸ್ಮಯಂ-ಆಶ್ಚರ್ಯವನ್ನು, ಆತನೋತಿ-ಉಂಟುಮಾಡುತ್ತಲಿದೆ

ತಾತ್ಪರ್ಯ — ಲೋಕದಲ್ಲಿ ಕಹಿವದಾರ್ಥವೆಂ ಸೇವಿನೋಣದರಿಂದ
ನಾಲಿಗೆಯಲ್ಲಿ ಕಹಿರಸವುಂಟಾಗತಕ್ಕದ್ದು ಸ್ವಭಾವವು ಬಾಧೆಪಡಿಸಿದರೆ
ದುಃಖವುಂಟಾಗುವದು ಸ್ವಭಾವವು ಹೀಗಾಗದೆ ವಿಪರೀತಗುಣವುಂಟಾ
ದದ್ದು ಆಶ್ಚರ್ಯವು ಔಷಧ ಮಾಹಾತ್ಮ್ಯ, ಅನುರಾಗಾತಿಶಯಗಳಿಂದ
ವಿರೋಧಪರಿಹಾರವಂ ತಿಳಿಯಬೇಕು

ಕ್ವಾಘಃ ಕಟ್ಟಲಕತ್ಯುಣಾಬ್ಧಧನಿಕಾಶ್ಯಂಗ್ಯುಗ್ರಗಂಧಾಭಯಾಭಾಜ್ಞೇ
ಪರ್ಪಟವಿಶ್ವದೇವ ತರುಜೋಬಾಹ್ಲೀಕ ಮದ್ವನ್ವಿತಃ |

ಕಾಸಶ್ವಾಸಮುಖಾಮಯಜ್ವರಬಲಶ್ಲೇಷ್ಠಪ್ರಕೋಪಂ ಜಯೇ

ತ್ತದ್ವತ್ಕ್ರೋಮಲಕಂರಿಕಂರಜನಿತಾಂ ಪೀಡಾಂಚ ಜೇಜೇಯತೇ || ೪೧ ||

ಹೇ ಕೋಮಲಕಂರಿ-ಎಲೇ ಸುಂದರವಾದ ಕುತ್ತಿಗೆಯುಳ್ಳ ಸ್ತ್ರೀಯೇ,
ಬಾಹ್ಲೀಕಮಧ್ವನ್ವಿತಃ ಬಾಹ್ಲೀಕ-ಇಂಗು, ಮಧು-ಜೇನುತುಪ್ಪ, ಇವು
ಗಳಿಂದ, ಅನ್ವಿತಃ-ಕೂಡಿದ, ಕಟ್ಟಲ-ಸಿವನಿ, ಕತ್ಯುಣ-ಗಂಜಣೀ
ಹುಲ್ಲು, ಅಬ್ಧ-ಕೊನ್ನಾರೆಗೆಡ್ಡೆ, ಧನಿಕಾ-ಕೊತ್ತುಂಬರೀಬೀಜ, ಶ್ಯಂಗೀ-

ಕರ್ಕಾಟಕಶೃಂಗಿ, ಉಗ್ರಗಂಧಾ-ಬಜೆ, ಅಭಯಾ-ಅಳಲೇಕಾಯಿ, ಭಾಜ್ಜೇ
ಗಂಟುಭಾರಂಗಿ, ಪರ್ಪಟ-ವರ್ವಾಷ್ಟಕ, ವಿಶ್ವ-ಸುಂಟಿ, ದೇವತರು-ದೇವ
ದಾರು, ಇವುಗಳಿಂದ, ಜಃ-ಹುಟ್ಟಿದ, ಕ್ವಾಧಃ-ಕಷಾಯವು, ಕಾಸ-ಕೆಮ್ಮು,
ಶ್ವಾಸ-ಉಬ್ಬಸ, ಮುಖಾನುಯ-ಮುಖರೋಗ, ಜ್ವರ-ಜ್ವರರೋಗ, ಇವು
ಗಳ, ಬಲ-ನಾಮಧ್ಯವನ್ನು, ಶ್ಲೇಷ್ಮಪ್ರಕೋವಂ-ಕಫಾಧಿಕೃತವನ್ನು, ಜ
ಯೇತ್-ಜಯಿಸೀತು ತದ್ವತ್-ಈ ರೋಗಗಳಂತೆ, ಕಂಠಜನಿತಾಂ-
ಕುತ್ತಿಗೆಯಲ್ಲಿ ವುಟ್ಟಿದ, ಪೀಡಾಂಚ-ರೋಗವನ್ನೂ ಕೂಡ, ಜೇಜೇಯತೇ-
ಅತಿಶಯದಿಂದ ಜಯಿಸುತಲಿದೆ ಇದು ಪ್ರಕ್ಷಿಪ್ತಶ್ಲೋಕವು.

ಗಮ್ಯತೇಕ್ಷಗಜಗಾಮಿನಿತ್ತಯಾ ಮದ್ವಚಃಶ್ರುಣು ಕವೀಂದ್ರಕಥ್ಯತಾಂ |

ಸಾಜ್ಯಸ್ಯೈಂಧವಮರೋಚಕಾಪಹಂ ಮಾತುಳುಂಗಫಲಕೇಸರಂ ಸ್ಮೃತಂ || ೪೨ ||

ಹೇಗಜಗಾಮಿನಿ-ಎಲೇ ಆನೆಯಂತೆ ನಡೆಯುತಲಿರುವೆ ಸ್ತ್ರೀಯೇ!

ಅರೋಚಕಕ್ಕೆ ತ್ವಯಾ-ನಿನ್ನಿಂದ, ಕ್ವ-ಎಲ್ಲಿ, ಗಮ್ಯತೇ-ಹೋಗೋಣ
ಮಾತುಳುಂಗ ವಾಗುತ್ತಿ, ಮದ್ವಚಃ-ನನ್ನ ಮಾತನ್ನು, ಶ್ರುಣು-
ಕೇಳು. ಇದು ಲೋಲಂಬರಾಜನ ವಚನವು. ಹೇ
ಪ್ರಕ್ರಿಯೆ ಕವೀಂದ್ರ-ಎಲೈ ಕವಿಶ್ರೇಷ್ಠನೇ! ಕಥ್ಯತಾಂ-ಹೇಳೋಣ
ವಾಗಲಿ, ಇದು ರತ್ನಕಳೆಯವಚನವು. ಸಾಜ್ಯಸ್ಯೈಂಧವಂ-

ತುವುಸ್ಯೈಂಧವಗಳೊಡನೆ ಕೂಡಿದ, ಮಾತುಳುಂಗಫಲಕೇಸರಂ ಮಾತು
ಳುಂಗ-ಮಾದಳದ, ಫಲ-ಹಣ್ಣಿನ, ಕೇಸರಂ-ಕುಸುಮವು, ಅರೋಚ
ಕಾಪಹಂ ಅರೋಚಕ-ಅರುಚಿಜಾಡ್ಯವನ್ನು, ಅಪಹಂ-ನಾಶಮಾಡುತ
ಲಿರುವದೆಂದು, ಸ್ಮೃತಂ-ಹೇಳಲ್ಪಟ್ಟಿತು ಇದು ಪ್ರಕ್ಷಿಪ್ತಶ್ಲೋಕವು

ಅರುಚಿಂಧ್ಯತಿಲುಂಗಕೇಸರಂ ಸಘೃತಂಸೈಂಧವಚೂರ್ಣಚರ್ಚಿತಂ |

ರುಚಿಮಂಬುರುಹಸ್ಯತಸ್ವಿತೇ ನಯನಂಸಜ್ಜನರಂಜನಂಯಥಾ || ೪೩ ||

ಹೇತನ್ನಿ-ಎಲೇಸ್ತ್ರೀಯೇ! ಸಜ್ಜನರಂಜನಂ ಸಜ್ಜನ-ಸತ್ಪರುಷರಿಗೆ,
ರಂಜನಂ-ಅನುರಾಗವಂ ವುಟ್ಟಿಸುತಲಿರುವ, ತೇ-ನಿನ್ನ, ನಯನಂ-
ಕಣ್ಣು, ಅಂಬುರುಹಸ್ಯ-ಕಮಲದ, ರುಚಿಂ-ಸೌಂದರ್ಯವನ್ನು, ಯಥಾ-

ಹೇಗೆ, ದ್ಯುತಿ-ಕತ್ತರಿಸುತಲಿದೆಯೋ, ತಥಾ-ಹಾಗೆ, ಸಘೃತಂ-ತುಪ್ಪ
ದೊಡನೆಸೇರಿದ, ಸೈಂಧವಚೂರ್ಣಚರ್ಚಿತಂ ಸೈಂಧವ-ಸೈಂಧವಲವಣದ,
ಚೂರ್ಣ-ಪುಡಿಗಳಿಂದ, ಚರ್ಚಿತಂ-ವ್ಯಾಪ್ತವಾದ, ಲುಂಗಕೇಸರಂ ಲುಂಗ-
ಮಾದಳದಹಣ್ಣಿನ, ಕೇಸರಂ-ಕುಸುಮವು, ಅರುಚಿಂ-ಅರೋಚಕ ಜಾಡ್ಯ
ವನ್ನು, ದ್ಯುತಿ-ಖಂಡಿಸುತಲಿದೆ

ಶಮಯತಿಕೇಸರಮರುಚಿಂ ಸಲವಣಘೃತಮಾಶು ಮಾತುಲುಂಗಸ್ಯ |

ದಾಡಿಮಚರ್ದವಮಥವಾ ಚರಕೋರುಚಿಕಾರಿಸೂಚಯಾಮಾಸ || ೪೪ ||

ಸಲವಣಘೃತಂ-ಸೈಂಧವಲವಣ ಜೇನುತುಪ್ಪಗಳೊಡನೆ ಕೂಡಿರುವ,
ಮಾತುಲುಂಗಸ್ಯ-ಮಾದಳದ ಹಣ್ಣಿನ, ಕೇಸರಂ-ಕುಸುಮವು, ಅರುಚಿಂ-
ಅರೋಚಕ ಜಾಡ್ಯವನ್ನು, ಶಮಯತಿ - ನಾಶಮಾಡುತಲಿದೆ ಅಧವಾ -
ಇಲ್ಲವೆ, ಚರಕೇ-ಚರಕಾಚಾರ್ಯನು, ದಾಡಿಮಚರ್ದವಂ ದಾಡಿಮ-ಹುಳಿ
ದಾಳಿಂಬೆ ಹಣ್ಣಿನ, ಚರ್ದವಂ-ಭಕ್ಷಣವನ್ನು, ರುಚಿಕಾರಿ-ರುಚಿಯನ್ನುಂಟು
ಮಾಡುತಲಿರುವದನ್ನಾಗಿ, ಸೂಚಯಾಮಾಸ-ಸೂಚಿಸಿದನು.

ಗ್ರಂಥೀಂದ್ರಜಾಮರಪುರಕ್ರಿಮಿರತ್ನಭಾರ್ಜೀ

ಭೃಂಗತ್ರಿಕಟ್ಟಿನಲಕಟ್ಟಲಪುಷ್ಕರಾಣಾಂ |

ರಾಸ್ಮಾಭಯಾಬೃಹತಿಕಾದ್ವಯದಿಂಪೃಭೂತಕೇಶೀ

ಕಿರಾತಕವಚಾಚವಿಕಾವೈಕಿಂನಾಂ

|| ೪೫ ||

ಕ್ವಾಘೋಹನ್ಯಾತ್ಸನ್ನಿಪಾತಾಸಮಗ್ರಾ

ಸ್ಫುಧಿಭ್ರಂಶಸ್ತೇದಶೈತ್ಯಪ್ರಲಾಪಾಂ |

ಶೂಲಾಧ್ಮಾನೇ ವಿದ್ರಧಿಶ್ಲೇಷ್ಮವಾತಾ

ನ್ವಾತವ್ಯಾಧೀನ್ಮೂತಿಕಾನಾಂಚತದ್ವತ್

|| ೪೬ ||

ಗ್ರಂಥೀ-ಮೋಡಿ, ಇಂದ್ರಜ-ಕೊಡಸಿಗೆಬೀಜ, ಅಮರ-ದೇವದಾರು
ಚಕ್ರೈ, ಪುರ-ಗುಗ್ಗುಳ, ಕ್ರಿಮಿಶತ್ರು-ವಾಯುವಿಳಂಗ,
ಸನ್ನಿಪಾತಜ್ವರಕ್ಕೆ ಭಾರ್ಜೀ-ಗಂಟುಭಾರಂಗಿ, ಭೃಂಗ-ಗರುಗ, ತ್ರಿಕಟು-

(ಗ್ರಂಥಾದಿ ಸುಂಟಿ, ಹಿಪ್ಪಲಿ, ಮೆಣಸು, ಅನಲ-ಚಿತ್ರಮೂಲ,
ಕಷಾಯ) ಕಟ್ಟಲ-ಸಿವನಿ, ಪುಷ್ಕರಾಣಾಂ-ತಾವರೆಗೆಡ್ಡೆ, ಇವುಗಳ,
ರಾಸನ-ರಾಸೈ, ಅಭಯಾ-ಅಳಲೇಕಾಯಿ, ಬೃಹತಿ
ಕಾದ್ವಯ-ಹೆಗ್ಗುಳ್ಳನೆಲಗುಳ್ಳಗಳು, ದೀಪ್ಯ-ಮೋಮು. ಭೂತಕೇಶೀ-ಬಿಳೀ
ಲಕ್ಕಿ (ಅಥವಾ) ಜಟಾಮಾಂಸಿ, ಕಿರಾತಕ-ನೆಲಬೇವು, ವಚಾ-ಬಜೆ,
ಚವಿಕಾ-ಚವ್ಯ, ವೃಕೇನಾಂ-ಅಗಳುಸುಂಟಿ, ಇವುಗಳ, ಕ್ವಾಥಃ-ಕಷಾಯವು,
ಸಮಗ್ರಾನ್ಸನ್ನಿಪಾತಾಃ-ಅನೇಕವಿಧಗಳಾದ ಸನ್ನಿಪಾತಜ್ವರಗಳನ್ನು, ಬುದ್ಧಿ
ಭ್ರಂಶ-ಬುದ್ಧಿವಿಕಾರ, ಸ್ತೇದ-ಬೆವರು, ಶೈತ್ಯ-ಶೀತಜಾಡ್ಯ, (ಎಂದರೆ)
ಭಳಿ, ಪ್ರಲಾಪಾಃ-ನಿರರ್ಧಕವಾದ ಮಾತು ಇವುಗಳನ್ನು, ಶೂಲ-ಹೊಟ್ಟೆ
ನೋವು, ಅಧ್ಮಾನೇ-ಹೊಟ್ಟೆಯುಬ್ಬರ, ಇವುಗಳನ್ನು, ವಿದ್ರಧಿ-ಬಾವು, ಶ್ಲೇಷ್ಮ-
ಕಫಜಾಡ್ಯ, ವಾತಾಃ-ವಾತಜಾಡ್ಯ ಇವುಗಳನ್ನು, ತದ್ವತ್-ಆ ರೋಗ
ಗಳಂತೆ, ಸೂತಿಕಾನಾಂ-ಹೆತ್ತವರ, ವಾತವ್ಯಾಧೀಂಶ್ಚ-ವಾಯುಜಾಡ್ಯಗ
ಳನ್ನೂ ಕೂಡ, ಹನ್ಯಾತ್-ನಾಶಮಾಡೀತು

ಸನ್ನಿಪಾತಸ್ಯ ಕಾಲಸ್ಯ ಕಶ್ಚಿ ದ್ಧೇದೋನವಿದ್ಯತೇ ।

ಚಿಕಿತ್ಸಕೋ ಜಯೇದ್ಯಸ್ತಂ ತಸ್ಮಾತ್ಕ್ಲೋನ್ಯಪ್ರತಾಪವಾಃ

॥೪೭॥

ಸನ್ನಿಪಾತಸ್ಯ-ಸನ್ನಿಪಾತಜ್ವರಕ್ಕೂ, ಕಾಲಸ್ಯ-ಯಮನಿಗೂ, ಕಶ್ಚಿ
ತ್-ಒಂದಾನೊಂದಾದ, ದ್ಧೇದಃ-ವಿಶೇಷವು, ನವಿ
ವೈದ್ಯಪ್ರಾಶಸ್ತ್ಯ ದೃತೇ-ಇಲ್ಲ

ತಾತ್ಪರ್ಯ — ಶೀಘ್ರವಾಗಿ ಕೊಲ್ಲುವುದರಿಂದ ಸನ್ನಿಪಾತಜ್ವರವು
ಯಮಸ್ವರೂಪವಾದದ್ದು

ತಂ-ಆ ಯಮಸ್ವರೂಪವಾದ ಸನ್ನಿಪಾತವನ್ನು, ಯಃ-ಯಾವ,
ಚಿಕಿತ್ಸಕಃ-ವೈದ್ಯನು, ಜಯೇತ್-ಜಯಿಸುವನೋ, ತಸ್ಮಾತ್-ಆ ವೈದ್ಯನಿ
ಗಿಂತ, ಅನ್ಯಃ-ಇತರನಾದ, ಕಃ-ಯಾವ ಪುರುಷನು, ಪ್ರತಾಪವಾಃ-
ಪರಾಕ್ರಮಶಾಲಿಯು ?

ತಾತ್ಪರ್ಯ.—ಆ ವೈದ್ಯನಿಗಿಂತ ಯಾವ ಪುರುಷನೂ ಪರಾಕ್ರಮಿ
ಯಲ್ಲವೆಂದಭಿಪ್ರಾಯವು.

ಸನ್ನಿ ಪಾತೋದಧೌ ಮಗ್ನಾ ನುದ್ಧರೇದ್ಯಃ ಕೃಪಾಕರಃ |

ತಸ್ಮೈ ಕಿಂಕಿನ್ನದೇಯಂ ಸ್ಯಾದ್ವದಕೋವಿದನಂದಿನಿ

|| ೪೮ ||

ಹೇಕೋವಿದನಂದಿನಿ-ಎಲೇ ಪಂಡಿತಪುತ್ರಿಯೇ ! ಕೃಪಾಕರಃ-ದಯಾಶಾಲಿಯಾದ, ಯಃ-ಯಾವ ಪುರುಷನು, ಸನ್ನಿಪಾತೋದಧೌ ಸನ್ನಿವಾತ-ಸನ್ನಿಪಾತಜ್ವರವೆಂಬ, ಉದಧೌ-ಸಮುದ್ರದಲ್ಲಿ, ಮಗ್ನಾ-ಮುಳುಗಿದವರನ್ನು, ಉದ್ಧರೇತ್-ಮೇಲಕ್ಕೆತ್ತುವನೋ, ತಸ್ಮೈ-ಆಪುರುಷನಿಗೋಸ್ಕರ, ಕಿಂಕಿಂ-ಯಾವಯಾವ ವಸ್ತುವು, ನದೇಯಂ-ಕೊಡಲಯೋಗ್ಯವಾದದ್ದು, ಸ್ಯಾತ್-ಆದೀತು ?

ತಾತ್ಪರ್ಯ — ಆ ಮಹಾತ್ಮನಿಗೆ ವದಾರ್ಥಗಳೆಲ್ಲವೂ ಕೊಡಲು ಯೋಗ್ಯವಾದುವು

ತ್ರಿದೋಷಾಜಗರಗ್ರಸ್ತಾನೋಚಯೇದ್ಯಸ್ಯ ವೈದ್ಯರಾಟ್ |

ಆತ್ಮಾ ಪಿತೃಸ್ಯ ದಾತವ್ಯಃ ಕಿಂಪುನಃ ಕಾಂಚನಾದಿಕಂ

|| ೪೯ ||

ಯಃ-ಯಾವ ಪುರುಷನು, ತ್ರಿದೋಷ-ಸನ್ನಿವಾತವೆಂಬ ಅಜಗರ-ಹೆಬ್ಬಾವಿನಿಂದ, ಗ್ರಸ್ತಾ-ಹಿಡಿಯಲ್ಪಟ್ಟವರನ್ನು, ಮೋಚಯೇತ್-ಬಿಡಿಸಿಯಾನೋ, ಸಃ-ಅವನು, ವೈದ್ಯರಾಟ್-ವೈದ್ಯಶ್ರೇಷ್ಠನು, ತಸ್ಯ-ಆ ವೈದ್ಯಶ್ರೇಷ್ಠನಿಗೆ, ಆತ್ಮಾಪಿ-ಶರೀರವೂ ಕೂಡ, ದಾತವ್ಯಃ-ಕೊಡಲು ಯೋಗ್ಯವಾದದ್ದು. ಕಾಂಚನ-ಸುವರ್ಣವೇ, ಅದಿಕಂ-ಮೊದಲಾಗುಳ್ಳ ವಸ್ತುವು, ಕಿಂಪುನಃ-ಕೊಡಲು ಯೋಗ್ಯವಾದದ್ದೆಂದು ಹೇಳತಕ್ಕದ್ದೇನು ?

ತಾತ್ಪರ್ಯ — ಲೋಕದಲ್ಲಿ ಶರೀರಕ್ಕಿಂತ ಪ್ರೀತಿವಿಷಯವಾದ ಪದಾರ್ಥವು ಯಾವುದೂ ಇಲ್ಲ. ಶರೀರವೇ ಅತ್ಯಂತ ಪ್ರೀತಿವಿಷಯವಾದದ್ದು ಅತ್ಯಂತ ಪ್ರೀತಿವಿಷಯವಾದ ಶರೀರವೇ ಕೊಡಲು ಯೋಗ್ಯವಾದದ್ದೆಂದು ಹೇಳುವವರಿಂದಲೇ ಶರೀರದಂತೆ ಪ್ರೀತಿವಿಷಯವಲ್ಲದ ಧನಕನಕಾದಿಯು ಕೊಡಲು ಯೋಗ್ಯವಾದದ್ದೆಂದರ್ಥಾತ್ಸಿದ್ಧವಾಗುತ್ತಿರಲಾಗಿ, ಕೊಡಲು ಯೋಗ್ಯವೆಂದು ಹೇಳತಕ್ಕದ್ದಲ್ಲ.

ಯಃಶೋಫಃಶ್ರುತಿಮೂಲಜಃ ಸಕರಿನಃಶಾಂತೋತ್ಪ್ರದೋಷಜ್ವರೇ

ರಕ್ತಂತತ್ರಜಳೂಕಯಾವರಹರೇ ತ್ಸರ್ದಿಃಪಿಬೇಚಾತ್ತುರಃ |

ರಾಸ್ನಾನಾಗರಲುಂಗಮೂಲಹುತಭುಗ್ವಾವೃಗ್ನಿಮಂಧಃ

ಸಮ್ಯಕ್ಲೇಪಃಸ್ಯಾದರವಿಂದವಂಧ್ಯವದನೇ ಶೋಫವೃಥಾಧ್ವಂಸಿನಃ || ೫೦ ||

ಹೇ ಅರವಿಂದವಂಧ್ಯವದನೇ-ಎಲೇ ಕಮಲಗಳಿಂದ ನಮಸ್ಕರಿಸಲು

ಯೋಗ್ಯವಾದ ಮುಖವುಳ್ಳ ಸ್ತ್ರೀಯೇ, ತ್ರಿದೋಷಜ್ವರೇ-

ಕರ್ಣಮೂಲ ಸನ್ನಿವಾತಜ್ವರವು, ಶಾಂತೇ - ಶಮನವಾಗುತ್ತಿರಲಾಗಿ,

ಶೋಫೇಗೆ ಸಕರಿನಃ - ಕ್ರೂರವಾಗ, ಯಃ-ಯಾವ, ಶೋಫಃ-

(ರಾಸ್ನಾದಿ ಲಂಪ) ಊದು, ಶ್ರುತಿ-ಕಿವಿಯ, ಮೂಲ-ಅಡಿಯಲ್ಲಿ, ಜಃ-

ಹುಟ್ಟುತಲಿದಯೋ, ತತ್ರ-ಆ ಶೋಫಯಲ್ಲಿ, ಜಳೂ

ಕಯಾ-ಅಟ್ಟಿಜಿಗಣಿಯಿಂದ, ರಕ್ತಂ-ರಕ್ತವನ್ನು, ಪರಿಹರೇತ್-ತೆಗೆಯ

ಬೇಕು ಆತುರಃ-ಆ ರೋಗಿಯು, ಸರ್ದಿಃ-ತುಪ್ಪವನ್ನು, ಪಿಬೇತ್-ವಾನ

ಮಾಡಬೇಕು ಸಮೈಃ-ಸಮತೂಕಗಳಾದ, ರಾಸ್ನಾ-ರಾಸ್ಮಿ, ನಾಗರ-

ಸುಂಟೆ, ಲುಂಗಮೂಲ-ಮಾದಳದ ಬೇರು, ಹುತಭುಕ್-ಚಿತ್ರಮೂಲ,

ದಾರ್ವೀ-ಮರದರಿಸಿನ, ಅಗ್ನಿಮಂಧೈಃ-ನರುವಲು, ಇವುಗಳಿಂದ ಮಾಡ

ಲ್ಪಟ್ಟ, ಲೇಪಃ-ಲೇಪನವು, ಶೋಫ-ಊದಿನ, ವೃಥಾ-ನೋವನ್ನು, ಧ್ವಂಸಿ

ನಃ-ನಾಶಮಾಡುವಂಥಾದ್ದು, ಸ್ಯಾತ್-ಆದೀತು

ಈ ವಿಷಯದಲ್ಲಿ ಬಾಹಟಾಚಾರ್ಯರು,

ಸನ್ನಿವಾತಜ್ವರಸ್ಯಾಂತಂ ಕರ್ಣಮೂಲಂ ಸುದಾರುಣಃ |

ಶೋಫಃಸಂಜಾಯತೇತೇನ ಕಶ್ಚಿದೇವವಿಮುಚ್ಯತೇ ||

ಸುಶ್ರುತಾಚಾರ್ಯರು,

ಜ್ವರಾದಿಗೋವಾಜ್ವರಮಧ್ಯಗೋವಾಜ್ವರಾಂತ್ಯಗೋವಾಶ್ರುತಿಮೂಲಶೋಫಃ |

ಕ್ರಮಾದಸಾಧ್ಯಃಖಲುಕಷ್ಟಸಾಧ್ಯಃ ಸುಖೇನಸಾಧ್ಯಃ ಕಥಿತೋಮುನೀಂದ್ರೈಃ ||

ಎಂಬದಾಗಿ ಹೇಳಿರುವರು

ಅರಕ್ತಾನಂತಾಕಿರಾತಾಸುರತರು ರಸನಾಸಿಂಧುವಾರೋಗ್ಯಗಂಧಾ

ತರ್ಕಾರೀಶಿಗ್ರುಪಂಚೋಷಣಘೃಣದಯಿತಾಮಾರ್ಕವಾಣಾಂಕಷಾಯಃ |

ಸದ್ಯಸ್ತ್ರೀವ್ರಾಸ್ತ್ರಿದೋಷಾನವಹರತಿ ಧನುರ್ಮಾರುತಂ ದಂತಬಂದಂ

ಶೈತ್ಯಂ ಗಾತ್ರೇಷು ಗಾಢಂ ಶ್ವಸನಕಸನಕಂ ಸೂತಿಕಾವಾತರೋಗಾಃ || ೫೧ ||

ಅರ್ಧ-ಎಕ್ಕದಬೇರು, ಅನಂತಾ-ತುರುಚ, ಕಿರಾತಾ-ನೆಲಬೇವು,
ಸುರತರು-ದೇವದಾರು, ರಸನಾ-ರಾಸ್ತ್ರೀ, ಸಿಂಧುವಾರ-

ಅರ್ಕಾದಿ ಲಕ್ಕಿ, ಉಗ್ರಗಂಧಾ-ಬಜ, ತರ್ಪಾರೀ-ಸಿವನಿ, ಶಿಗ್ರು-

ಕಷಾಯ ನುಗ್ಗುಪಟ್ಟಿ, ಪಂಚೋಷಣ-ಹಿಪ್ಪಲಿ, ಮೋಡಿ, ಚವ್ಯ,

ಚಿತ್ರಮೂಲ, ಸುಂಟಿ ಇವು, ಘುಣದಯಿತಾ-ಅತಿಬಜೆ,

ಮಾರ್ಕವಾಣಾಂ-ಗರುಗ ಇವುಗಳ, ಕಷಾಯಃ-ಕಷಾಯವು, ಸದ್ಯಃ-ಪಾನ

ಮಾಡಿದ ಕ್ಷಣದಲ್ಲಿ, ತೀವ್ರಾ-ಕ್ರೂರಗಳಾದ. ತ್ರಿದೋಷಾ-ಸನ್ನಿಪಾತ

ಗಳನ್ನು, ಧನುರ್ಮಾರುತಂ-ಧನುರ್ಮಾರುತವನ್ನು, ದಂತಬಂಧಂ-ಹಲ್ಲುಗಳ

ಸ್ತಂಭವನ್ನು, ಗಾತ್ರೇಷು-ಅವಯವಗಳಲ್ಲಿರತಕ್ಕ, ಶೈತ್ಯಂ-ಶೀತಜಾಡ್ಯವನ್ನು,

ಶೈತ್ಯಂ-ಎಂಬ ಪಾರದಲ್ಲಿ ತೊನ್ನನ್ನು. ಶ್ವಸನಕಸನಕಂ-ಉಬ್ಬಿಸ, ಕೆಮ್ಮು

ಜಾಡ್ಯಗಳನ್ನು, ಸೂತಿಕಾವಾತರೋಗಾಃ ಸೂತಿಕಾ-ಹೆತ್ತವರ, ವಾತ

ರೋಗಾಃ-ವಾಯುಜಾಡ್ಯಗಳನ್ನು, ಗಾಢಂ-ಅತ್ಯಂತವಾಗಿ, ಅಪಹರತಿ-

ನಾಶಮಾಡುತಲಿದೆ.

ತಿಕ್ತಾತಿಕ್ತಕಪರ್ದಟಾಮೃತಶರೀರಾಸ್ನಾಕಷಾಪೌಷ್ಕರ

ತ್ರಾಯಂತೀಬೃಹತೀಸುರೌಷಧಿವಾದುಸ್ತರ್ಶಭಾರ್ವೀಕೃತಃ |

ಕ್ವಾಘೋನಾಶಯತಿತ್ರಿದೋಷನಿಕರಂ ಸ್ವಾಪಂದಿವಾಜಾಗರಂ

ನಕ್ತಂತ್ಯಙ್ಮುಖಶೋಷದಾಹಕಸನ ಶ್ವಾಸಾನಶೇಷಾನನಿ

|| ೫೨ ||

ತಿಕ್ತಾ-ಕಟುಕರೋಹಿಣಿ, ತಿಕ್ತಕ-ನೆಲಬೇವು, ಪರ್ದಟ-ಪರ್ದಾಷ್ಟಕ,

ಅಮೃತ-ಅಮೃತವಳ್ಳಿ, ಶರೀ-ಕರ್ಮರಸುಂಟಿ, ರಾಸ್ನಾ-

ತಿಕ್ತಾದಿ ರಾಸ್ತ್ರೀ, ಕಣಾ-ಹಿಪ್ಪಲಿ, ಪೌಷ್ಕರ-ತಾವರೆಗೆಡ್ಡೆ,

ಕಷಾಯ ತ್ರಾಯಂತೀ-ಕಹಿದಸರಿ, ಬೃಹತೀ-ಹೆಗ್ಗುಳ್ಳಿ, ಸುರ-

ದೇವದಾರು, ಔಷಧ-ಸುಂಟಿ, ಶಿವಾ-ಅಳಲೇಕಾಯಿ,

ದುಸ್ತರ್ಶ-ತುರುಚ, ಭಾರ್ವೀ-ಗಂಟುಭಾರಂಗಿ ಇವುಗಳಿಂದ, ಕೃತಃ-ಮಾಡ

ಲ್ಪಟ್ಟ, ಕ್ವಾಘಃ-ಕಷಾಯವು, ತ್ರಿದೋಷನಿಕರಂ: ತ್ರಿದೋಷ-ಸನ್ನಿಪಾತ

ಜ್ವರಗಳ, ನಿಕರಂ-ಸಮೂಹವನ್ನು, ದಿವಾಸ್ವಾಪಂ-ಹಗಳು ನಿದ್ರೆಯನ್ನು, ನಕ್ತಂಜಾಗರಂ-ರಾತ್ರಿ ಜಾಗರಣೆಯನ್ನು, ಅಶೇಷಾಫ-ಸಮಸ್ತಗಳಾದ, ತೃಟ್-ನೀರಡಿಕೆ, ಮುಖಶೋಷ-ಮುಖವೂದುಕೊಳ್ಳೋಣ, (ಅಥವಾ) ನಾಲಿಗೆ ತುಟಿಗಳು ಒಣಗಿಕೊಳ್ಳೋಣ, ದಾಹ-ನೈಯುರಿ, ಕಸನ-ಕೆಮ್ಮು, ಶ್ವಾಸಾನಸಿ-ಉಬ್ಬಸ, ಇವುಗಳನ್ನೂ ಕೂಡ, ನಾಶಯತಿ-ನಾಶ ಮಾಡುತ್ತಲಿದೆ. ಹಗಳು ನಿದ್ರೆ ಮೊದಲಾದವು ಸನ್ನಿಪಾತ ಚಿಹ್ನೆಗಳು

ಶೂಲಾತ್ಪಾರ್ಶ್ವಶಿರಃಸ್ಥಿತಾತ್ಮಸನತಃಶ್ವಾಸಾಚ್ಚ ಜೀರ್ಣಜ್ವರಾ

ನ್ಮುಕ್ತಃ ಸ್ಯಾತ್ಪುರುಷಃ ಪಯಃಪರಿಪಿಬನ್ವಂಚಾಂಘ್ರಿಣಾಪಾಚಿತಂ ।

ಎಕಾಸೌಗುಡಪಿಪ್ಪಲೀವಿಜಯತೇ ಜೀರ್ಣಜ್ವರಾಜೀರ್ಣರು

ತ್ಯುನ್ಮಾಂದ್ಯಾರುಚಿಪಾಂಡುಜಂತುಕಸನಶ್ವಾಸಾನ್ವಿಮನ್ಯೌಷಧೈಃ॥೫೩॥

ಪಂಚಾಂಘ್ರಿಣಾ-ಬಿಲ್ವ, ಸಿವನಿ, ನರುವಲು, ಪಾದರೀಚಕ್ಕೆ, ಹೆಂಮ ರದ ಚಕ್ಕೆ, ಇವುಗಳೊಡನೆ, ಪಾಚಿತಂ-ಕಾಯಿಸಲ್ಪಟ್ಟ, ಜೀರ್ಣಜ್ವರ ಚಿಕಿತ್ಸಾ ಪಯಃ-ಕಷಾಯವನ್ನು, ಪರಿಪಿಬ-ಪಾನಮಾಡುತ್ತಲಿ (ಪಂಚಮೂಲ ರುವ, ಪುರುಷಃ-ಮನುಷ್ಯನು, ಪಾರ್ಶ್ವ-ಪಾರ್ಶ್ವಭಾಗ ಕಷಾಯ ಪಿಪ್ಪಲಿಂ ಗಳು, ಶಿರಃ-ತಲೆ, ಇವುಗಳಲ್ಲಿ, ಸ್ಥಿತಾತ್-ಇದ್ದ, ಚೂರ್ಣ ಸೇವನ) ಶೂಲಾತ್-ನೋವಿನ ದೆಸೆಯಿಂದಲೂ, ಕಸನತಃ-ಕೆಮ್ಮಿನ ದೆಸೆಯಿಂದಲೂ, ಶ್ವಾಸಾತ್-ಉಬ್ಬಸದ ದೆಸೆಯಿಂದಲೂ, ಜೀರ್ಣಜ್ವರಾತ್-ಜೀರ್ಣಜ್ವರದ ದೆಸೆಯಿಂದಲೂ, ಮುಕ್ತಃ-ಬಿಡಲ್ಪಟ್ಟವನು, ಸ್ಯಾತ್-ಆದಾನು. ಅನೌ-ಈ, ಗುಡ-ಎರಡುಭಾಗ ಬೆಲ್ಲದ ಪುಡಿಗಳೊಡನೆ ಕೂಡಿದ, ಪಿಪ್ಪಲೀ-ಒಂದು ಭಾಗ ಹಿಪ್ಪಲೀ ಪುಡಿಯು, ಏಕಾ-ಒಂದೇ, ಜೀರ್ಣಜ್ವರ-ಜೀರ್ಣಜ್ವರವು, ಅಜೀರ್ಣರುಕ್-ಅನ್ನಪಚನ ವಾಗದೆಯಿರುವದರಿಂದಂತಾದ ಉಪದ್ರವವು, ಕ್ಷುನ್ಮಾದ್ಯ-ಹಸಿವು ಕಮ್ಮಿ ಯಾಗಿರೋಣ, ಅರುಚಿ-ಆರೋಚಕವು, ಪಾಂಡು-ಪಾಂಡುರೋಗವು, ಜಂತು-ಕೀರು ಹಾವು, (ಅಥವಾ) ಹುಳು, ಕಸನ-ಕೆಮ್ಮು, ಶ್ವಾಸಾಫ-ಉಬ್ಬಸ ಇವುಗಳನ್ನು, ವಿಜಯತೇ-ಜಯಿಸುತ್ತಲಿಥೆ ಅನ್ಯ-ಈ ಹಿಪ್ಪಲಿಗಿಂತ ಭಿನ್ನಗಳಾದ, ಔಷಧೈಃ-ಮದ್ದುಗಳಿಂದ, ಕಿಂ-ಏನು ಪ್ರಯೋಜನವು ?

ಜೀರ್ಣಜ್ವರಂ ಕಫಕೃತಂ ಕಣಯಾಸಮೇಕ

ಶ್ಲಿನ್ನೋದ್ಭವೋದ್ಭವಕಷಾಯಕೃತವಹಂತಿ ।

ರಾಮೋದರಾಸ್ತಮಿವ ರಾಮಾಪವಪ್ರಲಂಬಂ

ರಾಮೋಯಧಾ ಸಮರಮೂರ್ಧನಿ ಕಾರ್ತವೀರಂ

॥ ೫೪ ॥

ಸಮರ-ಯುದ್ಧ ಭೂಮಿಯ, ಮೂರ್ಧನಿ-ಮೇಲೆ, ರಾಮಃ-ಶ್ರೀರಾಮ

ಸ್ವಾಮಿಯು, ದಶಾಸ್ತ್ರಮಿವ-ರಾವಣನನ್ನೋಸಾದಿ

ಜೀರ್ಣಜ್ವರಕ್ಕೆ ಯಲ್ಲಿ, ರಾಮಃ-ಬಲರಾಮನು, ಪ್ರಲಂಬಮಿವ-ಪ್ರಲಂ

ಅಮೃತಾದಿ ಬಾಸುರನನ್ನೋಸಾದಿಯಲ್ಲಿ, ರಾಮಃ-ವರಶುರಾಮನು,

ಕಷಾಯ ಕಾರ್ತವೀರ್ಯಂಯಧಾ-ಕಾರ್ತವೀರ್ಯಾಸ್ತುನನನ್ನೋಸಾದಿ

ಯಲ್ಲಿ, ಕಣಯಾ-ಹಿಪ್ಪಲೀ ಪುಡಿಯೊಡನೆ, ಸಮೇತಃ-

ಕೂಡಿದ, ಭಿನ್ನೋದ್ಭವ-ಅಮೃತವಳ್ಳಿಯದೇಸೆಯಿಂದ ಉದ್ಭವ-ಹುಟ್ಟುತ್ತಲಿ

ರುವ, ಕಷಾಯಕ ಏವ-ಕಷಾಯವೇ, ಕಫಕೃತಂ-ಶ್ಲೇಷ್ಮದಿಂದಂಟಾದ,

ಜೀರ್ಣಜ್ವರಂ-ಜೀರ್ಣಜ್ವರವನ್ನು, ಹಂತಿ-ನಾಶಮಾಡುತ್ತಲಿದೆ

ವಂಚಮೂಲಿಕಷಾಯಸ್ಯ ಸಕೃಷ್ಟಸ್ಯ ನಿಷೇವಣಾತ್ ।

ಜೀರ್ಣಜ್ವರಃ ಕಫೋದ್ಭೂತೋ ವಿಧಾತಿ ಪಲಾಯನಂ

॥ ೫೫ ॥

ಸಕೃಷ್ಟಸ್ಯ-ಹಿಪ್ಪಲೀ ಪುಡಿಗಳೊಡನೆ ಕೂಡಿದ, ವಂಚಮೂಲಿಕ-

ಬಿಲ್ವದ ಬೇರು, ಸಿವನಿ, ನರುವಲು, ವಾದ್ರೀಚಕ್ಕೆ,

ವಂಚಮೂಲ ಹೆಂಮರದಚಕ್ಕೆ, ಇವುಗಳ, ಕಷಾಯಸ್ಯ-ಕಷಾಯದ,

ಕಷಾಯ ನಿಷೇವಣಾತ್-ವಾನದದೇಸೆಯಿಂದ, ಕಫೋದ್ಭೂತಃ-

ಶ್ಲೇಷ್ಮದಿಂದಂಟಾದ, ಜೀರ್ಣಜ್ವರಃ-ಜೀರ್ಣಜ್ವರವು,

ಪಲಾಯನಂ-ಓಡಿಹೋಗೋಣವನ್ನು, ವಿಧಾತಿ-ಮಾಡುತ್ತಲಿದೆ ಓಡಿ

ಹೋಗುತ್ತಲಿದೆ ಎಂದು ತಾತ್ಪರ್ಯವು

ಶಟೀಶುಂಠೀರೇಣುಃ ಸುರತರು ನಂತಾಬ್ಯಹತಿಕಾ

ಘನಸ್ತಿಕ್ತಾತಿಕ್ತಃ ಖಲು ನವಭಿರೇಭಿರ್ವಿರಚಿತಃ ।

ಕಷಾಯಃಪೀತೋಯಂಮಧುಕಣವಿಭಿನ್ನಃಶಮಯತಿ

ತ್ರಿದೋಷಂನಿಶ್ಶೇಷಂ ವಿಷಮಮಪಿಜೀರ್ಣಜ್ವರಮಪಿ

|| ೫೭ ||

ಶರೀರ-ಕರ್ಮರಸುಂಟೆ, ಶುಂರೀ-ಸುಂಟೆ, ರೇಣುಃ-ಪರಪಾಪಕ, ಸುರ
ತರುಃ-ದೇವದಾರು, ಅನಂತಾ-ತುರುಚ, ಬೃಹತಿಕಾ-
ಶಟ್ಕಾದಿ ಕಷಾಯ ಹೆಗ್ಗುಳ್ಳ, ಘನಃ-ಕೊನ್ನಾರೆಗೆಡ್ಡೆ, ತಿಕ್ತಾ-ಕಟುಕರೋ
ಹಿಣೀ, ತಿಕ್ತಃ-ನೆಲಬೇವು, ಏಭಿಃ-ಈ, ನವಭಿಃ-
ಒಂಭತ್ತುದಿನಸುಗಳಿಂದ, ವಿರಚಿತಃ-ಮಾಡಲ್ಪಟ್ಟ, ಮಧುಕಣವಿಭಿನ್ನಃ-
ಜೇನುತುಪ್ಪ, ಹಿಪ್ಪಲೀವುಡಿಗಳೊಡನೆ ಮಿಶ್ರವಾದ, ಪೀತಃ-ರೋಗಿಗಳಿಂದ
ವಾನಮಾಡಲ್ಪಟ್ಟ, ಅಯಂಕಷಾಯಃ-ಈ ಕಷಾಯವು, ತ್ರಿದೋಷಂ-
ಸನ್ನಿಪಾತಜ್ವರವನ್ನೂ, ವಿಷಮಮಪಿ-ವಿಷಮಜ್ವರವನ್ನೂ, ಜೀರ್ಣಜ್ವರ
ಮಪಿ-ಜೀರ್ಣಜ್ವರವನ್ನೂ, ನಿಶ್ಶೇಷಂ-ಶೇಷವಿಲ್ಲದಹಾಗೆ, ಶಮಯತಿಖಲು-
ನಾಶಮಾಡುತ್ತಲಿದೆ

ವಾರಾಪಟೋಲತ್ರಿಫಲಾದ್ರಾಕ್ಷಾರಮ್ಯಾಕನಿಂಬಜಃ |

ಮಧುನಾಸಹಿತಃಕ್ವಾಥೋ ಹನ್ಯಾದೇಕಾಹಿಕಜ್ವರಂ

|| ೫೮ ||

ಮಧುನಾ-ಜೇನುತುಪ್ಪದೊಡನೆ, ಸಹಿತಃ-ಕೂಡಿದ, ವಾರಾ-
ಆಡುನೋಗೆ, ಪಟೋಲ-ಕಹಿವಡವಲ, ತ್ರಿಫಲಾ-
ಏಕಾಹಿಕಜ್ವರ ಅಳಲೇಕಾಯಿ, ತಾರೇಕಾಯಿ, ನೆಲ್ಲಿಚೆಟ್ಟುಗಳು,
ಚಿಕಿತ್ಸಾ ದ್ರಾಕ್ಷಾ-ದೀಪದ್ರಾಕ್ಷೆ, ಶಮ್ಯಾಕ-ಕಕ್ಕೇಮೇಣ, ನಿಂಬ-
(ವಾರಾಪಿಕಷಾಯ) ಬೇವಿನಪಟ್ಟಿ, ಇವುಗಳ ದಿನೆಯಿಂದ, ಜಃ-ಹುಟ್ಟಿದ,
ಕ್ವಾಥಃ-ಕಷಾಯವು, ಏಕಾಹಿಕಜ್ವರಂ-ಏಕಾಹಿಕಜ್ವರ
ವನ್ನು, ಹನ್ಯಾತ್-ನಾಶಮಾಡೀತು

ತನ್ವಂಗಿಗಂಗೋತ್ತರತೀರಭೂಮೌಮಮಾರಹಾಕೋವೃಷಸುರಸ್ತಪಃಸ್ಪೀ |

ಜಲಾಂಜಲಿಂಚಸ್ತಕೃತೇದದಾರು ಸ್ಥಿಕಾಹಿಕೇಷಾದೃದಿತೇನುಜನ್ಮಾ || ೫೯ ||

ಹೆತನ್ವಂಗಿ-ಎಲೇಸ್ಟೀಯೇ, ಸಃ-ಪ್ರಸಿದ್ಧವಾದ, ಏಕಾಹಿಕಃ-ಏಕಾ
ಹಿಕಜ್ವರವು, ತೇ-ನಿನಗೆ, ಸ್ಯಾದ್ಯದಿ-ಬಂದರೆ, ಗಂಗೋತ್ತರತೀರಭೂಮೌ
ಗಂಗಾ-ಗಂಗಾನದಿಯ, ಉತ್ತರತೀರಭೂಮೌ-ಉತ್ತರತಟದೇಶದಲ್ಲಿ. ಆ

ಸುತಃ-ಪುತ್ರಶೂನ್ಯನಾದ, ಕೋಪಿತಪಸ್ವೀ-ಒಬ್ಬ ಋಷಿಯು, ಮಮಾರ-
ಸತ್ತುಹೋದನು ಹಾ-ಕಷ್ಟವು, ತಸ್ಯಕೃತೇ-ಆ ಋಷಿಗೋಸ್ಕರ, ತೇ-ನಿನ್ನ,
ಅನುಜನ್ಮಾ-ತಮ್ಮನು, ಜಲಾಂಜಲಿಂ-ಜಲತರ್ಪಣವನ್ನು, ದದಾತು-
ಕೊಡಲಿ

ತಾತ್ಪರ್ಯ — ನಿನ್ನ ತಮ್ಮನು ಆ ಋಷಿಗೆ ತರ್ಪಣವಂ ಕೊಟ್ಟು
ಪಕ್ಷದಲ್ಲಿ ನಿನಗೆ ಬಂದ ಘೋರತರವಾದ ಏಕಾಹಿಕಜ್ವರವು ನಾಶವಾದೀತು.

ಸಮುದ್ರಸ್ಯೋತ್ತರೇತೀರೇ ದ್ವಿರದೂಂ ನಾಮವಾನಃ |

ತಸ್ಯ ಸ್ಮರಣಮಾತ್ರೇಣ ಜ್ವರೋಯಾತಿದಿಗಂತರಂ ||

ಇದೊಂದುಪಾಯವು ಸೈಕಾಹಿಕಃ ಎಂಬ ಸ್ಥಳದಲ್ಲಿ (ಸೋಚಿಲೋಪೇಚೇ
ತ್ವಾದಪೂರಣಂ) ಎಂಬ ಸೂತ್ರದಿಂದ ವಿಸರ್ಗಲೋಪವು, ಸಂಧಿಯು ಸಹ
ಉಂಟಾಯಿತು. (ಉ) ಸೈಷದಾಶರಧೀರಾಮಃ

ಸು ಶಿರಃಸಧನಃಸಮಹಾಷಧಃ ಸನಳದಃಸಕಣಃಸಪಯೋದರಃ |

ಸಮಧುರದ್ಧರವಿಷಕಷಾಯಕೋ ಜಯತಿಬಾಲಮೃಗಾಕ್ವಿತ್ಯತೀಯಕಂ ||೫೮||

ಹೇ ಬಾಲಮೃಗಾಕ್ವಿ-ಎಲೆ ಜಿಂಕೆಮರಿಯ ಕಣ್ಣುಗಳಂತೆ ಇರುವ
ಕಣ್ಣುಗಳುಳ್ಳ ಸ್ತ್ರೀಯೇ, ಸಶಿಶಿರಃ-ರಕ್ತಚಂದನದೊಡನೆ
ತ್ಯಾಹಿಕಜ್ವರ ಕೂಡಿರುವದಾಗಿಯೂ, ಸಧನಃ-ಕೊತ್ತುಂಬರಿಬೀಜ
ಚಿಕಿತ್ಸಾ (ರಕ್ತ ದೊಡನೆ ಕೂಡಿರುವದಾಗಿಯೂ, ಸಮಹಾಷಧಃ-
ಚಂದನಾದಿ ಸುಂಟಿಯೊಡನೆ ಕೂಡಿರುವದಾಗಿಯೂ, ಸನಳದಃ-
ಕಷಾಯ) ಲಾಮಂಚದೊಡನೆ ಕೂಡಿರುವದಾಗಿಯೂ, ಸಕಣಃ-
ಹಿಪ್ಪಲಿಯೊಡನೆ ಕೂಡಿರುವದಾಗಿಯೂ, ಸಪಯೋ
ದರಃ-ಕೊನ್ನಾರೆಗೆಡ್ಡೆಯೊಡನೆ ಕೂಡಿರುವದಾಗಿಯೂ, ಸಮಧುಶರ್ಕರಃ-
ಜೇನುತುಪ್ಪ ತುಪ್ಪಗಳೊಡನೆ ನೇರಿರುವದಾಗಿಯೂ ಇರುವ, ವಿಷಕಷಾ
ಯಕಃ-ಈ ಕಷಾಯವು, ತೃತೀಯಕಂ-ತ್ಯಾಹಿಕಜ್ವರವನ್ನು, ಜಯತಿ-
ಜಯಿಸುತ್ತಲಿದೆ.

ಚಾತುರ್ಧಿ ಕೋಗಚ್ಛತಿರಾಮರಸ್ಯ ಘೃತೇನಜೀರ್ಣನ ಯುತಸ್ಯಸಸ್ತಾಹ |

ಲೀಲಾವತೀನಾಂ ನವಯವ್ಯನಾನಾಂ ಮುಖಾವಲೋಕಾದಿವಸಾದುಭಾವಃ||೬೦||

ಲೀಲಾವತೀನಾಂ-ಹಾವಭಾವಾದಿವಿಲಾಸಗಳುಳ್ಳ, ನವಯವ್ಯನಾ
 ನಾಂ ನವ-ನೂತನವಾದ, ಯವ್ಯನಾನಾಂ-ಯೌವ್ಯನ
 ಚಾತುರ್ಧಿಕಜ್ವರ ವುಳ್ಳ ಸ್ತ್ರೀಯರ, ಮುಖಾವಲೋಕಾತ್-ಮುಖದರ್ಶ
 ಚಿಕಿತ್ಸಾ(ಪುರಾಣ ನದ್ದಿಶಿಯಿಂದ, ಸಾಧುಭಾವಇವ-ಸಜ್ಜನರ ಚಿತ್ತಸ್ಥೈರ್ಯ
 ಘಟನಸ್ಯ) ದಂತೆ, ಜೀರ್ಣೇನ-ಹಳೇದಾದ, ಘೃತೇನ-ತುಪ್ಪ
 ದೊಡನೆ, ಯುತಸ್ಯ-ಕೂಡಿರುವ, ರಾಮರಸ್ಯ-ಇಂಗಿನ
 ಪುಡಿಯು, ನಸ್ಯಾತ್-ಮೂಗಿನ ರಂಧ್ರಗಳಲ್ಲಿ ಸೇದೋಣದರಿಂದ, ಚಾತು
 ರ್ಧಿಕಃ-ಚಾತುರ್ಧಿಕಜ್ವರವು, ಗಚ್ಛತಿ-ಹೋಗುತಲಿದೆ.

ಅಖಂಡಿತಶರತ್ಕಾಲ ಕಳಾನಿಧಿಸಮಾನಸಃ |

ಚಾತುರ್ಧಿಕಹರಂನಸ್ಯಂ ಮುನಿದ್ರುಮದಳಾಂಬುನಾ

|| ೬೦ ||

ಹೇ ಅಖಂಡಿತಶರತ್ಕಾಲ ಕಳಾನಿಧಿಸಮಾನಸೇ-ಎಲೇ ಪರಿಪೂರ್ಣ
 ವಾದ ಶರಚ್ಚಂದ್ರಮಂಡಲಕ್ಕೆ ಸದೃಶವಾದ ಮುಖವುಳ್ಳ
 ಚಾತುರ್ಧಿಕಕ್ಕೆ ವಳೇ, ಮುನಿದ್ರುಮದಳ-ಅಗಸೇಸೊಪ್ಪಿನ, ಅಂಬುನಾ-
 ನಸ್ಯಪ್ರಯೋಗ ರಸದಿಂದುಂಟಾದ, ನಸ್ಯಂ-ನಸ್ಯವು, ಎಂದರೆ, ಅಗಸೇ
 ಸೊಪ್ಪಿನ ರಸವಂ ಮೂಗಿನಲ್ಲಿ ಹಿಂಡೋಣವು, ಚಾತು
 ರ್ಧಿಕಹರಂ-ಚಾತುರ್ಧಿಕಜ್ವರವನ್ನು ನಾಶಮಾಡುತಲಿದೆ

ಸುರದಾರುಶಿವಾಶಿವಾಸ್ಥಿರಾವೃಷವಿಶ್ವೈಃ ಕ್ವಧಿತಃಕಷಾಯಕಃ |

ಮಧುನಾಸಿತಯಾಚಸಂಯುತಃ ಪರಿಪೀತಃಕಮಯೀಚ್ಛತುರ್ದಕಂ || ೬೧ ||

ಮಧುನಾ-ಜೇನುತುಪ್ಪದೊಡನೆ, ಸಿತಯಾಚ-ಸಕ್ಕರೆಯೊಡನೆ ಕೂಡ,
 ಸಂಯುತಃ-ಕೂಡಿದ, ಪರಿಪೀತಃ-ಪಾನಮಾಡಲ್ಪಟ್ಟ,
 ಚಾತುರ್ಧಿಕಕ್ಕೆ ಸುರದಾರುಶಿವಾಶಿವಾಸ್ಥಿರಾವೃಷವಿಶ್ವೈಃ ಸುರದಾರು-
 ದೇವದಾರು ಕಕ್ಕೆ, ಶಿವಾ-ಅಳಲೇಕಾಯಿ, ಶಿವಾ-ನೆಲ
 ಕಷಾಯ ನೆಲ್ಲಿಗೆ, ಸ್ಥಿರಾ-ಒಂದೆಲೆಹೊನ್ನೆ, ವೃಷ-ಆಡುಸೋಗೆ,
 ವಿಶ್ವೈಃ-ಸುಂಟೆ, ಇವುಗಳೊಡನೆ, ಕ್ವಧಿತಃ-ಕಾಯಿಸ

ಲ್ಪಟ್ಟ, ಕಷಾಯಕೇ-ಕಷಾಯವು, ಚತುರ್ಧಕಂ-ಚಾತುರ್ಧಿಕಜ್ವರವನ್ನು,
ಶಮಯೇತ್-ನಾಶಮಾಡಿತು

ಈ ಶ್ಲೋಕದ ಪಾರಾಂತರವು.

ಸುರದಾರುಶಿವಾವೃಷವಿಶ್ವಶಿವಾಸ್ಥಿರವಾರಿಯುತಂ ಸಿತಯಾಮಧುನಾ |

ಅಪಹಂತಿಚತುರ್ಧದಿನಪ್ರಭವಂ ಜ್ವರಮಾಶು ಕುಭೃತ್ಕೃಷ್ಣವಾಧಿಪತಿಂ || ೬೩ ||

ಸಿತಯಾ-ಸಕ್ಕರೆಯೊಡನೆ, ಮಧುನಾ-ಜೇನುತುಪ್ಪದೊಡನೆ, ಯು
ತಂ-ಕೂಡಿದ, ಸುರದಾರುಶಿವಾವೃಷವಿಶ್ವಶಿವಾಸ್ಥಿರವಾರಿ ಸುರದಾರು-ದೇವ
ದಾರುಚಕ್ರ, ಶಿವಾ-ಅಳಲೇಕಾಯಿ, ವೃಷ-ಆಡುಸೋಗಿ, ವಿಶ್ವ-ಸುಂಟಿ,
ಶಿವಾ-ಕಿರುನೆಲ್ಲಿ, ಸ್ಥಿರ-ಒಂದೆಲೆಹೊನ್ನೆ ಇವುಗಳ, ವಾರಿ-ಕಷಾಯವು,
ಚತುರ್ಧದಿನಪ್ರಭವಂ ಚತುರ್ಧದಿನ-ನಾಲ್ಕುನೇದಿನಸದಲ್ಲಿ, ಪ್ರಭವಂ-
ಹುಟ್ಟಿತಲಿರುವ, ಜ್ವರಂ-ಜ್ವರವನ್ನು ಎಂದರೆ, ಚಾತುರ್ಧಿಕಜ್ವರವನ್ನು,
ಕುಭೃತ್ಕೃಷ್ಣ-ಕುಸ್ತಿತನಾದ ಭೃತ್ಯನು, ಅಧಿಪತಿಮಿವ-ಒಡೆಯನನ್ನೋಪಾದಿ
ಯಲ್ಲಿ, ಅಪಹಂತಿ-ನಾಶಮಾಡುತ್ತಲಿದೆ

ಶ್ರುತಶೀತಂಜಲಂ ದದ್ಯಾತ್ತಿತಾಮಧುಸಮಸ್ವಿತಂ |

ಚಾತುರ್ಧಿಕೇಜ್ವರೇತೀವ್ರೇಮಂದೇ ಚಾಪ್ಯಥಪಾವಕೇ || ೬೪ ||

ಸಿತಾಮಧುಸಮಸ್ವಿತಂ ಸಿತಾ-ಸಕ್ಕರೆ, ಮಧು-ಜೇನುತುಪ್ಪ, ಇವು
ಗಳೊಡನೆ, ಸಮಸ್ವಿತಂ-ಕೂಡಿದ, ಶ್ರುತಶೀತಂ-ಕಾ
ಚಾತುರ್ಧಿಕದಲ್ಲಿ ದಾರಿದ, ಜಲಂ-ನೀರನ್ನು, ತೀವ್ರೇ-ಕ್ರೂರವಾದ,
ತಡ್ವೀರನ್ನು ಚಾತುರ್ಧಿಕೇಜ್ವರೇ-ಚಾತುರ್ಧಿಕಜ್ವರದಲ್ಲಿ, ಮಂದೇ
ಕುಡಿಸುವಿಕೆ ಪಾವಕೇಪಿ-ಮಂದಾಗ್ನಿಯಲ್ಲಿಯೂ, ದದ್ಯಾತ್-ಕೊಡ
ಬೇಕು

ತಕ್ರಂತ್ಯೂಷಣಚೂರ್ಣಯುಕ್ತಮಥವಾಮದ್ಯಂಹಸಂತೀಂಸತೀಂ

ತದ್ವತ್ಕ್ರಂ ಬಳರಲ್ಲ ಕಾಢಕುಢಾಃ ಶೀತಾತುರಃಶೀಲಯೇತ್ |

ಅಲಿಂಗೇಯುರಮುಂಹಿಮಾವಧಿದೃಢಂ ತಾರುಣ್ಯದರ್ಶನಾಃ

ಕಾಶ್ಮೀರಾಗರುಲಿಪ್ತಪೀವರಕುಚಾಃಕಾಮಂಕುರಂಗೀದೃಶಃ || ೬೫ ||

ಶೀತಾತುರಃ-ಭಳಿಬಂದವನು, ತ್ರ್ಯಾಷಣ-ಸುಂಟಿ, ಹಿಪ್ಪಲಿ, ಮೆಣ
 ಸುಗಳ, ಚೂರ್ಣ-ಪುಡಿಗಳೊಡನೆ, ಯುಕ್ತಂ-ಕೂಡಿದ,
 ಶೀತಜ್ವರ ಚಿಕಿತ್ಸಾ ತಕ್ರಂ-ಮಜ್ಜೆಗೆಯನ್ನು ಅಧವಾ-ಇಲ್ಲವೆ, ಮಧ್ಯಂ-
 (ಉಪಚಾರಗಳು) ಸಾರಾಯಿ ಮೊದಲಾದ ಮದಪದಾರ್ಥವನ್ನು, ಹಸಂ
 ತೀಂ-ಕೆಂಡಗಳುಳ್ಳ ಅಗ್ನಿಷ್ಠಕೆಯನ್ನು, ಸತೀಂ-ಸ್ತ್ರೀ
 ಯನ್ನು, ತದ್ವತ್-ಇವರಂತೆ, ಕಂಬಳರಲ್ಲಕಾಃ-ಸಣ್ಣ ಕಂಬಳಿ ಶಾಲುಗ
 ಳನ್ನು, ಕುಧಾಃ-ರತ್ನಕಂಬಳಿಗಳನ್ನು, ಶೀಲಯೇತ್-ಅನುಭವಿಸಬೇಕು
 ತಾರುಣ್ಯದವರ್ವಾಲನಾಃ ತಾರುಣ್ಯ-ಯೌವನದಿಂದಂಟಾದ, ದರ್ಪ-
 ಕೊಬ್ಬಿನಿಂದ, ಅಲಸಾಃ-ಮಂದರಾದ, ಕಾಶ್ಮೀರಾಗರುಲಿಪ್ತಪೀವರಕುಚಾಃ
 ಕಾಶ್ಮೀರ-ಕುಂಕುಮಕೇಸರಿ, ಅಗರು-ಅಗಿಲುಗಂಧ ಇವುಗಳಿಂದ, ಲಿಪ್ತ-
 ಲೇಪಿಸಲ್ಪಟ್ಟ, ಪೀವರ-ಸ್ಥೂಲಗಳಾದ, ಕುಚಾಃ-ಸ್ತನಗಳುಳ್ಳ, ಕುರಂಗೀ
 ದೃಶಃ-ಸ್ತ್ರೀಯರು, ಅಮುಂ-ಈ ಭಳಿ ಬಂದವನನ್ನು, ಹಿಮಾವಧಿ-ಭಳಿ
 ನಿಲ್ಲುವಪರ್ಯಂತವಾಗಿ, ಕಾಮಂ-ಅತ್ಯಂತವಾಗಿ, ದೃಢಂ-ಘಟ್ಟಿಯಾಗಿ,
 ಅಲಿಂಗೇಯುಃ-ತಬ್ಬಿಕೊಳ್ಳಬೇಕು

ಯವ್ವನಾಸವಮಶ್ವತ್ವತಮಾಲಿಂಗೇಯುರಂಗಾಃ |

ವೀತಶೀತಂಚವಿಜ್ಞಾಯತಾಸ್ತತೋಪನಯೇತ್ಪುನಃ ||

ಎಂದು ಬಾಹಟದಲ್ಲಿ ಹೇಳಿದೆ.

ಶಕ್ರಾಹ್ವದದ್ರುಘ್ನವಿಷಾಮೃತಾನಾಂನಿರ್ಗುಂಡಿಕಾಭೃಂಗಮಹೌಷಧಾನಾಂ |

ದ್ರಾಕ್ಷಾ ಯವಾನೀಸಹಿತಃಕಷಾಯಃಶೀತಜ್ವರಾರಣ್ಯಹಿರಣ್ಯರೇತಾಃ ||೬೬||

ದ್ರಾಕ್ಷಾ-ದೀಪದ್ರಾಕ್ಷೆ, ಯವಾನೀ-ಓಮು ಇವುಗಳೊಡನೆ, ಸಹಿತಃ-

ಕೂಡಿರುವ, ಶಕ್ರಾಹ್ವ-ಕೊಡಸಿಗೆಬೀಜ, ದದ್ರುಘ್ನ-

ದ್ರಾಕ್ಷಾದಿ ತಗಜೆ, ವಿಷಾ-ಅತಿಬಜೆ, ಅಮೃತಾನಾಂ-ಅಮೃತ

ಕಷಾಯ ವಳ್ಳಿ ಇವುಗಳ, ನಿರ್ಗುಂಡಿಕಾಭೃಂಗಮಹೌಷಧಾನಾಂ

ನಿರ್ಗುಂಡಿಕಾ-ಲಕ್ಕಿ, ಭೃಂಗ-ಗರುಗ, ಮಹೌಷಧಾ

ನಾಂ-ಸುಂಟಿ ಇವುಗಳ, ಕಷಾಯಃ-ಕಷಾಯವು, ಶೀತಜ್ವರ-ಭಳಿಜ್ವರ

ವೆಂಬ, ಅರಣ್ಯ-ವನಕ್ಕೆ, ಹಿರಣ್ಯರೇತಾಃ-ಅಗ್ನಿಯು, (ಎಂದರೆ) ಶೀತಜ್ವರ
ವನ್ನು ನಾಶಮಾಡುವದೆಂದು ತಾತ್ಪರ್ಯವು

ವಾಙ್ಮಾಧುರ್ಯಜಿತಾಮೃತೇಮೃತಲತಾಲಕ್ಷ್ಮೀಶಿವಾಭೇಶಿವಾ

ವಿಶ್ವಂ ವಿಶ್ವವರೇಘನೋಘನಕುಚೇಸಿಹ್ಮೀಚಸಿಹ್ಮೋದರಿ |

ಏಭಿಃಪಂಚಭಿರಾಷಢೈರ್ಮಧುಕಣಾಯುಕ್ತಃಕಷಾಯಃಕೃತಃ

ಪೀತಶ್ಶೇದ್ವಿಷಮಜ್ವರಃಕಿಮುತದಾತನ್ವಂಗಿನಕ್ಷೀಯತೇ

|| ೬೭ ||

ವಾಙ್ಮಾಧುರ್ಯಜಿತಾಮೃತೇ-ವಚನದಲ್ಲಿರುವ ರುಚಿಯಿಂದ ಜಯಿಸ

ಲ್ಪಟ್ಟ ಅಮೃತವುಳ್ಳ, ಲಕ್ಷ್ಮೀಶಿವಾಭೇ-ಲಕ್ಷ್ಮೀದೇವೀ

ಶೀತಜ್ವರಕ್ಕೆ ಪಾರ್ವತಿಗಳ ಕಾಂತಿಯೋಪಾದಿಯಲ್ಲಿ ಕಾಂತಿಯುಳ್ಳ,

(ಅಮೃತಾದಿ ವಿಶ್ವವರೇ-ಪ್ರಪಂಚದಲ್ಲಿ ಶ್ರೇಷ್ಠಳಾದ,ಘನಕುಚೇ-ಒಂದ

ಕಷಾಯ) ಕ್ಷೌಂದ್ರಸೇರಿದ ಮೊಲೆಗಳುಳ್ಳ, ಸಿಹ್ಮೋದರಿ-ಸಿಂಹದ

ನಡುವಿನಂತಿರುವ ನಡುವುಳ್ಳ, ಹೇತನ್ವಂಗಿ-ಎಲೇಶ್ವರ

ಯೇ! ಅಮೃತಲತಾ-ಅಮೃತವಳ್ಳ, ಶಿವಾ-ಕಿರುನೆಲ್ಲಿ, ವಿಶ್ವಂ-ಸುಂಟೆ,

ಘನಃ-ಕೊನ್ನಾರೆಗೆಡ್ಡೆ, ಸಿಹ್ಮೀ-ಹೆಗ್ಗುಳ್ಳ, ಏಭಿಃಪಂಚಭಿರಾಷಢೈಃ-ಈ

ಯೈದಾಷಢಗಳಿಂದ, ಕೃತಃ-ಮಾಡಲ್ಪಟ್ಟ, ಮಧುಕಣಾಯುಕ್ತಃ-ಜೇನು

ತುಪ್ಪ ಹಿಪ್ಪಲೀಪುಡಿಗಳೊಡನೆ ಕೂಡಿದ, ಕಷಾಯಃ-ಕಷಾಯವು, ಪೀತ

ಶ್ಶೇತ್-ಪಾನಮಾಡಲ್ಪಟ್ಟರೆ, ತದಾ-ಆ ಪಾನಮಾಡಿದ ಕಾಲದಲ್ಲಿ, ವಿಷಮ

ಜ್ವರಃ-ವಿಷಮಜ್ವರವು, ನಕ್ಷೀಯತೇಕಿಮು-ಕ್ಷೀಣವಾಗುವದಿಲ್ಲವೇಯೇನು?

ಕ್ಷೀಣವಾಗುತ್ತಲಿದೆಯೆಂದು ತಾತ್ಪರ್ಯವು

ಸನಾಗರಾಯಾಸ್ತಪಯೋಧರಾಯಾಸ್ತಸಿಹ್ಮಿಕಾಯಾಸ್ತಗುಳೂಚಿಕಾಯಾಃ |

ಧಾತ್ರಾಃಕಷಾಯೋಮಧುನಾವಿಮಿಶ್ರಕಣಾವಿಮಿಶ್ರೋವಿಷಮಜ್ವರಘ್ನಃ || ೬೮ ||

ಸುಂಟೆ, ಕೊನ್ನಾರೆಗೆಡ್ಡೆ, ಹೆಗ್ಗುಳ್ಳ, ಅಮೃತವಳ್ಳ, ಕಿರುನೆಲ್ಲಿ, ಇವು

ಗಳ ಕಷಾಯಕ್ಕೆ, ಜೇನುತುಪ್ಪ ಹಿಪ್ಪಲೀಪುಡಿಗಳಂ

ಕುಡಿದುಕೊಂಡು ಬೆರೆಸಿ ಪಾನಮಾಡಿದರೆ, ವಿಷಮಜ್ವರವು ನಾಶವಾಗುತ್ತ

ಬೋಧಿಸುವ ಲಿದೆಯೆಂದು ಹೇಳಿದ ಹಿಂದಿನ ಶ್ಲೋಕಾರ್ಥವೇ ಈ

ಕೋಕಾಂತರವು ಶ್ಲೋಕಾರ್ಥವೆಂದು ತಿಳಿಯಬೇಕು

ಭವತಿವಿಷಮಹಂತ್ರಿ ಚೇತಕೇ ಕ್ಷಾದ್ರಯುಕ್ತಾ

ಭವತಿವಿಷಮಹಂತ್ರಿ ಪಿಪ್ಪಲೀವಧ್ವಮಾನಾ |

ವಿಷಮರುಜಮಜಾಜಿಹಂತಿಯುಕ್ತಾಗುಡೇನ

ಪ್ರಶಮಯತಿತಥಾಗ್ರಾಸೇವ್ಯಮಾನಾಗುಡೇನ

|| ೬೯ ||

ಕ್ಷಾದ್ರಯುಕ್ತಾ-ಜೇನುತುಷ್ಟದೊಡನೆ ಕೂಡಿದ, ಚೇತಕೇ-ಅಳಲೇ

ಕಾಯಿವುಡಿಯು, ವಿಷಮಹಂತ್ರಿ-ವಿಷಮಜ್ವರವನ್ನು

ವಿಷಮಜ್ವರಾಪ ನಾಶಮಾಡುತ್ತಲಿರುವಂಥಾದ್ದು, ಭವತಿ-ಆಗುತ್ತಲಿದೆ

ಹಾರಿಗಳು ವರ್ಧಮಾನಾ-ಏಕೋತ್ತರಕ್ರಮದಿಂದ ವೃದ್ಧಿಯಂ

ಹೊಂದುತ್ತಲಿರುವ, ಪಿಪ್ಪಲೀ-ಹಿಪ್ಪಲಿಯು, ವಿಷಮ

ಹಂತ್ರಿ-ವಿಷಮಜ್ವರವನ್ನು ನಾಶಮಾಡುತ್ತಲಿರುವದು, ಭವತಿ-ಆಗುತ್ತಲಿದೆ

ಗುಡೇನ-ಬಿಲ್ಲದೊಡನೆ, ಯುಕ್ತಾ-ಕೂಡಿದ, ಅಜಾಜೀ-ಜೇರಿಗೆಯ, ವಿಷ

ಮರುಜಂ-ವಿಷಮಜ್ವರೋಪದ್ರವವನ್ನು, ಹಂತಿ-ನಾಶಮಾಡುತ್ತಲಿದೆ

ತಥಾ-ಅದರಂತೆ, ಗುಡೇನ-ಬಿಲ್ಲದೊಡನೆ, ಸೇವ್ಯಮಾನಾ-ಸೇವಿಸಲ್ಪಡುತ್ತ

ಲಿರುವ, ಅಗ್ರಾ-ಅಳಲೇಕಾಯಿ, ತಾರೇಕಾಯಿ ನೆಲ್ಲಿಚಟ್ಟುಗಳು ಮೂರು,

ಪ್ರಶಮಯತಿ-ವಿಷಮಜ್ವರವನ್ನು ನಾಶಮಾಡುತ್ತಲಿದೆ

ಅನ್ಯಾನಿಮಾನ್ಯಾನಿಕಿಮೌಷಧಾನಿಪರಂತುಕಾಂತೇನರಸೋನಕಲ್ಪಾತ್ |

ತೈಲೇನಯುಕ್ತಾದಪರಃಪ್ರಯೋಗೋಮಹಾಸಮೀರೇವಿಷಮಜ್ವರೇಚ || ೭೦ ||

ಹೇಕಾಂತೇ-ಎಲೇ ಸ್ತ್ರೀಯೇ ! ಪರಂತು-ಮತ್ತೇನೆಂದರೆ, ಮಹಾ

ಸಮೀರೇ-ಘೋರವಾದ ವಾತವ್ಯಾಧಿಯಲ್ಲಿಯೂ, ವಿಷ

ವಾತವ್ಯಾಧಿಗೆ ಮಜ್ವರೇಚ-ವಿಷಮಜ್ವರದಲ್ಲಿಯೂಕೂಡ, ತೈಲೇನ-

ಬೆಳ್ಳುಳ್ಳಿ ಕಲ್ಪ ಎಳ್ಳೆಣ್ಣೆಯೊಡನೆ. ಯುಕ್ತಾತ್-ಕೂಡಿದ, ರಸೋನಕ

ಲ್ಪಾತ್-ಬೆಳ್ಳುಳ್ಳಿಕಲ್ಪಕ್ಕಿಂತ, ಅಸರಃ-ಅನ್ಯವಾದ, ಪ್ರ

ಯೋಗಃ-ಔಷಧವು, ನ-ಇಲ್ಲ, ಅನ್ಯಾನಿ-ಇತರಗಳಾದ, ಔಷಧಾನಿ-

ಮದ್ದುಗಳು, ಮಾನ್ಯಾನಿಕಿಂ-ಪೂಜ್ಯಗಳೇ ಏನು ?

ತಾತ್ಪರ್ಯ-ವಾತವ್ಯಾಧಿ ವಿಷಮಜ್ವರಗಳಲ್ಲಿ ಬೆಳ್ಳುಳ್ಳಿ ಕಲ್ಪಕ್ಕಿಂತ ತ್ರೀಷ್ಯಗಳಾದೌಷಧಗಳಿಲ್ಲ

ಸ್ವಕಾಂತಿಜಿತರೋಚನೇ ಚಪಲಲೋಚನೇ ಮಾಲತೀ

ಪ್ರಸೂನನಿಕರಸ್ಫುರತ್ಕಬರಿವಂಚವಕ್ತ್ರಾದರಿ |

ಪಟೋಲಕಟುರೋಹಿಣಿ ಮಧುಕಚೇತಕೀಮುಸ್ತಕ

ಪ್ರಕಲ್ಪಿತ ಕಷಾಯಕೋವಿಷಮಮಾತುಜೇಜೀಯತೇ

|| ೭೦ ||

ಸ್ವಕಾಂತಿಜಿತರೋಚನೇ-ತನ್ನ ಕಾಂತಿಯಿಂದ ಜಯಿಸಲ್ಪಟ್ಟ ಗೋ-
ರೋಚನವುಳ್ಳವಳಾಗಿಯೂ, ಮಾಲತೀವ್ರಸೂನ-
ಪಟೋಲಾದಿ ಜಾಜೀಹೂವುಗಳ, ನಿಕರ-ಸಮೂಹದಿಂದ, ಸ್ಫುರತ್-
ಕಷಾಯ ಶೋಭಾಯಮಾನವಾದ, ಕಬರಿ-ಜಡೆಗಳಲ್ಲಿವಳಾಗಿ
ಯೂ, ವಂಚವಕ್ತ್ರ-ಸಿಂಹದ, ಉದರಿ-ನಡುವಿನಂತೆ
ನಡುವುಳ್ಳವಳಾಗಿಯೂ, ಚಪಲಲೋಚನೇ-ಚಂಚಲವಾದ ಕಣ್ಣುಳ್ಳವ
ಳಾಗಿಯೂ ಇರುವ ಸ್ತ್ರೀಯೇ! ಪಟೋಲ-ಕಹಿಪಡವಲ, ಕಟುರೋಹಿಣೀ-
ಕಟುಕರೋಹಿಣಿ, ಮಧುಕ-ಅತಿಮಧುರ, ಚೇತಕೀ-ಅಳಲೇಕಾಯಿ, ಮು-
ಸ್ತಕ-ಕೊನ್ನಾರೆಗೆಡ್ಡೆ ಇವುಗಳಿಂದ, ಪ್ರಕಲ್ಪಿತ-ಮಾಡಲ್ಪಟ್ಟ, ಕಷಾ-
ಯಕೇ-ಕಷಾಯವು. ಆಶು-ಶೀಘ್ರವಾಗಿ, ವಿಷಮಂ-ವಿಷಮಜ್ವರವನ್ನು,
ಜೇಜೀಯತೇ-ಅತಿಶಯದಿಂದ ಜಯಿಸುತ್ತಲಿದೆ

ಕಿಮುಭ್ರಮಯಸಿಪ್ರಿಯೇ ಕುಮಯಂ ಕರಾಭ್ಯಾಮಿದಂ

ಮದೀಯವಚನಂ ಸುಧಾರಸಸಮಂ ಸಮಾಕರ್ಣಯ |

ಪುರಾಣವಿಷಮಜ್ವರೇ ಕುಲಕನಿಂಬಸಿಹ್ಮೀಂದ್ರಜಾ

೧ ಮೃತಾಕೃತಕಷಾಯಕೋ ಮಧುಯುತೋವರೀವೃತ್ಯತೇ || ೭೧ ||

ಹೇ ಪ್ರಿಯೇ-ಎಲೇ ಸ್ತ್ರೀಯೇ! ಇದಂ-ಈ, ಕುಮಲಯಂ-ನೈದಿಲೇ

ಹೂವನ್ನು, ಕಿಮು-ಏತಕ್ಕೋಸ್ಕರ, ಕರಾಭ್ಯಾಂ-

ಪುರಾಣವಿಷಮ ಕೈಗಳಿಂದ, ಭ್ರಮಯಸಿ - ತಿರಿಗಿಸುತ್ತಲಿದ್ದೀಯೇ!

ಜ್ವರಕ್ಕೆ ಪಟೋಲಾದಿ ಸುಧಾರಸಸಮಂ ಸುಧಾರಸ-ಅನ್ಯತರಸಕ್ಕೆ, ಸಮಂ-

ಕಷಾಯ ಸದೃಶವಾದ, ಮದೀಯವಚನಂ-ನನ್ನ ಸಂಬಂಧಿಯಾದ

ಮಾತನ್ನು, ಸಮಾಕರ್ಣಯ-ಕೇಳು, ಮಧುಯುತಃ-

ಜೇನುತುಪ್ಪದೊಡನೆ ಕೂಡಿದ, ಕುಲಕನಿಂಬಸಿಹ್ಮೀಂದ್ರಜಾವೃತಾಕೃತ

ಕಷಾಯಕಃ ಕುಲಕ-ಕಹಿವಡವಲ, ನಿಂಬ-ಬೇವಿನಪಟ್ಟಿ, ಸಿಹ್ಯ-ನೆಲ
ಗುಳ್ಳ, ಇಂದ್ರಜ-ಕೊಡಸಿಗೇಬೀಜ, ಅಮೃತಾ-ಅಮೃತವಳ್ಳಿ ಇವುಗಳಿಂದ,
ಕೃತ-ಮಾಡಲ್ಪಟ್ಟ, ಕಷಾಯಕಃ-ಕಷಾಯವು, ಪುರಾಣವಿಷಮಜ್ವರೇ
ಪುರಾಣ-ಜೀರ್ಣವಾದ, ವಿಷಮಜ್ವರೇ-ವಿಷಮಜ್ವರ ವಿಷಯದಲ್ಲಿ, ವರೀ
ವೈತ್ಯತೇ-ಅತಿಶಯವಾಗಿದೆ

ಯೋಭಜೇತ್ಸಮಧುಶ್ಯಾಮಾಂ ಹೇ ಹೇಮಕಲಶಸ್ತನಿ |

ವಿಷಮೇಷುವ್ಯಧಾಸ್ತಸ್ಯ ನಭವಂತಿ ಕದಾಚನ

|| ೭೩ ||

ಹೇ ಹೇಮಕಲಶಸ್ತನಿ-ಎಲೇ ಸುವರ್ಣಕುಂಭದಂತಿರುವ ಕುಚ
ಗಳುಳ್ಳ ಸ್ತ್ರೀಯೇ! ಯಃ-ಯಾವ ಪುರುಷನು, ಶ್ಯಾಮಾಂ-
ವಿಷಮಜ್ವರದಲಿ ಸೊಗದೇಬೇರಿನ ಕಷಾಯವನ್ನು, ಯೌವನವುಳ್ಳ ಸ್ತ್ರೀ
ಸೊಗದೇಬೇರಿನ ಯನ್ನು, ಸಮಧು-ಜೇನುತುಪ್ಪ ಮಧ್ಯಪಾನಗಳೊಡನೆ
ಕಷಾಯ ಕೂಡಿರೋಣ ಹ್ಯಾಗೋ ಹಾಗೆ, ಭರ್ಜತ್-ಸೇವಿಸಿ
ಯಾನೋ, ತಸ್ಯ-ಆ ಪುರುಷನಿಗೆ, ವಿಷಮೇಷು-
ವಿಷಮಜ್ವರಗಳಲ್ಲಿರುವ, ವ್ಯಧಾಃ-ಉಪದ್ರವಗಳು, ವಿಷಮೇಷುವ್ಯಧಾಃ-
ಮನ್ಮಥಬಾಧೆಗಳು, ಕದಾಚನ-ಯಾವ ಕಾಲದಲ್ಲಿಯೂ, ನಭವಂತಿ-
ಉಂಟಾಗುವವಲ್ಲ

ತಾತ್ಪರ್ಯ — ಯಾವ ಪುರುಷನು ಜೇನುತುಪ್ಪವಂ ಬೆರಸಿ ಸೊಗದೇ
ಬೇರಿನ ಕಷಾಯವನ್ನು ಪಾನಮಾಡುವನೋ ಆ ಪುರುಷನಿಗೆ ವಿಷಮ
ಜ್ವರೋಪದ್ರವಗಳಿಲ್ಲ ಯಾವ ಪುರುಷನು ಮಧ್ಯಪಾನವಂ ಮಾಡಿ ಸ್ತ್ರೀ
ಸಂಭೋಗವಂ ಮಾಡುವನೋ ಆ ಪುರುಷನಿಗೆ ಮನ್ಮಥಬಾಧೆಗಳಿಲ್ಲ

ಕ್ಷಣಮಪಿಚಲತಾಂ ಜಹೀಹಿಮುಗ್ಧೇಶ್ರುಣುವಚನಂ ಮಮತಸ್ತಿಸಾವಧಾನಾ |

ವಸತಿಶಿರಸಿಮೇಘನಾದಮೂಲೇ ವ್ರಜತಿತರಾಂವಿಷಮೋವಿಶಾಲದೃಷ್ಟೇ || ೭೪ ||

ವಿಶಾಲದೃಷ್ಟೇ ವಿಶಾಲ-ವಿಸ್ತಾರಗಳಾದ, ದೃಷ್ಟೇ-ಕಣ್ಣುಗಳುಳ್ಳ, ಹೇ
ಮುಗ್ಧೇ- ಎಲೇ ಸುಂದರಿಯೇ! ಕ್ಷಣಮಪಿ-ಕ್ಷಣ
ವಿಷಮಜ್ವರದಲಿ, ಕಾಲದಲ್ಲಾದರೂ, ಚಲತಾಂ-ಚಾಂಚಲ್ಯವನ್ನು,

ತಲಗೆ ಲೇಪ ಜಹೀಹಿ-ಬಿಡು ಹೇತನ್ನಿ-ಎಲೆ ಸ್ತ್ರೀಯೇ! ಸಾವಧಾನಾ
 ಸತೀ-ಚಿತ್ತೈಕಾಗ್ರತೆಯುಳ್ಳವಳಾಗಿ, ಮಮ-ನನ್ನ,
 ವಚನಂ-ಮಾತನ್ನು, ಶ್ರುಣು-ಕೇಳು, ಶಿರಸಿ-ತಲೆಯಲ್ಲಿ, ಮೇಘನಾದ
 ಮೂಲೇ ಮೇಘನಾದ-ಕಿರುಕುಸಾಲೆಯ, ಮೂಲೇ-ಬೇರು, ವಸತಿಸತಿ-
 ವಾಸಮಾಡುತಿರಲಾಗಿ, ವಿಷಮುಃ-ವಿಷಮಜ್ವರವು, ವ್ರಜತಿತರಾಂ-ಅತಿ
 ಶಯನಾಗಿ ಹೋಗುತ್ತಲಿದೆ

ತಾತ್ಪರ್ಯ — ಕಿರುಕುಸಾಲೆ ಬೇರನ್ನರೆದು ತಲೆಯಲ್ಲಿ ಲೇಪಿಸಲು
 ವಿಷಮಜ್ವರವು ನಾಶವಾಗುವುದು

ವಿಷಮಮಪಹರತ ಸೌ ಕಷಾಯೋ

ಮಧುಮಧುರೋ ಮದುರಾಮೃತಾಶಿವಾನಾಂ |

ಅಹಮಿವತವಕಾಮಿನಿಸ್ತುಕೋಪಂ

ಚರಣಸರೋರುಹಯೋಲುಗರ-ಹರೇನ

|| ೭೫ ||

ಹೇ ಕಾಮಿನಿ-ಎಲೆ ಸ್ತ್ರೀಯೇ! ಮಧುಮಧುರಃ ಮಧು-ಜೇನು
 ತುಪ್ಪದಿಂದ, ಮಧುರಃ-ಸಿಹಿಯಾದ, ಅಸೌ-ಈ,
 ಮದುರಾದಿ ಮಧುರಾಮೃತಾಶಿವಾನಾಂ ಮಧುರ-ಬೇವಿನ ಪಟ್ಟಿ,
 (ಬೇವಿನಪಟ್ಟಿ) ಅಮೃತಾ-ಅಮೃತವಳ್ಳಿ, ಶಿವಾನಾಂ-ಕಿರುನೆಲ್ಲಿ ಇವು
 ಕಷಾಯವು ಗಳ, ಕಷಾಯಃ-ಕಷಾಯವು, ವಿಷಮಂ-ವಿಷಮ
 ಜ್ವರವನ್ನು, ತಪ-ನಿನ್ನ, ಚರಣಸರೋರುಹಯೋಃ-
 ಪಾದಕಮಲಗಳಲ್ಲಿ, ಲುರಃ-ಹೊರಳುತ್ತಲಿರುವ, ಅಹಂ-ನಾನು, ವ್ರಕೋಪ
 ಮಿವ-ನಿನ್ನ ಕೋಪವನ್ನೋಪಾದಿಯಲ್ಲಿ, ಅಪಹರತಿ-ನಾಶಮಾಡುತ್ತಲಿದೆ.

ತಾತ್ಪರ್ಯ — ನಿನಗೆ ಕೋಪಬಂದ ಸಮಯದಲ್ಲಿ ನಿನ್ನ ಕಾಲುಗಳಂ
 ಕಟ್ಟಿಕೊಂಡು ನಾನು ಹೇಗೆ ನಿನ್ನ ಕೋಪವನ್ನು ನಾಶಮಾಡುವೆನೋ
 ಹಾಗೆ, ಈ ಕಷಾಯವು ವಿಷಮಜ್ವರವನ್ನು ನಾಶಮಾಡುವದು

ಅಬಲೇಕೃತಕಾಮಬಲೇ ಚಲದೃಕ್ಕಮಲಃ ಕಮಲಾತೇನುರತ್ನಕಳಿಂ |

ಅಮೃತಾಬ್ಜಶಿವಂ ಮಧುಮತ್ಸಸನೇ ವಿಷಮೇವಿಷಮೇಷುವಿಲಾಸರತೇ || ೭೬ ||

ಕೃತಕಾಮಬಲೇ ಕೃತ-ಮಾಡಲ್ಪಟ್ಟ, ಕಾಮ-ಮನ್ಮಥನ, ಬಲೇ-
 ಶಕ್ತಿಯುಳ್ಳ (ಎಂದರೆ) ಮನ್ಮಥನಿಗೆ ಸಾಮರ್ಥ್ಯವ
 ಅಮೃತಾದಿ ನ್ನಂಟುವುದಾವಳಿಯೆಂದು ತಾತ್ಪರ್ಯವು ಚಲದ್ವ
 ಕಷಾಯವು ಕೃಮಲೇ ಚಲ - ಚಂಚಲಗಳಾದ, ದೃಕ್ಕೃಮಲೇ-
 ತಾವರೆಹೂವುಗಳಂತಿರುವ ಕಣ್ಣುಗಳುಳ್ಳ, ಕಮಲಾ
 ತನು - ಕಮಲಾ-ಲಕ್ಷ್ಮೀದೇವಿಯ, ತನು-ಶರೀರದಂತೆ ಶರೀರವುಳ್ಳ, ವಿಷ
 ಮೇಷುವಿಲಾಸರತೇ ವಿಷಮೇಷು-ಮನ್ಮಥನ, ವಿಲಾಸ-ವ್ಯಾಪಾರದಲ್ಲಿ,
 (ಎಂದರೆ) ಸುರತಾದಿಯಲ್ಲಿ, ರತೇ-ಆಸಕ್ತಳಾದ, ರತ್ನಕಳೇ-ರತ್ನಕಳೆಯೆಂಬ
 ವೆಸರುಳ್ಳ, ಹೇ ಅಬಲೇ-ಎಲೇ ಸ್ತ್ರೀಯೇ! ಮಧುಮತ್ - ಜೇನುತುಪ್ಪ
 ದೊಡನೆ ಕೂಡಿದ, ಅಮೃತಾಬ್ಧಿವಂ ಅನ್ಯತಾ-ಅನ್ಯತವಳ್ಳಿ, ಅಬ್ಧಿ-
 ಕೊನ್ನಾರೆಗೆಡ್ಡೆ, ಶಿವಂ-ಕಿರುನೆಲ್ಲಿ ಇವುಗಳ ಸಮೂಹವು, (ಎಂದರೆ) ಜೇನು
 ತುಪ್ಪದೊಡನೆ ಸೇರಿದ ಇವುಗಳ ಕಷಾಯ ಚೂರ್ಣಗಳೆರಡರೊಳೊಂದು,
 ಕಸನೇ-ಕಮ್ಮಿನಲ್ಲೂ, ವಿಷಮೇ-ವಿಷಮಜ್ಜರದಲ್ಲೂ ಕೂದ, ಪ್ರಯೋಜ್ಯಂ-
 ಉಪಯೋಗಿಸತಕ್ಕದ್ದು

ಅಯಿಕ್ಕುಶಾಗ್ರಸಮಾನಮತೇ ಮತೇ ಮತಿಮತಾಮತಿ ಮನ್ಮಥಮಂಥರೇ |

ಜ್ವರಹರಂರುಗರಿಷ್ಟಶಿವಾವಚಾಯವಹವಿರ್ದತು ಸರ್ವಸಧೂಪನಂ || ೭೭ ||

ಕುಶಾಗ್ರಸಮಾನಮತೇ ಕುಶಾಗ್ರ-ದರ್ಭೆಯ ತುದಿಗೆ, ಸಮಾನ-
 ಸದೃಶವಾದ, ಮತೇ-ಬುದ್ಧಿಯುಳ್ಳ, ಮತಿಮತಾಂ-
 ಜ್ವರಕ್ಕೆ ಧೂಪವು ಬುದ್ಧಿಶಾಲಿಗಳೊಳಗೆ, ಮತೇ - ಪೂಜ್ಯಳಾದ, ಅತಿ-
 ಆಶ್ರಯವಾಗಿ, ಮನ್ಮಥ-ಕಾಮಾವೇಶದಿಂದ, ಮಂ
 ಧರೇ-ಅಲಸಳಾದ, ಅಯಿ-ಎಲೇ ಸ್ತ್ರೀಯೇ! ರುಕ್-ಚಂಗಲಕೋಷ್ಠ,
 ಅರಿಷ್ಟ-ಬೇವಿನಸೊಪ್ಪು, ಶಿವಾ-ಅಳಲೇಕಾಯಿ, ಅನ್ಯತಾ-ಬಜೆ, ಯವ-
 ಯವೆಯೆಂಬ ಧಾನ್ಯವು, ಹವಿಃ-ಆಕಳ ತುಪ್ಪ, ಜತು-ಅರಗು, ಸರ್ವಪ-
 ಸಾಸುವೆ ಇವುಗಳ, ಧೂಪನಂ-ಹೊಗೆಯು, ಜ್ವರಹರಂ-ಜ್ವರವನ್ನು ನಾಶ
 ಮಾಡುತ್ತಲಿದೆ.

ತಿಕ್ತೋ ಶೀರಬಲಾಧಾನ್ ಪರ್ಮಿತಾಂಭೋಧರೈಃಕೃತಃ |

ಕ್ವಾಥಃಪುನಸ್ಸಮಾಯಾತಂ ಜ್ವರಂ ಶೀಘ್ರಂ ನಿವಾರಯೇತ್ || ೭೮ ||

ತಿಕ್ತಾ-ಕಟುಕರೋಹಣಿ, ಉಶೀರ-ಲಾಮಂಚ, ಬಲಾ-ಕಳ್ಳಂ
ಗಡಲೆ, ಧಾನ್ಯ-ಕೊತ್ತುಂಬರೀಬೀಜ, ಪರ್ಮಿಟ-ಪರ್ಮಾ
ಮರುಕಳಿಸಿ ಬಂದ ಸ್ವಕ, ಅಂಭೋಧರೈಃ-ಕೊನ್ನಾರೆಗೆಡ್ಡೆ ಇವುಗಳಿಂದ,
ಜ್ವರಕ್ಕೆ ತಿಕ್ತಾದಿ ಕೃತಃ-ಮಾಡಲ್ಪಟ್ಟ, ಕ್ವಾಥಃ-ಕಷಾಯವು, ಪುನಸ್ಸ
ಕಷಾಯವು ಮಾಯಾತಂ-ಮರುಕಳಿಸಿ ಬಂದ, ಜ್ವರಂ-ಜ್ವರವನ್ನು,
ಶೀಘ್ರಂ - ಜಾಗ್ರತೆಯಾಗಿ, ನಿವಾರಯೇತ್ - ನಾಶ
ಮಾಡಿತು

ಗೋಪೀದ್ವ್ಯಾಮಲಕೇಸ್ಥಿರಾಮಗದಜಾತಿಕ್ತಾಪಯಃ ಪಾಲಿನೀ

ದ್ರಾಕ್ಷಾ ಶ್ರೀಫಲಧಾವನೋಹಿಮವಿಷಾಮುಸ್ತೇಂದ್ರಜೈಸ್ಸಾಧಿತಂ ||

ಇದ್ರಾಜ್ಯಂವಿಷಮಜ್ವರಕ್ಕೆ ಯಶಿರಃ ಪಾರ್ಶ್ವವ್ಯಧಾರೋಚಕ

ಭರ್ದೀಶೋಷಹಲೀಮಕಪ್ರಶಮನಂ ಲೀಲಾಲತಾಮಂಜರಿ || ೭೯ ||

ಹೇಲೀಲಾಲತಾಮಂಜರಿ-ಎಲೇ ವಿಲಾಸಗಳೆಂಬ ಬಳ್ಳಿಗೆ ಪುಷ್ಪಗುಚ್ಛ
ಪ್ರಾಯಳಾದ ಸ್ತ್ರೀಯೇ! ಗೋಪೀ-ಸೊಗದೇಬೇರು,
ವಿಷಮಜ್ವರದಲ್ಲಿ ದ್ರಾಕ್ಷಾಮಲಕೇ-ನೆಲ್ಲಿಚಟ್ಟು ಕಿರುನೆಲ್ಲಿಗಳು, ಸ್ಥಿರಾ-
ಗೋಪ್ಯಾದಿ ಒಂದೆಲೆಹೊನ್ನೆ, ಮಗಧಜಾ-ಹಿಪ್ಪಲೀ, ತಿಕ್ತಾ-ಕಟುಕ
(ಸೊಗದೇಬೇರು) ರೋಹಿಣಿ, ಪಯಃ-ಲಾಮಂಚ, ಪಾಲಿನೀ-ತಿಗಡೆ
ಘೃತವು ಬೇರು, ದ್ರಾಕ್ಷಾ-ದೀಪದ್ರಾಕ್ಷೆ, ಶ್ರೀಫಲ-ಬಿಲ್ವದಬೇರು,
ಧಾವನೀ-ಹೆಗ್ಗುಳ್ಳೆ, ಹಿಮ-ಚಂದನ, ವಿಷಾ-ಅತಿ
ಬಜ, ಮುಸ್ತಾ-ಕೊನ್ನಾರೆಗೆಡ್ಡೆ, ಇಂದ್ರಜೈಃ-ಕೊಡಸಿಗಿಬೀಜ ಇವುಗಳೊ
ಡನೆ, ಸಾಧಿತಂ-ಕಾಯಿಸಲ್ಪಟ್ಟ, ಅಜ್ಯಂ-ತುಪ್ಪವು, (ಎಂದರೆ) ಈ ಮೂಲಿ
ಕೆಗಳ ಕಷಾಯದಲ್ಲಿ ಕಾಯಿಸಿದ (ಎಂದರೆ) ಹದದಲ್ಲಿಳುಹಿಸಿದ ತುಪ್ಪವೆಂದು
ತಾತ್ಪರ್ಯವು ವಿಷಮಜ್ವರ-ವಿಷಮಜ್ವರವು, ಕ್ಷಯ-ಕ್ಷಯಜಾಡ್ಯವು, ಶಿರಃ
ಪಾರ್ಶ್ವವ್ಯಧಾ-ತಲೆನೋವು ಪಾರ್ಶ್ವಶೂಲೆಗಳು, ಅರೋಚಕ-ಅರುಚಿ

ಜಾಡ್ಯವು, ಭರ್ದೀ-ವಮನವು, ಶೋಷ-ನಾಲಿಗೆ ಮೊದಲಾದವು ಮೂಣ
ಗೋಣವು, ಹಲೀಮಕ-ಬಲಿತಕಾಮಾಲೆ ಇವುಗಳನ್ನು, ಪ್ರಶಮನಂ-ನಾಶ
ಮಾಡುತ್ತಲಿರುವಂಥಾದ್ದು, ಸ್ಯಾತ್-ಆದೀತು

ಚಲದಳತರುಸೇವಾಹೋಮಮಂತ್ರತ್ರಿಣೇತ್ರ

ದ್ವಿಜಗುರುಜನಪೂಜಾವಿಷ್ಟುನಾಮ್ನಾಂಸಹಸ್ರಂ ।

ಮಣಿಧೃತಿರಪಿದಾನಾನ್ಮಾತಿಷಸ್ತಾಪಸಾನಾಂ

ಸಕಲಮಿದಮರಿಷ್ಟಂಸ್ವಷ್ಟಮಷ್ಟಜ್ವರಾಣಾಂ

|| ೮೦ ||

ಚಲದಳತರುಸೇವಾ - ಅಶ್ವತ್ಥಪ್ರದಕ್ಷಿಣೆ, ಹೋಮ - ಹೋಮವು,
ಮಂತ್ರ-ಇಂದ್ರಾಕ್ಷಿಶಿವಕವಚಾದಿಮಂತ್ರವು, ತ್ರಿಣೇ
ಅಷ್ಟಜ್ವರನಾಶಕ್ಕೆ ತ್ರ ದ್ವಿಜಗುರುಜನಪೂಜಾ-ಈಶ್ವರಪೂಜೆ, ಬ್ರಾಹ್ಮಣ
ವಿವಿಧ ಸತ್ಕಾರ್ಯ ಪೂಜೆ, ಗುರುಜನ ಪೂಜೆಗಳು, ವಿಷ್ಟುನಾಮ್ನಾಂ
ಗಳು ಸಹಸ್ರಂ-ವಿಷ್ಟು ಸಹಸ್ರನಾಮಗಳು, ಮಣಿಧೃತಿರಪಿ-
ಗರುಡಪಚ್ಚೈ ಮೊದಲಾದ ಮಣಿಗಳಂ ಧರಿಸೋಣವು,
ದಾನಾನಿ-ಕರ್ಮವಿವಾಕದಲ್ಲಿ ಹೇಳಿದ ದಾನಗಳು, ತಾವಸಾನಾಂ-ಋಷಿಗಳ,
ಆಶಿಷಃ-ಆಶೀರ್ವಾದಗಳು, ಇದಂ-ಈ ಹಿಂದೆಹೇಳಿದ, ಸಕಲಂ-ಎಲ್ಲವೂ,
ಅಷ್ಟಜ್ವರಾಣಾಂ-ಎಂಟು ತೆರಗಳಾದ ಜ್ವರಗಳಿಗೆ, ಅರಿಷ್ಟಂ-ಅಶುಭವಾದ
ದ್ದು, (ಎಂದರೆ) ಜ್ವರನಾಶಕರವಾದದ್ದೆಂದು ತಾತ್ಪರ್ಯವು ಸ್ಪಷ್ಟಂ-ಸ್ಪಷ್ಟವು

ಅಯಿರತ್ನಕಳೀಕಳಾನಿಧೀಕುಶಲೇಕೋಕಿಲಕೋಮಲಸ್ವರೇ ।

ಜ್ವರವಾಙ್ಜ್ವರವರ್ಜಿತೋಫಲಘುಕುರ್ಮಾದಶನಂದಿನಾತ್ರಯೇ ॥ ೮೧ ॥

ಕಳಾನಿಧೀ ಕಳಾ-ಚತುಃಷಷ್ಟಿಕಳಿಗಳಿಗೆ, ನಿಧೀ-ಆಶ್ರಯಳಾದ,
(ಅಧವಾ) ಚಂದ್ರವ್ರಾತ್ರಯಳಾದ, ಕುಶಲೇ-ಚತುರ
ಲಘುಭೋಜನ ಳಾದ, ಕೋಕಿಲಕೋಮಲಸ್ವರೇ ಕೋಕಿಲ-ಕೋಗಿಲೆ
ಕಾಲ ಯೋವಾದಿಯಲ್ಲಿ, ಕೋಮಲ - ಮನೋಹರವಾದ,
ಸ್ವರೇ-ಕಂಠಧ್ವನಿಯುಳ್ಳ, ಅಯಿರತ್ನಕಳೀ-ಎಲೇ ರತ್ನ
ಕಳೆಯೆ, ಜ್ವರವಾಙ್ಜ್ವರವುಳ್ಳವನೇ ಆಗಲಿ, ಅಧವಾ-ಇಲ್ಲವೆ, ಜ್ವರ

ವರ್ಜಿತಃ-ಜ್ವರಬಿಟ್ಟವನೇ ಆಗಲಿ, ದಿನಾತ್ಯಯೇ-ದಿನಾಂತದಲ್ಲಿ, (ಎಂದರೆ) ಹಗಲು ಐದುಘಂಟೆ ಕಾಲದಲ್ಲಿ, ಲಘ್ವಶನಂ-ಲಘುಭೋಜನವನ್ನು, ಕುರ್ಯಾತ್-ಮಾಡಬೇಕು “ಆತ್ಮನೋದ್ವಿಗುಣಾಭಾಯಾದಿನಾಂತಂತತ್ತ್ವ ಕೀರ್ತಿತಂ” ಬಾಹಟಕಾರನು ಈ ಕಾಲಗಳಲ್ಲಿಯೇ ಭೋಜನವಂ ಮಾಡ ಬೇಕೆಂದು ಹೇಳಿದನು “ಸಜ್ವರಂಜ್ವರಮುಕ್ತಂವಾದಿನಾಂತೇಭೋಜಯೇ ಲ್ಲಘು.”

—ಅತಿ ಜ್ವರಪ್ರತೀಕಾರೋನಾಮ ಪ್ರಥಮೋಲ್ಲಾಸಃ—

ಅಥಜ್ವರಾತಿಸಾರಪ್ರತೀಕಾರಃ.

ಅಮೃತಾತಿವಿಷಾಮರರಾಜಯವಸ್ತನಯಿತ್ನುಕಿರಾತಕವಿಶ್ವಪಯಃ |

ಅತಿಸಾರಹರಂಜ್ವರನಾರಕರಂಶ್ರಮನಿರ್ಜಿತಕುಂಜರಕುಂಭಕುಚೇ || ೮೨ ||

ಹೇನಿರ್ಜಿತಕುಂಜರಕುಂಭಕುಚೇ ನಿರ್ಜಿತ-ಜಯಿಸಲ್ಪಟ್ಟ, ಕುಂಜ ರಕುಂಭ-ಗಜಕುಂಭಗಳುಳ್ಳ, ಕುಚೇ-ಮೊಲೆಗಳುಳ್ಳ ಅಮೃತಾದಿ ಸ್ತ್ರೀಯೇ! ಅತಿಸಾರಹರಂ-ಅತಿಸಾರಜಾಡ್ಯವನ್ನಾಶ ಕಷಾಯವು ಮಾಡುತ್ತಲಿರುವ, ಜ್ವರನಾಶಕರಂ-ಜ್ವರನಾಶವನ್ನಾ ಡುತ್ತಲಿರುವ, ಅಮೃತಾತಿವಿಷಾಮರರಾಜಯವಸ್ತನಯಿ ತ್ನುಕಿರಾತಕವಿಶ್ವಪಯಃ ಅಮೃತಾ-ಅಮೃತವಳ್ಳಿ, ಅತಿವಿಷಾ-ಅತಿಬಜೆ, ಅಮರರಾಜಯವ-ಕೊಡಸಿಗೆಬೀಜ, ಸ್ತನಯಿತ್ನು-ಕೊನ್ನಾರೆಗೆಡ್ಡೆ, ಕಿರಾ ತಕ-ನೆಲಬೇವು, ವಿಶ್ವ-ಸುಂಟೆ ಇವುಗಳ, ಪಯಃ-ಕಷಾಯವನ್ನು, ಶ್ರುಣು- ಕೇಳು ತಾತ್ಪರ್ಯ — ಈ ಕಷಾಯವು ಜ್ವರ, ಅತಿಸಾರ ರೋಗಗಳನ್ನು ನಾಶಮಾಡುವದು.

ಶೀತೋಶೀರಕಯುಗ್ಮವತ್ಸಕವೃಕೀಪದ್ಮಾಹ್ವಧಾನ್ಯಾಮೃತಾ

ಭೂನಿಂಬಾಂಬುದಬಾಲಬಿಲ್ವಕವಿಷಾ ವಿರೌಷಧೈಸ್ಸಾಧಿತಃ |

ಕ್ವಾಥೋಮಾಕ್ಷಿಕಸಾಕ್ಷಿಕೋವಿಜಯತೇ ಹೃಲಾ ಸತ್ಯಷ್ಣಾವಮಾ

ದಾಹಾರೋಚಕಸಂಗಳಂಗಳಚತುರಃಸರ್ವಾತಿಸಾರಜ್ವರಾಃ

|| ೮೩ ||

ಶೀತ-ರಕ್ತಚಂದನ, ಉಶೀರಕಯುಗ್ಮ-ಲಾಮಂಚ ಮುಡಿವಾಳಗಳು,
 ವತ್ಸಕ-ಕೊಡಸಿಗೆಬೀಜ, ವೈರೀ-ಃಕಗಳುಸುಂಟೆ, ಪದ್ಮಾ-
 ರಕ್ತಚಂದನಾದಿ ಹ್ವ-ಪದ್ರಕ, ಧಾನ್ಯ-ಕೊತ್ತುಂಬರೀಬೀಜ ಅವೃತ-
 ಕಷಾಯವು ಅವೃತವಳ್ಳಿ, ಭೂನಿಂಬ-ನೆಲಬೇವು, ಇಂಬುದ-
 ಕೊನ್ನಾರಿಗೆಡ್ಡೆ, ಬಾಲಬಿಲ್ವಕ-ಬಿಲ್ವದಹೀರು, ವಿಷಾ-
 ಅತಿಬಜ, ವಿಶ್ವಾಷಧೈಃ-ಸುಂಟೆ ಇವುಗಳಿಂದ, ಸಾಧಿತಃ-ಕಾಯಿಸಲ್ಪಟ್ಟ
 ಮಾಕ್ಷಿಕಸಾಕ್ಷಿಕಃ-ಜೇನುತುಪ್ಪದೊಡನೆ ಕೂಡಿದ ಹೃಲ್ಲಾಸ-ಎದೆಯ
 ಕೆರೆತ, ತೃಷ್ಣಾ-ನೀರಡಿಕ, ವಮಿ-ವಮನ, ದಾಹ-ವೈಯರಿ, ಅರೋ-
 ಚಕ-ಅರುಚಿಜಾಡ್ಯವು ಇವುಗಳ, ಸಂಗ-ಸಂಬಂಧದ, ಭಂಗ-ನಾಶ
 ಮಾಡತಕ್ಕ ವಿಸಯದಲ್ಲಿ, ಚತುರಃ-ಸಮರ್ಥವಾದ, ಕ್ವಾಧಃ-ಕಷಾಯವು,
 ಸರಸ್ವತಿಸಾರಜ್ವರಾಃ-ಅನೇಕ ಪ್ರಕಾರಗಳಾದ ಅತಿಸಾರಜ್ವರಗಳನ್ನು,
 ವಿಜಯತೇ-ಜಯಿಸುತಲಿದೆ ಜೇನುತುಪ್ಪವಂ ಬೆರಸುವ ಸ್ರಮಾಣವು
 ಶ್ಲೋ|| ಷೋಡಷಾಷ್ಟಚತುರ್ಭಾಗಂವಾತಪಿತ್ತ ಕಫಾರಿ ಪು |
 ಕ್ವಾದ್ರಂಕಷಾಯೇದಾತವಂ ವಿಸರೀತಾತುಶ್ಚರಾ ||

ಕೊಡಸಿಗೆ *Holarrhena Antidysenterica*. ಕ್ರುತಜಃ

That it is always a sure remedy for dysenteric affections, has been borne out by the statements of many medical practitioners, both Native and European

Sub-Assistant Surgeon **A. C. Kastagiri** publishes a case in the *Indian Medical Gazette*, Vol 1, p 352, and says that he treated a child, 15 months old, suffering from dysentery, with the decoction of the bark and met with success, after every other medicine had been tried

Dr. Gibson states that he has employed it extensively as an antiperiodic

According to **Ainslie** (*Mat Ind*, Vol 11, p 483), an infusion of the roasted seeds is a gentle and safe astringent in bowel complaints, and is given to allay the vomiting of Cholera

In the **Taleef Shereef**, the infusion is said to be effectual in arresting haemorrhage from piles

The seeds are considered by the Arabic and Persian writers as possessed of carminative and astringent properties, and are used in chronic chest affections, such as asthma, and also in colic and diuresis. They also attribute tonic and aphrodisiac properties to the seeds (**Dymock**)

The seeds combined with honey and saffron are made into pessaries which are supposed to favor conception. They are also used after delivery (*Pharmacographica Indica*, Vol 11, p 393)

“The bark constitutes the principal medicine for dysentery in the Hindu Pharmacopoea. Before the discovery of the efficacy of Ipecacuanha in this disease, many chronic cases which did not get well under European medical treatment, used to be cured by the Kavirajas, by their preparation of this bark. The seeds are also used in medicine, they being regarded as astringent febrifuge and useful in fever, dysentery, diarrhoea and intestinal worms” (**Dutt**, *Mat. Med*)

“ The powdered bark suspended in a strained decoction is very efficacious in dysentery, where Ipecacuanha cannot be tolerated ” (First Ind Com Rept, p 159)

ಬಿಲ್ವಪತ್ರ. Aegle Marmelos. बिल्वः.

Parts used —The fruit (both ripe and unripe), root bark, leaves, rind of the ripe fruit and flowers

Uses —In medicine it is used in various ways —

- (a) The unripe fruit is cut up and sun-dried, and in this form is sold in the bazars in dried whole or broken slices. It is regarded as astringent, digestive and stomachic, and is prescribed in diarrhoea and dysentery, often proving effectual in chronic cases, after all other medicines have failed. It seems especially useful in chronic diarrhoea, a simple change of the hours of meals and an alteration in the ordinary diet, combined with bael fruit, will almost universally succeed.

The value of the fruit as a cure for dysentery is when it is unripe (K. R. Kirthikar)

- (b) The ripe fruit is sweet, aromatic and cooling, and, made into a mooring sherbet, cooled with ice, is pleasantly laxative and a good simple cure for dyspepsia. The dried ripe pulp is astringent and used in dysentery.

(c) The root bark is sometimes made into a decoction and used in the cure of intermittent fever. "Used in the Malabar Coast in hypochondriasis, melancholia, and palpitation of the heart" (Rheede.)

(d) The leaves are made into poultice, used in the treatment of ophthalmia, and the fresh juice diluted is praised in catarrhs and feverishness

The expressed juice of the leaves is used in ophthalmia and other eye affections. In Malabar a decoction of the leaves is valued in asthmatic complaints. A hot poultice to the head is used in delirium of fevers.

A decoction of the root is given with sugar and fried rice for checking diarrhoea and gastric irritability in infants.

"The fresh juice of the leaves is given, with the addition of black pepper, in anasarca, with costiveness and jaundice" (U. K. Dutt.)

"The Mahomedans consider the ripe fruit to be hot and dry, the very young fruit to be cold in the second degree, and the half-ripe fruit cold in the first and dry in the second degree, its properties are described in the *Maḥzan-el-Adwiyā* as cardiaca, restorative, tonic and astringent, it is directed to be combined with sugar for administration to prevent its giving rise to piles. In the Konkan the small unripe fruit is given with fennel seeds

and ginger, in decoction, for piles   Two tolas of the juice of the bark is given with a little cummin in milk as a remedy for poverty of the seminal fluid ” (**Dymock**)

“ The pulp of the unripe fruit is soaked in gingelly oil for a week, and this oil, smeared over the body before bathing, to remove the peculiar burning sensation in the soles of the feet, so common amongst natives ” (**Dr. John Lancaster.**)

“ Used in chronic gonorrhoea, when the pulp of the fresh fruit is mixed with milk and administered with cubeb powder   Supposed to act as diuretic and astringent on the mucous membranes of the generative organs ” (**Dr. Fitzpatrick.**)

“ The leaves are very efficacious when pounded into a pulp without any admixture of water, and applied cold in the form of a poultice to unhealthy ulcers ” (**Asst Surgeon A. C. Mukerji.**)

“ The fresh juice of the leaves acts as a mild laxative in cases of fever and catarrh, and has probably the effect of remedying these conditions ” (**Asst. Surgeon Doyal Ch. Shome.**)

“ The decoction of the leaves is used as a febrifuge and expectorant ” (**Asst. Surgeon N. L. Ghose.**)

“ The juice of the fresh leaves has a laxative action.” (**Surgeon K. D. Ghose.**)

“ The root is said to be an antidote against poisonous snake-bite ” (**Surgeon Meadows.**) *Watt's Dictionary.*

The value of Bael in intestinal affections, though noticed by **Rheede** (*Hort Malab*, Vol. iii, p. 37), **Burman** (*Flor Ind Ed* 1768, p 109), and other old writers, attracted little notice till 1853, when **Sir Ranald Martin** (*Lancet*, 1853, Vol u, p 53) called the attention of the profession to it **Dr. J. Shortt** and **Dr. J. Newton**, as the result of their respective personal experience, report very favourably of its action in dysentery According to **Dr. J. A. Green**, a sherbet of the ripe fruit, taken every morning, proves serviceable in the dyspepsia of Europeans, when accompanied by obstinate constipation and flatulence. He adds that the unripe fruit baked for six hours is a powerful astringent, and, as such, is used by the natives in dysentery **Dr. B. Bose** advocates the daily use of a sherbet of this fruit during Cholera epidemics as a prophylactic At such seasons it is doubtless of service to regulate the bowels carefully, avoiding either constipation or purgation.

“ **Physiological Actions.**—The pulp is stimulant, stomachic, antipyretic, antiscorbutic, and possesses a beneficial influence over the mucous membrane of the alimentary canal ”

“ **Therapeutic Uses.**—The pulp of the fruit has proved very useful in my hands in dysentery, diarrhoea aphthae, land-scurvy and some continued fevers I have

generally used it in the forms of powder and syrup The pulp of the ripe fruit is more suited for the syrup, and that of the half-ripe for the powder The powder, again, is more useful in acute diseases, and the syrup in the chronic In acute dysentery, the powder is required to be employed in much larger doses than in any other disease The first good effect of the powder in acute dysentery is generally the disappearance of blood and a proportionate increase of the faeculent matter in evacuations In fact, the powder seems to have more power in altering the nature of the dysenteric motions than in reducing their number . The powder and syrup, particularly the former, are also very useful in relieving the febrile condition in some forms of continued fever, including the hectic and typhoid The abnormal temperature is reduced under its use in a remarkable manner and deserves particular attention ” **Mooden Sheriff.**

ಪಂಚಾಂಘ್ರವೃಕ್ಷಬ್ಧಬಲೇಂದ್ರಬೀಜತ್ವಕ್ಷೇವೃತ್ತಿಕೃತಮೃತವಿಶ್ವಬಿಲ್ವೈಃ |

ಜ್ವರಾತಿಸಾರಾನ್ನವಮಾನ್ನಕಾಸಾನ್ನಶ್ವಾಸಶೂಲಾನ್ನಮಯೇತ್ಯುಷಾಯಃ || ೮೪ ||

ಪಂಚಾಂಘ್ರ-ಬಿಲ್ವ, ಸಿವನಿ, ನರುವಲು, ವಾದ್ರಿ, ಹೆಮ್ಮರಗಳು,
ವೃಕೇ-ಅಗಳುಸುಂಟೆ, ಅಬ್ಬ-ಕೊನ್ನಾರೆಗೆಡ್ಡೆ, ಬಲಾ-
ಪಂಚಮೂಲಾದಿ ಕಳ್ಳಂಗಡಲೆ, ಇಂದ್ರಬೀಜ-ಕೊಡಸಿಗೆಬೀಜ, ತ್ವಕ್ಷ-
ಕಷಾಯವು -ಲವಂಗಚಕ್ಕೆ, ಸೇವ್ಯ-ಲಾಮಂಚ, ತಿಕ್ತಾ-ಕಟು
ಕರೋಹಿಣಿ, ಅಮೃತ-ಅಮೃತವಳ್ಳಿ, ವಿಶ್ವ-ಸುಂಟೆ,
ಬಿಲ್ವೈಃ-ಬೆಲ್ಲವತ್ತ ಇವುಗಳಿಂದ ಮಾಡಲ್ಪಟ್ಟ, ಕಷಾಯಃ-ಕಷಾಯವು,
ಸಪರ್ನಿ-ವಮನದೊಡನೆ ಕೂಡಿರುವ, ಸಕಾಸಾ-ಕೆಮ್ಮಿನೊಡನೆ ಕೂಡಿ

ರುನ, ಸಶ್ವಾಸಶೂಲಾಃ-ಉಬ್ಬಸ ಎದೆನೋವುಗಳೊಡನೆ ಕೂಡಿರುವ, ಜ್ವರಾತಿಸಾರಾಃ-ಜ್ವರಾತಿಸಾರ ಜಾಡ್ಯಗಳನ್ನು, ಶಮಯೇತ್-ನಾಶಮಾಡಿತ್ತು

ತಾತ್ಪರ್ಯ — ಎರಡಾವರ್ತಿ ಹೇಳೋಣದರಿಂದ ಬಿಲ್ವವನ್ನು ದ್ವಿಗುಣವಾಗಿ ಹಾಕಬೇಕು

ಕಫಾಧಿಕೇವಾಪವನಾಧಿಕೇವಾದ ಯಾಧಿಕೇವಾ ಗುರುಪಂಚಮೂಲಂ ।

ಸಿತ್ತಾಧಿಕೇಸ್ಯಾ ಲಘುಪಂಚಮೂಲಂ ಪುನಃಪುನಃಪೃಚ್ಛಸಿಕಿಂಮೃಗಾಕ್ಷಿ ॥ ೮೫ ॥

ಹೇಮ್ನುಗಾಕ್ಷಿ-ಎಲೇ ಜಿಂಕೆಯಕಣ್ಣುಗಳಂತೆ ಕಣ್ಣುಗಳುಳ್ಳ ಸ್ತ್ರೀಯೆ!
 ಕಫಾಧಿಕೇವಾ-ಶ್ಲೇಷ್ಮದಿಂ ಪ್ರಬಲವಾದ ಜಾಡ್ಯದಲ್ಲೂ,
 ಗುರುಪಂಚ ಪವನಾಧಿಕೇವಾ - ವಾತದಿಂ ಪ್ರಬಲವಾದ ಜಾಡ್ಯ
 ಮೂಲ ಲಘು ದಲ್ಲೂ, ದ್ವಯಾಧಿಕೇವಾ-ವಾತಶ್ಲೇಷ್ಮಗಳೆರಡರಿಂದ
 ಪಂಚಮೂಲಗಳ ಕವಾದ ಜಾಡ್ಯದಲ್ಲೂ, ಗುರುವಂಚಮೂಲಂ-ಬಿಲ್ವ,
 ಪ್ರಯೋಗ ಸಿವನಿ, ನರುವಲು, ಪಾದ್ರಿ, ಹೆಮ್ಮರಗಳು, ಸ್ಯಾತ್-
 ಪ್ರಯೋಗಿಸತಕ್ಕದ್ದು ಸಿತ್ತಾಧಿಕೇ - ಸಿತ್ತದಿಂದಧಿಕ
 ವಾದ ಜಾಡ್ಯದಲ್ಲಿ ಲಘುಪಂಚಮೂಲಂ-ಹೆಗ್ಗುಳ್ಳ, ನೆಲಗುಳ್ಳ, ಒಂದೆಲೆ
 ಹೊನ್ನ, ಮೂರೆಲೆ ಹೊನ್ನ, ನೆಗ್ಗಿಲುಗಳು, ಸ್ಯಾತ್-ಪ್ರಯೋಗಿಸತಕ್ಕ
 ದ್ದು ಪುನಃಪುನಃ-ಬಾರಿಬಾರಿಗೂ, ಕಿಂ-ಯಾತಕ್ಕೋಸ್ಕರ, ಪೃಚ್ಛಸಿ-
 ಪ್ರಶ್ನೆಮಾಡುತ್ತಲಿದ್ದೀಯೆ ?

ತಾತ್ಪರ್ಯ.—ವಾತಜಾಡ್ಯ, ಕಫಜಾಡ್ಯ, ವಾತಶ್ಲೇಷ್ಮೋಭಯ
 ಜಾಡ್ಯಗಳಲ್ಲಿ ಗುರುಪಂಚಮೂಲವಂ ಪ್ರಯೋಗಿಸಬೇಕು. ಸಿತ್ತಜಾಡ್ಯ
 ದಲ್ಲಿ ಲಘುಪಂಚಮೂಲವಂ ಪ್ರಯೋಗಿಸಬೇಕು.

ಸದೇವದಾರುಸ್ಸವಿಷಸ್ಸಪಾರಸ್ಸಜಂತುಶತ್ರುಸ್ಸಘನಃಸ್ತತೀಕ್ಷ್ಣಃ ।

ಸವತ್ಸಕಕ್ವಾಫಲುದಾಹೃತೋಸೌ ಶೋಫಾತಿಸಾರಾಂಬುಧಿಕುಂಭಜನ್ಮಾ ॥ ೮೬ ॥

ಸದೇವದಾರುಃ—ದೇವದಾರುಚಕ್ರೇಯೋಡನೆ ಕೂಡಿದ, ಸವಿಷಃ—ಅತಿ
 ಬಜೆಯೋಡನ ಕೂಡಿದ, ಸಪಾರಃ—ಅಗಲಿಸುಂಟೆಯೊ
 ಶೋಫಾತಿಸಾರ ಡನೆ ಕೂಡಿದ, ಸಜಂತುಶತ್ರುಃ—ವಾಯುವಿಳಂಗದೊ
 ದಲ್ಲಿ ದೇವದಾರ್ಯಾದಿ ಡನೆ ಕೂಡಿದ, ಸಘನಃ—ಕೊನ್ನರೆಗೆಡ್ಡೆಯೋಡನೆ ಕೂ
 ಕಷಾಯವು ಡಿದ, ಸತೀಕ್ಷ್ಣಃ—ಮೆಣಸಿನೋಡನೆ ಕೂಡಿದ, ಸವತ್ಸ
 ಕಃ—ಕೊಡಸಿಗೆಬೀಜದೊಡನೆ ಕೂಡಿದ, ಅಸೌ—ಈ,
 ಕ್ವಾಧಃ—ಕಷಾಯವು, ಶೋಫಾತಿಸಾರಾಂಬುಧಿಕುಂಭಜನ್ಮಾ ಶೋಫ-
 ಶೋಫಜಾಡ್ಯವು, ಅತಿಸಾರ—ಅತಿಸಾರಜಾಡ್ಯವು ಇವುಗಳೆಂಬ, ಅಂಬುಧಿ
 —ಸಮುದ್ರಕ್ಕೆ, ಕುಂಭಜನ್ಮಾ—ಅಗಸ್ತ್ಯಮುಷಿಯೆಂದು, ಉದ್‌ದೃತಃ—ಹೇಳ
 ಲ್ಪಟ್ಟಿತು

ತಾತ್ಪರ್ಯ — ಹಿಂದೆ ಹೇಳಿದ ವದಾರ್ಥಗಳಲ್ಲಿ ಒಂದರ ಕಷಾಯ
 ವೇ ಆಗಲಿ, ಎರಡರ ಕಷಾಯವೇ ಆಗಲಿ, ಅಗಸ್ತ್ಯಮುಷಿಯು ಸಮುದ್ರ
 ವನ್ನು ನಾಶಮಾಡಿದಂತೆ ಶೋಫಾತಿಸಾರ ಜಾಡ್ಯಗಳನ್ನು ನಾಶಮಾಡಿತು

ಈ ವಿಷಯದಲ್ಲಿ ಗ್ರಂಥಾಂತರಸಮ್ಮತಿ. —

ವಿಡಂಗಾತಿವಿಷಾತಮುಸ್ತಾದಾರುಪಾರಾಕಳಿಂಗಕಂ ।

ಮರೀಚೇನಸಮಾಯುಕ್ತಂ ಶೋಫಾತಿಸಾರನಾಶನಂ ॥

ಅಯಿಪ್ರಿಯಪ್ರೀತಿಭೃತಾಂ ಮುರಾರೌ ಕಿಂವಾಲಕಶ್ರೀಘನಧಾನ್ಯವಿಶ್ವೈಃ ।

ಯಸ್ಯಾಸ್ಯತೀಸಾರರುಜೋನತಸ್ಯ ಕಿಂವಾಲಕಶ್ರೀಘನಧಾನ್ಯವಿಶ್ವೈಃ ॥ ೮೭ ॥

ಅಯಿಪ್ರಿಯೆ—ಎಲೇ ಪ್ರಾಣಿಕಾಂತೆಯೇ! ಮುರಾರೌ—ಶ್ರೀಮನ್ನಾರಾ
 ಯಣನಲ್ಲಿ, ಪ್ರೀತಿಭೃತಾಂ—ಭಕ್ತಿಯುಳ್ಳವರಿಗೆ, ವಾಲಕ
 ಧಾನ್ಯ ಪಂಚಕ ಶ್ರೀಘನಧಾನ್ಯವಿಶ್ವೈಃ ವಾಲಕ— ಸಂತಾನ, ಶ್ರೀ-
 ಕಷಾಯವು ಸಂಪತ್ತು, ಘನ—ಹೆಚ್ಚಾದ, ಧಾನ್ಯ—ಅಕ್ಕಿಮೊದಲಾದ
 ಧಾನ್ಯ, ವಿಶ್ವೈಃ—ಪ್ರಪಂಚ ಇವುಗಳಿಂದ, ಕಿಂ—ಏನು

ಪ್ರಯೋಜನವು?

ತಾತ್ಪರ್ಯ — ಶ್ರೀಮನ್ನಾರಾಯಣನಲ್ಲಿ ಭಕ್ತಿಯುಳ್ಳ ಮೋಕ್ಷಾರ್ಥಿಗಳಾದ ಪುರುಷರಿಗೆ ಸಂತಾನ ಮೊದಲಾದವುಗಳಿಂದೇನೂ ಪ್ರಯೋಜನವಿಲ್ಲ

ಯಸ್ಯಾಪಿ-ಯಾವಪುರುಷನಿಗೆ, ಅತಿಸಾರರುಜಃ-ಅತಿಸಾರ ಜಾಡ್ಯೋಪದ್ರವಗಳು, ನ-ಇಲ್ಲವೋ, ತಸ್ಯ-ಆ ಪುರುಷನಿಗೆ, ವಾಲಕಶ್ರೀಘನಧಾನ್ಯವಿಶ್ವೈಃ ವಾಲಕ-ಮುಡಿವಾಳ, ಶ್ರೀ-ಬಿಲ್ವ, ಘನ-ಕೊನ್ನಾರೆಗೆಡ್ಡೆ, ಧಾನ್ಯ-ಕೊತ್ತುಂಬರೀಬೀಜ, ವಿಶ್ವೈಃ-ಸುಂಟೆ ಇವುಗಳಿಂದ, ಕಿಂ-ಏನು ಪ್ರಯೋಜನವು ?

ತಾತ್ಪರ್ಯ — ಮುಡಿವಾಳ ಮೊದಲಾದವುಗಳು ಅತಿಸಾರಜಾಡ್ಯವನ್ನು ನಾಶಮಾಡುವವು ಆ ಅತಿಸಾರಜಾಡ್ಯವಿಲ್ಲದವರಿಗೆ ಮುಡಿವಾಳ ಮೊದಲಾದವುಗಳಿಂದೇನೂ ಪ್ರಯೋಜನವಿಲ್ಲ ಇವುಗಳ ಕಷಾಯವು ಅತಿಸಾರಜಾಡ್ಯ ನಾಶಕವೆಂದೀಗ್ರಂಥಕಾರನ ತಾತ್ಪರ್ಯವು ಇವುಗಳ ಚೂರ್ಣವು ಅತಿಸಾರ ಜಾಡ್ಯನಾಶಕವೆಂದು ಸುಶ್ರುತಾದಿಗಳ ತಾತ್ಪರ್ಯವು ಇವುಗಳ ಕಷಾಯಕ್ಕೆ ಧಾನ್ಯ ಪಂಚಕಕೃಷ್ಣಧವೆಂದು ಹೆಸರು.

ಪಿತ್ತಾತಿಸಾರೋಧಾನ್ಯಾಂಬುಬಿಲ್ವಾಬ್ಧಾನಾಂನಿರುಧ್ಯತೇ |

ಕೇನಾತ್ರಜ್ಞಾಯತೇಕರಾಪಂಡಿತೇನತ್ಪಯಾವಿನಾ

|| ೮೮ ||

ಧಾನ್ಯ-ಕೊತ್ತುಂಬರೀಬೀಜ, ಅಂಬು-ಲಾಮಂಚ, ಬಿಲ್ವ-ಬೆಲ್ಲವತ್ತ, ಅಬ್ಧಾನಾಂ-ಕೊನ್ನಾರೆಗೆಡ್ಡೆ ಇವುಗಳ, ಕೇನ-ಪಿತ್ತಾತಿಸಾರದಲ್ಲಿ ಕಷಾಯದಿಂದ, ಪಿತ್ತಾತಿಸಾರಃ - ಪಿತ್ತದಿಂದಂಧಾನ್ಯಾದಿ (ಕೊತ್ತಂಬರೀಬೀಜ) ಉದಾತಿಸಾರಜಾಡ್ಯವು, ನಿರುಧ್ಯತೆ-ನಿಲ್ಲಿಸಲ್ಪಡುತ್ತಲಿದೆ ಅತ್ರ-ಈ ಶ್ಲೋಕದಲ್ಲಿ, ಕರ್ತಾ-ಕರ್ತೃವಾಚಕಪದವು, ಕಷಾಯವು ಪಂಡಿತೇನ-ವಿದ್ವಾಂಸನಾದ, ತ್ವಯಾ-ನಿನ್ನಿಂದ, ವಿನಾ-ಹೊರ್ತು, ಕೇನ-ಯಾವ ಪುರುಷನಿಂದ ಜ್ಞಾಯತೇ-ತಿಳಿಯಲ್ಪಡುತ್ತಲಿದೆ.

ತಾತ್ಪರ್ಯ.—ಈ ಶ್ಲೋಕದಲ್ಲಿ ಕರ್ತೃವಾಚಕ ಪದವನ್ನು ನೀನೊಬ್ಬನೇ ತಿಳಿದವನು. ನಿನಗಿಂತಿತರನೊಬ್ಬನೂ ತಿಳಿಯನು (ಕೇನ) ಎಂಬುವದು ಕರ್ತೃವಾಚಕಪದವು ಅದು ಉದಕವಾಚಿಯು, ಇದು ದುರವಗಾಹವೆಂದಭಿಪ್ರಾಯವು

ಇಂದ್ರಜಮೇಘಮಹಾಕುಸುಮಶ್ರೀ ಲೋಧ್ರಮಹೌಷಧಮೋಚರಸಾನಾಂ ।

ಚೂರ್ಣಮಿದಂ ಗುಡತಕ್ರನಿಸೀತಂ ಹಂತ್ಯಚಿರಾದತಿಸಾರಮುದಾರಂ ॥ ೮೯ ॥

ಗುಡತಕ್ರಸಮೇತಂ—ಗುಡ ಬೆಲ್ಲ ತಕ್ರ—ಮಜ್ಜಿಗ, ಇವುಗಳೊಡನೆ, ಸಮೇತಂ—ಕೂಡಿದ, (ಅಂದರೆ) ಬೆಲ್ಲ ಮಜ್ಜಿಗಳೊಡನೆ ಇಂದ್ರಯವಾದಿ ಡನೆ ಮಿಶ್ರಮಾಡಿ ಕಲಸಲ್ಪಟ್ಟ, ಇಂದ್ರಜ—ಕೂಡಿಸಿಗೆ ಚೂರ್ಣವು ಬೀಜ, ಮೇಘ—ಕೊನ್ನಾರೆಗೆಡ್ಡೆ, ಮಹಾಕುಸುಮ—ಧಾತಕೇ ಕುಸುಮ, ಶ್ರೀ—ಬೆಲ್ಲವತ್ತ, ಲೋಧ್ರ—ಶಾಬರ ಲೋಧ್ರ, ಮಹೌಷಧ—ಸುಂಟೆ, ಮೋಚರಸಾನಾಂ ಎಲವದಹಗಿನು ಇವುಗಳ, ಇದಂ—ಈ, ಚೂರ್ಣಂ—ಚೂರ್ಣವು, ಉದಾರಂ—ಪ್ರಬಲವಾದ, ಅತಿನಾರಂ—ಅತಿಸಾರಜಾಡ್ಯವನ್ನು, ಅಚಿರಾತ್—ಶೀಘ್ರವಾಗಿ, ಹಂತಿ—ನಾಶ ಮಾಡುತ್ತಲಿದೆ

ಕಲ್ಯಾಣಿ ಕಾಂಚನಲತಾಲಲಿತಾಂಗಯಷ್ಟಿತಾಂಬೂಲಶಾಲಿಪನೇಲನಶ್ರುಣುಷ್ವ ।

ಶುಂಠೀಮಹಾಕುಸುಮಮೋಚರಸಾಜಮೋದಾಸ್ತಕ್ರಾನ್ವಿತಾಃ ಪ್ರಶಮಯಂ

ತೃತಿಸಾರಸಾರಂ ॥ ೯೦ ॥

ಕಲ್ಯಾಣಿ—ಮಂಗಳಕರಳಾಗಿಯೂ, ಕಾಂಚನಲತಾ—ಚಿನ್ನದ ಬಳ್ಳಿಯಂತೆ, ಲಲಿತ—ಸುಂದರವಾದ, ಅಂಗಯಷ್ಟಿ—ಶರೀರಶುಂಠಾದಿ ರದಂಡವುಳ್ಳವಳಾಗಿಯೂ, ತಾಂಬೂಲಶಾಲಿ—ತಾಂಬೂಲದಿಂದೊಪ್ಪುತ್ತಲಿರುವ, ಲಪನೆ—ಮುಖವುಳ್ಳವಳಾಗಿಯೂ ಇರುವ, ಹೇ ಲಲನೆ—ಎಲೇ ಸ್ತ್ರೀಯೇ! ತಕ್ರಾನ್ವಿತಾಃ—ಮಜ್ಜಿಗಿಯಿಂದ ಮಿಶ್ರಗಳಾದ, ಶುಂಠೀ—ಸುಂಟೆ, ಮಹಾಕುಸುಮ—ಧಾತಕೇಕುಸುಮ, ಮೋಚರಸ—ಎಲವದಹಗಿನು, ಅಜಮೋ

ದಾಃ-ಓಮು ಇವು, ಅತಿಸಾರ-ಅತಿಸಾರಜಾಡ್ಯದ, ಸಾರಂ-ಬಲವನ್ನು, ಪ್ರಶಮಯಂತಿ-ನಾಶಮಾಡುತ್ತಲಿವೆ ಶ್ರುಣುಷ್ಟ-ಈ ವಿಷಯವನ್ನು ಕೇಳು-

ಅತಿಸಾರಪ್ರಶಮನೀ ಚಿತ್ರಪತ್ರಕಶೋಭಿನೀ ।

ವೃದ್ಧಿದಾತನುವಸ್ತೇಶ್ಚ ಶ್ಯಾಮಾಶ್ಯಾಮೇವಗಾಜತೇ

॥ ೯೦ ॥

ಅತಿಸಾರಪ್ರಶಮನೀ-ಅತಿಸಾರ ಜಾಡ್ಯವನ್ನು ನಾಶಮಾಡುತ್ತಲಿರುವ, ಚಿತ್ರಪತ್ರಕಶೋಭಿನೀ - ಆಶ್ಚರ್ಯಕರಗಳಾದ ನಿಶೋತ್ತರಾದ ಎಲೆಗಳಿಂದೊಪ್ಪುತ್ತಲಿರುವ, ತನುವಸ್ತೇಃ-ಜರರಾಗ್ನಿಗೆ, (ತಿಗಡೇಬೇರು) ವೃದ್ಧಿದಾ-ಬಲವನ್ನು ಕೊಡುತ್ತಲಿರುವ, ಶ್ಯಾಮಾ-ಚೂರ್ಣ ತಿಗಡೇಬೇರು ಅತಿಸಾರ-ಮೋಕ್ಷವನ್ನು, ಪ್ರಶಮನೀ -ನಾಶಮಾಡುತ್ತಲಿರುವ, ಸ್ತ್ರೀಲೋಲರಿಗೆ ಮೋಕ್ಷ

ವಿಲ್ಲವೆಂದು ಪ್ರಸಿದ್ಧಿಯು. ಚಿತ್ರ-ಆಶ್ಚರ್ಯಕರಗಳಾದ, ಪತ್ರಕ-ಮಕರಿಕಾದಿಪತ್ರಗಳಿಂದ, ಶೋಭಿನೀ-ವ್ಯಕಾಶಿಸುತ್ತಲಿರುವ, ಅತನುವಸ್ತೇಃ-ಕಾಮಾಗ್ನಿಗೆ, ವೃದ್ಧಿದಾ-ಪ್ರಾಬಲ್ಯವನ್ನುಂಟುಮಾಡುತ್ತಲಿರುವ, ಶ್ಯಾಮೇವ-ಯವನವುಳ್ಳ ಸ್ತ್ರೀಯಂತ, ರಾಜತೇ-ಪ್ರಕಾಶಿಸುತ್ತಲಿದೆ

ತಾತ್ಪರ್ಯ — ತಿಗಡೇಬೇರು ಅತಿಸಾರಜಾಡ್ಯನಾಶಕವು.

ಬಾಲೇಬಾಲಲತಾಪ್ರವಾಳಲಲಿತಾಕಾರಾಂಘ್ರಹಸ್ತಧರೇ ।

ಮಲ್ಲೀಮಾಲ್ಯಲನತ್ಕುಚಕ್ಲಿತಿಧರೇ ರತ್ನೋಜ್ವಲನೈಬಲೇ ॥

ಚಂಚತ್ಕುಂಡಲಮಂಡಿತೇವಿಜಯತೇ ರಕ್ತಾಮಶೂಲಾನ್ವಿತಾ

ತೀಸಾರಂಕುಟಜಾಬ್ಧಬಿಲ್ಲಕವಿಷೋದೀಚ್ಛೈಕಷಾಯಃಕೃತಃ ॥ ೯೧ ॥

ಬಾಲಲತಾಪ್ರವಾಳಲಲಿತಾಕಾರಾಂಘ್ರಹಸ್ತಧರೇ ಬಾಲಲತಾ-ಎಳೆ ಬಳ್ಳಿಯಂತೆ, ಪ್ರವಾಳ-ಹವಳದಂತೆ, ಲಲಿತ-ರಮ ರಕ್ತಮಾತೀಸಾ ಣೀಯಗಳಾದ, ಆಕಾರ-ಶರೀರವು, ಅಂಘ್ರಹಸ್ತ ರಲ್ಲಿ ಕುಟಜಾದಿ ಧರೇ-ಕಾಲು ಕೈತುಟಿಗಳು ಇವುಗಳುಳ್ಳವಳಾಗಿಯೂ, ಕಷಾಯವು (ಅಂದರೆ) ಲತೆಯೋಪಾದಿಯಲ್ಲಿರತಕ್ಕ ಶರೀರವುಳ್ಳವಳೆಂದೂ, ಹವಳದಂತಿರುವ ಕೈಕಾಲು ತುಟಿಗಳುಳ್ಳವ

ಕೆಂದೂ ತಾತ್ಪರ್ಯವು ಮಲ್ಲಿಮಾಲ್ಯ-ಮಲ್ಲಿಗೆ ಹುನ್ನುಗಳ ರಸದಿಂದ, ಲಸತ್-ಶೋಭಾಯಮಾನಗಳಾದ, ಕುಚಕ್ಷಿತಿಧರೇ-ಪರ್ಮತಂಗಳಂತಿರುವ ಸ್ತನಗಳುಳ್ಳವಳಾಗಿಯೂ, ರತ್ನೋಜ್ವಲನೈಖಲೇ-ನವರತ್ನಗಳಿಂದ ಪ್ರಕಾಶಿಸುತಲಿರುವ ಡಾಬುಳ್ಳವಳಾಗಿಯೂ, ಚಂಚತ್ಪುಂಡಲಮಂಡಿತೇ-ಶೋಭಾಯಮಾನಗಳಾದ ಓಲೆಗಳಿಂದ ಅಲಂಕೃತಳಾಗಿಯೂ ಇರುವ, ಹೇಬಾಲೇ-ಎಲೇ ಹುಡುಗಿಯೇ! ಕುಟಜ-ಕೊಡಸಿಗೆಬೀಜ, ಅಬ್ಬ-ಕೊನ್ನಾರೆ ಗೆಡ್ಡೆ, ಬಿಲ್ವಕ-ಬೆಲ್ಲವತ್ತ, ವಿಷಾ-ಅತಿಬಜೆ, ಉದೀಚೈಃ-ಲಾಮಂಚ ಇವುಗಳಿಂದ, ಕೃತಃ-ಮಾಡಲ್ಪಟ್ಟ, ಕಷಾಯಃ-ಕಷಾಯವು, ರಕ್ತಾಮ ಶೂಲಾಸ್ವಿತಾತೀಸಾರಂ-ರಕ್ತ, ಆಮರಸ, ಹೊಟ್ಟಿನೋವು, ಇವುಗಳೊಡನೆ ಕೂಡಿದ ಅತಿಸಾರಜಾಡ್ಯವನ್ನು, ವಿಜಯತೇ-ಜಯಿಸುತಲಿದೆ

ಧಾತಕ್ಯಾಮಲಕೀಪಯೋಧರವೃಕೈಕಟ್ಟಂಗಯಸ್ವೀಮಧು

ಶ್ರೀಜಂಬಾಸ್ತಮ್ರಫಲಾಸ್ಥಿನಾಗರವಿಷಾಹ್ರೀಬೇರಶೋಧ್ರೇಂದ್ರಜೈಃ |

ತುಲ್ಯಾಂಶಂವಿಹಿತಂಸತಂಡುಲಜಲಂಗಂಗಾಧರಾಖ್ಯಂಮಹ

ಚೂರ್ಣಂ ತೂರ್ಣಮಪಾಕರೋತಿಸಕಲಂ ಜೀರ್ಣಾತಿಸಾರಂಪರಂ || ೯೩ ||

ಧಾತಕೇ-ಧಾತಕೇಕುಸುಮ, ಆಮಲಕೇ-ನೈಲ್ವೀಚೆಟ್ಟು, ಪಯೋಧರ-

ಕೊನ್ನಾರೆಗೆಡ್ಡೆ, ವೃಕೇ-ಅಗಳುಸುಂಟೆ, ಕಟ್ಟಂಗ-ಹೆ

ಜೀರ್ಣಾತಿ ಮ್ಮರದಚಕ್ಕೆ, ಯಸ್ವೀಮಧು-ಅತಿಮಧುರ, ಶ್ರೀ-ಬಿಲ್ವ,

ಸಾರಕ್ಕೆ ಗಂಗಾಧರ ಜಂಬು-ನೇರಳೆಚಕ್ಕೆ, ಆಮ್ರಫಲಾಸ್ಥಿ-ಮಾವಿನೋಟಿಯ

ಚೂರ್ಣವು ತಿರಳು. ನಾಗರ-ಸುಂಟೆ, ವಿಷಾ-ಅತಿಬಜೆ, ಹ್ರೀಬೇರ-

ಲಾಮಂಚ, ಲೋಧ್ರ-ಶಾಬರಲೋಧ್ರ, ಇಂದ್ರಜೈಃ-

ಕೊಡಸಿಗೆಬೀಜ, ಇವುಗಳಿಂದ-ತುಲ್ಯಾಂಶಂ-ಸಮತೂಕವಾಗಿ, ವಿಹಿತಂ

ಮಾಡಲ್ಪಟ್ಟ, ಸತಂಡುಲಜಲಂ-ಕಲಗಚ್ಚಿನೊಡನೆಕೂಡಿದ, ಗಂಗಾಧರಾ

ಖ್ಯಂ-ಗಂಗಾಧರನೆಂಬ ಹೆಸರುಳ್ಳ, ಮಹತ್-ಶ್ರೇಷ್ಠವಾದ, ಚೂರ್ಣಂ-ಪುಡಿ

ಯು, ತೂರ್ಣಂ-ಶೀಘ್ರವಾಗಿ, ಪರಂ-ಪ್ರಬಲವಾದ, ಸಕಲಂ-ಸಮಸ್ತವಾದ,

ಜೀರ್ಣಾತಿಸಾರಂ-ಜೀರ್ಣಾವಸ್ಥೆಯಂ ಹೊಂದಿದ ಅತಿಸಾರಜಾಡ್ಯವನ್ನು,

ಅಪಾಕರೋತಿ-ತಿರಸ್ಕರಿಸುತಲಿದೆ

ತಾತ್ಪರ್ಯ — ಹಿಂದೆ ಹೇಳಿದ ಪದಾರ್ಥಗಳನ್ನು ಸಮತೂಕವಾಗಿ ಪುಡಿಮಾಡಿ ಕಲಗಚ್ಚಿನಲ್ಲಿ ಬೆರೆಸಿ (ಅಥವಾ) ಕಲಸಿ ಸೇವಿಸಿದರೆ ಜೀರ್ಣಾತಿ ಸಾರಜಾಡ್ಯವು ನಾಶವಾದೀತೆಂದು ಅಭಿಪ್ರಾಯವು

ನೇರಳೆ *Eugenia Jambolana*. जम्बू.

Constituents.—The seed contains Jambulin, a glucoside, also a trace of essential oil, chlorophyll, fat, resin, gallic acid, albumen, etc The bark contains tannin 12 p c and a kino-like gum

Actions and uses.—The juice of the ripe fruit or syrup is stomachic, astringent, and diuretic acid given in scanty urine The decoction of bark is astringent and used in diarrhoea of children, in chronic dysentery, as a gargle mixed with Dhumaso for the relief of spongy gums, and sore, cracked or irritable tongue A paste of the leaves is used to promote healthy discharges from indolent sores or from unhealthy ulcers The extract of the powdered seeds and dried fruits is used in diabetes It checks diastatic conversion of starch into sugar in cases depending on increased production of glucose (*Materia Medica of India*—R. N. Khory, Part II, p. 269.)

Dr. C. Graeser of Bonn has published in the *Centralblatt für Klinische Medizin* a highly interesting account of a series of experiments with the extract of the fruit of ***Syzygium Jambolanum*** on dogs, which had previously been made diabetic by the administration of phloridzin.

Dr. Graeser thought that the best way of studying the physiological and therapeutic action of the new drug was to administer it to dogs which had artificially been made diabetic by a method introduced by **V. Mehring** who found that artificial diabetes can at any moment be produced in dogs by the administration of phloridzin

A young dog of 2700 to 4800 grammes body weight, to which 25 to 48 grammes of phloridzin (1 gramme to 1 kilo body weight) have been given, in the course of a day will show an excretion of sugar, lasting for twenty-four to thirty hours, and amounting to 5.89 to 12.45 grammes. **Graeser** first gave the daily dose of phloridzin, but later on he split the quantity into doses of one gramme, given every two to three hours. In both cases the excretion of sugar was the same. Diarrhoea was caused by phloridzin in three cases. After **Graeser** had experimented for some time with phloridzin alone he began to administer simultaneously phloridzin and extract of **Syzygium Jambolanum**. The latter was given before, along with, or after phloridzin, and invariably had the effect of reducing the expected excretion of sugar most considerably. This reduction amounted to at least half, in some cases even to nine-tenths, of the quantity of sugar which would have resulted had phloridzin alone been given. At the same time the duration of the diabetes was shortened. Dogs, which under phloridzin alone had excreted 5.89 to 12.45 grammes of sugar, showed under the Jambul treatment a maximum excretion of

2 906 grammes of sugar and a minimum excretion of 1 5 gramme

As Jambul showed such a powerful effect on the artificially-produced diabetes, it may be anticipated that when given at the proper time and in a large dose it will entirely prevent the excretion of sugar

It is not yet known how Jambul given in large doses acts on the pathological diabetes mellitus of man But it is well worth trying The experiments on man are all the more justified as no ill effect has ever yet been produced by the new drug A favourable effect of such experiments would prove that phloridzin diabetes and pathological diabetes are of a similar nature

In all the animals on which **Graeser** experimented no signs of any secondary effects of Jambul extract were observed, not even after doses of 18 grammes In one case diarrhoea set in, which, as further experiments proved, was caused by phloridzin and not by Jambul

All the experiments were made with extract of Jambul prepared by **Mr. R. H. Davies, F.I.C.**, Chemist to the Society of Apothecaries, London, from seeds which the author had himself brought over to Europe As the fruit contains great quantities of starch, it was thought advisable to eliminate this as much as possible in preparing the extract. Several extracts were prepared out of the whole fruit, or solely out of the kernel or solely out of the pericarp, 100

grammes of the fruit gave $16\frac{1}{2}$ grammes kernel-extract, and $11\frac{2}{3}$ grammes pericarp extract. The most given in one single dose was 6 grammes, the maximum daily dose 18 grammes.

Whether the active principle is contained in the pericarp or kernel cannot as yet be decided to a certainty. Probably it is contained in both, but to a greater extent in the pericarp.

From the long series of experiments which he has made, **Graeser** draws the following conclusions—

1 Phloridzin diabetes is considerably lessened by Jambul extract.

2 Jambul extract is non-poisonous, and does not cause any ill effect.

3 The active principle contained in Jambul is not yet known. It will have to be determined by careful analysis and further experiments (*Chemists and Druggists*, 1889) with reference to Graeser's experiments, **G. I. Iaveine** (*Vrat Ch* 1889, p 1029) records having obtained negative results with the seeds in three cases of diabetes in which the urine contained from 6 to 7 per cent of sugar. In these cases the powdered seeds were given in doses of one gramme 4 to 6 times a day. (**Dymock—Part II, pp. 26—29.**)

ಮಾವು. *Mangifera Indica*. ಆಮ್ರ:

Parts used — The fruit, kernel, leaves, flower, bark and gum

Uses — The smoke of the burning leaves is supposed to have a curative effect in some affections of the throat. According to the author of the *Maḥḥzan*, the Hindus make a confection of the unripe fruit mixed with sugar, which, in times of plague or cholera, they take internally and rub all over the body; it is also stated in the same work that the midribs of the leaves calcined are used to remove warts on the eyelids. **Ainslie** says that the gum-resin mixed with lime-juice or oil, is used in scabies and cutaneous affections. The juice of the ripe fruits dried in the sun, so as to form thin cakes is used as a relish and antiscorbutic (**Dymock**)

A resin obtained from the bark of the tree is considered anti-syphilitic (**Murray**).

Resinous juice mixed with the white of an egg and a little opium, is considered a good specific on the Malabar coast for diarrhoea and dysentery (**Ainslie**).

The unripe fruit is said to be useful in ophthalmia and eruptions, and the seeds in asthma

The rind of the fruit is astringent and also a stimulant tonic in debility of the stomach

The ripe fruit is considered laxative, and therefore much prized by persons labouring under habitual constipation. The bark and kernel are known as astringent and used in haemorrhage, diarrhoea and other discharges. The decoction of the kernel, either alone or in combination with **bel** and ginger, is generally prescribed in diarrhoea. The juice of the kernel, if snuffed, can stop nasal bleeding. The kernel is also described in the *Indian Pharmacopoeia* as an anthelmintic and containing a large quantity of gallic acid, highly useful in bleeding piles and menorrhagia.

Mango bark and fruit have been lately introduced by **Dr Linguist** as a medicine in Europe, he recommends it for its extraordinary action in cases of haemorrhage from the uterus, lungs or intestines (**Dymock**)

A native article of diet, known as *amchur* or *ambosi* (Bom) is made of green mangoes which have been skinned, their stones removed and the pulp cut up into pieces and dried in the sun, is recommended by the Inspector-General of Prisons, North-Western Provinces and Oudh, as a good and cheap antiscorbutic for native troops (**Dr Emerson**).

The flowers of the mango are used either in the form of tea or powder for catarrh of the bladder. The powder is also used in the form of fumigation against mosquitoes (**Brazilian Drugs, Ph J, Oct 25, 1884**)

Introduced into America in the form of fluid extract, either from the fruit or the rind. Astringent with a specific

tonic action on mucous membranes Its effects are great in diphtheria and other malignant throat diseases The fluid extract applied locally is very useful in haemorrhages (I M.G , February 1883, p 56)

ಅಯಿ ಕಂದುಕನಿಂದ ಕನ್ನನಿ ಪ್ರಮದಾರೂಪಮದಾವಹಾರಿಣಿ |

ರುಧಿರಾತಿಸೃತೌ ಕಷಾಯಕಃ ಸಮಧುರ್ದಾಡಿಮವತ್ಸಕತ್ವಚಃ

|| ೯೪ ||

ಕಂದುಕನಿಂದ ಕನ್ನನಿ-ಚಂಡುಗಳಿಗೆ ದೂಷಕಗಳಾದ ಮೊಲೆಗಳುಳ್ಳು,
(ಅಂದರೆ) ಚಂಡುಗಳಿಗಿಂತ ಸುಂದರಗಳಾದ ಮೊಲೆ
ರಕ್ತಾತಿಸಾರದಲ್ಲಿ ಗಳುಳ್ಳವಳೆಂದಭಿಪ್ರಾಯವು ಪ್ರಮದಾರೂಪಮದಾ
ದಾಡಿಮಾದಿ ಪಹಾರಿಣಿ-ತನ್ನ ಲಾವಣ್ಯದಿಂದಿಂತರ ಸ್ತ್ರೀಯರ ಸಾಂ
ಕಷಾಯ ದರ್ಶದಿಂದಂಟಾದ ಗರ್ವವನ್ನನಹರಿಸುತ್ತಲಿರುವ,
ಅಯಿ-ಎಲೆ ಸ್ತ್ರೀಯೇ! ಸಮಧುಃ-ಜೇನುತುಪ್ಪದೊಡನೆ
ಕೂಡಿದ, ದಾಡಿಮವತ್ಸಕತ್ವಚಃ-ದಾಳಿಂಬೆಚಕ್ಕು, ಕೊಡಸಿಗೆಚಕ್ಕುಗಳ,
ಕಷಾಯಕಃ-ಕಷಾಯವು, ರುಧಿರಾತಿಸೃತೌ - ರಕ್ತಾತಿಸಾರಜಾಡ್ಯದಲ್ಲಿ,
ವ್ರಯೋಜ್ಯಃ-ಉಪಯೋಗಿಸತಕ್ಕದ್ದೆಂದಭಿಪ್ರಾಯವು

ಚಂದನಂ ವಿಮಲತಂಡುಲಾಂಬುನಾಸಂಯುತಂ ಮಧುಯುತಂ ಸಿತಾಯುತಂ |

ತೃಡ್ವಿಖಂಡನಮಸ್ಯ ಗ್ವಿಖಂಡನಂ ಖಂಡನಂ ಪ್ರಚುರದಾಹಮೇಹಯೋಃ || ೯೫ ||

ವಿಮಲತಂಡುಲಾಂಬುನಾ-ನಿರ್ಮಲವಾದ ಕಲಗಚ್ಚಿನೊಡನೆ ಸಂಯು
ತಂ-ಕೂಡಿದ, ಮಧುಯುತಂ-ಜೇನುತುಪ್ಪದೊಡನೆ
ರಕ್ತಚಂದನದ ಕೂಡಿದ, ಸಿತಾಯುತಂ-ಸಕ್ಕರೆಯೊಡನೆ ಕೂಡಿದ,
ಪ್ರಯೋಗ ಚಂದನಂ-ರಕ್ತಚಂದನವು, ತೃಡ್ವಿಖಂಡನಂ-ನೀರಡಿ
ಕೆಯನ್ನು ನಾಶಮಾಡುತ್ತಲಿದೆ, ಅಸ್ಯ ಗ್ವಿಖಂಡನಂ-ರಕ್ತಾ
ತಿಸಾರವಂ ನಾಶಮಾಡುತ್ತಲಿದೆ, ಪ್ರಚುರದಾಹಮೇಹಯೋಃ-ಪ್ರಬಲತರ
ಗಳಾದ ಮೈಯುರಿ, ಪ್ರಮೇಹಜಾಡ್ಯಗಳಿಗೆ, ಖಂಡನಂ-ನಾಶಕವಾದದ್ದು

ಕುಕ್ಕಿ ಶೂಲಾಮಶೂಲಘ್ನಂ ವಿಬಂಧಾಸ್ತ್ರಾತಿಸಾರಜಿತ್ |

ಸೇವೇತಸಗುಡಂಬಿಲ್ವಂ ಬಿಲ್ವತುಲ್ಯಪಯೋಧರೇ

|| ೮೬ ||

ಹೇ ಬಿಲ್ವತುಲ್ಯಪಯೋಧರೇ-ಬಿಲ್ವದಹಣ್ಣುಗಳಿಗೆ ಸದೃಶಗಳಾದ ಕುಚ
ಗಳುಳ್ಳ ಸ್ತ್ರೀಯೇ! ಕುಕ್ಕಿಶೂಲಾಮಶೂಲಘ್ನಂ-ಹೊಟ್ಟೆ
ಬಿಲ್ವಸೇವನೆ ನೋವು ಅಜೀರ್ಣಶೂಲೆಗಳನ್ನು ನಾಶಮಾಡುತ್ತಲಿ
ರುವ, ವಿಬಂಧಾಸ್ತ್ರಾತಿಸಾರಜಿತ್-ಮಲಬಂಧ ರಕ್ತಾ
ತಿಸಾರಗಳನ್ನು ನಾಶಮಾಡುತ್ತಲಿರುವ, ಸಗುಡಂ-ಬೆಲ್ಲದೊಡನೆಕೂಡಿದ,
ಬಿಲ್ವಂ-ಬಿಲ್ವಪತ್ರ್ಯನ್ನು, (ಅಧನಾ) ಅದರ ಹೀಚನ್ನು, (ಇಲ್ಲವೆ) ಅದರ
ಹಣ್ಣಿನ ತಿರುಳನ್ನು, ಸೇವೇತ-ಸೇವಿಸಬೇಕು

ತೃಟ್ಫ್ಲಾಸ್ವಸಕಾಸಜ್ವರಶೋಫಮೂರ್ಛಾಹಿಕ್ಮಾನ್ನವಿದ್ವೇಷಣವಾಂತಿಶೂಲ್ಕೇ |

ಯುಕ್ತೋತಿಸಾರೀಸ್ಮರತುಪ್ರಸಹ್ಯ ಗೋವಿಂದಗೋಪಾಲಗದಾಧರೇತಿ || ೮೭ ||

ತೃಟ್-ನೀರಡಿಕೆ, ಶ್ವಾಸ-ಉಬ್ಬುಸಜಾಡ್ಯ, ಕಾಸ-ಕೆಮ್ಮು, ಜ್ವರ-
ಜ್ವರವು, ಶೋಫ-ವೈಯೂದು, ಮೂರ್ಛಾ-ಮೂರ್ಛೆಯು, ಹಿಕ್ಮಾ-
ಬಿಕ್ಕಳಿಕೆ, ಅನ್ನವಿದ್ವೇಷಣ-ಅನ್ನದ್ವೇಷವು, ವಾಂತಿ-ವಮನವು, ಶೂಲ್ಕೇಃ
-ನೋವು, ಇವುಗಳಿಂದ, ಯುಕ್ತಃ-ಕೂಡಿದ, ಅತಿಸಾರೀ-ಅತಿಸಾರ ಜಾಡ್ಯ
ದವನು, ಪ್ರಸಹ್ಯ-ಬಲಾತ್ಕರಿಸಿ, ಗೋವಿಂದ, ಗೋಪಾಲ, ಗದಾಧರ,
ಇತಿ-ಈಪ್ರಕಾರವಾಗಿ, ಸ್ಮರತು-ಸ್ಮರಿಸಲಿ

ತಾತ್ಪರ್ಯ — ಹಿಂದೆ ಹೇಳಿದುಪಜಾಡ್ಯಗಳೊಡನೆ ಕೂಡಿದತಿಸಾರ
ಜಾಡ್ಯದವನು ಕೃಷ್ಣನನ್ನು ಸ್ಮರಿಸಲಿ

ಗ್ರಂಥಾಂತರದಲ್ಲಿ

ಜಾತೀಫಲಂನಾಗರಸರ್ದಫೇನೌಖರೂಫಲಂಭಿನ್ನಮಿದಂಚನಿತ್ಯಂ |

ಯೋಜ್ಯಂದ್ವಿನಿಷ್ಕಂಚಕರೀಷಜಾತಾದರಣ್ಯಜಾಡ್ಯಸ್ಮನಮಂಚಸರ್ದೈಃ ||

ನಿಷ್ಕಾರ್ಥಮಾತಂಭಿಷಜಾಪ್ರಯೋಜ್ಯಂದ್ವಿನಾರಮೇತಮ ಭತಂದುರೋದಕೈಃ |

ಜೀರ್ಣಾತಿಕಾರೇರುಧಿರಾಮಯುಕ್ತಃ (ಹಿತಂಸಶೂಲ್ಕಃ ಬಹುವಃಗಯುಕ್ತೈಃ ||

ಭಿನ್ನಂ-ಪುಡಿಮಾಡಿದ, ಜಾತೀಫಲಂ-ಜಾಕಾಯಿ, ನಾಗರಸರ್ದಫೇ
 ನಾ-ಸುಂಟಿ, ಅಫಿನೀಮದ್ವುಗಳು, ಖರ್ಜೂಫಲಂ-
 ಜಾತೀಫಲಾದಿ ಖರ್ಜೂರವು, ಇದಂ-ಇವೆಲ್ಲವು, ದ್ವಿನಿಷ್ಕಂ-ಎರಡು
 ಚೂರ್ಣವು ಪಲಗಳತೂಕ (ಅಂದರೆ ಆರು ರೂಪಾಯಿಗಳತೂಕ),
 ಯೋಜ್ಯಂ-ನೇರಿಸತಕ್ಕದ್ದು ಅರಣ್ಯಜಾತ್-ಕಾಡಿ
 ನಲ್ಲಿಪುಟ್ಟಿದ, ಕರೀಷಜಾತಾತ್-ಬೆರಣಿಗಳ ಗುಂಪಿನದೆಸೆಯಿಂದುಂಟಾದ,
 ಭಸ್ಮ-ಬೂದಿಯು, ಸರ್ದೈಃ-ಇವೆಲ್ಲಗಳೊಡನೆ, ಸಮಂ-ಸಮತೂಕವಾಗಿ,
 ಅಂದರೆ ಇವುತ್ತುನಾಲ್ಕುರೂಪಾಯಿಗಳತೂಕ, ಯೋಜ್ಯಂ-ನೇರಿಸತಕ್ಕ
 ದ್ದು. ಏತತ್-ಈ ಚೂರ್ಣವು, ನಿತ್ಯಂ-ಪ್ರತಿದಿನಸದಲ್ಲಿಯೂ, ದ್ವಿನಾರಂ-
 ಎರಡು ಸಲ, ನಿಷ್ಕಾರ್ಥಮಾತ್ರಂ-ಒಂದುವರೆ ರೂಪಾಯಿತೂಕ, ಶುಭ
 ತಂಡುಲೋದಕೈಃ-ಒಳ್ಳೇಕಲಗಚ್ಚುಗಳೊಡನೆ, ಭಿಷಜಾ-ವೈದ್ಯನಿಂದ,
 ವ್ರಯೋಜ್ಯಂ-ಪ್ರಯೋಗಿಸತಕ್ಕದ್ದು. ರುಧಿರಾಮಯುಕ್ತೇ-ರಕ್ತ ಆಮರಸ
 ಗಳೊಡನೆ ಕೂಡಿದ, ಸಶೂಲೇ - ಹೊಟ್ಟೀನೋವುಗಳೊಡನೆ ಕೂಡಿದ,
 ಬಹುವೇಗಯುಕ್ತೇ-ಅತಿವೇಗದೊಡನೆ ಕೂಡಿದ, ಜೀರ್ಣಾತಿನಾರೇ-ಜೀ
 ರ್ಣಾವಸ್ಥೆಯಂ ಹೊಂದಿದ ಅತಿಸಾರಜಾಡ್ಯದಲ್ಲಿ, ಹಿತಂ-ಆರೋಗ್ಯಕರ
 ವಾದದ್ದು.

ಸಾವೈಶತೇಸುವರ್ಣಾನಾಂಹೇಮ್ನುಶ್ಚರೋಭೂಷಣೇಫಲೇದೀನಾರೇ
 ಪಿಚನಿಷ್ಕೋಪ್ರೀತ್ಯಮರಃ ||

ಅಥಗ್ರಹಣೇ ಚಿಕಿತ್ಸಾ

ಯವಾನೀನಾಗರೋಶೀರದನಿಕಾತಿವಿಷಾಘ್ನೈಃ |

ಬಾಲಬಿಲ್ವದ್ವಿಪರ್ಣೀಭಿ ರ್ಧ್ವೀಪನಂಪಾಚನಂಭವೇತ್

|| ೯೮ ||

ಯವಾನೀ-ಓಮು, ನಾಗರ-ಸುಂಟಿ, ಉಶೀರ-ಲಾಮಂಚ, ಧನಿಕಾ-
 ಕೊತ್ತುಂಬರೀಬೀಜ, ಅತಿವಿಷಾ-ಅತಿಬಜ್ಜೆ, ಘನೈಃ-
 ಯವಾನ್ಯಾದಿ ಕೊನ್ನಾರೆಗೆಡ್ಡೆ ಇವುಗಳಿಂದಲೂ, ಬಾಲಬಿಲ್ವ-ಬಿಲ್ವದ
 ಚೂರ್ಣ ಹೀಚು, ದ್ವಿಪರ್ಣೀಭಿಃ-ಒಂದೆಲೆಹೊನ್ನೆ, ಮೂರೆಲೆ
 ಹೊನ್ನೆಗಳು ಇವುಗಳಿಂದಲೂ ಸಹ ಉಂಟಾದ ಚೂ

ಗ್ಲವು, ದೀಪನಂ—ಅಗ್ನಿದೀಪ್ತಿಯನ್ನುಂಟು ಮಾಡತಕ್ಕದ್ದು ಪಾಚನಂ—
ಆಮರಸವನ್ನು ಪಚನಮಾಡತಕ್ಕದ್ದು, ಭವೇತ್—ಆದೀತು.

ಗ್ರಹಣೀಮಾತ್ರತಂದೋಷಮಜೀರ್ಣವದುಪಾಚರೋತ್ |

ತತ್ರಾಲ್ಪೀಲಂಘನಂಪಥ್ಯಮಧೈದೀಪನಪಾಚನಂ ||

ಪ್ರಭಾತೇಶೋಧನತದ್ಧಿಮೂಲಾದುನ್ಮೂಲಯೇನ್ಮಲಾಃ ||

ಎಂಬ ವಚನಗಳ ಬಲದಿಂದ ಗ್ರಹಣೀಚಿಕಿತ್ಸೆಯಲ್ಲಿ ದೀಪನಪಾಚ
ನೌಷಧವು ಹೇಳಲ್ಪಟ್ಟಿತೆಂದು ತಿಳಿಯಬೇಕು.

ಪುನರ್ನವಾವಲ್ಲಜಬಾಣವುಂಖಾ ವಿಶ್ವಾನ್ನಿಪಧ್ಯಾಚಿರಬಿಲ್ವಬಿಲ್ವೈಃ |

ಕೃತಃಕಷಾಯಶ್ಚಮಯೇದಶೇಷಾಃ ದುರ್ಮಾಮಗುಲ್ಮಗ್ರಹಣೀವಿಕಾರಾಃ ||೯೯||

ಪುನರ್ನವಾ—ಕೊಮ್ಮೆ, ನೆಲ್ಲಜ—ಮೆಣಸು, ಬಾಣವುಂಖಾ—ಕೊಗ್ಗಿ,
ವಿಶ್ವ—ಸುಂಟೆ, ಅಗ್ನಿ—ಚಿತ್ರಮೂಲ, ಪಧ್ಯಾ—ಅಳಲೇಕಾ
ಪುನರ್ನವಾದಿಕ್ವಾದ ಯಿ, ಚಿರಬಿಲ್ವ—ಹೊಂಗೆ, ಬಿಲ್ವೈಃ—ಬಿಲ್ವವತ್ತೆ, ಇವು
ಗಳಿಂದ, ಕೃತಃ—ಮಾಡಲ್ಪಟ್ಟ, ಕಷಾಯಃ—ಕಷಾಯವು,
ಅಶೇಷಾಃ—ಸಮಸ್ತಗಳಾದ, ದುರ್ಮಾಮಗುಲ್ಮಗ್ರಹಣೀವಿಕಾರಾಃ—ಮೂಲ
ವ್ಯಾಧಿ, ಗೆಡ್ಡೆ, ಗ್ರಹಣೀರೋಗಗಳನ್ನು, ಶಮಯೇತ್—ನಾಶಮಾಡೀತು

ಶುಂರಿಂಭಿನ್ನರುಹಾವಿಷಾಜಲಧರೈಃ ಸ್ತುಲ್ಪೈಃ ಕಷಾಯಃಕೃತೋ

ಮಂದಾಗ್ನೌಗ್ರಹಣೀಗದೇಪಿಸತತಂಸಾಮಾನುಬಂಧೇಹಿತಃ |

ಶುಂರಿಂಕಲ್ಪಶ್ಚತಂಘ್ರತಂಪ್ರಪಿಬತಃಸ್ನಿಹಾಮವಾತಾಪಹಂ

ಸ್ವಾದ್ವಾಯೋರನುಶೋಮನಂಗ್ರಹಣಿಕಾವೇಗೇನಜಂಗಮ್ಯತೇ || ೧೦೦ ||

ತುಲ್ಯೈಃ—ಸಮತೂಕಗಳಾದ, ಶುಂರಿ—ಸುಂಟೆಯು, ಭಿನ್ನರುಹಾ—
ಅಮೃತವಳ್ಳಿಯು, ವಿಷಾ—ಅತಿಬಜೆ, ಜಲಧರೈಃ—ಕೊ
ಶುಂರಿ ಕಷಾಯ ನ್ನಾರೆಗೆಡ್ಡೆ ಇವುಗಳಿಂದ, ಕೃತಃ—ಮಾಡಲ್ಪಟ್ಟ, ಕಷಾ
ಮತ್ತು ಘೃತ ಯಃ—ಕಷಾಯವು, ಮಂದಾಗ್ನೌ—ಮಂದಾಗ್ನಿಯಲ್ಲಿ,
ಸಾಮಾನುಬಂಧೇ—ಆಮರಸಸಂಬಂಧದೊಡನೆ ಕೂಡಿ
ದ, ಗ್ರಹಣೀಗದೇಪಿ—ಗ್ರಹಣೀಜಾಡ್ಯದಲ್ಲೂಕೂಡ, ಸತತಂ—ನಿರಂತರದಲ್ಲಿ
ಯೂ, ಹಿತಃ—ಇಷ್ಟವಾದದ್ದು ಸ್ನಿಹಾಮವಾತಾಪಹಂ—ಸ್ನಿಹ ರೋಗ

ಅಮನಾಯುಗಳನ್ನು ನಾಶಮಾಡುತ್ತಲಿರುವ, ಶುಂಠಿಕಲ್ಮ-ಸುಂಟಿಯ ಕಲ್ಮದಲ್ಲಿ, ಶೃತಂ-ಕಾಯಿಸಲ್ಲಟ್ಟಿ, ಘೃತಂ-ತುವ್ವವು, ಪ್ರಸಿಬತಃ-ತನ್ನನ್ನು ಪಾನಮಾಡುತ್ತಲಿರುವ ಪುರುಷನ, ವಾಯೋಃ-ವಾತಕ್ಕೆ, ಅನುಲೋಮನಂ-ಸಾಮ್ಯವನ್ನುಂಟುಮಾಡುತ್ತಲಿರುವದು, ನ್ಯಾತ್-ಆದೀತು ಗ್ರಹಣಿಕಾ-ಗ್ರಹಣೀರೋಗವು, ವೇಗೇನ-ವೇಗದಿಂದ, ಜಂಗಮ್ಯತೇ-ಅತಿಶಯವಾಗೋಡಹೋಗುತ್ತಲಿದೆ

ಪಾರಾವಿಷಾಕುಟಜವೃಕ್ಷಫಲತ್ವಗಬ್ಧತಿಕತ್ತಾಮಹಾರಸಜನಾಗರಬಿಲ್ವಚೂರ್ಣಂ ।

ಸಕ್ಷೌದ್ರತಂಡುಲಜಲಂ ಗ್ರಹಣೀಪ್ರವಾಹರಕ್ತಪ್ರವಾಹಗುದರುಗ್ಗದಜೇಷು

ದದ್ಯಾತ್ ॥ ೧೦೧ ॥

ಸಕ್ಷೌದ್ರತಂಡುಲಜಲಂ-ಜೇನುತುವ್ವ ಕಲಗಚ್ಚುಗಳೊಡನೆ ಕೂಡಿ,
ನಾರಾ-ಅಗಳುಸುಂಟಿ, ವಿಷಾ-ಅತಿಬಜೆ, ಕುಟಜವೃ
ಪಾರಾವಿಚೂರ್ಣ ಕ್ಷಫಲತ್ವಕ್-ಕೊಡಸಿಗೆಬೀಜ, ಕೊಡಸಿಗೆವಟ್ಟಿಗಳು,
ಅಬ್ಧ-ಕೊನ್ನಾರೆಗೆಡ್ಡೆ, ತಿಕತ್ತಾ-ಕಟುಕರೋಹಿಣಿ,
ಮಹತ್-ಧಾತಕೀಕುಸುಮ, ರಸಜ-ರಸಾಂಜನ, ನಾಗರ-ಸುಂಟಿ,
ಬಿಲ್ವ-ಬಿಲ್ಲವತ್ತ, ಇವುಗಳ, ಚೂರ್ಣಂ-ಪುಡಿಯನ್ನು, ಗ್ರಹಣೀಪ್ರವಾಹ-
ಗ್ರಹಣೀರೋಗದ ಅತಿವೃತ್ತಿ, ರಕ್ತಪ್ರವಾಹ-ರಕ್ತಾತಿಸಾರ, ಗುದರುಕ್-
ಗುದದನೋವು, ಗುದಜೇಷು-ಮೂಲವ್ಯಾಧಿ, ಇವುಗಳಲ್ಲಿ, ದದ್ಯಾತ್-
ಕೊಡಬೇಕು.

ತುಲ್ಯಾಂಶಂ ಸಕಲಂ ಕಿರಾತಕಟುಕಾಮುನ್ತೇಂದ್ರಜತ್ಯೂಷಣಂ

ಭಾಗಾಶ್ಚಂದ್ರಕಳಾಮಿತಾಃ ಕುಟಜತೋಭಾಗದ್ವಯಂ ಚಿತ್ರಕಾತ್ ।

ಚೂರ್ಣಂ ರತ್ನಕಳಾಭಿದಂ ಗುಡಪಯೋಯುಕ್ತಂ ಚ ವಾಂಡುಜ್ವರಾ

ಽತೀಸಾರಾರುಚಿಕಾಮಿಲಾಗ್ರಹಣಿಕಾಗುಲ್ಮವ್ರಮೇಹಾಪಹಂ ॥ ೧೦೨ ॥

ಕಿರಾತಕಟುಕಾಮುನ್ತೇಂದ್ರಜತ್ಯೂಷಣಂ : ಕಿರಾತಕಟುಕಾ-ನೆಲ
ಬೇವು, ಮುಂತಾ-ಕೊನ್ನಾರೆಗೆಡ್ಡೆ, ಇಂದ್ರಜ-ಕೊಡ
ರತ್ನಕಳಾಚೂರ್ಣ ಸಿಗೆಬೀಜ, ತ್ಯೂಷಣಂ-ಸುಂಟಿ, ಹಿಪ್ಪಲಿ, ಮೆಣಸು
ಗಳು ಇವು, ತುಲ್ಯಾಂಶಂ-ಸಮಭಾಗವುಳ್ಳವು, ಅಂದರೆ,

ದಿನನೊಂದಕ್ಕೊಂದೊಂದು ಭಾಗವೆಂದಭಿಪ್ರಾಯವು. ಕುಟುಜತಃ-
ಕೊಡಸಿಗೆಬೀಜದ್ದೆಸೆಯಿಂದ, ಚಂದ್ರಕಳಾಮಿತಾಃ-ಹದಿನಾರು, ಭಾಗಾಃ-
ಭಾಗಗಳು, ಚಿತ್ರಕಾತ್ - ಚಿತ್ರಮೂಲದ್ದೆಸೆಯಿಂದ, ಭಾಗದ್ವಯಂ-
ಎರಡುಭಾಗಗಳು, ರತ್ನಕಳಾಭಿದಂ-ರತ್ನಕಳಾಯೆಂಬ ಹೆಸರುಳ್ಳ, ಗುಡಪ
ಯೋಯುಕ್ತಂ-ಬೆಲ್ಲ ಹಾಲುಗಳೊಡನೆ ಕೂಡಿದ, ಸಕಲಂ-ಸಮಸ್ತವಾದ,
ಚೂರ್ಣಂ-ಹಿಂದೆ ಹೇಳಿದ ಪದಾರ್ಥಗಳ ಚೂರ್ಣವು, ಪಾಂಡು-ಪಾಂಡು
ರೋಗ, ಜ್ವರ-ಜ್ವರವು, ಅತಿಸಾರ-ಅತಿಸಾರಜಾಡ್ಯವು, ಅರುಚಿ-ಅರೋ
ಚಕಜಾಡ್ಯವು, ಕಾಮಿಲಾ-ಕಾಮಾಲೆ, ಗ್ರಹಣಿಕಾ-ಗ್ರಹಣೀಜಾಡ್ಯವು,
ಗುಲ್ಮ-ಗೆಡ್ಡೆ, ಪ್ರಮೇಹ- ಪ್ರಮೇಹಜಾಡ್ಯವು, ಇವುಗಳನ್ನು, ಅಸಹಂ-ನಾಶ
ಮಾಡುತ್ತಲಿರುವುದು

ಅಜಾಜಿಕಾಹಿಂ ಗುಪಟುತ್ರಯಾಣಾಂ ಕ್ಷಾರದ್ವಯಗ್ರಂಥಿಕಟುತ್ರಯಾಣಾಂ ।

ಚನ್ಯಾಜಮೋದಾಮಿಸಿಚಿತ್ರಕಾಣಾಂ ಚೂರ್ಣಂ ಸಮಾಂಶಂ ವಿವಿಧಧೀತ

ಧೀಮಾಃ ॥ ೧೦೩ ॥

ಕೋಷ್ಣಾಂಬುನಾಕೋಲರಸೇನಯುಕ್ತಂ ರಕ್ತಾನ್ವಿತಂ ಕಾಂಜಿಕಮಿಶ್ರಿತಂ ವಾ ।

ಪೇವೀಯಮಾನಂ ಸುಖದಂ ನೃಣಾಂ ಕ್ಷುದ್ಗುಲ್ಮಗ್ರಹ್ಯಾಮಗುದಾಂ

ಕುರೇಸು ॥ ೧೦೪ ॥

ಅಜಾಜಿಕಾ-ಜೀರಿಗೆ, ಹಿಂಗು-ಇಂಗು, ಸಟುತ್ರಯಾಣಾಂ-ಸೈಂಧವ

ಲವಣ, ಸೌವರ್ಚಲಲವಣ, ಬಿಡಲವಣ ಇವುಗಳ,

ಅಜಾಜಿಕಾದಿ ಕ್ಷಾರದ್ವಯ-ಸದೃಕ್ಷಾರ, ಯವಕ್ಷಾರಗಳು, ಗ್ರಂಥಿ-

ಚೂರ್ಣವು ಮೋಡಿ, ಕಟುತ್ರಯಾಣಾಂ-ಸುಂಟೆ, ಹಿಪ್ಪಲಿ, ಮೆಣಸು

ಇವುಗಳ, ಚನ್ಯ - ಚನ್ಯವು, ಅಜಮೋದ-ಓಮು,

ಮಿಸಿ-ಸಬ್ಬಸಿಗೆ ಬೀಜ, ಚಿತ್ರಕಾಣಾಂ-ಚಿತ್ರಮೂಲ ಇವುಗಳ, ಚೂರ್ಣಂ-

ಪುಡಿಯನ್ನು, ಧೀಮಾಃ-ಬುದ್ಧಿಶಾಲಿಯು, ಸಮಾಂಶಂ-ಸಮತೂಕವಾಗಿ,

ವಿವಿಧಧೀತ-ಮಾಡಬೇಕು ಕೋಷ್ಣಾಂಬುನಾ-ಬಿಸಿನೀರಿನೊಡನೆ, ಯುಕ್ತಂ-

ಕೂಡಿಯೇ ಆಗಲಿ, ಕೋಲರಸೇನ-ಎಲಚೀಚಿಗುರಿನರಸದೊಡನೆ, ಯುಕ್ತಂ-

ಕೂಡಿಯೇ ಆಗಲಿ, ತಕ್ರಾನ್ವಿತಂ-ಮಜ್ಜೆಗೆಯೊಡನೆ ಕೂಡಿಯೇ ಆಗಲಿ,

ಕಾಂಜಿಕಮಿತ್ತಿತನಾ-ಕಲಗಚ್ಚಿನೊಡನೆ ಕೂಡಿಯೇ ಆಗಲಿ, ವೇಸೀಯ ಮಾನಂ-ಅತಿಶಯದಿಂದ ವಾನಮಾಡಲ್ಪಡುತ್ತಲಿರುವ, ತತ್-ಆ ಚೂರ್ಣವು, ಗುಲ್ಮಗ್ರಹಣ್ಯಮಗುದಾಂಕುರೇಷು ಗುಲ್ಮ-ಗೆಡ್ಡೆ, ಗ್ರಹಣೀ-ಗ್ರಹಣೀ ರೋಗವು, ಅಮ-ಅರ್ಜೀರ್ಣರೋಗ, ಗುದಾಂಕುರೇಷು-ಮೂಲವ್ಯಾಧಿ, ಇವು ಗಳಲ್ಲಿ, ನೃಣಾಂ-ಮನುಷ್ಯರಿಗೆ, ಸುಖದಂ-ಸುಖವನ್ನುಂಟುಮಾಡುತ್ತಲಿರುವುದು, ಸ್ನಾತ್-ಆದೀತು

ಕ್ವಾರದ್ವಂದ್ವಸಟುತ್ರಿಕತ್ರಿಕಟುಕೈಶ್ವವ್ಯಾಜಮೋದಾನಲೈಃ

ಕೃಷ್ಣಾಜೀರಕಹಿಂ ಗುಮೂಲಮಿಸಿಭಿಸ್ತು ಲೈರ್ವಿಧೇಯಂರಜಃ |

ಪೀತಂಕೂಷ್ಣಜಲೇನಕೋಲಪಯಸಾತಕ್ರೇಣವಾನ್ಯಾಷಢಾ

ದಕ್ಸುದ್ಗುಲ್ಮಗುದಾಂಕುರಗ್ರಹಣೀಷುಪ್ರಾಯಃ ಪ್ರಿಯಂಪ್ರೇಯಸಿ || ೧೦೫ ||

ತುಲೈಃ-ಸಮತೂಕಗಳಾದ, ಕ್ವಾರದ್ವಂದ್ವ-ನದ್ಯಕ್ವಾರ, ಯವಕ್ವಾರ

ಗಳು, ಪಟುತ್ರಿಕ-ಸೈಂಧವಲವಣ ಸೌವರ್ಚಲಲವಣ,

ಕ್ವಾರ ಚೂರ್ಣವು ಬಿಡಲವಣಗಳು, ತ್ರಿಕಟುಕೈಃ-ಸುಂಟೆ, ಹಿಪ್ಪಲಿ, ಮೆಣ

ಸುಗಳು ಇವುಗಳಿಂದ, ಚವ್ಯ-ಚವ್ಯವು, ಅಜನೋದಾ-

ಓಮು, ಅನಲೈಃ ಚಿತ್ರಮೂಲ ಇವುಗಳಿಂದ, ಕೃಷ್ಣಾ-ಹಿಪ್ಪಲಿ, ಜೀರಕ-

ಜೀರಿಗೆ, ಹಿಂಗು-ಹುರಿದಿಂಗಿನವುಡಿ, (ಚೂರ್ಣೇಷುಭೃತ್ತಿತಂಹಿಂಗು) ಎಂಬ

ದಾಗಿರುವುದರಿಂದ ಚೂರ್ಣಗಳಲ್ಲಿ ಇಂಗನ್ನು ಹುರಿದೇಹಾಕರ್ಷಕೆಂದಭಿ

ಪ್ರಾಯವು ಮೂಲ-ನೋಡಿ, ಮಿಸಿಭಿಃ-ಸಬ್ಬಸಿಗಿಬೀಜ, ಇವುಗಳಿಂದ,

ರಜಃ-ಚೂರ್ಣವು, ವಿಧೇಯಂ-ಮಾಡತಕ್ಕದ್ದು ಹೇಪ್ರೇಯಸಿ-ಎಲೇ ವ್ರಾಣ

ಕಾಂತೆಯೇ! ಕೋಷ್ಣಜಲೇನ-ಬಿಸಿನೀರಿನೊಡನೆಯಾಗಲಿ, ಕೋಲಪಯ

ಸಾ-ಎಲಚೀಚಿಗುರಿನ ರಸದೊಡನೆಯಾಗಲಿ, ತಕ್ರೇಣವಾ-ಮಜ್ಜೆಗೆಯೊಡನೆ

ಯಾಗಲಿ, ಪೀತಂ-ವಾನಮಾಡಲ್ಪಟ್ಟ, ತತ್-ಆ ಚೂರ್ಣವು, ಅನ್ಯಾಷ

ಢಾತ್ - ಇತರೌಷಧಸೇವನೆಯಿಂದುಂಟಾದ, ಅಕ್ವತ್ - ಹಸಿವಿಲ್ಲದೆ

ಯಿರೋಣ, ಗುಲ್ಮ-ಗೆಡ್ಡೆ, ಗುದಾಂಕುರ-ಮೂಲವ್ಯಾಧಿ, ಗ್ರಹಣೀಷು-

ಗ್ರಹಣೀರೋಗ, ಇವುಗಳಲ್ಲಿ, ಪ್ರಾಯಃ-ಬಹುಪ್ರಕಾರವಾಗಿ, ಪ್ರಿಯಂ-

ಇಷ್ಟವಾದದ್ದು

ದ್ವಿಕೃತ್ ರಷಟ್ಕಟುಪಟುವ್ರಜಹಿಂಗುದೀಪ್ಯೇ?

ಸ್ಯಾತ್ಸಾರಲುಂಗಬದ್ರಕರಸೇನಯುಕ್ತಃ ।

ಶ್ಲೇಷ್ಮಾನಿಲಗ್ರಹಣಿಕಾಸು ಗುಳಃಪ್ರಶಸ್ತೋ

ನಕ್ಷತ್ರಮುಖ್ಯಮುಖಿ ದೀಪನಪಾಚನೋಯಂ

॥ ೧೦೬ ॥

ಹೇನಕ್ಷತ್ರಮುಖ್ಯಮುಖಿ-ಎಲೇ ಚಂದ್ರಮುಖಿಯೇ! ದ್ವಿಕೃತ್-ಸ
ದ್ಯಕೃತ್, ಯವಕೃತ್‌ಗಳು, ಸಟ್ಕಟು - ಹಿಪ್ಪಲಿ,
ದ್ವಿಕೃತ್‌ರಾದಿ ಮೋಡಿ, ಚವ್ಯ, ಚಿತ್ರಮೂಲ, ಸುಂಟಿ, ಮೆಣಸುಗಳು,
ಚೂರ್ಣವು ಪಟುವ್ರಜ-ಸೈಂಧವಲವಣ, ಸೌವರ್ಚಲಲವಣ, ಬಿಡ
ಲವಣ, ಗಾಜುಲವಣ, ಸಮುದ್ರದಲವಣ, ಅಟ್ಟಿವು

ಗಳು, ಹಿಂಗು-ಇಂಗು, ದೀಪ್ಯೇಃ-ಓಮು, ಇವುಗಳಿಂದ ಮಾಡಲ್ಪಟ್ಟ,
ನಾರ - ದಾಳಿಂಬೇಮೇಣ, ಲುಂಗ - ಮಾದಳದಹಣ್ಣು, ಬದರ-ಎಲಚೇ
ಚಿಗುರು ಇವುಗಳಲ್ಲಿ, ಏಕರಸೇನ-ಒಂದರ ರಸದೊಡನೆ, ಯುಕ್ತಃ-ಕೂಡಿದ,
ಗುಳಃ-ಗುಳಿಗೆಯು, ಶ್ಲೇಷ್ಮಾನಿಲಗ್ರಹಣಿಕಾಸು-ಕಫಜಾಡ್ಯ ವಾತವ್ಯಾಧಿ
ಗ್ರಹಣೀರೋಗಗಳಲ್ಲಿ, ಪ್ರಶಸ್ತಃ- ಶ್ರೇಷ್ಠವಾದದ್ದು, ಸ್ಯಾತ್-ಆದೀತು,
ಅಯಂ-ಈ ಗುಳಿಗೆಯು, ದೀಪನ-ಅಗ್ನಿದೀಪ್ತಿಯನ್ನಂಟು ಮಾಡುತ್ತಲಿರು
ವದು, ವಾಚನಃ-ಅಮರಸವನ್ನು ಸಕ್ಷಮಾಡುತ್ತಲಿರುವದು

ಚೂರ್ಣಂಚಿತ್ರಕಚವ್ಯಶ್ರೀವಿಶ್ವಭೋಷಜನಿರ್ಮಿತಂ ।

ತಕ್ರೇಣಸಹಿತಂಹಂತಿ ಗ್ರಹಣೀಂದುಃಖಕಾರಿಣೀಂ

॥ ೧೦೭ ॥

ಚಿತ್ರಕ-ಚಿತ್ರಮೂಲ, ಚವ್ಯ-ಚವ್ಯವು, ಶ್ರೀ-ಬಿಲ್ವಪತ್ರೆ, ವಿಶ್ವ
ಭೋಷಜ-ಸುಂಟಿ ಇವುಗಳಿಂದ, ನಿರ್ಮಿತಂ-ಮಾಡಲ್ಪ
ಚಿತ್ರಕಾದಿಚೂರ್ಣ ಟ್ಟಿ, ತಕ್ರೇಣ-ಮಜ್ಜೆಗೆಯೊಡನೆ, ಸಹಿತಂ-ಕೂಡಿದ,
ಚೂರ್ಣಂ-ಚೂರ್ಣವು, ದುಃಖಕಾರಿಣೀಂ-ದುಃಖ
ವನ್ನಂಟುಮಾಡುತ್ತಲಿರುವ, ಗ್ರಹಣೀಂ-ಗ್ರಹಣೀರೋಗವನ್ನು, ಹಂತಿ-ನಾಶ
ಮಾಡುತ್ತಲಿದೆ

ರುಚಿಕಾಗ್ನಿಮರೀಚಾನಾಂ ಚೂರ್ಣಂತಕ್ರೇಣಸೇವಿತಂ ।

ಗ್ರಹಣ್ಯದರಗುಲ್ಮಾರ್ಶೋ ಮಂದಾಗ್ನಿಸ್ಲೇಹನಾಶನಂ

॥ ೧೦೮ ॥

ತಕ್ರೇಣ-ಮಜ್ಜಿಗೆಯೊಡನೆ, ನೇವಿತಂ-ನೇವಿಸಲ್ಪಟ್ಟ, ರುಚಕ-ಸೌ
 ವರ್ಚಲಲವಣ, ಅಗ್ನಿ-ಚಿತ್ರಮೂಲ, ಮರೀಚಾನಾಂ-
 ರುಚಕಾದಿ ಮೆಣಸು, ಇವುಗಳ, ಚೂರ್ಣಂ-ಚೂರ್ಣವು, ಗ್ರಹಣೇ-
 ಚೂರ್ಣ ಗ್ರಹಣೇರೋಗವು, ಉದರ-ಎಂಟು ತೆರಗಳಾದುದರ
 ಜಾಡ್ಯಗಳು, ಗುಲ್ಮ-ಗೆಡ್ಡೆಗಳು, ಅಶ್ವ-ಮೂಲವ್ಯಾ
 ಧಿಗಳು, ಮಂದಾಗ್ನಿ-ಅಗ್ನಿಮಾಂದ್ಯವು, ಸ್ಲೀಹ-ಎಡಸಕ್ಕದಲ್ಲಿರುವ ಮಾಂಸ
 ವಿಶೇಷದ ರೋಗವು, ಇವುಗಳನ್ನು, ನಾಶನಂ-ನಾಶಮಾಡುತ್ತಲಿರುವದು.

ಆಜಂಪಯೇಜಲದರೇಂದ್ರಜಬಾಲಬಿಲ್ವ

ಹ್ರೀಬೇರಮೋಚರಸಕಲ್ಮಯುತಂವಿಪಕ್ವಂ |

ಆಮಾನುಬಂಧಸಹಿತಂರುಧಿರಾನ್ವಿತಂಚ

ಸದ್ಯೋನಿಹಂತಿಗೃಹಿಣಿಗ್ರಾಣೀವಿಕಾರಂ

|| ೧೦೯ ||

ಹೇಗೃಹಿಣಿ-ಎಲೇ ವತ್ತಿಯೇ! ಜಲಧರ-ಕೊನ್ನಾರೆಗೆಡ್ಡೆ, ಇಂದ್ರಜ-
 ಕೊಡಸಿಗೆಬೀಜ ಬಾಲಬಿಲ್ವ-ಬಿಲ್ವದಹೀಚು, ಹ್ರೀ
 ಘನಕ್ಷೀರ ಬೇರ- ಲಾಮಂಚ, ಮೋಚರಸ-ಎಲವದಹಗಿನಾ,
 ಇವುಗಳ,ಕಲ್ಮಯುತಂ ಕಲ್ಮ-ಕಲ್ಮದೊಡನೆ, ಯುತಂ-
 ಕೂಡಿದ, ವಿಪಕ್ವಂ-ಕಾಯಿಸಿದ, ಆಜಂಪಯೇ-ಆಡಿನಹಾಲು, ಆಮಾನು
 ಬಂಧಸಹಿತಂ-ಆಮರಸಸಂಬಂಧದೊಡನೆ ಕೂಡಿದ, ರುಧಿರಾನ್ವಿತಂಚ-
 ರಕ್ತದೊಡನೆ ಕೂಡಿದ, ಗ್ರಹಣೀವಿಕಾರಂ-ಗ್ರಹಣೇರೋಗವನ್ನು, ಸದ್ಯಃ-
 ತತ್ಕ್ಷಣದಲ್ಲಿ, ನಿಹಂತಿ-ನಾಶಮಾಡುತ್ತಲಿದೆ

ತಕ್ರೇಣಯಃಪಿಬೇನ್ನಿತ್ಯಂ ಚೂರ್ಣಂಮರೀಚಜಂಯದಿ |

ಚಿತ್ರಸಾವರ್ಧಲೋಪೇತಂಗ್ರಹಣೇತಸ್ಯನಶ್ಯತಿ || ಎಂಬುದು ವ್ರಕ್ಶಿಪ್ತಶ್ಲೋಕವು.

ಅಥ ಕಾಸಶ್ವಾಸಚಿಕಿತ್ಸಾ

ಅತಃಪರಂಕೋಮಲವಾಣಿಕಾಸಸ್ವಾಸಪ್ರತಿಕಾರ ಮುದೀರಯಾಮಃ |

ನಿಹಂತಿಕಾಸಂಲಘುಪಂಚಮೂಲಿಕೈತಕಷಾಯಶ್ಚ ಪಲಾಸಹಾಯಃ || ೧೧೦ ||

ಹೇ ಕೋಮಲವಾಣಿ-ಎಲೆ ಮನೋಹರಗಳಾದ ಮಾತುಗಳುಳ್ಳ
 ಸ್ತ್ರೀಯೇ ! ಅತಃಪರಂ-ಈ ಗ್ರಹಣೇ ಚಿಕಿತ್ಸೆಗಿಂತ
 ಲಘುವಂಚ ಅನಂತರದಲ್ಲಿ, ಕಾಸ-ಕೆಮ್ಮು, ಶ್ವಾಸ-ಉಬ್ಬಸ ಇವು
 ಮೂಲ ಕಷಾಯ ಗಳ, ಪ್ರತೀಕಾರಂ-ಚಿಕಿತ್ಸೆಯನ್ನು, ಉದೀರಯಾಮಃ-
 ಹೇಳುತ್ತಲಿದ್ದೇನೆ ಲಘುವಂಚಮೂಲೀ-ಹೆಗ್ಗುಳ್ಳ,
 ನೆಲಗುಳ್ಳ, ಒಂದೆಲೆಹೊನ್ನೆ, ಮೂರಲೆಹೊನ್ನೆ, ನೆಗ್ಗಿಲುಗಳಿಂದ, ಕೃತಃ-
 ಮಾಡಲ್ಪಟ್ಟ, ಚವಲಾಸಹಾಯಃ-ಹಿವ್ವಲೀ ಚೂರ್ಣದೊಡನೆ ಕೂಡಿದ,
 ಕಷಾಯಃ-ಕಷಾಯವು, ಕಾಸಂ-ಕೆಮ್ಮು ಜಾಡ್ಯವನ್ನು, ನಿಹಂತಿ-ನಾಶ
 ಮಾಡುತ್ತಲಿದೆ

ಘನವಿಶ್ವರಿ ಸಾಗುಡಜಾಘಟಿಕಾ ತ್ರಿದಿನಂವದನಾಂಬುಜಮಧ್ಯಧೃತಾ ।

ಹರತಿಶ್ವಸನಂಕಸನಂಲಲನೆ ಲಲನೇವಹಿಮಂ ಹೃದಯೋಪಗತಾ ||೧೧೧||

ಹೇಲಲನೆ-ಎಲೇ ಸ್ತ್ರೀಯೇ, ಹೃದಯೋಪಗತಾ-ಎದೆಯನ್ನು ಹೊಂ
 ದಿದ, ಲಲನಾ-ಸ್ತ್ರೀಯು, ಹಿಮಮಿವ-ಭಳಿಯನ್ನೋ
 ಘನಾದಿವಟಿ ಪಾದಿಯಲ್ಲಿ, ಘನವಿಶ್ವಶಿವಾಗುಡಜಾ-ಕೊನ್ನಾರೆಗೆಡ್ಡೆ,
 ಸುಂಟಿ, ಅಳಲೇಕಾಯಿ, ಬೆಲ್ಲಗಳಿಂದಂಟಾದ, ತ್ರಿದಿನಂ-
 ಮೂರುದಿನಗಳಲ್ಲಿ, ವದನಾಂಬುಜಮಧ್ಯಧೃತಾ-ಬಾಯಲ್ಲಿ ಧರಿಸಲ್ಪಟ್ಟ,
 ಘಟಿಕಾ-ಗುಳಿಗೆಯು, ಶ್ವಸನಂ-ಉಬ್ಬಸವನ್ನು, ಕಸನಂ- ಕೆಮ್ಮನ್ನು,
 ಹರತಿ-ನಾಶಮಾಡುತ್ತಲಿದೆ

ಅಜಸ್ಯ ಮೂತ್ರಸ್ಯ ಶತಂಪಲಾನಾಂ ಶತಂಫಲಾನಾಂಚ ವಿಭೀತಕಸ್ಯ ।

ಸಕ್ವಂಸಮಧ್ವಾಶುನಿಹಂತಿಕಾಸಂ ಶ್ವಾಸಂಚತದ್ವತ್ಸಬಲಂಬಲಾಸಂ ||೧೧೨||

ಸಕ್ವಂ-ಬೇಯಿಸಿದ, ವಿಭೀತಕಸ್ಯ-ತಾರೆಯ, ಫಲಾನಾಂ-ಕಾಯಿಗಳ,
 ಶತಂ-ನೂರು, ಅಜಸ್ಯಮೂತ್ರಸ್ಯ-ಆಡಿನಮೂತ್ರದ,
 ವಿಭೀತಕ ಪಲಾನಾಂ-ವಲಗಳ, ಶತಂ-ನೂರು. ಸಮಧ್ವಸತ್-
 ಪ್ರಯೋಗ ಜೇನುತುಪ್ಪದೊಡನೆ ಸೇರಿದ್ದಾಗಿ, ಕಾಸಂ-ಕೆಮ್ಮನ್ನು,
 ಶ್ವಾಸಂಚ-ಉಬ್ಬಸವನ್ನು, ತದ್ವತ್-ಅವುಗಳಂತೆ,

ಸಬಲಂ-ಬಲಿಷ್ಠವಾದ, ಬಲಾಸಂ-ಶ್ಲೇಷ್ಠವನ್ನು, ಆಶು-ಶೀಘ್ರವಾಗಿ, ನಿಹಂತಿ-ನಾಶಮಾಡುತ್ತಲಿದೆ

ತಾತ್ಪರ್ಯ — ಮುನ್ನೂರು ರೂಪಾಯಿಗಳತೂಕ ಆಡಿನ ಮೂತ್ರದಲ್ಲಿ, ಮುನ್ನೂರು ತಾರೇಕಾಯಿಗಳನ್ನು ಹಾಕಿ, ಜಲಾಂಶವಿಲ್ಲದಹಾಗೆ ಬೇಯಿಸಿ, ತಕ್ಕಷ್ಟು ಜೇನುತುವ್ವದಲ್ಲಿ ಹಾಕಿ ಇರಿಸಿಕೊಂಡು ಪ್ರತಿದಿನಸದಲ್ಲೂ ದೇಹ ಬಲ ರೋಗಬಲಾನುಸಾರವಾಗಿ, ಆ ಕಾಯಿಗಳಂ ನೇವಿಸಲು ಉಬ್ಬಿಸ ಮೊದಲಾದ ಶ್ಲೇಷ್ಮ ಜಾಡ್ಯವು ನಾಶವಾದೀತು

ಆದ್ರ್ವಾ ದರ್ಧತುಲಾ ಗುಡಾದಪಿತಧಾರ್ಧಾಮೃಂಚ ಕುಸ್ತುಂಬರೀ

ದೀಪ್ಯಾಯೋಜರಣತ್ರಿಜಾತಜಲದಾದೇತತ್ಪಚೇದ್ಯುಕ್ತಿತಃ |

ಲೇಹೋರತ್ನ ಕಳೆಂವೈವಕಧಿತಃ ಪ್ರಾಣಸ್ತ್ರಿಯಾಯು ಮಯಾ

ಕಾಸಾರೋಜ್ವರಪೀನಸಶ್ವಯಧುರುಗ್ಗುಲ್ಮಕ್ಷಯಧ್ವಂಸನಃ

||೧೧೩||

ಆದ್ರ್ವಾತ್-ಹಸೀಸುಂಟೇದೇನೆಯಿಂದ, ಅರ್ಧತುಲಾ-ನೂರೈವತ್ತು

ರೂಪಾಯಿಗಳತೂಕ, ಗುಡಾದಪಿ-ಬೆಲ್ಲದ್ದೇನೆಯಿಂದಲೂ

ಆದ್ರ್ವಕಾದಿ ಕೂಡ, ತಧಾ-ನೂರೈವತ್ತು ರೂಪಾಯಿಗಳತೂಕ,

ಲೇಹವು ಕುಸ್ತುಂಬರೀ-ಕೊತ್ತುಂಬರೀಬೀಜ, ದೀಪ್ಯ-ಓಮು,

ಅಯಃ-ಅರಪುಡಿ, ಜರಣ-ಜೀರಿಗೆ, ತ್ರಿಜಾತ-ಲವಂಗ

ಚಕ್ಕೆ, ಲವಂಗಪತ್ರಿ, ಯಾಲಕ್ಕಿಗಳು, ಜಲದಾತ್ ಕೊನ್ನಾರೆಗೆಡ್ಡೆ ಇವು

ಗಳದೇನೆಯಿಂದ, ಅರ್ಧಾಮೃಂಚ-ಪ್ರತ್ಯೇಕವಾಗೊಂದೂವರೆ ರೂಪಾಯಿನ

ತೂಕ, ಏತತ್-ಇವುಗಳನ್ನೆಲ್ಲವಂ, ಯುಕ್ತಿತಃ-ಯುಕ್ತಿಯ ದೇನೆಯಿಂದ,

ವರ್ಜೀತ್-ಪಾಕವಂ ಮಾಡಬೇಕು ಅಂದರೆ, ನೂರೈವತ್ತುರೂಪಾಯಿ

ಗಳತೂಕ ಹಸೀಸುಂಟೇರಸದಲ್ಲಿ, ನೂರೈವತ್ತುರೂಪಾಯಿಗಳತೂಕ ಬೆಲ್ಲ

ವಂ ಹಾಕಿ, ಸಂಪ್ರದಾಯಾನುಸಾರವಾಗಿ ವಾಕವಂ ಮಾಡಿ, ಆ ಪಾಕದಲ್ಲಿ

ಪ್ರತ್ಯೇಕವಾಗೊಂದೂವರೆ ರೂಪಾಯಿನತೂಕ ಕೊತ್ತುಂಬರೀಬೀಜ ಮೊದ

ಲಾದವುಗಳ ವುಡಿಗಳಂ ಹಾಕಿ ತೊಳಸಿ ಹದದಿಂದ ಲೇಹವಂ ಮಾಡಬೇ

ಕೆಂದಭಿಪ್ರಾಯವು

ಹೇ ರತ್ನಕಳೇ-ಎಲೇರತ್ನಕಳೆಯೇ! ಕಾಸ-ಕೆಮ್ಮು, ಅರ್ಶ-ಮೂಲ
ವ್ಯಾಧಿ, ಜ್ವರ-ಜ್ವರವು, ಪೀನಸ-ಪೀನಸರೋಗ, ಶ್ವಯಧುರುಕ್-ಶೋಫ
ಜಾಡ್ಯ, ಗುಲ್ಮ-ಗೆಡ್ಡೆ, ಕ್ಷಯ-ಕ್ಷಯರೋಗವು, ಇವುಗಳನ್ನು, ಧ್ವಂಸನ-
ನಾಶಮಾಡುತಲಿರುವ, ಲೇಹ-ಈ ಲೇಹವು, ಮಯಾ-ನನ್ನಿಂದ, ವ್ರಾಣ
ಸ್ರಿಯಾಯಾಃ-ಪ್ರಾಣಕಾಂತೆಯಾದ, ತವೈವ-ನಿನಗೆಯೇ, ಕಥಿತ-ಹೇಳ
ಲ್ಪಟ್ಟಿತು

ರಾಸ್ಮಾಬಲಾವದೃಕದೇವದಾರು ಫಲತ್ರಿಕತ್ಯೂಷಣವೆಲ್ಲಚೂರ್ಣಃ |

ಚಿಂತಾಮಣೀಕ್ಷೌದ್ರಘೃತೋಪವನ್ದಃ ಶ್ವಾಸಾಂಶ್ಚ-ಕಾಸಾಂಶ್ಚನಿರಾಕರೋತಿ

||೧೧೪||

ಕ್ಷೌದ್ರಘೃತೋಪವನ್ದಃ-ಜೇನುತುಪ್ಪ ತುಪ್ಪಗಳೊಡನೆ ಕೂಡಿದ,
ಚಿಂತಾಮಣೀ-ಚಿಂತಾಮಣಿಯೆಂಬ ಹೆಸರುಳ್ಳ, ರಾಸ್ಮಾ-
ಚಿಂತಾಮಣಿ ರಾಸ್ಮಿ, ಬಲಾ-ಕಳ್ಳಂಗಡಲೆ, ಪದ್ಮಕ-ಪದ್ಮಕವು,
ಚೂರ್ಣವು ದೇವದಾರು-ತುಪ್ಪದೇವದಾರು, ಫಲತ್ರಿಕ-ಅಳಲೇ
ಕಾಯಿ, ತಾರೇಕಾಯಿ, ನೆಲ್ಲಿಚಟ್ಟುಗಳು, ತ್ಯೂಷಣ-
ಸುಂಟೆ, ಹಿನ್ನಲಿ, ಮೆಣಸುಗಳು, ವೆಲ್ಲ-ವಾಯುವಿಳಂಗ, ಇವುಗಳ,
ಚೂರ್ಣ-ಚೂರ್ಣವು, ಶ್ವಾಸಾಂಶ್ಚ-ಕೆಮ್ಮುಜಾಡ್ಯಗಳನ್ನು, ಕಾಸಾಂಶ್ಚ-
ಉಬ್ಬಸರೋಗಗಳನ್ನು, ನಿರಾಕರೋತಿ-ನಾಶಮಾಡುತಲಿದೆ
ತುಪ್ಪ ಜೇನುತುಪ್ಪಗಳನ್ನು ಸಮವಾಗಿ ನೇರಿಸಬಾರದು
ಭಜೇತೇವಿಷರೂಪತ್ವಂತುಲ್ಕಾಂಶೇಮಧುಸರ್ಪಿಸೀ |

ಎಂದು ವಾಗ್ಭಟಾಚಾರ್ಯರು ಹೇಳಿರುವರು

ವಾಶಾಹರಿದ್ರಾಧನಿಕಾಗುಳೂಚೇ ಭಾರ್ಜೀಕಣಾನಾಗರರಿಂಗಿಣೀನಾಂ |

ಕ್ವಾಧೇನವಾರೀಚರಜೋನ್ವಿತೇನಶ್ವಾಸಾಕ್ಷಯಂಯಾಂತಿ

ನಕಸ್ಯವುಂಸಃ ||೧೧೫||

ಮಾರೀಚರಜೋನ್ವಿತೇನ-ಮೆಣಸಿನವುಡಿಯೊಡನೆ ಕೂಡಿದ, ವಾಶಾ-
ಆಡುನೋಗೆ, ಹರಿದ್ರಾ-ಅರಿಸಿನ, ಧನಿಕಾ-ಕೊತ್ತುಂ
ಆಡುನೋಗೆ ಬರೀಬೀಜ, ಗುಳೂಚೇ-ಅಮೃತವಳ್ಳಿ, ಭಾರ್ಜೀ-ಗಂಟು
ಕಷಾಯವು ಭಾರಂಗಿ, ಕಣಾ-ಹಿಪ್ಪಲಿ, ನಾಗರ-ಸುಂಟೆ, ರಿಂಗಿಣೀ

ನಾಂ—ಹೆಗ್ಗುಳ್ಳ, ಇವುಗಳ, ಕ್ವಾದೇನ—ಕಷಾಯದಿಂದ, ಕಸ್ಯಪುಂಸಃ—ಯಾವ
ಪುರುಷನ, ಶ್ವಾಸಾಃ—ಉಬ್ಬಸರೋಗಗಳು, ಕ್ಷಯಂ—ನಾಶವನ್ನು, ನಯಾಂತಿ-
ಹೊಂದುವುದಿಲ್ಲ ಎಲ್ಲರ ಉಬ್ಬಸಗಳೂ ನಾಶವನ್ನು ಹೊಂದುವವೆಂದಭಿ
ಪ್ರಾಯವು

ತುಲ್ಯಾಲವಂಗಮರಿಚಾಕ್ಷಫಲತ್ವಚಃಸ್ಯುಃ

ಸರ್ವಸ್ವನೋನಿಗದಿತಃಖದಿರಸ್ಯ ಸಾರಃ |

ಬರ್ಬೂರವೃಕ್ಷಜಕಷಾಯಜುಷಾಂಚತುರ್ಣಾಂ

ಕಾಸಾನ್ನಿಹಂತಿ ಘಟಿಕಾಘಟಿಕಾಷ್ಟಕಾಂತೇ

||೧೧೬||

ಲವಂಗಮರಿಚಾಕ್ಷಫಲತ್ವಚಃ ಲವಂಗ-ಲವಂಗವು, ಮರಿಚ-
ಮೆಣಸು, ಅಕ್ಷಫಲತ್ವಚಃ—ತಾರೆಕಾಯಿಗಳಸಿವೈ ಇವು,
ಲವಂಗಾದಿವಟ ತುಲ್ಯಾಃ—ಸಮತೂಕಗಳು, ಸ್ಯುಃ—ಆಗುವವು, ಖದಿರಸ್ಯ-
ಖದಿರವೃಕ್ಷದ, ಸಾರಃ—ಮೇಣ, (ಅಂದರೆ) ಕಾಚು,
ಸರ್ವೈಃ—ಹಿಂದೆಹೇಳಿದ ಮೂರುಪದಾರ್ಥಗಳೊಡನೆ, ಸಮಃ—ಸಮತೂಕ
ವೆಂದು, ನಿಗದಿತಃ—ಹೇಳಲ್ಪಟ್ಟಿತು, ಬರ್ಬೂರವೃಕ್ಷಜಕಷಾಯಜುಷಾಂ—
ಗೊಬ್ಬಳೀಚಕೈಕಷಾಯವಂಹೊಂದುತಲಿರುವ, ಚತುರ್ಣಾಂ—ಹಿಂದೆ ಹೇಳಿ
ದನಾಲ್ಕು ಪದಾರ್ಥಗಳ, ಘಟಿಕಾ—ಗುಳಿಗೆಯು, ಘಟಿಕಾಷ್ಟಕ—ಎಂಟು
ಘಳಿಗೆಗಳ, ಅಂತೇ—ಕೊನೆಯಲ್ಲಿ, (ಅಂದರೆ) ಒಂಭತ್ತನೇಘಳಿಗೆಯಲ್ಲಿ,
ಕಾಸಾಃ—ಕೆಮ್ಮುಲುಗಳನ್ನು, ನಿಹಂತಿ—ನಾಶಮಾಡುತಲಿದ.

ವಾತನಿರ್ದಳಯಸ್ತಫಂಕಬಳಯನ್ನು ನೂಲಯನ್ನೀನಸಂ

ದೃಷ್ಟಿಂನಿರ್ಮಲಯನ್ತ್ರಭಾಂಪ್ರಬಲಯೃಹ್ಯದ್ರೋಗಮುತ್ಸಾರಯಃ |

ನಿಶ್ಲೇಷಂಜರರಾಮಯಂಪ್ರಶಮಯನ್ನುದ್ವೀಪಯನ್ನಾವಕಂ

ಕಾಸಶ್ವಾಸನಿರಾಸಸಾಧನಮಸೌ ನಿಶ್ವಾಸಕಷಾಯಃಸ್ತೃತಃ

||೧೧೭||

ವಾತಂ—ವಾಯು ರೋಗವನ್ನು, ನಿರ್ದಳಯಃ—ಸೀಳುತಲಿರುವ,

ಕಫಂ — ಶ್ಲೇಷ್ಮರೋಗವನ್ನು, ಕಬಳಯಃ—ತಿನ್ನುತ

ಶುಂಠೀ

ಲಿರುವ, ಪೀನಸಂ—ಪೀನಸವನ್ನು, ಉನ್ನೂಲಯಃ—

ಕಷಾಯವು

ಕೀಳುತಲಿರುವ, ದೃಷ್ಟಿಂ—ಕಣ್ಣನ್ನು, ನಿರ್ಮಲಯಃ—ಸ್ವಚ್ಛ

ವನ್ನಾಗಿ ಮಾಡುತ್ತಿರುವ, ಪ್ರಭಾಂ-ಕಾಂತಿಯನ್ನು, ಪ್ರಬಲರ್ಯ-ಹೆಚ್ಚಿ
ಸುತಲಿರುವ, ಹೃದ್ರೋಗಂ-ಹೃದಯಶೂಲೆ ಮೊದಲಾದವನ್ನು, ಉತ್ಸಾ
ರರ್ಯ-ಕೊರಡಿಸುತ್ತಲಿರುವ, ಜರರಾಮಯಂ-ಹೊಟ್ಟೆಯಲ್ಲುಂಟಾಗುವ
ಅತಿಸಾರ ಮೊದಲಾದ ಜಾಡ್ಯವನ್ನು, ನಿಶ್ಶೇಷಂ-ಶೇಷವಿಲ್ಲದಹಾಗೆ, ಪ್ರಶ
ಮರ್ಯ-ಶಮನಮಾಡುತ್ತಲಿರುವ, ವಾವಕಂ-ಜರರಾಗ್ನಿಯನ್ನು, ಉದ್ದೀ
ವರ್ಯ-ವೃಬಲವನ್ನಾಗಿ ಮಾಡುತ್ತಲಿರುವ, ಅಸೌ-ಈ, ವಿಶ್ವಕಷಾಯಃ-
ಸುಂಟೀಕಷಾಯವು, ಕಾಸಶ್ವಾಸನಿರಾಸಸಾಧನಂ-ಕೆಮ್ಮು ಉಬ್ಬಿಸಗಂ
ನಾಶಮಾಡತಕ್ಕದ್ದಕ್ಕೆ ಸಾಮಗ್ರಿಯೆಂದು, ಸ್ಮೃತಃ-ಹೇಳಲ್ಪಟ್ಟಿತು

ರೂಪಂಕೀದ್‌ಕ್ಷಮಲವದನೆ ನುಃವರೇಸಾ ಗಿರೇಸ್ಯಾ

ತ್ಸಂಬುಧ್ಧಿಃಕಾ ಮದುರವಚನೇಕಿಂಹುತಾಶಸ್ಯಬೀಜಂ ।

ಕಸ್ಯಕ್ವಾಡಃಶ್ವಸನಶಮನೋವಲ್ಲಭೇನೇತಿವೃಷ್ಟಾ

ವಿದ್ವದ್ವಂದ್ಯಾದ್ವತ್ತರಮದಾತ್ಸೋತ್ತರಂನಾಗರಸ್ಯ

॥೧೧೮॥

ಹೇಕಮಲವದನೆ-ಎಲೇ ತಾವರೆಹುನ್ನಿನಂತಿರುವ ಮುಖವುಳ್ಳ
ಸ್ತ್ರೀಯೇ! ಸೌ-ಸುವ್ರತ್ಯಯವು, ಪರೇಸತಿ-ಪರದಲ್ಲಿರುತ್ತಿರಲಾಗಿ, ನುಃ-
ನೃಶಬ್ದದ, ರೂಪಂ-ಆಕಾರವು, ಕೀದೃಕ್-ಎಂಥಾದ್ದು, ಸ್ಯಾತ್-ಅದೀತು
ಹೇಮಧುರವಚನೇ-ಎಲೇ ಶ್ರಾವ್ಯಗಳಾದ ಮಾತುಗಳುಳ್ಳಸ್ತ್ರೀಯೇ! ಗಿರೇಃ-
ವರ್ವತವಾಚಿಯಾದ ಅಗಶಬ್ದದ, ಸಂಬುಧ್ಧಿಃ-ಸಂಬೋಧನಪ್ರಧವೈಕ
ವಚನವು, ಕಾ-ಯಾವುದು. ಹುತಾಶಸ್ಯ-ಅಗ್ನಿಯ, ಬೀಜಂ-ಬೀಜ
ಕ್ಷರವು, ಕಿಂ-ಯಾವುದು, ಕಸ್ಯ-ಯಾವಪದಾರ್ಥದ, ಕ್ವಾಧಃ-ಕಷಾ
ಯವು, ಶ್ವಸನಶಮನಃ-ಉಬ್ಬಿಸವನ್ನಾಶಮಾಡುತ್ತಲಿದೆ ಇತಿ-ಈನಾಲ್ಕು
ವ್ರಕಾರವಾಗಿ, ವಲ್ಲಭೇನ-ನಾಯಕನಿಂದ, ಪೃಷ್ಟಾ-ಪ್ರಶ್ನೆಮಾಡಲ್ಪಟ್ಟ,
ವಿದ್ವದ್ವಂದ್ಯಾ-ಬುದ್ಧಿಶಾಲಿಗಳಿಂದ ಸ್ತುತಿಮಾಡಲು ಯೋಗ್ಯಳಾದ, ಸಾ-ಆ
ರತ್ನಕಳಾನಾಮಕಸ್ತ್ರೀಯು, ದ್ವತ್ತರಂ-ಶೀಘ್ರವಾಗಿ. ನಾಗರಸ್ಯ-ನಾಗ
ರಸ್ಯ, ಎಂಬ, ಉತ್ತರಂ-ಪ್ರತ್ಯುತ್ತರವನ್ನು, ಅದಾತ್-ಕೊಟ್ಟಳು.

ತಾತ್ಪರ್ಯ — ಕೊದಲನೆಯಪ್ರಶ್ನೆಗೆ ನಾ ಎಂಬುದಾಗಿಯು, ಎರಡ
ನೆಯ ಪ್ರಶ್ನೆಗೆ ಅಗ ಎಂಬುದಾಗಿಯು, ಮೂರನೆಯ ಪ್ರಶ್ನೆಗೆ ರಂ ಎಂಬು

ದಾಗಿಯು, ನಾಲ್ಕನೆಯ ಪ್ರಶ್ನೆಗೆ ನಾಗರಸ್ಯ-ಎಂಬುದಾಗಿಯು, ಪ್ರತ್ಯುತ್ತರ
ವಂ ಕೊಟ್ಟುಕೊಂಡಭಿವ್ರಾಯವು

ಮಧುರವಚನೇಕಾಗ್ನಿಬೀಜಸ್ಯ ಸ್ಪರ್ಶಯಿಂದ ಪಾರಾಂತರವು ಅದು
ಸಮೀಚೀನವಾದದ್ದು ಸುಂಟೀಕಷಾಯ ಉಬ್ಬಸವನ್ನಾಶ್ರಮಾಡುವದೆಂದು
ಮುಖ್ಯ ತಾತ್ಪರ್ಯ

ಕಟುತ್ವಲೇನಸಂಯುಕ್ತೋ ಗುಡೋಯಾವನ್ನಸೇವಿತಃ |

ತಾವನ್ನಶ್ಯತಿಕಿಂಶ್ವಾಸಃ ಪೀಯೂಷಮಧುರಾಧರೇ

|| ೧೧೯ ||

ಹೇ ಪೀಯೂಷಮಧುರಾಧರೇ-ಅನ್ಯತದಂತೆಸಿಹಿಯಾದ ತುಟಿಗಳು
ಕಟುತ್ವಲ ಫೈಸ್ರಿಯೇ, ಕಟುತ್ವಲೇನ-ನಾಸಿವಯೆಣ್ಣೆಯೊಡನೆ,
ಸಂಯುಕ್ತಃ-ಕೂಡಿದ, ಗುಡಃ-ಬಲ್ಲವು, ಯಾವತ್-
ಯಾವಕಾಲವರ್ಯಂತವಾಗಿ, ನಸೇವಿತಃ-ಸೇವಿಸಲ್ಪಡು
ವದಿಲ್ಲವೋ, ತಾವತ್-ಅದುವರಿಗು, ಶ್ವಾಸಃ-ಉಬ್ಬಸವು, ನಶ್ಯತಿಕಿಂ-
ನಾಶವಾಗುತ್ತಲಿದೆಯೇಯೇನು? ನಾಶವಾಗುವದಿಲ್ಲವೆಂದಭಿಪ್ರಾಯವು.

ಸೇವಿತಂಮಧುಖಂಡಾಭ್ಯಾಂ ಚೂರ್ಣಂಮರಿಚಜಂಯದಿ |

ಕಿಮರ್ಧಂಕ್ರಿಯತೇಚಿಂತಾ ಶ್ವಾಸಕಾಸಪರಾಜಿತ್ಯಃ

|| ೧೨೦ ||

ಮರಿಚಜಂ-ಮೆಣಸುಗಳಿಂದ ಹುಟ್ಟಿದ, ಚೂರ್ಣಂ-ವುಡಿಯು, ಮ
ಧುಖಂಡಾಭ್ಯಾಂ-ಜೇನುತುಪ್ಪ ಕಲ್ಲುಸಕ್ಕರೆಗಳೊಡನೆ,
ಮೆಣಸಿನ ಚೂರ್ಣ ಸೇವಿತಂಯದಿ-ಭಕ್ಷಿಸಲ್ಪಟ್ಟದ್ದೇ ಆದರೆ, ಶ್ವಾಸಕಾಸ
ಪರಾಜಿತ್ಯಃ-ಕೆಮ್ಮು, ಉಬ್ಬಸಗಳಿಂದ ತಿರಸ್ಕೃತರಾದ
ಜನರಿಂದ, ಕಿಮರ್ಧಂ - ಏತಕ್ಕೋಸ್ಕರ, ಚಿಂತಾ- ಆಲೋಚನೆಯು,
ಕ್ರಿಯತೇ-ಮಾಡಲ್ಪಡುತ್ತಲಿದೆ ಯಾವನಿಮಿತ್ತವಾಗಿಯೂ ಮಾಡಲ್ಪಡುವ
ದಿಲ್ಲವೆಂದು ತಾತ್ಪರ್ಯವು

ಅಯಿರತ್ನಕಳೇ ನೀಲನಳಿನಭದನೇಕ್ಷಣೇ |

ಸಿಂಹೀಕಷಾಯಃ ಸಕಣಃ ಕಾಸಗ್ರಾಸಕರಃ ಕ್ಷಣಾತ್

|| ೧೨೧ ||

ನೀಲನಳಿನಭದನೆಕ್ಷಣೇ ನೀಲನಳಿನ-ನೀಲೋತ್ಪಲದ, ಭದನ-ಪತ್ರ
 ಸದೃಶವಾದ, ಈಕ್ಷಣೇ-ನೇತ್ರಗಳುಳ್ಳ, ಹೇರತ್ನಕಳೇ-
 ಹಗ್ಗುಳ್ಳದ ಎಲೇ ರತ್ನಕಳಾನಾಮಕಳಾದ ಸ್ತ್ರೀಯೇ! ಸಕಣಃ-
 ಕಷಾಯ ಹಿವ್ವಲೀಪುಡಿಯೊಡನೆಕೂಡಿದ, ಸಿಂಹೀ ಕಷಾಯಃ-
 ಹೆಗ್ಗುಳ್ಳದಕಷಾಯವು, ಕ್ಷಣಾತ್-ಕ್ಷಣಕಾಲದ್ದುಸೆ
 ಯಿಂದ, ಕಾಸಗ್ರಾಸಕರಃ ಕಾಸ-ಕಮ್ಮಿನ, ಗ್ರಾಸ-ನಾಶವನ್ನು, ಕರಃ-ಮಾ
 ಡುತ್ತಲಿರುವದು.

ರಾವಣಸ್ಯ ಸುತೋ ಹನ್ತುನ್ಮುಖವಾರಿಜಧಾರಿತಃ |

ಶ್ವಸನಂ ಕಸನಂ ವಾಪಿ ತಮಿವಾನಿಲನಂದನಃ

||೧೨೨||

ಮುಖವಾರಿಜಧಾರಿತಃ ಮುಖವಾರಿಜ-ಮುಖಕಮಲದಲ್ಲಿ, ಧಾರಿ
 ತಃ-ಒತ್ತರಿಸಲ್ಪಟ್ಟ, ರಾವಣಸ್ಯ ಸುತಃ-ತಾರೇಕಾಯಿ,
 ತಾರೇಕಾಯಿಯ ಶ್ವಸನಂ-ಉಬ್ಬಸವನ್ನು, ಕಸನಂವಾಪಿ-ಕೆಮ್ಮನ್ನೂ
 ಉಪಯೋಗ ಕೂಡ, ಅನಿಲನಂದನಃ-ಆಂಜನೇಯನು, ತಮಿವ-ಆ
 ಅಕ್ಷಕುಮಾರನಂತೆ, ಹನ್ಯಾತ್-ನಾಶಮಾಡೀತು-

ಗ್ರಂಥಾಂತರಸಮ್ಮತಿ

ಪಂಚಕಾಸಾನ್ನಿದಂತ್ಯಾಶುಕಂವಲೋವಾವಿಭೀತಕಃ |

ಅಯಿಪ್ರಾಣಪ್ರಿಯೇ ಜಾತೀಫಲಲೋಹಿತಲೋಚನೇ |

ಶುಂರಿಭಾರ್ಜೀಕೃತಂ ಕ್ವಾಧಂ ಶ್ವಾಸತ್ರಾಸಾಯಪಾಯಯೇತ್ ||೧೨೩||

ಜಾತೀಫಲಲೋಹಿತಲೋಚನೇ-ಜಾಕಾಯಿನಂತೆ ಕೆಂಪಾದ ಕಣ್ಣು
 ಗಳುಳ್ಳ, ಅಯಿಪ್ರಾಣಪ್ರಿಯೇ-ಎಲೇ ಪ್ರಾಣಕಾಂತಿಯೇ!
 ಶುಂರಾದಿ ಶುಂರಿಭಾರ್ಜೀಕೃತಂ : ಶುಂರೀ-ಸುಂಟೆ, ಭಾರ್ಜೀ-
 ಕಷಾಯ ಗಂಟುಭಾರಂಗಿ, ಇವುಗಳಿಂದ, ಕೃತಂ-ಮಾಡಲ್ಪಟ್ಟ,
 ಕ್ವಾಧಂ-ಕಷಾಯವನ್ನು, ಶ್ವಾಸತ್ರಾಸಾಯಃ ಶ್ವಾಸ-
 ಉಬ್ಬಸದ, ತ್ರಾಸಾಯ-ನಾಶಕ್ಕೋಸ್ಕರ, ಪಾಯಯೇತ್-ಪಾನಮಾಡಿಸ
 ಬೇಕು.

ಅಸ್ತಿ ಪ್ರಾಣಪತೇಮಮಪ್ರಿಯತಮಾ ಕಂದರ್ವಲೀಲಾ ಸಖೀ
 ಕಾಸಕ್ಲೇಶವರಾದತೀವಕ್ಯಶತಾಂ ಪ್ರಾಪ್ತಾಹಿ ಸಾ ಸಾಂಪ್ರತಂ ,
 ತಸ್ಯಾಸ್ತಂ ಕಥಯೋಪಚಾರಮಧುನಾ ಕ್ವಾದ್ರಾನ್ವಿತೋದೀಯತಾಂ
 ವಿಶ್ವಗ್ರಂಥಿಕಣಾಕಲಿದ್ರಮಭವಶ್ಚಾರ್ಥಕೋರೇಕಕೇ || ೧೨೪ ||

ಹೇ ಸ್ವಾಣಪತೇ-ಎಲೈ ಪ್ರಾಣಕಾಂತನೇ! ಮಮ-ನನಗೆ, ಪ್ರಿಯ
 ತಮಾ-ಅತಿಪ್ರಿಯಳಾದ, ಕಂದರ್ವಲೀಲಾ-ಕಂದರ್ಪ
 ಶುಂಠಾದಿಚೂರ್ಣ ಲೀಲೆಯೆಂದು ಪ್ರಸಿದ್ಧಳಾದ, ಸಖೀ-ಸಂಗಾತಿಯು,
 ಅಸ್ತಿ-ಇದಾಳೆ ಸಾ-ಆ ಸಂಗಾತಿಯು, ಕಾಸಕ್ಲೇಶ
 ವಶಾತ್ ಕಾಸ-ಕೆಮ್ಮಿಸಿಂದುಂಟಾದ, ಕ್ಲೇಶ-ದುಃಖದ, ವಶಾತ್-ಅಧೀನತ್ವ
 ದ್ವಿನಯಿಂದ, ಸಾಂಪ್ರತಂ-ಈಗ, ಅತೀವ-ಅತ್ಯಂತವಾಗಿ, ಕೃಶತಾಂ-
 ಕಾರ್ಶ್ಯವನ್ನು, ಪ್ರಾಪ್ತಾಹಿ-ಹೊಂದಿದಾಳೆ ತನ್ಮಾಃ-ಆ ಸ್ತ್ರೀಗೆ, ತ್ವಂ-
 ನೀನು, ಅಧುನಾ-ಈಗ, ಉಪಚಾರಂ-ಪ್ರೇಷಧವನ್ನು, ಕಥಯ-ಹೇಳು
 ಎಂಬುವುದು ಪ್ರಶ್ನೆಯು ಹೇಚಕೋರೇಷ್ಟೇ-ಎಲೆ, ಚಕೋರ ಪಕ್ಷಿಯು
 ಕಣ್ಣುಗಳಂತ ಕಣ್ಣುಗಳುಳ್ಳವಳೇ! ಕ್ವಾದ್ರಾನ್ವಿತಂ-ಜೇನುತನ್ನಮೊಡನೆ
 ಕೂಡಿದ, ವಿಶ್ವಗ್ರಂಥಿಕಣಾಕಲಿದ್ರಮಭವಃ ವಿಶ್ವ - ಸುಂಟೆ, ಗ್ರಂಥಿ-
 ಮೋಡಿ, ಕಣಾ-ಹಿವ್ವಲಿ, ಕಲಿದ್ರಮ-ತಾರೇಕಾಯಿ ಇವುಗಳಿಂದ, ಭವಃ-
 ಹುಟ್ಟಿದ, ಚೂರ್ಣಃ-ವುಡಿಯು, ದೀಯತಾಂ-ಕೊಡಲ್ಪಡಲಿ ಎಂಬುವುದು
 ಉತ್ತರವು

ಸಂಯುಕ್ತೋಗುಡಸದ್ವಿಭಾಫಂ ಚೂರ್ಣಸ್ತಿಕಟುಸಂಭವಃ |

ನಿಹಂತಿತರಸಾಕಾಸಾ ತ್ರಾಸಾನಿವಜನಾರ್ಥನಃ || ೧೨೫ ||

ಜನಾರ್ದನಃ-ಶ್ರೀಕೃಷ್ಣಸ್ವಾಮಿಯು, ತ್ರಾಸಾನಿವ - ಭಯಗಳನ್ನೋ
 ಪಾದಿಯಲ್ಲಿ, ಗುಡಸದ್ವಿಭಾಫಂ-ಬೆಲ್ಲ, ತುಪ್ಪಗಳೊಡನೆ,
 ತ್ರಿಕಟುಚೂರ್ಣ ಸಂಯುಕ್ತಃ-ಕೂಡಿದ, ತ್ರಿಕಟುಸಂಭವಃ ತ್ರಿಕಟು-
 ಸುಂಟೆ, ಹಿವ್ವಲಿ, ಮೆಣಸುಗಳ ದಿನೆಯಿಂದ, ಸಂಭವಃ-
 ಹುಟ್ಟಿದ, ಚೂರ್ಣಃ-ವುಡಿಯು, ಕಾಸಾ-ಕೆಮ್ಮುಗಳನ್ನು, ತರಸಾ-ಶೀಘ್ರ
 ವಾಗಿ, ನಿಹಂತಿ-ನಾಶಮಾಡುತ್ತಲಿದೆ.

ಏಕಏವಾದ್ರ್ಯಕರನಸ್ಸಮಧುಶ್ವಾಸಕಾಸಜಿತ್ |

ರತಿವಲ್ಲಭಚಾಂಪೇಯಚಾವಚಾರುಕಳೇಬರೇ

|| ೧೨೬ ||

ಹೇರತಿವಲ್ಲಭಚಾಂವೇಯಚಾವಚಾರುಕಳೇಬರೇ ರತಿವಲ್ಲಭ-ಮನ್ಮಥನ, ಚಾಂವೇಯಚಾಪ - ಸಂಪಿಗೆಹೂವೆಂಬ ಬಿಲ್ಲಿ ಹಸೀ ಶುಂಠೀರನ ನಂತೆ, ಚಾರು-ಸುಂದರವಾದ, ಕಳೇಬರೇ-ಶರೀರವುಳ್ಳ ವ್ರಯೋಗ ಸ್ತ್ರೀಯೇ! ಸಮಧುಃ-ಜನುತುಷ್ಟದೊಡನೆ ಕೂಡಿದ, ಆದ್ರ್ಯಕರನಃ-ಹಸೀ ಸುಂಟೀರಸವು, ಏಕಏವ-ಒಂದೇ, ಶ್ವಾಸಕಾಸಜಿತ್ ಶ್ವಾಸ-ಉಬ್ಬಿಸ, ಕಾಸ-ಕೆಮ್ಮು, ಇವುಗಳನ್ನು ಜಿತ್-ನಾಶಮಾಡುತ್ತಲಿದೆ.

ಶೃಂಗಿಬೇರರಸೋಯೇನಮಧುನಾಸಹೇವಿತಃ |

ಶ್ವಾಸಕಾಸಭಯಂತಸ್ಯ ನಕದಾಚಿತ್ಕೃಷೋದರಿ

|| ೧೨೭ ||

ಹಿಂದೆಹೇಳಿದ ಶ್ಲೋಕಾರ್ಥಕ್ಕೂ ಈ ಶ್ಲೋಕಾರ್ಥಕ್ಕೂ ಭೇದವಿಲ್ಲದ ಕಾರಣ ಟೀಕು ಬರೆಯಲಿಲ್ಲ.

ಪುಲೋಮಜಾವಲ್ಲಭಸೂನುಪತ್ನೀ ತಾತಾತ್ಮಭೂಶೇಖರವಾಹನಸ್ತು |

ಸೌಂದರ್ಯದೂರಿಕೃತರಾಮರಾಮೇ ಕಷಾಯಕೇಕಾಸಸಮೀರಸರ್ದಃ || ೧೨೮ ||

ಸೌಂದರ್ಯದೂರಿಕೃತರಾಮರಾಮೇ ಸೌಂದರ್ಯ-ಮನೋಹರತ್ವದಿಂದ, ದೂರಿಕೃತ-ತಿರಸ್ಕರಿಸಲ್ಪಟ್ಟ, ರಾಮರಾಮೇ-ಸೀತಾ ವಾಸಾ ಕಷಾಯ ದೇವಿಯುಳ್ಳ ಸ್ತ್ರೀಯೇ! ಪುಲೋಮಜಾ-ಶಚೀದೇವಿಗೆ, ವಲ್ಲಭ-ಗಂಡನಾದ ಇಂದ್ರನಿಗೆ, ಸೂನು-ತಮ್ಮನಾದ ಶ್ರೀಮನ್ನಾರಾಯಣನ, ಪತ್ನೀ-ಹೆಂಡತಿಯಾದ ಲಕ್ಷ್ಮೀದೇವಿಗೆ, ತಾತ-ತಂದೆಯಾದ ಸಮುದ್ರನಿಗೆ, ಆತ್ಮಭೂ-ಮಗನಾದ ಚಂದ್ರನೇ, ಶೇಖರ-ಶಿರೋ ಭೂಷಣವಾಗುಳ್ಳ ಪರಮೇಶ್ವರನಿಗೆ, ವಾಹನಸ್ಯ-ವಾಹನಭೂತವಾದ ವೃಷಭವಂ ಬೋಧಿಸುವ ವೃಷಶಬ್ದವಾಚ್ಯವಾದ ಆಡುಸೋಗೆಯ, ಕಷಾಯಕೇ-ಕಷಾಯವು, ಕಾಸಸಮೀರಸರ್ದಃ ಕಾಸ-ಕೆಮ್ಮೆಂಬ, ಸಮೀರ-ವಾಯುವಿಗೆ, ಸರ್ದಃ-ಸರ್ದಭೂತವಾದದ್ದು.

ತಾತ್ಪರ್ಯ — ಸದ್ವೃತ್ತ ಹೇಗೆ ವಾಯುವಂ ಭಕ್ಷಿಸುತ್ತಿರುವದೋ ಹಾಗೆ ಈ ಕಷಾಯವು ಕೆಮ್ಮನ್ನು ನಾಶಮಾಡುವದು

ನಿಘಂಟು|| ಸೂನುಃ ಪುತ್ರೇನುಜೇರವೌ | ಉವೇಂದ್ರ ಇಂದ್ರಾವರಜ ಇತಿ ವಿಶ್ವಾಮರೌ||

ಅಯಿತಾಳಫಲಸ್ತು ನಿರತ್ನ ಕಳೇ ವೃಷವಾರಿಪಿ ಬೇನೃಧುಮತ್ಕಸನೇ |

ನವದಾಮಿಕದಾಪಿ ಬುಧಾಧಿಪ ತೇರಿದಮೌ ಷಧಮೋಷಧಿನಾಥಮುಖಿ || ೧೨೯ ||

ತಾಳಫಲಸ್ತು ನಿ-ತಾಳೇಹಣ್ಣಿನಂತಿರುವ ಕುಚಗಳುಳ್ಳ, ಅಯಿರತ್ನ ಕಳೇ-ಎಲೇ ರತ್ನ ಕಳಾನಾಮ ಕಳೆ, ಮಧುಮತ್-ಜೇನುತುಪ್ಪ ಆಡುಸೋಗೆ ದೊಡನೆ ಕೂಡಿದ, ವೃಷವಾರಿ-ಆಡುಸೋಗೆಯ ಕಷಾಯ ಕಷಾಯ ಯವನ್ನು, ಕಸನೇ-ಕೆಮ್ಮಿನಲ್ಲಿ, ಪಿಬೇತ್-ಪಾನವಂ ಮಾಡಬೇಕು ಹೇ ಓಷಧಿನಾಥಮುಖಿ-ಎಲೇ ಚಂದ್ರ ಮುಖಿಯೇ, ಇದಂ ಔಷಧಂ-ಈ ಮದ್ದನ್ನು, ಕದಾಪಿ-ಎಂದಿಗೂ, ಬುಧಾಧಿ ವತೇಃ-ಇಂದ್ರನಿಗೂ, ನವದಾಮಿ-ಹೇಳುವದಿಲ್ಲ.

ಫಲತ್ರಯಾಭಿನ್ನರುಹಾಹುತಾಶ ರಾಸ್ನಾ ಕ್ರಿಮಿಧ್ವಂಸಿಕಟುತ್ರಯಾಣಾಂ |

ಚೂರ್ಣಸ್ವಮಾಂಶಸ್ಥಿತಯಾಸಮೇತಃ ಕಾಸಂಜಯೇನ್ನಾತ್ರ ವಿಚಾರಣೇಯಂ || ೧೩೦ ||

ಸಮಾಂಶಃ-ಸಮತೂಕವಾದ, ಸಿತಯಾ-ಸಕ್ಕರೆಯೊಡನೆ, ಸಮೇತಃ ಕೂಡಿದ, ಫಲತ್ರಯ-ಅಳಲೇಕಾಯಿ, ತಾರೇಕಾಯಿ, ತ್ರಿಫಲಾದಿಚೂರ್ಣ ನೆಲ್ಲಿಚಟ್ಟುಗಳು, ಭಿನ್ನರುಹ-ಅವ್ಯತವಳ್ಳಿ, ಹುತಾಶ-ಚಿತ್ರಮೂಲ, ರಾಸ್ನಾ-ರಾನ್ಮಿ, ಕ್ರಿಮಿಧ್ವಂಸಿ-ವಾಯು ವಿಳಂಗ, ಕಟುತ್ರಯಾಣಾಂ-ಸುಂಟ, ಹಿಪ್ಪಲಿ, ಮೆಣಸುಗಳು ಇವುಗಳ, ಚೂರ್ಣಃ-ಪುಡಿಯು, ಕಾಸಂ-ಕೆಮ್ಮನ್ನು, ಜಯೇತ್-ಜಯಿಸೇತು. ಅತ್ರ-ಈ ವಿಷಯದಲ್ಲಿ, ವಿಚಾರಣೇಯಂ-ಜರ್ಚಿಸಲು ಯೋಗ್ಯವಾದದ್ದು, ನ-ಇಲ್ಲ

ಶ್ಲೋಕ|| ಸಿತಾಚತುರ್ಗುಣಾದೇಯಾಚೂರ್ಣಾಚ್ಚ ದ್ವಿಗುಣೋಗುಡಃ |

ಎಂಬ ಶ್ಲೋಕಾರ್ಥಪ್ರಕಾರವಾಗಿ ಸಕ್ಕರೆಯನ್ನು ಬೆರೆಸಬೇಕು.

—ಇತಿ ಶ್ವಾಸಕಾಸ ಚಿಕಿತ್ಸಾ—

ಅಥಾಮನಾತ ಚಿಕಿತ್ಸಾ.

ದಶಮೂಲಕಷಾಯಮಿತ್ರಿತಂವಾಲನೇವಿಶ್ವಕಷಾಯಮಿತ್ರಿತಂವಾ ।

ವ್ರಪಿಬಂತ್ಕಟಿವಸ್ತಿಕ್ವಕ್ಶಿಶೂಲೇ ಧ್ರುವಮೇರಂಡಜತ್ವಲಮೇಕಮೇವ ॥೧೩೧॥

ಹೇಲಲನೇ-ಎಲೇಸ್ಟ್ರೀಯೆ, ದಶಮೂಲ-ಹೆಗ್ಗಲ್ಲು, ನೆಲಗುಳ್ಳು, ಒಂದೆಲೆಹೊನ್ನೆ, ಮೂರೆಲೆಹೊನ್ನೆ, ನೆಗ್ಗಿಲು, ಬೆಲ್ಲವತ್ತ, ಸಿವನಿ, ನರುವಲು, ಹೆಮ್ಮರ, ವಾದ್ರಿಗಳ, ಕಷಾಯ-ಕಷಾಯದಿಂದ, ಮಿತ್ರಿತಂವಾ-ಕೂಡಿರುವ, ವಾ-ಇಲ್ಲನೇ, ವಿಶ್ವ-ಸುಂಟಿಯ, ಕಷಾಯ-ಕಷಾಯದಿಂದ, ಮಿತ್ರಿತಂ-ಕೂಡಿರುವ, ಎರಂಡಜತ್ವಲ-ಔಡ್ಡೆಣ್ಣೆಯನ್ನು, ಎಕಮೇವ-ಒಂದನ್ನೇ, ಕಟಿವಸ್ತಿಕ್ವಕ್ಶಿಶೂಲೇ ಕಟಿ-ನಡುವು, ವಸ್ತಿ-ನಾಭ್ಯಧಃಪ್ರದೇಶ, ಕ್ವಕ್ಶಿ-ಹೊಟ್ಟೆ, ಇವುಗಳ, ಶೂಲೇ-ನೋವಿನಲ್ಲಿ, ವ್ರಪಿಬೇತ್-ಪಾನವಂಮಾಡಬೇಕು

ಹರಳು Recinus Communis ಣ್ಣಾತಃ.

Constituents —Fixed oil 45 p c , an inert alkaloid, recinin, proteids, 20 p c , Starch mucilage, sugar, ash 10 p c , also a poisonous albuminoid principle called recin

Actions and uses —All the constituents of the seeds except the oil are drastic, generally given with ginger tea or with decoction of deshmuladi Kvath The oil is non-irritant , when it reaches the duodenum it is decomposed by the pancreatic juice into recinoic acid which irritates the bowels, stimulates the intestinal glands and the muscular coat and cause purgation, it does not stimulate the liver It acts in 4 or 5 hours, causing liquid stools without pain or griping and has a sedative effect on the intestines With glycerine the effects of the oil are increased Recinoic acid is

absorbed into the blood tissues and is excreted with the human milk which, when sucked, imparts to the child its purgative action. Recin, a toxic ferment, is a violent irritant of the intestines, kidneys and bladder. It gives rise to inflammation of the bile duct and very often to jaundice and dysuria. The oil is best given in flatulence, costiveness, fever, rheumatism and in inflammation of the genito-urinary organs and nephritis, cystitis, gonorrhoea, calculi, stricture of rectum or urethra. In diarrhoea due to the presence of irritating substances in the intestines leading to congestion or to excessive secretions it acts without exhausting the strength. It is used after operations on the abdominal or pelvic viscera. It overcomes constipation of typhoid fever, during pregnancy and before labour and in post-partum conditions. In intestinal or renal colic it is given with the juice of fresh ginger with prompt relief. It expels lumbrici. In enteritis, peritonitis and dysentery it is given with laudanum. If depression exists, oil of turpentine 5 to 10 ms may be added. A poultice of the crushed seeds is used to promote suppuration, to mature boils and to reduce gouty and rheumatic swellings, as a galactagogue. Variations or poultices of the leaves are applied to inflamed breasts in women during lactation. Hot leaves are applied to the hypogastrium to increase the flow of menses. The root bark is an alterative and given in chronic skin diseases. (*Materia Medica of India*-R N Khory, Part II, p. 553.)

ರಾಸ್ನಾ ಮೃತಾನಾಗರದೇವದಾರು ಪಂಚಾಂಘ್ರಿಯುಗ್ಮೇಂದ್ರಯವೈಕಷಾಯಃ |
ರುಬೂಕತ್ಯಲೇನಸಮನ್ವಿತೋಯಂ ಭೇತ್ತಾಭವೇದಾಮಸಮಾರಣಸ್ಯ || ೧೩೨ ||

ರಾಸ್ನಾ-ರಾಸ್ತ್ರೇ, ಅಮೃತಾ-ಅಮೃತವಳ್ಳಿ, ನಾಗರ-ಸುಂಟೆ, ದೇವ
ದಾರು-ದೇವದಾರು, ಪಂಚಾಂಘ್ರಿಯುಗ್ಮ-ಮೇಲಣ
ರಾಸ್ನಾದಿಕಷಾಯ ಶ್ಲೋಕದಲ್ಲಿ ಹೇಳಿರುವ ದಶಮೂಲ, ಇಂದ್ರಯವೈಃ-
ಕೊಡಸಿಗೇಬೀಜ ಇವುಗಳಿಂದುಂಟಾದ, ರುಬೂಕ
ತ್ಯಲೇನ-ಹರಳೆಣ್ಣೆಯಿಂದ, ಸಮನ್ವಿತಃ-ಕೂಡಿದ, ಅಯಂಕಷಾಯಃ-ಈ
ಕಷಾಯವು, ಅಮಸಮಾರಣಸ್ಯ-ಅಮವಾತಕ್ಕೆ, ಭೇತ್ತಾ-ನಾಶಕವಾ
ದದ್ದು, ಭವೇತ್-ಆದೀತು

ಶ್ಲೋಕ|| ವಿಲಾಸಿನೀವಿಲಾಸೇನವಿಲಾಸಿಹೃದಯಂಯಥಾ |

ತಥಾಗುಳೂಚೀವಿಶ್ವೇನ ಹರೇದಾಮಸಮಾರಣಂ ||

ಎಂಬುವದು ಪ್ರಕ್ಷಿಪ್ತ ಶ್ಲೋಕವು

—ಇತ್ಯಾಮವಾತ ಚಿಕಿತ್ಸಾ—

ಅಥ ನೇತ್ರರೋಗ ಚಿಕಿತ್ಸಾ.

ಸಮ್ಯಕ್ಸ್ವಿನ್ನಾಶ್ಚಗಣಕರಸಂಕಾಸನೋತ್ಥಾಕುಳುತ್ಥಾ

ಶ್ವೇಲೇಬಧ್ವಾಪರಿಹೃತತುಷಾಃಪ್ರೌಢಸೀಮಂತಿನೀಭಿಃ |

ನೂಕ್ಷ್ಮಂಸಿಷ್ಠಾಃವಟುರಸನಿರಾಚೂರ್ಣಪೂರ್ಣಾಃಕ್ಷಪಾಯಾಂ

ಚಕ್ಷುಃಕಿಪ್ತಾರುಧಿರವಿಕೃತಿಸಂಹರಂತಿತ್ರೈಹೇಣ

||೧೩೩||

ಪ್ರೌಢಸೀಮಂತಿನೀಭಿಃ-ಪ್ರೌಢಸ್ತ್ರೀಯರಿಂದ, ಚೇಲೇ-ಬಟ್ಟೆಯಲ್ಲಿ,

ಬಧ್ವಾ-ಕಟ್ಟಿ, ಚಗಣಕರನೇ-ಸಗಣೆಯರಸದಲ್ಲಿ,

ಕುಳುತ್ಥ(ಹುರುಳಿ) ಸಮ್ಯಕ್-ಚೆನ್ನಾಗಿ, ಸ್ವಿನ್ನಾಃ-ಸ್ವೇದನಮಾಡಲ್ಪಟ್ಟ,

ಯೋಗ (ಎಂದರೆ) ಒಂದು ಪಾತ್ರೆಯಲ್ಲಿ ಸಗಣೆರಸವನ್ನು ಹಿಂಡಿ

ಅದಕ್ಕೆ ತಗಲದಹಾಗೆ ಹುರುಳಿಗಂಟನ್ನು ಇಳೀಬಿಟ್ಟು

ಕಡಬಿನಂತೆ ಸ್ವಲ್ಪ ಬೇಯಿಸಲ್ಪಟ್ಟ ಎಂದು ತಾತ್ಪರ್ಯವು ಪರಿಹೃತ

ತುಷಾಃ ಪರಿಹೃತ-ತೆಗೆಯಲ್ಪಟ್ಟ, ತುಷಾಃ ಹೊಟ್ಟೆಗಳುಳ್ಳ, ಸೂಕ್ಷ್ಮ-
ನುಣ್ಣಿಗೆ, ಸಿಷ್ಟಾಃ-ಅರೆಯಲ್ಪಟ್ಟ, ಪಟುರಸನಿಶಾಚೂರ್ಣಪೂರ್ಣಾಃ ವಟು-
ಸೈಂಧವಲವಣ, ರಸ-ಬೋಳವೆಂಬ ರಸ, ನಿಶಾ-ಅರಿಸಿನ ಇವುಗಳ, ಚೂರ್ಣ-
ಪುಡಿಗಳಿಂದ, ಪೂರ್ಣಾಃ-ತುಂಬಲ್ಪಟ್ಟ, ಕಾನನೋತ್ಥಾಃ-ಕಾಡಿನಲ್ಲಿಹುಟ್ಟಿದ,
ಕುಳುತ್ಥಾಃ-ಹುರುಳಿಗಳು, ಕ್ಷಪಾಯಾಂ-ರಾತ್ರಿಯಲ್ಲಿ, ಚಕ್ಷುಃಕ್ಷಿಪ್ತಾಸ್ತಂತಃ-
ಕಣ್ಣಿನಲ್ಲಿ ಹಾಕಲ್ಪಟ್ಟವುಗಳಾಗಿ, ತ್ರ್ಯಹೇಣ-ಮೂರುದಿನಗಳಿಂದ, ರುಧಿರ
ವಿಕೃತಿಂ-ನೇತ್ರಸಂಬಂಧಿಯಾದ ರಕ್ತಜಾಡ್ಯವನ್ನು, ಸಂಹರಂತಿ-ನಾಶ
ಮಾಡುತ್ತಲಿವೆ

ತಾತ್ಪರ್ಯ — ಕಾಡುಹುರುಳಿಯನ್ನು ಸಗಣೆಯರಸದಲ್ಲಿ ಬೇಯಿಸಿ
ಹೊಟ್ಟೆಗೆದು ಅರಿದು ಅದಕ್ಕೆ ಸೈಂಧವಲವಣ ಬೋಳರಸ ಅರಿಸಿನ ಇವು
ಗಳ ಚೂರ್ಣವೆಂಬೆರಸಿ ಮೂರುದಿನಸ ಕಣ್ಣಿಗೆ ಹಚ್ಚಲು ಕಣ್ಣಿನ ರಕ್ತಜಾಡ್ಯ
ಪರಿಹಾರವಾಗುವದು ಇಲ್ಲಿ ಹೆಂಗಸರು ಕೆಲಸಮಾಡುವದು ವಾಡಿಕೆ
ಯಾದ್ದರಿಂದಲೂ, ಹುಡುಗಿಯರಿಗೆ ಕೆಲಸಬಾರದೆ ಇರುವದರಿಂದಲೂ,
ವ್ರಾಡಸೀಮಂತನೀಚಿಃ ಎಂದು ಹೇಳಿರುತ್ತಾರೆ

ಲೋಲಂಬರಾಜಕವಿನಾವನಿತಾವತಂಸ

ಶಿಗ್ರೋರಮುಷ್ಯಕಧಿತೋಸ್ತಿ ಕಿಮೂಪಯೋಗಃ |

ಏತಸ್ಯ ಪಲ್ಲವರಸಾತ್ಸಮುಧೋಃಕಿಮಸ್ಯ

ರ್ದೃಗ್ವ್ಯಾಧಿಮಾತ್ರಹರಣೇಮಹಿಳಾಗ್ರಗಣ್ಯೇ

|| ೧೩೪ ||

ಅಮುಷ್ಯ-ಈಪ್ರಸಿದ್ಧವಾದ, ವನಿತಾವತಂಸಶಿಗ್ರೋಃ-ವನಿತಾ-ಸ್ತ್ರೀ
ಯರಿಗೆ, ಅವತಂಸ-ಕರ್ಣಭೂಷಣವಾದ, ಶಿಗ್ರೋಃ-
ಏಗ್ರಪಲ್ಲವರಸ ನುಗ್ಗೆಗೆ, ಉಪಯೋಗಃ-ವ್ರಯೋಜನವು, ಲೋಲಂಬ
ರಾಜಕವಿನಾ-ಲೋಲಂಬರಾಜಕವಿಯಿಂದ, ಕಧಿತಃ-
ಹೇಳಲ್ಪಟ್ಟದ್ದಾಗಿ, ಅಸ್ತಿ ಕಿಮು-ಇದೆಯೇ ಯೇನು ? ಹೇಮಹಿಳಾಗ್ರಗಣ್ಯೇ-
ಎಲೇ ಸ್ತ್ರೀಯರಲ್ಲಿ ಶ್ರೇಷ್ಠಳಾದವಳೇ ! ದೃಗ್ವ್ಯಾಧಿಮಾತ್ರಹರಣೇ-ದೃಗ್ವ್ಯಾ
ಧಿಮಾತ್ರ-ನೇತ್ರರೋಗಸಾಮಾನ್ಯದ, ಹರಣೇ-ನಾಶನಮಾಡುವವಿಷಯ
ದಲ್ಲಿ, ಸಮುಧೋಃ-ಜೇನುತುಪ್ಪದೊಡನೆ ಕೂಡಿದ, ಏತಸ್ಯ-ಈ ನುಗ್ಗೆ

ಚಿಗುರಿನ, ಪಲ್ಲವರನಾತ್-ಎಲೆಯ ರಸಕ್ಕಿಂತಲೂ, ಅನ್ಯತ್-ಇತರವಾದ
ವದಾರ್ಥವು, ಕಿಂ-ಯಾವದಿದೆ, ಯಾವದೂ ಇಲ್ಲ

ಈ ಶ್ಲೋಕದಲ್ಲಿ ಪೂರ್ವಾರ್ಥವು ಪ್ರಶ್ನೆಯೆಂದೂ, ಉತ್ತರಾರ್ಥವು
ಉತ್ತರವೆಂದೂ ತಿಳಿಯಬೇಕು

ಜಯತಿಮಾರುತಪಿತ್ತಕಫೈಃಕೃತಾಂ ಬಹುವಿಧಾಮಪಿ ಲೋಚನಯೋರ್ವ್ಯಧಾಂ ।

ನಯನಯೋರ್ವಿಹಿತೋಮಧುನಾ ನ್ವಿತೋ ಬಹುಳಪಲ್ಲವಪಲ್ಲವಜೋರಸಃ

॥ ೧೩೫ ॥

ಮಧುನಾ-ಜೇನುತುವ್ವದೊಡನೆಕೂಡಿದ, ಬಹುಳಪಲ್ಲವಪಲ್ಲವಜಃ-
ಬಹುಳಪಲ್ಲವ-ನುಗ್ಗೇಗಿಡದ, ಪಲ್ಲವ-ಚಿಗುರುಗಳದೆನೆ
ಃಗ್ನು (ನುಗ್ಗ) ಯಿಂದ, ಜಃ-ಹುಟ್ಟಿದ, ರಸಃ-ಸ್ವರಸವು, ನಯನ
ಪಲ್ಲವರಸ ಯೋಃ-ಕಣ್ಣುಗಳಲ್ಲಿ, ವಿಹಿತಃ-ಹಾಕಲ್ಪಟ್ಟಂಥಾದ್ದಾಗಿ,
ಮಾರುತಪಿತ್ತಕಫೈಃ-ವಾತಪಿತ್ತಶ್ಲೇಷ್ಮಗಳಿಂದ, ಕೃತಾಂ-
ಮಾಡಲ್ಪಟ್ಟ, ಬಹುವಿಧಾಂ-ಅನೇಕಪ್ರಕಾರವಾದ, ಲೋಚನಯೋಃ-
ನೇತ್ರಗಳ, ವ್ಯಧಾಂ-ಜಾಡ್ಯವನ್ನು, ಜಯತಿ-ಜಯಿಸುತ್ತಲಿದೆ

ಕುವಲಯನಯನೇರ್ಜುನಂಕಫೋಬ್ಧೇಸ್ವಹಸಿತಯಾಶುನಿರಾಚರೀಕರೋತಿ ।

ಪ್ರಿಯಕರಮಿವಕಾಮಿನೀನಮೋಢಾ ಲಘುಕುಚಶಾಲಿನಿವಕ್ಷಸಿ

ಪ್ರಯುಕ್ತಂ ॥ ೧೩೬ ॥

ಅಲಘುಕುಚಶಾಲಿನಿ ಅಲಘು-ದಪ್ಪವಾದ, ಕುಚ-ಸ್ತನಗಳಿಂದ,
ಶಾಲಿನಿ-ಪ್ರಕಾಶಿಸುತ್ತಲಿರುವ, ಮತ್ತು ಕುವಲಯನ
ಸಮುದ್ರಫೇನ ಯನೇ-ನೈದಿಲೇಹೂವಿನಂತಿರುವ ಕಣ್ಣುಗಳುಳ್ಳ ಎಲೇ
ಚೂರ್ಣ ಸ್ತ್ರೀಯೇ, ಅಬ್ಧೇಃಕಫಃ-ಸಮುದ್ರದನೊರೆಯು, ಸಿತಯಾ
ಸಹ-ಕೊಡೆಯಾಲಕಲ್ಲುಸಕ್ಕರೆಯೊಡನೆಕೂಡಿ, ಅರ್ಜು
ನಂ-ಅರ್ಜುನವೆಂಬ ನೇತ್ರಜಾಡ್ಯವನ್ನು, (ಎಂದರೆ) ಕಣ್ಣಿನಹೂವನ್ನು,
ನಮೋಢಾ-ಹೊಸದಾಗಿ ಮದುವೆಯಾದ ಹುಡುಗಿಯು, ವಕ್ಷಸಿ-ಎದೆಯಲ್ಲಿ
ಪ್ರಯುಕ್ತಂ-ಇರಿಸಲ್ಪಟ್ಟ, ಪ್ರಿಯಕರಮಿವ ಪ್ರಿಯ-ಗಂಡನ, ಕರಮಿವ-

ಕೈಯಂತೆ, ಆಶು-ಶೀಘ್ರವಾಗಿ, ನಿರಾಚರೀಕರೋತಿ- ತಿರಸ್ಕರಿಸುತಲಿದೆ
ಇಲ್ಲಿ ಕುವಲಯನಯನೇರ್ಜುನಂಸಖಂಡೋಜಲಧಿಕವೋನಿತರಾಂನಿರಾಕ
ರೋತಿ॥ ಎಂದು ಮಾರಾಂತರ ಹಂತ್ಯರ್ಜುನಂಶರ್ಕರಯಾಬ್ಧಿಘೇನಃ।
ಎಂದು ಗ್ರಂಥಾಂತರ ಸಮ್ಮತಿ

ನಿರಾಕರೋತಿನಕ್ತಾಂಧ್ಯಂ ಗೋಶಕೃತ್ಸಹಿತಾಕಾಶಾ ।

ರಮಣೀರಮಣಸ್ಯೇವ ಬಲಂಧುಕ್ತಾಪುನಃಪುನಃ

॥ ೧೩೭ ॥

ಗೋಶಕೃತ್ಸಹಿತಾ ಗೋಶಕೃತ್ - ಹಸುವಿನ ಸಗಣೇರಸದೊಡನೆ
ನೇರಿದ, ಕಣಾ-ಹಿಪ್ಪಲೀವುಡಿಯು, ನಕ್ತಾಂಧ್ಯಂ-ಸಂಜೆ
ಹಿಪ್ಪಲೀ ಚೂರ್ಣ ಗಣ್ಣೆಂಬ ನೇತ್ರಜಾಡ್ಯವನ್ನು, ಪುನಃಪುನಃ-ಬಾರಿಬಾರಿ
ಪ್ರಯೋಗ ಗೂ, ಭುಕ್ತಾ-ಸಂಭೋಗಮಾಡಲ್ಪಟ್ಟ, ರಮಣೀ-
ನಾಯಕಿಯು, ರಮಣಸ್ಯ-ನಾಯಕನ, ಬಲಮಿವ-
ಶಕ್ತಿಯಂತೆ, ನಿರಾಕರೋತಿ-ತಿರಸ್ಕರಿಸುತಲಿದೆ

ಶ್ಯಾಮೇಶ್ಯಾಮೇ ಪ್ರಿಯಶ್ಯಾಮೇ ಶ್ಯಾಮಾಬೋಧಿತಮಾನಸೇ ।

ಶುಕ್ಲಂ ಶಮಯಂತಿಕ್ಷಿಪ್ರಂ ಮಾಕ್ಷಿ ಕೋಮಾಕ್ಷಿ ಕಾನ್ವಿತಃ ॥ ೧೩೮ ॥

ಶ್ಯಾಮಾಬೋಧಿತಮಾನಸೇ ಶ್ಯಾಮಾ-ಅಪ್ರಸೂತೆಯರಾದ ಯೌವ
ನಸ್ಥೆಯರಿಂದ, ಬೋಧಿತ-ಶಿಕ್ಷಿಸಲ್ಪಟ್ಟ, ಮಾನಸೇ-ಮನ
ಮಾಕ್ಷಿಕಪ್ರಯೋಗ ಸ್ವಲ್ಪವಳಾಗಿಯೂ, ಪ್ರಿಯಶ್ಯಾಮೇ ಪ್ರಿಯ-ಇಷ್ಟ
ರಾದ, ಶ್ಯಾಮೇ-ಹದಿನಾರುವರ್ಷವಯಸ್ಸಿನ ಸ್ತ್ರೀಯ
ರುಳ್ಳವರಾಗಿಯೂ, (ಎಂದರೆ) ಯೌವನವತಿಗಳಿಂದ ಶೃಂಗಾರಾದಿವಿಷಯ
ದಲ್ಲಿ ಉಪದೇಶಿಸಲ್ಪಟ್ಟವಳಾಗಿಯೂ, ಅಂಥಾ ಯೌವನವತಿಯರೇ ಸಖಿ
ಗಳಾಗಿ ಉಳ್ಳವಳಾಗಿಯೂ ಇರತಕ್ಕವಳೆಂದು ತಾತ್ಪರ್ಯವು ಆಶ್ಯಾಮೇ-ಕವು
ವರ್ಣಕ್ಕೆ ಭಿನ್ನವಾದ ಪೀತವರ್ಣವುಳ್ಳವಳಾಗಿಯೂ, ಶ್ಯಾಮೇ-ಯೌವನ
ಮಧ್ಯಸ್ಥೆಯಾಗಿಯೂ (ಅಥವಾ) ಹದಿನಾರುವರ್ಷ ವಯಸ್ಸುಳ್ಳವಳಾಗಿಯೂ
ಇರುವ ಎಲೇ ಸ್ತ್ರೀಯೇ! ಮಾಕ್ಷಿಕಾನ್ವಿತಃ-ಜೇನುತುಪ್ಪದೊಡನೆ ಕೂಡಿದ,
ಮಾಕ್ಷಿಕ-ಹೇಮಮಾಕ್ಷಿಕವು, ಕ್ಷಿಪ್ರಂ-ಶೀಘ್ರವಾಗಿ, ಶುಕ್ಲಂ-ಕಣ್ಣಿನ

ಹೂವನ್ನು, ಶಮಯತಿ-ನಾಶಮಾಡುತ್ತಲಿದೆ. ಅಪ್ರಸೂತಾಭವೇಚ್ಛಾಶ್ರಮಾ, ಶಾಶ್ವತಮಾಪೋಷಣವಾರ್ಷಿಕೇ, ಶಾಶ್ವತಮಾಯಾವನಮಧ್ಯಸ್ಥಾ ಎಂದು ನಿಘಂಟು.

ಇತಿ ನಿಗದಿತಮಾರ್ಗೈಸ್ತೇ ವೈದ್ಯಮಾನಾವಿಧತೇ

ನಿಶಿಸಮಧುಘೃತಾಗ್ರ್ಯಾದ್ಯಗ್ನಿಕಾರಾಪಕರ್ಷಂ ||

ಯದಿನಭವತಿ ಮುಗ್ಧೇ ತೇ ಸ್ವಸಾಹೋಕಮಗ್ರ್ಯಾ

ಜನಯತಿ ಬತಕಸ್ಮಾದ್ವೈಪರೀತ್ಯಂ ಪರಂತು

|| ೧೩೯ ||

ನಿಶಿ-ರಾತ್ರಿಯಲ್ಲಿ, ನೇವ್ಯಮಾನಾ-ಭಕ್ಷಿಸಲ್ಪಡುತ್ತಿರುವ, ಅಥವಾ ಕಣ್ಣಿನಲ್ಲಿ ಹಾಕಲ್ಪಡುತ್ತಿರುವ, ಸಮಧುಘೃತಾ-ಹೆಚ್ಚು ತ್ರಿಫಲಾಚೂರ್ಣ ಕಡಿಮೆಯಾದ ಜನುತುಪ್ಪ ತುಪ್ಪಗಳೊಡನೆ ಕೂಡಿರುವ, ಅಗ್ರ್ಯಾ-ಅಳಲೇಕಾಯಿ, ತಾರೇಕಾಯಿ, ನೆಲ್ಲಿ ಚೆಟ್ಟು, ಇವುಗಳ ಚೂರ್ಣವು, ದೃಗ್ವಿಕಾರಾಪಕರ್ಷಂ-ದೃಗ್ವಿಕಾರನೇತ್ರರೋಗಗಳ, ಅವಕರ್ಷಂ-ನಾಶನವನ್ನು, ವಿಧತೇ-ಮಾಡತಲಿದೆ ಮುಗ್ಧೇ-ಸುಂದರಿಯಾದ, ಭವತಿ-ಎಲೇ ಸ್ತ್ರೀಯೇ! ಅಗ್ರ್ಯಾ-ಶ್ರೇಷ್ಠಳಾದ, ತೇ-ನಿನ್ನ, ಸ್ವಸಾ-ತಂಗಿಯು, ನೇವ್ಯಮಾನಾಯದಿ-ಸಂಭೋಗಿಸಲ್ಪಡುತ್ತಿರುವವಳಾದರೆ, ಪರಂ-ಅಧಿಕವಾದ, ವೈಪರೀತ್ಯಂ-ನೇತ್ರನಾಶಾದಿವಿಪರೀತಗುಣವನ್ನು, ಕಸ್ಮಾತ್-ಯಾತರ ದೆಸೆಯಿಂದಲಾದರೂ, ನಜನಯತಿಕಿ-ಹುಟ್ಟಿಸುವ ದಿಲ್ಲವೋ ಏನು? ಯಾತರ ದೆಸೆಯಿಂದಲಾದರೂ ಹುಟ್ಟಿಸಿಯಾಳೆಂದು ತಾತ್ಪರ್ಯವು ಅಹೋ-ಆಶ್ಚರ್ಯವು, ಬತ-ಕಷ್ಟವು

ತಾತ್ಪರ್ಯ — ಅಗ್ರ್ಯ ವದವಾಚ್ಯವಾದ ತ್ರಿಫಲೆಯು ಸೇವಿಸಲ್ಪಟ್ಟರೆ, ನೇತ್ರಜಾಡ್ಯವು ಹೇಗೆ ವಾಸಿಯಾಗುವದೋ ಹಾಗೆ ಅಗ್ರ್ಯಪದವಾಚ್ಯಳಾದ ನಿನ್ನ ತಂಗಿಯು ಶಾಸ್ತ್ರವಿರುದ್ಧವಾಗಿ ಅನುಭವಿಸಲ್ಪಟ್ಟರೆ ನೇತ್ರಜಾಡ್ಯ ವಾಸಿಯಾಗುವದೇ ಏನು? ವಾಸಿಯಾಗಲಾರದು ಇನ್ನೇನಾಗುವದೆಂದರೆ ನೇತ್ರನಾಶವೇ ಆಗುವದೆಂದು ಮುಖ್ಯತಾತ್ಪರ್ಯವು ಈ ವಿಷಯದಲ್ಲಿ

ಶ್ಲೋ|| ಭವತು ಮೋರುದೌರ್ಬಲ್ಯಂಬಲಧಾತ್ವಿಂದ್ರಿಯಕ್ಷಯಃ |

ಅಪರ್ವಮರಣಂಚಸ್ಯ ದನ್ಯಧಾಗಚ್ಛತಃ ಸ್ತಿಯಂ ||

ಎಂದು ಬಾಹಟಾಚಾರ್ಯರು ಹೇಳಿರುವರು ಈ ಶ್ಲೋಕಕ್ಕೆ ಅನೇಕರು ಅನೇಕ ಪ್ರಕಾರವಾಗಿ ಅರ್ಥ ಹೇಳಿದಾಗ್ಯೂ ನನಿಗೆ ತಿಳಿದದ್ದನ್ನು ನಾನು ಬರೆದಿದ್ದೇನೆ.

—ಇತಿ ನೇತ್ರರೋಗ ಚಿಕಿತ್ಸಾ—

ಅಥಕಾಮಿಲಾ ಚಿಕಿತ್ಸಾ.

ದೇವತಾಳೀಫಲರಸೋ ನಸ್ಯತೋಹಂತಿಕಾಮಿಲಾಂ ।

ಸಂದೇಹೋನಾತ್ರಸಂಫುಲ್ಲನೀಲೋತ್ಪಲವಿಲೋಚನೇ

॥ ೧೪೦ ॥

ಸಂಫುಲ್ಲನೀಲೋತ್ಪಲವಿಲೋಚನೇ ಸಂಫುಲ್ಲ-ಅರಳಿರುವ, ನೀಲೋತ್ಪಲ-ಕನ್ನಡಿದಿಲೆಹೂವಿನಂತಿರುವ, ವಿಲೋಚನೇ-ಕಣ್ಣು ದೇವದಾಳೀ ಹಣ್ಣಿನ ಗಳುಳ್ಳ ಸ್ತ್ರೀಯೇ! ದೇವತಾಳೀಫಲರಸಃ-ದೇವದಾಳೀ ರಸದ ನಸ್ಯ ಹಣ್ಣಿನರಸವು, ನಸ್ಯತಃ-ಮೂಗಿಗೆ ಹಿಂಡೋಣದರದಿನೆ ಯಿಂದ, ಕಾಮಿಲಾಂ-ಕಾಮಾಲೇಜಾಡ್ಯವನ್ನು, ಹಂತಿ-ನಾಶಮಾಡುತ್ತಲಿದೆ. ಅತ್ರ-ಈ ವಿಷಯದಲ್ಲಿ, ಸಂದೇಹಃ-ಸಂಶಯವು, ನ-ಇಲ್ಲ.

ತ್ರಿಫಲಾವೃಷಭೂನಿಂಬ ನಿಂಬತಿಕತ್ತಾಮೃತಾಕೃತಃ ।

ಕ್ವಾಢ್ಯೋಮಧುಸಮಾಯುಕ್ತಃ ಕಾಮಿಲಾಪಾಂಡುರೋಗಜಿತ್

॥ ೧೪೧ ॥

ತ್ರಿಫಲಾವೃಷಭೂನಿಂಬನಿಂಬತಿಕತ್ತಾಮೃತಾಕೃತಃ ತ್ರಿಫಲಾ-ಅಳಲೇ ಕಾಯಿ, ತಾರೇಕಾಯಿ, ನೆಲ್ಲಿಚಟ್ಟು, ವೃಷ-ಆಡು ತ್ರಿಫಲಾದಿ ಕ್ವಾಢ್ಯ, ಸೋಗೆ, ಭೂನಿಂಬ-ನೆಲಬೇವು, ನಿಂಬ-ಬೇವು, ತಿಕತ್ತಾ-ತ್ರಿಫಲಾಕಷಾಯ ಕಟುಕರೋಹಿಣಿ, ಅಮೃತಾ-ಅಮೃತವಳ್ಳಿ ಇವುಗಳಿಂದ, ಕೃತಃ-ಮಾಡಲ್ಪಟ್ಟ, ಮಧುಸಮಾಯುಕ್ತಃ-ಜೇನುತುಪ್ಪ ಮೊಡನೆ ಕೂಡಿದ, ಕ್ವಾಢ್ಯಃ-ಕಷಾಯವು, ಕಾಮಿಲಾಪಾಂಡುರೋಗಜಿತ್-ಕಾಮಾಲೆಯೆಂಬ ಪಾಂಡುವೆಂಬ ರೋಗಗಳನ್ನು ಜಯಿಸುವದು.

ಗಿರಿವೃದ್ಧಾತ್ರಿಧಾತ್ರಿಣಾ ಮಂಜನಂಕಾಮಿಲಾನಹಂ ।

ಇದಂಯದಿಭವೇನ್ಮಿಧ್ಯಾ ಶಸದೋಸ್ತುತವಾಂಗನೇ

|| ೧೪೨ ||

ಅಂಗನೇ-ಎಲೇ ಸ್ತ್ರೀಯೇ ಗಿರಿವೃದ್ಧಾತ್ರಿಧಾತ್ರಿಣಾಂ ಗಿರಿವೃತ್-

ಕಾವೀಕಲ್ಲು, ರಾತ್ರಿ-ಅರಿಸಿನ, ಧಾತ್ರಿಣಾಂ - ನೆಲ್ಲಿ

ಅಂಜನ ಚಟ್ಟು ಇವುಗಳ ಪುಡಿಗಳ, ಅಂಜನಂ-ಅಂಜನವು,

ಕಾಮಿಲಾಪಹಂ - ಕಾಮಾಲೆಯನ್ನು ನಾಶಮಾಡು

ವದು ಇದಂ- ಈ ಮಾತು, ಮಿಧ್ಯಾಯದಿಭವೇತ್-ಸುಳ್ಳಾದರೆ, ತವ-

ನಿನ್ನ, ಶಪಥಃ-ಅಣಿಯು, ಅಸ್ತು-ಆಗಲಿ. (ಎಂದರೆ) ನಿನ್ನಾಣೆಗೂ ಈ

ಮಾತು ಸುಳ್ಳಲ್ಲವೆಂದು ತಾತ್ಪರ್ಯವು ಶಪನಂಶನಧಃಪುಮಾ ಎಂ

ದಮರವು

ಅಯಿಮನೋಜ್ಞಕುಂಡಲೇ ಸ್ಫುರನ್ಮುಖೇಂದುಮಂಡಲೇ ।

ಗವಾಂಪಯಸ್ಸನಾಗರಂಪ್ರಿಯೇ ನಿಹಂತಿಕಾಮಿಲಾಂ

|| ೧೪೩ ||

ಮನೋಜ್ಞಕುಂಡಲೇ ಮನೋಜ್ಞ-ಮನೋಹರವಾದ, ಕುಂಡಲೇ-

ಓಲೆಗಳುಳ್ಳವಳಾಗಿಯೂ, ಸ್ಫುರನ್ಮುಖೇಂದುಮಂಡಲೇ!

ಗೋದುಗ್ಧಯೋಗ ಸ್ಫುರತ್-ಪ್ರಕಾಶಮಾನವಾದ, ಮುಖೇಂದುಮಂಡಲೇ

ಚಂದ್ರಬಿಂಬದಹಾಗಿರುವ ಮುಖವುಳ್ಳವಳಾಗಿಯೂ

ಇರುವ, ಅಯೇಸ್ತ್ರಿಯೇ-ಎಲೇ ಪ್ರಾಣವಲ್ಲಭೆಯೇ, ಸನಾಗರಂ-ಸುಂಟೇ

ಚೂರ್ಣದೊಡನೆ ಕೂಡಿದ, ಗವಾಂಪಯಃ-ಹಸುವಿನಹಾಲು, ಕಾಮಿಲಾಂ-

ಕಾಮಾಲೆಯನ್ನು, ಹಂತಿ-ನಾಶಮಾಡುತಲಿದೆ

—ಇತಿ ಕಾಮಿಲಾಚಿಕಿತ್ಸಾ—

ಅಥ ಪ್ರದರಾದಿ ಚಿಕಿತ್ಸಾ.

ಪಿಚುಮಂದರಸೇನಮಿಶ್ರಿತ್ಯಃ ಪಿಚುಮಂದಾನಿಲಶತ್ರುಬೇಜಕೈಃ ।

ಘಟಿತಾಂವಟಿಕಾಂಭಗಾಂತರೇಭಿಗಶೂಲವ್ರಶಮಾಯಧಾರಯೇತ್ || ೧೪೪ ||

ಪಿಚುಮಂದರನೇನ-ಕಡವದಮರದ ನೊಪ್ಪಿನ ರಸದಿಂದ, ಮಿಶ್ರಿತ್ತೈ-
ಬೆರಸಲ್ಪಟ್ಟು, ಪಿಚುಮಂದಾನಿಲಶತ್ರುಬೀಜಕ್ಕೆ: ಪಿಚು
ಪಿಚುಮಂದಾದಿವಟಿ ಮಂದ-ಬೇವು, ಅನಿಲಶತ್ರು-ಹರಳು, ಇವುಗಳ ಬೀಜ
ಗಳ ಪುಡಿಯಿಂಗ, ಘಟಿತಾಂ-ಮಾಡಲ್ಪಟ್ಟು, ವಟಿ
ಕಾಂ- ಗುಳಿಗೆಯನ್ನು, ಭಗಾಂತರೇ-ಯೋನಿಯೊಳಗೆ, ಭಗಶೂಲನೃಶ
ಮಾಯ-ಯೋನಿಶೂಲೇಷು ನಿವಾರಣೆಗೋಸ್ಕರ, ಧಾರಯೇತ್ - ಧರಿಸ
ಬೇಕು

ತರುಣ್ಯುತ್ಪರಣೇಮೂಲಂ ಛಾಗೀಸರ್ಪಿಸ್ಸಮನ್ವಿತಂ ।

ಶಿವಶಸ್ತ್ರಾಭಿಧಾಂಬಾಧಾಂ ಯೋನಿಸ್ಥಾಂಹಂತಿಸತ್ವರಂ || ೧೪೫ ||

ತರುಣಿ-ಎಲೇ ಸ್ತ್ರೀಯೇ, ಛಾಗೀಸರ್ಪಿಸ್ಸಮನ್ವಿತಂ ಛಾಗೀ-ಆಡಿನ,
ಸರ್ಪಿಃ-ತುಪ್ಪದಿಂದ, ಸಮನ್ವಿತಂ-ಕೂಡಿದ, ಉತ್ತ
ಉತ್ತರಣಯಚೂರ್ಣ ರಣೇಮೂಲಂ-ಉತ್ತರಣಿಬೇರಿನ ಪುಡಿಯು, ಯೋನಿ
ಸ್ಥಾಂ - ಯೋನಿಯಲ್ಲಿರುವ. ಶಿವಶಸ್ತ್ರಾಭಿಧಾಂ-ಶಿವ
ಶಸ್ತ್ರಶೂಲವೆಂಬ, ಅಭಿಧಾಂ-ಹೆಸರುಳ್ಳ, ಬಾಧಾಂ-ವ್ಯಧಿಯನ್ನು, ಸತ್ವರಂ-
ಜಾಗ್ರತೆಯಾಗಿ, ಹಂತಿ-ನಾಶಮಾಡತಲಿದ

ಉತ್ತರಣಿ. *Achyranthes aspera* अपामार्गः.

It possesses valuable medicinal properties as a pungent and laxative, and is considered useful in dropsy, piles, boils, eruptions of the skin, etc. The seeds and leaves are considered emetic, and are useful in hydrophobia and snake-bites (T.N. Mukerji's *Amsterdam Catalogue*)

The dried plant is given to children for colic and also as an astringent in gonorrhoea (Stewart's *Punjab Plants*)

Major Madden says that the flowering spikes are regarded as a protective against scorpions, the insects being paralysed through the presence of a twig. The ash yields a large quantity of potash, rendering it useful in the arts as well as in medicine. Mixed with orpiment this ash is used externally in the treatment of ulcers, and of warts on the penis and other parts of the body. (**U C Dutt.**)

Dr. Bidie says "Various English practitioners agree as to its marked diuretic properties in the form of a decoction."

Dr. Cornish reports favourably, having found it efficacious in the treatment of dropsy.

Dr. Shortt reports on its use as an external applicant in the treatment of the bites of insects, and **Dr. Turner** calls attention to it as a remedy in snake-bite (*Pharm Indica*).

Used in cases of abscess, its ashes are used in cases of asthma and cough. (**Ibbetson's Gujrat**.)

In Sind, it is used by the native foresters as an application to wounds caused by Babool thorns (**Murray**, p 101).

To an infusion of the root is ascribed a mild astringent virtue. (*Honigberger, Vol II, p 222*)

The flowering spike made into pills with a little sugar is a popular preventive medicine in Behar for persons bitten by rabid dogs. (**Balfour.**)

Dr. Lal Mohan Ghoshal, in "*Food and Drugs*" for Oct 1912, pp 84-85, writes —

"The drug may be useful in all conditions arising from nervousness Thus it is used as a talisman in hysteria, and I know personally of cases that were benefited by it How it acts in such a way, I cannot say, it may be possible that the good effects are obtained by ionisation only, if anything of such nature there is in the drug But that it is undoubtedly useful in hysteria and such nervous disorders, there is no gainsaying In hysteria what we find is that there is extreme nervous sensibility attended with muscular contraction, either violent or mild, it is preceded generally by irregular heart or palpitation "

ಸ್ತನ್ಯದೋಷ ಚಿಕಿತ್ಸಾ.

ಗೋಪೀವೃಕೇದಾರುಕಿರಾತಮೂರ್ವಾ

ತಿಕ್ತಾಮೃತಾವಿಶ್ವಘನೇಂದ್ರಜಾನಾಂ |

ಕ್ವಾಧೋಯಮುಕ್ತೋ ಮೃಗಲೋಚನಾನಾಂ

ದುಷ್ಪ್ರಸ್ಯದುಗ್ಧಸ್ಯ ವಿಶೋಧನಾಯ

|| ೧೪೬ ||

ಗೋಪೀವೃಕೇದಾರುಕಿರಾತಮೂರ್ವಾ ತಿಕ್ತಾಮೃತಾವಿಶ್ವಘನೇಂದ್ರ
ಜಾನಾಂ ಗೋಪೀ - ನೆಲಮಾಗಳಿ, ವೃಕೇ-ಅಗಲು
ಗೋಪ್ಯಾದಿಕಷಾಯ ಶುಂಠಿ, ದಾರು-ದೇವದಾರು, ಕಿರಾತ-ನೆಲಬೇವು,
ಮೂರ್ವಾ-ಕೊರಟೆಗೆ, ತಿಕ್ತಾ-ಕಟುಕರೋಹಿಣಿ, ಅ
ಮೃತಾ-ಅಮೃತವಳ್ಳಿ, ವಿಶ್ವ-ಸುಂಟೆ, ಘನ-ಕೊನ್ನಾರಗೆಡ್ಡೆ, ಇಂದ್ರಜಾನಾಂ-
ಕೊಡಸಿಗೇಬೀಜ ಇವುಗಳ, ಕ್ವಾಧಃ-ಕಷಾಯವು, ಮೃಗಲೋಚನಾನಾಂ-
ಸ್ತ್ರೀಯರ, ದುಷ್ಪ್ರಸ್ಯ-ದುಷ್ಪ್ರವಾದ, ದುಗ್ಧಸ್ಯ-ಸ್ತನ್ಯದ, ವಿಶೋಧನಾಯ-
ಶುದ್ಧಗೋಸ್ಮರ, ಉಕ್ತಃ-ಹೇಳಲ್ಪಟ್ಟಿದೆ.

ಅಥ ಪ್ರದರರೋಗ ಚಿಕಿತ್ಸಾ.

ಕಟಂಕಟೇರೀರಸಜಾಬ್ದವಾಶಾ

ಭೂನಿಂಬಭಲ್ಲಿತಿಲಜಃಕಷಾಯಃ |

ಕೌಸ್ವಿದ್ರಾನ್ವಿತಶ್ಚಂಚಲಲೋಚನಾನಾಂ

ನಾನಾವಿಧಾನಿಪ್ರದರಾಣಿ ಹನ್ಯಾತ್

|| ೧೪೭ ||

ಕೌಸ್ವಿದ್ರಾನ್ವಿತಃ ಕೌಸ್ವಿದ್ರ-ಜನುತುಪ್ಪದೊಡನೆ. ಅನ್ವಿತಃ-ಕೂಡಿದ, ಕಟಂಕಟೇರೀರಸಜಾಬ್ದವಾಶಾಭೂನಿಂಬಭಲ್ಲಿತಿಲಜಃ. ಮರದರಿಸನದ ಕಟಂಕಟೇರೀ - ಮರದರಿಸಿನ, ರಸಜ-ರಸಾಂಜನ, ಕಷಾಯ ಅಬ್ಬ-ಕೊನ್ನಾರೆಗೆಡ್ಡೆ, ವಾಶಾ-ಅಡುನೋಗೆ, ಭೂನಿಂಬ-ನೆಲಬೇವು, ಭಲ್ಲಿ-ಗೆರೆ, ತಿಲ-ಎಳ್ಳು, ಇವುಗಳಿಂದ, ಜಃ-ಹುಟ್ಟಿದ, ಕಷಾಯಃ-ಕಷಾಯವು, ಚಂಚಲಲೋಚನಾನಾಂ-ಸ್ತ್ರೀಯರ, ನಾನಾವಿಧಾನಿ-ನಾನಾಪ್ರಕಾರಗಳಾದ, ಪ್ರದರಾಣಿ-ಯೋನಿಜಾಡ್ಯಗಳನ್ನು, ಹನ್ಯಾತ್-ನಾಶಮಾಡೀತು

ಈ ವಿಷಯದಲ್ಲಿ ಬೋವ್ವದೇವನು

ದಾರ್ವೀಭೂನಿಂಬಭಲ್ಲಿತಿಲವೃಷರಸಜಾಬ್ದಂ ಸಮಧ್ವಸ್ರಯೋನೌ |

ಎಂತಲೂ, ಚಕ್ರದತ್ತನು

ದಾರ್ವೀರಸಾಂಜನವೃಷಾಬ್ದಕಿರಾತಬಿಲ್ವ

ಭಲ್ಲಾತಕೈರಧಿಕೃತೋ ಮದುನಾಕಷಾಯಃ |

ಎಂತಲೂ ಹೇಳಿದಾರೆ.

ಕುವಲಯದಳನೇತ್ರೇತಂಡುಲೀಯಸ್ಯ ಮೂಲಂ

ರಸಜಮಪಿಸಮಾಂಶಂಭೇಷಜದ್ವಂದ್ವಮೇತತ್ |

ಹಿಮಕರಮುಖಿಯುಕ್ತಂತಂಡುಲಾಂಭೋಮಧುಭಾಂ

ಪ್ರದರದರಮುದೀರ್ಣಂ ಸುಂದರೀಣಾಂನಿಹಂತಿ

|| ೧೪೮ ||

ಕುವಲಯದಳನೇತ್ರೇ ಕುವಲಯ—ನೈದಿಲೇಹೂವಿನ, ದಳ—ಎಸಳು
 ಗಳಂತಿರುವ, ನೇತ್ರೇ—ಕಣ್ಣುಗಳುಳ್ಳವಳಾಗಿಯೂ,
 ಕಿರುಕುಸಾಲ ಮತ್ತು ಹಿಮಕರಮುಖಿ—ಚಂದ್ರನಂತಿರುವ ಮುಖವುಳ್ಳವಳಾ
 ರಸಾಂಜನಗಳ ಗಿಯೂ ಇರುವ ಎಲೇಸ್ಟ್ರೀಯೇ, ತಂಡುಲಾಂಭೋಮ
 ಉಪಯೋಗ ಧುಭ್ಯಾಂ ತಂಡುಲಾಂಭಃ—ಅಶ್ವೀ ತೋಳದನೀರು, ಮ
 ಧುಭ್ಯಾಂ—ಜೇನುತುಪ್ಪ, ಇವುಗಳಿಂದ, ಯುಕ್ತಂ—ಕೂ
 ಡಿದ, ಸಮಾಂಶಂ—ಸಮಭಾಗವುಳ್ಳ, ತಂಡುಲೀಯಸ್ಯ—ಕಿರುಕುಸಾಲೆಯ,
 ಮೂಲಂ—ಬೇರಿನ ಪುಡಿಯಾಗಲಿ, ರಸಾಂಜನಮಪಿ—ರಸಾಂಜನವಾಗಲಿ,
 ಎತತ್—ಈ, ಭೇಷಜದ್ವಂದ್ವಂ—ಎರಡೊಪ್ಪದವು, ಸುಂದರೀಣಾಂ—ಸ್ತ್ರೀಯರ,
 ಉದೀರ್ಣಂ—ಅಧಿಕವಾದ, ಪ್ರದರದರಂ—ಯೋನಿಜಾಡ್ಯದಿಂದಂಟಾದ
 ಭಯವನ್ನು, ನಿಹಂತಿ—ನಾಶಮಾಡುತ್ತಲಿದೆ

ಶ್ಲೋ || ಅಯಿಸರೋರುಹಸೋದರಲೋಚನೇ ಸರಸತಂಡುಲಕಾಂಘ್ರಿಭವಂರಜಃ |

ಸಮಧುತಂಡುಲವಾರಿನಿವಾರಯೇನ್ಮೃಗದೃಶಾಂಪ್ರದರಪ್ರದರಂದ್ರುತಂ ||

ಎಂಬ ಪ್ರಕ್ಷಿಪ್ತಶ್ಲೋಕವು ಮೇಲಣ ಶ್ಲೋಕಾರ್ಥವನ್ನೇ ಬೋಧಿಸುವ
 ದರಿಂದ ಇದಕ್ಕೆ ಅರ್ಥವನ್ನು ಬರೆಯಲಿಲ್ಲ

ಅಥಾತರ್ವನಿರೋಧ ಚಿಕಿತ್ಸಾ.

ಮೂಲಂಗವಾಕ್ಯಾಃ ಸ್ಮರಮಂದಿರಸ್ಥಂ

ಪುಷ್ಪಾವರೋಧಸ್ಯವಧಂಕರೋತಿ |

ಅಭರ್ತ್ಯಕಾಣಾಂವೃಭಿಚಾರಿಣೀನಾಂ

ಯೋಗೋಯಮುಕ್ತೋದ್ರುತಗರ್ಭಪಾತೇ

|| ೧೪೯ ||

ಸ್ಮರಮಂದಿರಸ್ಥಂ—ಯೋನಿಯಲ್ಲಿ ಲೇಪಿಸಲ್ಪಟ್ಟ, ಗವಾಕ್ಷಾಶ್ರಿಃ—
 ಹೆಮ್ಮೆಕ್ಕೆ (ಅಧವಾ) ಕಹಿಮೆಕ್ಕೆಯ, ಮೂಲಂ—ಬೇರಿನ
 ಕಹಿಮೆಕ್ಕೆಯ ಪುಡಿಯು, ಪುಷ್ಪಾವರೋಧಸ್ಯ—ಮುತುಬಂಧಕ್ಕೆ (ಎಂ
 ಪ್ರಯೋಜನವು ದರೆ) ಗರ್ಭನಿಲ್ಲದೆ ಇರುವಾಗ ಸಂಭವಿಸುವ ಸ್ತ್ರೀಯರ
 ಮುಟ್ಟುನಿಲ್ಲುವಿಕೆಗೆ, ವಧಂ—ನಾಶವನ್ನು, ಕರೋತಿ—

ಮಾಡುತಲಿದೆ ಅಭರ್ತ್ಯಕಾಣಾಂ-ಗಂಡನಿಲ್ಲದ, ವ್ಯಭಿಚಾರಿಣೀನಾಂ-
ಕುಲಟೀಯರ, ದ್ರುತಗರ್ಭವಾತೇಃ ದ್ರುತ-ಶೀಘ್ರವಾಗಿ, ಗರ್ಭಪಾತೇ-ಗರ್ಭ
ಪಾತವಾಗುವ ವಿಷಯದಲ್ಲಿಯೂ, ಆಯಂಯೋಗಃ-ಈ ಪ್ರಯೋಗವು,
ಉಕ್ತಃ-ಹೇಳಲ್ಪಟ್ಟಿದೆ

ಅಥ ಗರ್ಭಿಣೀಸೂತಿಕಾ ಬಾಲಚಿಕಿತ್ಸಾ

ಮಧ್ವಾಜ್ಯಯಷ್ಟೀಮಧುಲುಂಗಮೂಲಂ ನಿಪೀಯಸೂತೇಸುಮುಖೀನುಪೇನ |

ಸತಂಡುಲಾಂಭಸ್ತಿತಧಾನ್ಯಕಲ್ಪಪಾನಾದ್ವಮಿರ್ಗಚ್ಛತಿಗರ್ಭಿಣೀನಾಂ || ೧೫೦ ||

ಸುಮುಖೀ-ಪ್ರಿಯು, ಮಧ್ವಾಜ್ಯಯಷ್ಟೀಮಧುಲುಂಗಮೂಲಂ ಮ
ಧ್ವಾಜ್ಯ-ಸ್ವಲ್ಪ ಹೆಚ್ಚು ಕಡಿಮೆಯಾದ ಜೇನುತುಪ್ಪಗಳು, ಮತ್ತು, ಯಷ್ಟೀ
ಮಧು-ಅತಿಮಧುರ, ಲುಂಗಮೂಲಂ-ಮಾದಳದಬೇರು ಇವುಗಳ ಕಲ್ಪ
ವನ್ನು, ನಿಪೀಯ-ಪಾನಮಾಡಿ, ಸುಖೀನ-ಅನಾಯಾಸದಿಂದ, ಸೂತೇ-
ಹೆರುತ್ತಾಳೆ ಸತಂಡುಲಾಂಭಸ್ತಿತಧಾನ್ಯಕಲ್ಪವಾನಾತ್ ಸತಂಡುಲಾಂಭಃ-
ಅಕ್ಕಿ ಕಲಗಚ್ಚಿನೊಡನೆ ಕೂಡಿದ, ಸಿತ-ಸಕ್ಕರೆ, ಧಾನ್ಯ-ಕೊತ್ತಂಬರೀ
ಬೀಜ ಇವುಗಳ, ಕಲ್ಪಪಾನಾತ್-ಕಲ್ಪವನ್ನು ಕುಡಿಯೋಣದರದೇನೆಯಿಂದ,
ಗರ್ಭಿಣೀನಾಂ-ಬಸುರಿಯರ, ವಮಿಃ-ವಮನವು, ಗಚ್ಛತಿ-ನಾಶವಾಗು
ತಲಿದೆ ಎಂದು ಪ್ರಸಕ್ತಾನುಪ್ರಸಕ್ತ್ಯಾ ಗರ್ಭಿಣೀಚಿಕಿತ್ಸೆಯನ್ನು ಹೇಳಿ
ದನು, ಇಲ್ಲಿ ಸತಂಡುಲಾಂಭಃ ಎಂಬ ಸ್ಥಳದಲ್ಲಿ ಸಶಬ್ದಕ್ಕೆ ಈಷದ
ರ್ಧಕತ್ವವನ್ನು ಹೇಳಿ ಸ್ವಲ್ಪ ಕಲಗಚ್ಚು ಎಂದು ಟೀಕಿಸಬಹುದು

ಜೇನುತುಪ್ಪ ತುಪ್ಪಗಳನ್ನು ಚೂರ್ಣ ಪ್ರಮಾಣಕ್ಕೆ ನಾಲ್ಕು ಭಾಗ
ಹೆಚ್ಚಾಗಿ ಹಾಕಬೇಕು.

ಕರ್ಷಚೂರ್ಣಸ್ಯ ಕಲ್ಮಸ್ಯ ಘುಟಿಕಾನಾಂಚಸರ್ವಶಃ |

ದ್ರವ್ಯಶಕ್ತ್ಯಾಸಲೇಧವ್ಯಃ ಪಾತವ್ಯಶ್ಚ ಚತುರ್ಗುಣಃ ||

ಅಲ್ಲಾಹ್ಲಂ ಬುದ್ಧ್ಯಯಾರಳ್ಯಮೃತವಿಷಬಲಾ ರೇಣುದುಸ್ತಶ್ಶೀತಃ

ಗರ್ಭಿಣ್ಯಾ ಸ್ತೂತಿಕಾಯಾ ಅಪಿರುಧಿರರುಗಾಮಾತಿಸಾರಜ್ವರಘ್ನಃ |

ಮುಸ್ತಾಶೃಂಗೀವಿಷಾಣಾಂ ಪ್ರಶಮಯತಿ ರಜಸ್ಸೇವಿತಂ ಕ್ಷೌದ್ರಯುಕ್ತಂ

ಬಾಲಾನಾಂ ವಾಂತಿಕಾಸಂ ಜ್ವರಮತಿವಿಷಜಂ ಕ್ಷೌದ್ರಯುಕ್ತಂ ರಜೋವಾ || ೧೫೧ ||

ಅಲ್ಲಾ ಬ್ರಾಂಬುದ್ವಯಾರಷ್ಟಮೃತವಿಷಬಲಾರೇಣುದುಸ್ಪರ್ಶಶೀತಃ
 ಅಲ್ಲ - ಕೊತ್ತುಂಬರೀಬೀಜ, ಅಬ್ಬ - ಕೊನ್ನಾರೆಗೆಡ್ಡೆ, ಅಂಬುದ್ವಯ -
 ಲಾಮಂಚ ಮುಡಿವಾಳಗಳು, ಅರಳು-ನರುವಲು, ಅಮೃತ-ಅಮೃತವಳ್ಳಿ,
 ವಿಷ-ಅತಿಬಜ, ಬಲಾ-ಕಳ್ಳಂಗಡಲೆ, ರೇಣು-ಪರ್ವಾಷ್ಟಕ, ದುಸ್ಪರ್ಶ-
 ತುರುಚು ಇವುಗಳ, ಶೀತಃ-ಶೀತಕಷಾಯವು, ಗರ್ಭಿಣ್ಯಾಃ-ಬಸುರಿಗಾದ
 ರೂ, ಸೂತಿಕಾಯಾಅಪಿ-ಬಾಣಂತಿಗಾದರೂ, ರುಧಿರರುಗಾಮಾತಿಸಾರಜ್ವ
 ರಘ್ನಃ ರುಧಿರರುಕ್-ರಕ್ತಸ್ರಾವಜಾಡ್ಯ, ಆಮಾತಿಸಾರಜ್ವರ ಇವುಗಳನ್ನು;
 ಘ್ನಃ-ನಾಶಮಾಡುತ್ತಲಿದೆ ಕ್ಷೌದ್ರಯುಕ್ತಂ-ಜೇನುತುಪ್ಪದೊಡನೆಕೂಡಿದ,
 ಮುಸ್ತಾಶೃಂಗೀವಿಷಾಣಾಂ ಮುಸ್ತಾ-ಕೊನ್ನಾರೆಗೆಡ್ಡೆ, ಶೃಂಗೀ-ಕರ್ಣಾಟಕ
 ಶೃಂಗಿ, ವಿಷಾಣಾಂ-ಅತಿಬಜೆ ಇವುಗಳ, ರಜಃ-ಚೂರ್ಣವಾಗಲಿ, ಕ್ಷೌದ್ರ
 ಯುಕ್ತಂ-ಜೇನುತುಪ್ಪದೊಡನೆ ಕೂಡಿದ, ಅತಿವಿಷಜಂ - ಅತಿಬಜೆಯಿಂ
 ದುಂಟಾದ, ರಜೋವಾ-ಚೂರ್ಣವಾಗಲಿ, ನೇವಿತಂ-ನೇವಿಸಲ್ಪಟ್ಟಿದ್ದಾಗಿ,
 ಬಾಲಾನಾಂ - ಮಕ್ಕಳ, ವಾಂತಿಕಾಸಜ್ವರಂ ವಾಂತಿ - ವಮನ, ಕಾಸ-
 ಕೆಮ್ಮು, ಜ್ವರ-ಜ್ವರ ಇವುಗಳನ್ನು, ವ್ರಶಮಯತಿ-ಹೋಗಲಾಡಿಸುತ್ತದೆ

ಕೃಷ್ಣಾರುಣಾಮುಸ್ತಕಶೃಂಗಿಕಾಣಾಂ

ತುಲ್ಯನ ಚೂರ್ಣೇನ ಸಮಾಕ್ಲೇಶೇನ |

ಜ್ವರಾತಿಸಾರಃ ಪ್ರಶಮಂ ಪ್ರಯಾತಿ

ಸಶ್ವಾಸಕಾಸಸ್ತವಮಿಶ್ರಿತೂನಾಂ ||

ಕುಮಾರಾತಿಸಾರೇಕಷಾಯಸ್ಸಮಂಗಾ

ಮದಾಶಾರಿಬಾಲೋದ್ರಜಃಕ್ಷೌದ್ರಯುಕ್ತಃ |

ಮದಾಬಿಲ್ಕಲೋಧೈಃ ಕೃಷ್ಣಾಂಬುದಾನಾಂ

ಕಷಾಯಾವಲೇಹೌ ತಥಾ ಕ್ಷೌದ್ರಯುಕ್ತೌ ||

ಎಂಬ ಎರಡು ಶ್ಲೋಕಗಳು ಪ್ರಕ್ಷಿಪ್ತಗಳಾಗಿರುವವಾದ್ದರಿಂದ ಇವು
 ಗಳಿಗೆ ಅರ್ಥ ಬರೆಯಲಿಲ್ಲ

—ಇತಿ ಪ್ರದರಗರ್ಭಿಣೀಸೂತಿಕಾ ಬಾಲಚಿಕಿತ್ಸಾ—

ಅಥ ಕ್ಷಯಚಿಕಿತ್ಸಾ.

ವಿದ್ವಲ್ಲಲಾಮ ಲೋಲಂಬನೃಪತೇವಾಗ್ನಿಲಾಸತಃ |

ನತ್ಯಪ್ತಿರ್ದಯತಃ ಸ್ವಾಮಿ- ಪುನಃಕಿಂಚಿನ್ನಿರೂಪಯ

|| ೧೫೩ ||

ವಿದ್ವಲ್ಲಲಾಮ-ವಿದ್ವಚ್ಛ್ರೇಷ್ಠನಾಗಿಯೂ, ಲೋಲಂಬನೃಪತೇ-ಲೋಲಂಬರಾಜನಾಮಕನಾಗಿಯೂ ಇರುವ, ಸ್ವಾಮಿ-ಎಲೈ ಪತಿಯೇ! ತೇ-ನಿನ್ನೂ ವಾಗ್ನಿಲಾಸತಃ-ಇದುವರಿಗೂ ಹೇಳಿದ ಮಾತಿನ ಚಮತ್ಕಾರದಿಂದ, ತೃಪ್ತಿಃ-ಸಾಕುಯೆಂಬ ಬುದ್ಧಿಯು (ಅಧವಾ) ಇಚ್ಛಾನ್ವಿತಿಯು, ನಜಾಯತೇ-ಉಂಟಾಗುವುದಿಲ್ಲ ಪುನಃ - ಮತ್ತು, ಕಿಂಚಿತ್-ಕೆಲವು ವಚನವನ್ನು, ನಿರೂಪಯ-ಹೇಳು, ಎಂಬುದಾಗಿ ರತ್ನಕಳೆಯು ಪ್ರಶ್ನೆಮಾಡಿದಳು

ಕ್ಷಯೋತ್ಪತ್ತಿ ವಿನಾಶಾಯ ಸಿಂಹಾಸ್ಯಸೇವ್ಯತಾಂ ಸದಾ |

ಬಹುನಾಮತ್ರವಿಶ್ವಾಸೋಜಾತಃ ಕಮಲಲೋಚನೇ

|| ೧೫೪ ||

ಹೇ ಕಮಲಲೋಚನೇ - ಎಲೇ ಕಮಲಾಕ್ಷಿಯೇ! ಕ್ಷಯೋತ್ಪತ್ತಿ

ವಿನಾಶಾಯ ಕ್ಷಯ- ಕ್ಷಯರೋಗದ, ಉತ್ಪತ್ತಿ-

ಆಡುಸೋಗಿ ಹುಟ್ಟುವಿಕೆಯ, ವಿನಾಶಾಯ - ನಾಶಕೋಸ್ಕರ,

ಪ್ರಯೋಗ ಸಿಂಹಾಸ್ಯಃ - ಆಡುಸೋಗಿಯು, ಸದಾ - ಯಾವಾ

ಗಲೂ, ಸೇವ್ಯತಾಂ-ಸೇವಿಸಲ್ಪಡಲಿ ಅತ್ರ-ಈ ಔಷಧಿ

ಯಲ್ಲಿ, ಬಹುನಾಂ-ಅನೇಕರಿಗೆ, ವಿಶ್ವಾಸಃ-ನಂಬಿಕೆಯು, ಜಾತಃ-ಹುಟ್ಟಿ

ರುವುದು ಈ ಔಷಧ ಸೇವನೆಯಿಂದ ಕ್ಷಯರೋಗ ನಾಶವಾಗುವದೆಂದು

ಬಹು ಜನರು ನಂಬಿರುವರೆಂದು ತಾತ್ಪರ್ಯ (ಇದೊಂದರ್ಥವು) ಕ್ಷಯೋ

ತ್ಪತ್ತಿ-ಜನನಮರಣ ವ್ರವಾಹರೂಪವಾದ ಸಂಸಾರದ, ವಿನಾಶಾಯ-ನಾಶ

ಕೋಸ್ಕರ, ಸಿಂಹಾಸ್ಯಃ - ನೃಸಿಂಹಸ್ವಾಮಿಯು, ಸದಾ - ನಿರಂತರದಲ್ಲಿ

ಯೂ, ಸೇವ್ಯತಾಂ-ಭಜಿಸಲ್ಪಡಲಿ ಅತ್ರ-ಈ ನೃಸಿಂಹಸ್ವಾಮಿಯಲ್ಲಿ,

ಬಹುನಾಂ-ಅನೇಕರಿಗೆ, ವಿಶ್ವಾಸಃ-ಭಕ್ತಿಯು, ಜಾತಃ - ಉಂಟಾಗಿರುವ

ದೆಂದು ಮತ್ತೊಂದರ್ಥ

ಅಡುಸೋಗಿ. **Adhatoda Vasica, Justica Adhatoda.**

वासकः.

The leaves and the root of this plant are considered a very efficacious remedy for all sorts of coughs, being administered along with ginger.

The *Pharm Indica* states that strong testimony has been given in favor of its remedial properties, drawn from personal experience, in the treatment of chronic bronchitis, asthma, etc , when not attended with febrile action The flowers and the fruit are bitter, aromatic and antispasmodic The fresh flowers are bound over the eyes in cases of ophthalmia

“The floweris, leaves, and root, but especially the first, are supposed to possess antispasmodic qualities ”

“They are bitterish and subaromatic and are administered in infusion and electuary as anthelmintic ” (**Ainslie.**)

The leaves are used as a cattle medicine, in the case of man for rheumatism, and the flowers for ophthalmia (**Stewart.**)

The leaves dried and made into cigarettes are smoked in asthma and their juice is used for diarrhoea and dysentery It has expectorant and antispasmodic properties, and its use has been recommended in the treatment of colds, coughs, asthma, phthisis, and even diphtheria, in which it deserves

more extended trial. It is said, also, to be a valuable antiseptic, antiperiodic, and anthelmintic

In the *Second Report of the Indigenous Drugs Committee*, p 35, "**Lieutenant-Colonel Lee** reported that it was a useful expectorant **Major Crawford** reported that the drug was tried in several cases in the form of a tincture, it acted well in the latter in the stages of acute bronchitis **Captain Stewart**, who used half drachm in a few cases of bronchitis and pneumonia, reported that it is as effective as Ipecacuanha "

Dr. Rusby states that "It appears to be toxic to all forms of life, in direct proportion to their lowness in the scale, and that this property is unique among plants

The leaves are found to completely destroy the lower aquatics and to prevent their re-appearance Laid upon fruits and other perishable substances they, to a great extent, prevent mould and decay They check the development of parasitic diseases on vegetation. The very extended use of this plant in India in the treatment of tuberculosis and other respiratory diseases may be founded upon this property."

"It is probable", writes **Dr. Watt**, "we have in *Adhatoda* an antiseptic at the door of every Indian peasant. An aqueous solution of the alcoholic extract of the leaves was tried upon flies, fleas, mosquitoes, centipedes and other insects, and in every case the application met with poisonous results "

ಅಯಿಸುಂದರಿ ಸುಂದರಾನನೇ ರುಚಿರಾಪಾಂಗತರಂಗಲೋಚನೇ |

ನನೀತಮಧೂಪಲಾಶನಾದ್ವಿಜರಾಜಸ್ಯ ಭವೇತ್ಕ್ಷಯಕ್ಷಯಃ || ೧೫೪ ||

ರುಚಿರಾಪಾಂಗತರಂಗಲೋಚನೇ ರುಚಿರ - ರಮಣೀಯಗಳಾದ, ಅವಾಂಗತರಂಗ-ತೆರೆಗಳಂತಿರುವ ಕೊನೆಗಳುಳ್ಳ, ಲೋಚನೇ-ಕಣ್ಣುಗಳುಳ್ಳ ವಳಾಗಿಯೂ, ಸುಂದರಾನನೇ-ಮನೋಹರವಾದ ಮುಖವುಳ್ಳವಳಾಗಿಯೂ ಇರ.ವ. ಅಯಿಸುಂದರಿ-ಎಲೇ ಸ್ತ್ರೀಯೇ! ನವನೀತಮಧೂಪಲಾಶನಾತ್ - ನವನೀತ-ಬೆಣ್ಣೆ, ಮಧು-ಜೇನುತುಪ್ಪ, ಉಪಲ-ಕಲ್ಲುಸಕ್ಕರ ಇವುಗಳ, ಅಶನಾತ್-ಭಕ್ಷಣೆಯ ದೆಸೆಯಿಂದ, ದ್ವಿಜರಾಜಸ್ಯ-ಚಂದ್ರನಿಗೆ, ಕ್ಷಯ ಕ್ಷಯಃ-ಕ್ಷಯರೋಗನಾಶವು, ಭವೇತ್-ಆದೀತು

ತಾತ್ಪರ್ಯ - ಚಂದ್ರನಿಗೂ ಕೂಡ ಕ್ಷಯರೋಗಜಾಡ್ಯ ನಾಶನವಾಗುವದೆಂದು ಹೇಳಿದ್ದರಿಂದ ಮನುಷ್ಯರಿಗೆ ಕ್ಷಯಜಾಡ್ಯ ನಾಶವಾಗುವದೆಂದು ಹೇಳತಕ್ಕದ್ದೇನಿ

—ಇತಿ ಕ್ಷಯಚಿಕಿತ್ಸಾ—

ಅಥ ವ್ರಣಚಿಕಿತ್ಸಾ

ಅಯಿಕೋಮಲಕುಂತಲಾವಳೀ ವಿಲಸನ್ಮಾಲತಿಕಾಮನೋಹರೇ |

ತ್ರಿಫಲಾಜನಿತಃ ಕಷಾಯಕ ಸ್ನಹಿತೋಗುಗ್ಗುಳುನಾ ವ್ರಣಂಜಯೇತ್ || ೧೫೫ ||

ಕೋಮಲಕುಂತಲಾವಳೀವಿಲಸನ್ಮಾಲತಿಕಾಮನೋಹರೇ : ಕೋಮ

ಲ-ಮನೋಹರವಾದ, ಕುಂತಲ - ಕುರುಳುಗಳ,

ಗುಗ್ಗುಳಯುಕ್ತ ಅವಳೀ-ಗುಂಪಿನಲ್ಲಿ, ವಿಲಸತ್-ಪ್ರಕಾಶಿಸುತ್ತಲಿರುವ,

ತ್ರಿಫಲಾ ಮಾಲತಿಕಾ-ಜಾಜೀಹೂವುಗಳಿಂದ, ಮನೋಹರೇ-

ಕಷಾಯವು ರಮಣೀಯಳಾದ, ಅಯಿ-ಎಲೇ ಸ್ತ್ರೀಯೇ! ಗುಗ್ಗು

ಳುನಾ-ಗುಗ್ಗುಳದ ಪುಡಿಯೊಡನೆ, ಸಹಿತಃ-ಕೂಡಿದ,

ತ್ರಿಫಲಾಜನಿತಃ ತ್ರಿಫಲಾ - ಅಳಲೇಕಾಯಿ, ತಾರೇಕಾಯಿ, ನೆಲ್ಲಿಚೆಟ್ಟು

ಗಳಿಂದ, ಜನಿತಃ-ಹುಟ್ಟಿದ, ಕಷಾಯಕಃ- ಕಷಾಯವು, ವ್ರಣಂ-ವ್ರಣ
ವನ್ನು, ಜಯೇತ್-ಜಯಿಸೀತು

—ಇತಿ ವ್ರಣಚಿಕಿತ್ಸಾ—

ಅಥ ಮೇದೋವೃದ್ಧಿ ಚಿಕಿತ್ಸಾ.

ಮದನಜ್ವರಕಾರಿನಾಮಧೇಯೇ ರಸಿಕೇ ರತ್ನಕಳೇ ಪ್ರಭಾತಕಾಲೇ |

೩ ಶಿರಾಂಬುಪಿಬನ್ಮಧುಪ್ರಯುಕ್ತಂ ಗಣನಾಥೋಪಿಭವೇತ್ತಿಲಾಸ್ಥಿಶೇಷಃ ||೧೫೬||

ಮದನಜ್ವರಕಾರಿನಾಮಧೇಯೇ ಮದನಜ್ವರ-ಮನ್ಮಥಜ್ವರವನ್ನು, ಕಾರಿ-
ಉಂಟುಮಾಡುತ್ತಲಿರುವ, ನಾಮಧೇಯೇ-ನಾಮಧೇ
ಮಧ್ಯಂಬುಪ್ರಯೋಗ ಯವುಳ್ಳವಳೇ (ಎಂದರೆ) ನಾಮಶ್ರವಣಮಾತ್ರದಿಂದಲೇ
ಕಾಮೋದ್ರೇಕವನ್ನುಂಟುಮಾಡುತ್ತಲಿರುವಳೇ ಯೆಂದು
ತಾತ್ಪರ್ಯವು ರಸಿಕೇ-ಶೃಂಗಾರಾದಿರಸಗಳನ್ನು ತಿಳಿದಿರುವ, ರತ್ನಕಳೇ-ರತ್ನ
ಕಳಾನಾಮಕಸ್ತ್ರೀಯೇ, ಪ್ರಭಾತಕಾಲೇ-ಪ್ರಾತಃಕಾಲದಲ್ಲಿ, ಮಧುಪ್ರಯುಕ್ತಂ
-ಜೇನುತುಪ್ಪದೊಡನೆಕೂಡಿದ, ಅಂಬು-ತಣ್ಣೀರನ್ನು, ಪಿಬ-ಪಾನಮಾಡು
ತಲಿರುವ, ಗಣನಾಥೋಪಿ-ಗಣಪತಿಯಾದರೂ ಕೂಡ, ಅಸ್ಥಿಶೇಷಃ-
ಮೂಳೆಗಳೇ ಶೇಷವಾಗುಳ್ಳವನು, ಭವೇತ್ತಿಲ-ಆಗುತ್ತಾನೆಯಲ್ಲವೆ, ಹೀಗಿ
ರುವಲ್ಲಿ ಮಿಕ್ಕಾದವರು ಕೃಶರಾಗುತ್ತಾರೆಂದು ಹೇಳತಕ್ಕದ್ದೇನೆಂದು ತಾತ್ಪ
ರ್ಯವು.

—ಇತಿ ಮೇದೋವೃದ್ಧಿ ಚಿಕಿತ್ಸಾ—

ಅಥ ಕ್ರಿಮಿಚಿಕಿತ್ಸಾ.

ತ್ರಿಕಟುತ್ರಿಫಲಾಕಳಿಂಗನಿಂಬತ್ರವೈದುಗ್ರಾಖದಿರೋಧ್ಯವಃಕಷಾಯಃ |

ಪಶುಮೂತ್ರಸಮನ್ವಿತೋನಿಸಿಂಹಃ ಕ್ರಿಮಿಕೋಟೀರಪಿಹಂತಿಹಂತವೇಗಾತ್

ಶ್ರೀಕಟುತ್ರಿಫಲಾಕಳಿಂಗನಿಂಬತ್ರಿವೃದ್ಧಗ್ರಾಮದಿರೋದ್ಭವಃ . ಶ್ರೀಕಟು-
ಶುಂಠಿ, ಮೆಣಸು, ಹಿಪ್ಪಲಿ, ತ್ರಿಫಲಾ-ಅಳಲೇಕಾಯಿ,
ಶ್ರೀಕಟು ತ್ರಿಫಲಾದಿ ತಾರೇಕಾಯಿ, ನೆಲ್ಲಿಚೆಟ್ಟು, ಕಳಿಂಗ-ಕೊಡಸಿಗಿಬೀಜ,
ಕಷಾಯ ನಿಂಬ-ಬೇವಿನಪಟ್ಟಿ, ತ್ರಿವೃತ್-ತಿಗಡೆ, ಉಗ್ರಾ-ಬಜೆ,
ಖದಿರ-ಕಗ್ಗಲೀಚಕ್ಕೆ, ಇವುಗಳಿಂದ, ಉದ್ಭವಃ-ಹುಟ್ಟಿದ,
ಪಶುಮೂತ್ರಸಮನ್ವಿತಃ-ಗೋಮೂತ್ರದೊಡನೆ ಕೂಡಿದ, ಕಷಾಯಃ-
ಕಷಾಯವು ನಿರೀತಃ-ಕುಡಿಯಲ್ಪಟ್ಟದ್ದಾಗಿ, ವೇಗಾತ್-ಬೇಗ, ಕ್ರಿಮಿ
ಕೋಟೀರಪಿ-ಅನೇಕಕ್ರಿಮಿಗಳನ್ನಾದರೂ, ಹಂತಿ-ನಾಶಮಾಡುಲಿದೆ, ಹಂತ-
ಈ ವಿಷಯದಲ್ಲಿ ಸಂತೋಷವು.

—ಇತಿ ಕ್ರಿಮಿಚಿಕಿತ್ಸಾ—

ಅಥ ಮುಖಪಾಕಚಿಕಿತ್ಸಾ.

ಜಾತಿಪ್ರವಾಳತ್ರಿಫಲಾಯವಾಸಾ ದಾರುತ್ರಿಯಾಮಾವೃತಗೋಸ್ತನೀನಾಂ |
ಕಷಾಯಕಃಕ್ವಾದ್ರಯುತೋನಿಹಂತಿ ಮುಖಸ್ಯಪಾಕಂಮುಖಪಂಕಜಸ್ಥಃ

|| ೧೫೮ ||

ಜಾತಿಪ್ರವಾಳತ್ರಿಫಲಾಯವಾಸಾ ದಾರುತ್ರಿಯಾಮಾವೃತಗೋಸ್ತ
ನೀನಾಂ ಜಾತಿಪ್ರವಾಳ- ಜಾಜೀಚಿಗುರು (ಅಧವಾ)
ಜಾತಿಪ್ರವಾಳ ಜಾಯಿಪತ್ರಿ, ತ್ರಿಫಲಾ-ಅಳಲೇಕಾಯಿ, ತಾರೇಕಾಯಿ,
ತ್ರಿಫಲಾದಿ ನೆಲ್ಲಿಚೆಟ್ಟು, ಯವಾನಾ-ತುರುಚಿನಬೇರು, ದಾರುತ್ರಿ
ಕಷಾಯ ಯಾಮಾ - ಮರದರಿಸಿನ, ಅಮೃತ - ಅಮೃತವಳ್ಳಿ,
ಗೋಸ್ತನೀನಾಂ-ದ್ರಾಕ್ಷೆ ಇವುಗಳ, ಕಷಾಯಕಃ-ಕಷಾ
ಯವು, ಕ್ವಾದ್ರಯುತಃ-ಜೇನುತುಪ್ಪದೊಡನೆ ಕೂಡಿದ್ದಾಗಿ, ಮುಖಸಂಕ
ಜಸ್ಥಃ - ಬಾಯಲ್ಲಿರಿಸಲ್ಪಟ್ಟದ್ದಾದರೆ, ಮುಖಸ್ಯಪಾಕಂ-ಅಸ್ಯಪಾಕವನ್ನು,
ನಿಹಂತಿ-ನಾಶಮಾಡುತಲಿದೆ

—ಇತಿ ಮುಖಪಾಕಚಿಕಿತ್ಸಾ—

ಅಥ ಪ್ರಮೇಹಚಿಕಿತ್ಸಾ.

ಸ್ವರತ್ನುಂದರೋದಾರ ಮಂದಾರದಾಮ

ಪ್ರಕಾಮಾಭಿರಾಮಸ್ತನದ್ವಂದ್ವಮಥೇ ।

ಹರಿದ್ರಾರಜೋಮಾಕ್ಷಿ ಕಾಭ್ಯಾಂ ವಿಮಿಶ್ರ

ಶಿವಾಯಾಃಕಷಾಯಃ ಪ್ರಮೇಹಾಪಹಾರೀ

॥ ೧೨೯ ॥

ಸ್ವರತ್ನ - ಪ್ರಕಾಶಮಾನವಾದ, ಸುಂದರ - ರಮಣೀಯವಾದ,
ಉದಾರ - ಶ್ರೇಷ್ಠವಾದ ಮಂದಾರ - ಪಾರಿಜಾತದ
ನಲ್ಲಿಕಾಯಿ ಹೂವಿನ, ದಾಮ - ಮಾಲಿಕೆಯಿಂದ, ಪ್ರಕಾಮ-
ಕಷಾಯ ಅತ್ಯಂತವಾಗಿ, ಅಭಿರಾಮ-ಮನೋಹರವಾದ, ಸ್ತನ
ದ್ವಂದ್ವ-ಎರಡು ಮೊಲೆಗಳ, ಮಥ್ಯೇ-ಮಧ್ಯವ್ರದೇಶ
ವುಳ್ಳ ಸ್ತ್ರೀಯೆ, ಹರಿದ್ರಾರಜೋಮಾಕ್ಷಿಕಾಭ್ಯಾಂ ಹರಿದ್ರಾರಜಃ-ಅರಿಸಿನದ
ವುಡಿ, ಮಾಕ್ಷಿಕಾಭ್ಯಾಂ-ಜೇನುತುಪ್ಪ ಇವುಗಳೊಡನೆ, ವಿಮಿಶ್ರಃ-ಬೆರೆದ,
ಶಿವಾಯಾಃ-ನೆಲ್ಲಿಯ (ಅಧವಾ) ಅಳಲೇಕಾಯಿಯು, ಕಷಾಯಃ-ಕಷಾಯ
ವು, ಪ್ರಮೇಹಾಪಹಾರೀ-ಪ್ರಮೇಹಜಾಡ್ಯವನ್ನು ನಾಶಮಾಡುತ್ತಲಿದೆ

ಪ್ರಾಕೃತಶ್ಲೋಕ.

ಪದುಮಪೇಹಮಣುಂಠವಿಳೋಅಣಿಸಸಿಹಾಯಮಣೋಹರಜಂವಣೆ ।

ಜಯಇಮೇಹಅಣಿಮಆರಃಮಹುಜುಃವಹರೀಹರಿಣಿಪಿಯಿ ॥ ಛಾಯಾ ॥

ಪದ್ಮಪರ್ಣಮನೋಜ್ಞವಿಲೋಚನೇ ಶಶಿಸಹಾಯಮನೋಹರಯೌವನೇ ।

ಜಯತಿಮೇಹಗಣಂ ಅಮೃತಾರಸಃ ಮಧುಯುತಇವಹರಿಹರಿಣಂಪ್ರಿಯೇ

॥ ೧೩೦ ॥

ಪದ್ಮಪರ್ಣಮನೋಜ್ಞವಿಲೋಚನೇ ಪದ್ಮಪರ್ಣ-ಕಮಲದಳದಂತೆ,
ಮನೋಜ್ಞ-ಮನೋಹರವಾದ, ವಿಲೋಚನೇ-ನೇತ್ರ
ಅಮೃತವಳ್ಳಿ ಗಳುಳ್ಳವಳಾಗಿಯೂ, ಶಶಿಸಹಾಯಮನೋಹರಯೌ
ಕಷಾಯ ವನೇ ಶಶಿ-ಚಂದ್ರನಿಗೆ, ಸಹಾಯ - ಸಹಾಯಭೂತ
ವಾದ, (ಮತ್ತು) ಮನೋಹರ-ರಮ್ಯವಾದ, ಯೌವ
ನೇ-ಯೌವನವುಳ್ಳವಳಾಗಿಯೂ ಇರುವ ಎಲೇ ಸ್ತ್ರೀಯೇ, ಮಧುಯುತಃ-

ಜೇನುತುಪ್ಪದೊಡನೆ ಕೂಡಿದ, ಅಮೃತಾರಸಃ—ಅಮೃತವಳ್ಳೀಕಷಾಯವು, ಮೇಹಗಣಂ—ಮೇಹಜಾಡ್ಯಗಳಗುಂವನ್ನು, ಹರಿಃ—ಸಿಂಹವು, ಹರಿಣಮಿವ—ಜಿಂಕೆಯಂತೆ, ಜಯತಿ—ಜಯಿಸುತ್ತಲಿದೆ

ಇಲ್ಲಿ ಅಲಂಬನಗುಣವಾದ ಯೌವನವೂ, ತಟಸ್ಥನಾದ ಚಂದ್ರನೂ ಉದ್ದೀಪನವಿಭಾವನಾದಕಾರಣ ಮನ್ಮಥೋದ್ದೀಪನ ವಿಷಯದಲ್ಲಿ, ಒಂದಕ್ಕೊಂದು ಸಹಾಯವಾಗಬಹುದು ಈ ಮೇಹರೋಗದ ವಿಷಯದಲ್ಲಿ ಪ್ರಪ್ತಿಸ್.

ಶ್ಲೋ|| ಸಮಧುಚ್ಛಿನ್ನಾಸ್ವರಸಂ ನಾನಾಮೇಹನಿವಾರಣಂ |

ವದಂತಿಭಿಷಜಸ್ಸರ್ವೇ ಶರದಿಂದುನಿಭಾನನೇ ||

ಅಥ ವಾತರಕ್ತಚಿಕಿತ್ಸಾ.

ರತಿಕೇಳಿಕಲಾಕುಶಲೇವಿಲಸದ್ವಲಯೇ ಮಲಯೇನಸಮಾನಕುಚೇ |

ಅಮೃತವ್ರತತೀರುಬುತ್ಯಲವತೀ ದಳಯೇದನಿಲಾಸ್ರಮುದಾರತರಂ ||೧೬೧||

ರತಿಕೇಳಿಕಲಾಕುಶಲೇ ರತಿ—ಸಂಭೋಗ, ಕೇಳಿ—ಶೃಂಗಾರಜೇಷ್ಟೆ ಇವುಗಳಿಗೆ, ಕಲಾ—ಅನುಕೂಲವಾದ ಕಾಲವನ್ನು ತಿಳಿ ಹರಳಿಣ್ಣೆಯೊಡನೆ ಯತಕ್ಕ ವಿಷಯದಲ್ಲಿ, ಕುಶಲೇ—ಚತುರಳಾಗಿಯೂ, ಕೂಡಿದ ಅಮೃತವಳ್ಳಿ ಮಲಯೇನ—ಮಲಯಪರ್ವತದೊಡನೆ, ಸಮಾನಕು ಸ್ವರಸ ಜೇ—ಸದೃಶವಾದ ಸ್ತನಗಳುಳ್ಳವಳಾಗಿಯೂ, (ಎಂದರೆ ಚಂದನಾದಿಗಳಿಂದ ಅತ್ಯಂತವಾಸನಾ ವಿಶಿಷ್ಟಗಳಾದ ಮೊಲೆಗಳುಳ್ಳವಳೇ ಎಂಬರ್ಥ) ವಿಲಸದ್ವಲಯೇ—ಪ್ರಕಾಶಮಾನವಾದ ಕಡಗಗಳುಳ್ಳವಳಾಗಿಯೂ ಇರುವ ಎಲೇ ಸ್ತ್ರೀಯೇ, ರುಬುತ್ಯಲವತೀ—ಕೈಯೆಣ್ಣೆಯುಳ್ಳ, ಅಮೃತವ್ರತತೀ—ಅಮೃತವಳ್ಳಿಯು, ಉದಾರತರಂ—ಅಧಿಕವಾದ ರಕ್ತಜಾಡ್ಯವನ್ನು, ದಳಯೇತ್—ನಾಶಮಾಡಿತು.

ತಾತ್ಪರ್ಯ —ಹರಳಿಣ್ಣೆಯೊಡನೆಕೂಡಿದ ಅಮೃತವಳ್ಳೀಸ್ವರಸವನ್ನಾಗಲಿ, ಅಮೃತವಳ್ಳೀಸ್ವರಸದಲ್ಲಿ ಹದದಿಂ ಕಾಯಿಸಲ್ಪಟ್ಟ ಹರಳಿಣ್ಣೆಯನ್ನಾಗಲಿ ಕುಡಿಯಲು ವಾತರಕ್ತಜಾಡ್ಯವು ನಾಶವಾಗುವದು

ಮಧೂತ್ಥಾರುಣಾಗೋಪಿಕಾದೇವಧೂಪೈಃ ಶ್ವತಂವಾತರಕ್ತಾಪಹಂಪಿಂಡತ್ಯಲಂ ।
ಕಷಾಯಸ್ಸಹೈರಂಡ್ಮಲೇನಪೀತ ಸ್ತಹೈರಂಡಸಿಂಹಾಸ್ಯವತ್ಸಾದನೀನಾಂ ॥೧೬೨॥

ಮಧೂತ್ಥಾರುಣಾಗೋಪಿಕಾದೇವಧೂಪೈಃ ಮಧೂತ್ಥಾ — ಜೇನು
ಮೇಣ, ಅರುಣಾ-ಮಂಜಿಷ್ಠೆ, ಗೋಪಿಕಾ-ಸೋಗದೇ
ಪಿಂಡತ್ಯಲ ಮತ್ತು ಬೇರು, ದೇವಧೂಪೈಃ-ಗುಗ್ಗುಳ ಇವುಗಳೊಡನೆ, ಶ್ವತಂ-
ಎರಂಡಾದಿ ಕಾಯಿಸಲ್ಪಟ್ಟ, ಪಿಂಡತ್ಯಲಂ-ಪಿಂಡತ್ಯಲನಾಮಕವಾದ
ಕಷಾಯ ಯಳ್ಳೆಣ್ಣೆಯಾಗಲಿ, ಎರಂಡತ್ಯಲೇನಸಹ-ಹರಳೆಣ್ಣೆಯೊ
ಡನೆ, ಪೀತಃ-ಕುಡಿಯಲ್ಪಟ್ಟ, ಎರಂಡಸಿಂಹಾಸ್ಯ
ವತ್ಸಾದನೀನಾಂ ಎರಂಡ-ಚಿಟ್ಟಹರಳಬೇರು, ಸಿಂಹಾಸ್ಯ-ಆಡುಸೋಗೆ,
ವತ್ಸಾದನೀನಾಂ-ಅಮೃತವಳ್ಳಿ ಇವುಗಳ, ಕಷಾಯಃ-ಕಷಾಯವಾಗಲಿ,
ವಾತರಕ್ತಾಪಹಂ-ವಾತರಕ್ತಜಾಡ್ಯವನ್ನು ಹೋಗಲಾಡಿಸುತ್ತದೆ
—ಇತಿ ವಾತರಕ್ತಚಿಕಿತ್ಸಾ—

ಅಧ ವಿಷೂಚೀ ಚಿಕಿತ್ಸಾ.

ಲಶುನಜೀರಕಗಂಧಕಸ್ಯಂಧವ ತ್ರಿಕಟುರಾಮರಚೂರ್ಣಮಿದಂಸಮಂ ।

ಸಪದಿನಿಂಬರಸೇನವಿಷೂಚಿಕಾಂ ಹರತಿ ಭೋರತಿಭೋಗವಿಚಕ್ಷಣೇ ॥೧೬೩॥

ಭೋರತಿಭೋಗವಿಚಕ್ಷಣೇ-ಸಂಭೋಗಾನುಭವದಲ್ಲಿ ಚತುರಳಾದ
ಎಲೇ ಸ್ತ್ರೀಯೇ, ನಿಂಬರಸೇನ-ಬೇವಿನರಸದೊಡನೆ,
ಲಶುನಾದಿ ಚೂರ್ಣ ಸಮಂ-ಕೂಡಿರುವ, ಇದಂ-ಈ, ಲಶುನಜೀರಕಗಂ
ಧಕಸ್ಯಂಧವತ್ರಿಕಟುರಾಮರಚೂರ್ಣಂ ಲಶುನ-ಬೆಳ್ಳು
ಳ್ಳಿ, ಜೀರಕ-ಜೀರಿಗೆ, ಗಂಧಕ, ಸ್ಯಂಧವ-ಸ್ಯಂಧವಲವಣ, ತ್ರಿಕಟು-ಶುಂಠಿ,
ಹಿಪ್ಪಲಿ, ಮೇಣಸು, ರಾಮರ-ಹಿಂಗು, ಇವುಗಳ, ಚೂರ್ಣಂ-ಚೂರ್ಣವು,
ಸಪದಿ-ತತ್ಪನ್ನದಲ್ಲಿಯೇ, ವಿಷೂಚಿಕಾಂ-ವಿಷೂಚಿಯನ್ನು, ಹರತಿ-ನಾಶ
ಮಾಡುತ್ತೆ

—ಇತಿ ವಿಷೂಚೀ ಚಿಕಿತ್ಸಾ—

ಅಥ ವಮನಾದಿ ಚಿಕಿತ್ಸಾ.

ರುಗ್ಲಾ ಜಾಬ್ಬ ವಟಪ್ರರೋಹಮಧುಕ್ವೈರ್ದಧ್ವನ್ನಿತ್ಯೈಃ ಕಲ್ಪಿತಾ

ಘ್ಯುಗ್ರಾಮಾಶುತ್ಯಪಂಭೃಶಂ ಪ್ರಶಮಯೇದಾಸ್ಯಾಂತರಸ್ಥಾವಟೀ |

ಏಲಾಲಾಜಲವಂಗನಾಗಚಪಲಾಶ್ರೀಕೋಲಮಜ್ಜಾಂಬುದ

ಶ್ರೀಖಂಡಂಮಧುಖಂಡಯುಕ್ತಪ್ರಶಮಯೇದ್ವಾಂತಿಂತ್ರಿದೂಷೋದ್ಭವಾಂ

|| ೧೬೪ ||

ಮಧ್ವನ್ನಿತ್ಯೈಃ—ಜೇನುತುಪ್ಪದೊಡನೆಕೂಡಿದ, ರುಗ್ಲಾ ಜಾಬ್ಬ ವಟಪ್ರರೋಹಮಧುಕ್ವೈಃ ರುಕ್-ಚಂಗಲಕೋಷ್ಯ, ಲಾಜ-ರುಗ್ಲಾ ಜಾದಿ ಅರಳು, ಅಬ್ಬ-ಕೊನ್ನಾರೆಗೆಡ್ಡಿ, ವಟಪ್ರರೋಹ-ಆಲದ (ಚಂಗಲಕೋಷ್ಯ ಕುಡಿ, ಮಧುಕ್ವೈಃ-ಅತಿಮಧುರ ಇವುಗಳಿಂದ, ಕಲ್ಪಿತಾ-ಅರಳು) ವಟ ಮತ್ತು ಮಾಡಲ್ಪಟ್ಟ, ಆಸ್ಯಾಂತರಸ್ಥಾ-ಬಾಯೊಳಗಿರುವಂಥ, ಏಲಾದಿ ಚೂರ್ಣ (ಎಂದರೆ) ಬಾಯೊಳಗೆ ಒತ್ತರಿಸಲ್ಪಟ್ಟ ಎಂದರ್ಥ. ವಟೀ-ಗುಳಿಗೆಯು, ಉಗ್ರಾಂ-ಕ್ರೂರವಾದ, ತೃಷಂ-ಬಾಯಾರಿಕೆಯನ್ನು, ಆಶು-ಶೀಘ್ರವಾಗಿ, ಭೃಶಂ-ಅತ್ಯಂತವಾಗಿ, ಪ್ರಶಮಯೇತ್-ನಾಶಮಾಡಿತ್ತು ಮಧುಖಂಡಯುಕ್-ಜೇನುತುಪ್ಪ ಕಲ್ಲುಸಕ್ಕರೆ ಗಳೊಡನೆ ಕೂಡಿದ, ಏಲಾಲಾಜಲವಂಗನಾಗಚಪಲಾಶ್ರೀಕೋಲಮಜ್ಜಾಂಬುದಶ್ರೀಖಂಡಂ ಏಲಾ-ಯಾಲಕ್ಕಿ, ಲಾಜ-ಅರಳು, ಲವಂಗ-ಲವಂಗವು, ನಾಗ-ನಾಗಕೇಸರ, ಚಪಲಾ-ನೆಳಲು (ಅಧವಾ) ಕೊರಲೆ, ಶ್ರೀಕೋಲಮಜ್ಜಾ-ಬಿಲ್ವದ ತಿರಳು, ಎಲಚೀತಿರಳುಗಳು, ಅಂಬುದ-ಕೊನ್ನಾರೆಗೆಡ್ಡಿ, ಶ್ರೀಖಂಡಂ-ಚಂದನ ಇವುಗಳ ಸಮುದಾಯವು, ತ್ರಿದೂಷೋದ್ಭವಾಂ-ಸನ್ನಿಪಾತದಿಂದಂಟಾದ, ವಾಂತಿಂ-ವಮನವನ್ನು, ಪ್ರಶಮಯೇತ್-ನಾಶಮಾಡಿತ್ತು

ಅಥ ದಾಹಚಿಕಿತ್ಸಾ.

ರಮಾರಮ್ಯಾಕಾರೇ ಚತುರವಚನೇ ಚಾರುಚಿಕುರೇ

ವಿಮೂಲ್ಯಾಲಂಕಾರೇ ಕರತಳಲಸನ್ನೀಲನಳಿನೇ |

ನಿದಾಘಸ್ತಂಜಾತಸ್ತವಕಿಮುಸರೋಜಸ್ಮಕದಳೀ

ದಳೈಃಕ್ಲಪ್ತೇತಪ್ತೇಸ್ತಪಿಷಿಯದಿ ಸಾಹಿತ್ಯನಿವುಣೇ

|| ೧೬೫ ||

ರಮಾರಮ್ಯಾಕಾರೇ ರಮಾ-ಲಕ್ಷ್ಮೀದೇವಿಯಂತೆ, ರಮ್ಯ-ಮನೋಹರವಾದ, ಆಕಾರೇ-ಶರೀರವುಳ್ಳವಳಾಗಿಯೂ, ಚತುರವಚನೇ-ಪ್ರೌಢಪಾದ ಮಾತುಗಳುಳ್ಳವಳಾಗಿಯೂ, ಚಾರುಚಿಕುರೇ-ರಮಣೀಯಗಳಾದ ಕುರುಳುಳ್ಳವಳಾಗಿಯೂ, ವಿಮೂಲ್ಯಾಲಂಕಾರೇ-ಅಮೂಲ್ಯಗಳಾದ ಆಭರಣಗಳುಳ್ಳವಳಾಗಿಯೂ, ಕರತಳಲಸನ್ನೀಲನಳಿನೇ' ಕರತಳ- ಕೈಯಲ್ಲಿ, ಲಸತ್-ಪ್ರಕಾಶಮಾನವಾದ, ನೀಲನಳಿನೇ-ಕನ್ನೈದಿಲೆಯುಳ್ಳವಳಾಗಿಯೂ, ಸಾಹಿತ್ಯನಿವುಣೇ-ಸಾಹಿತ್ಯದಲ್ಲಿ ಜಾಣೆಯಾಗಿಯೂ ಇರುವಸ್ತ್ರೀಯೇ, ತ್ವಂ-ನೀನು, ಸರೋಜನ್ಮಕದಳಿದಳೈಃ ಸರೋಜನ್ಮ-ತಾವರೆ, ಕದಳೀ-ಬಾಳೆ ಇವುಗಳ, ದಳೈಃ-ಎಲೆಗಳಿಂದ, ಕ್ಲವೇ-ಮಾಡಲ್ಪಟ್ಟ, ತಲ್ಪೇ-ಹಾಸಿಗೆಯಲ್ಲಿ, ಸ್ವಸಿಷಿಯದಿ-ಮಲಗುತ್ತಿ(ಯಾದರೆ, ತವ-ನಿನಗೆ, ನಿದಾಘಃ-ತಾಪವು, ಸಂಜಾತಃಕಿಮು-ಹುಟ್ಟುವದೇಯೇನು? ಹುಟ್ಟುವದಿಲ್ಲ ನಾಶವಾಗುತ್ತವೆಂದು ತಾತ್ಪರ್ಯ.

ಅಥ ಸಾಮಚಿಕಿತ್ಸಾ

ನಖಮುಖಲಾಲನಸುಖದಾ ಪಾಮಾರಾಮಾನಿತಂಬವಿಸ್ತಾರಾ |

ಸ್ನೇಹಕನಕರಸಗಂಧೈರ್ದೃಷ್ಟಿ ಪುರಾಪರಾವಶಂಯಾತಿ || ೧೬೬ ||

ನಾಮಾ-ಕಜ್ಜಿಯು, ನಖಮುಖ-ಉಗುರುಗಳ ಕೊನೆಯಿಂದ, ಲಾಲನ-ಕೆರೆಯೋಣದರಿಂದ, ಸುಖದಾ-ಆನಂದವನ್ನಂಟುಮಾಡುವಂಥಾದ್ದು, (ಮತ್ತು) ನಿತಂಬವಿಸ್ತಾರಾ-ಕಟಿಪಶ್ಚಾದ್ಭಾಗದಲ್ಲಿ ಹರಡಿಕೊಂಡಿರುವಂಥಾದ್ದು, ರಾಮಾ-ಸ್ತ್ರೀಯು, ನಖಮುಖಲಾಲನಸುಖದಾ ನಖಮುಖಲಾಲನ-ನಖಕ್ಷತಗಳಿಂದ, ಸುಖದಾ-ಸೌಖ್ಯವನ್ನಂಟುಮಾಡುವಂಥಾವಳು, (ಮತ್ತು) ನಿತಂಬ ವಿಸ್ತಾರಾ-ಕಟಿಪಶ್ಚಾದ್ಭಾಗದಲ್ಲಿ ವಿಶಾಲಳಾಗಿರುವಂಥಾವಳು (ಹೀಗೆ ಪಾಮಾರಾಮೆಯರಿಗೆ ನಖಮುಖಲಾಲನಸುಖದತ್ವನಿತಂಬ ವಿಸ್ತಾರತ್ವ ರೂಪೋಭಯ ಸಾಧಾರಣಧರ್ಮಗಳಿದ್ದಾಗ್ಯೂ) ಪುರಾ-ಮೊದಲನೇವಾಮೆಯು (ಎಂದರೆ ಕಜ್ಜಿಯು), ಸ್ನೇಹಕನಕರಸಗಂಧೈಃ ಸ್ನೇಹ-ತುಪ್ಪ ಮೊದಲಾದ ಸ್ನೇಹ, ಕನಕ-ಉಮ್ಮತ್ತೀಬೀಜ, ರಸ-ಪಾದರಸ, ಗಂಧೈಃ-ಗಂಧಕ ಇವುಗಳಿಂದ, ಗಚ್ಛತಿ-ಹೋಗುತ್ತಲಿದೆ (ಎಂದರೆ ಉಮ್ಮತ್ತೀ

ಬೀಜ ಗಂಧಕಗಳನ್ನು ಪುಡಿಮಾಡಿ, ವಾದರಸವಂ ಬೆರಸಿ, ತುಪ್ಪ ಮುಂತಾದ ಸ್ನೇಹದಲ್ಲಿ ಕಲಸಿ, ಲೇಪಿಸುವದರಿಂದ ನಾಶವಾಗುತ್ತಲಿದೆಯೆಂದು ತಾತ್ಪರ್ಯ ಅಪರಾ-ಇತರಳಾದ ಸ್ತ್ರೀಯು, ಸ್ನೇಹಕನಕರಸಗಂಧೈಃ ಸ್ನೇಹ-ಪ್ರೇಮ, ಕನಕ ಚಿನ್ನ, ರಸ-ಶೃಂಗಾರ, ಗಂಧೈಃ-ಗಂಧ ಇವುಗಳಿಂದ, ವಶಂ-ಸ್ವಾಧೀನತ್ವವನ್ನು ಯಾತಿ-ಹೊಂದುತಲಿದಾಳೆ (ಎಂದರೆ) ವಿಶ್ವಾಸತೂರಿನೋಣ, ಹಣ ವನ್ನು ಕೊಡೋಣ, ಶೃಂಗಾರಚೇಷ್ಟೆಯನ್ನು ಮಾಡೋಣ, ಗಂಧವನ್ನು ತೊಡೆಯೋಣ, ಎಂಬಿವುಗಳಿಂದ ಸ್ವಾಧೀನಳಾಗುತ್ತಾಳೆಂದು ತಾತ್ಪರ್ಯ.

ಈಯರ್ಥದಲ್ಲಿ

ಶ್ಲೋ || ಆದೌ ಗೃಹೀತವಾಣಿಃ ಪಶ್ಚಾದಾರೂಢಜಘನಕಟಿಭಾಗಾ |

ಸಖಮುಖಲಾಲನಸುಭಗಾ ರಮಯತಿರಾಮೇವ ಮಾಮಿಯಂಪಾಮಾ ||

ಎಂಬೀ ಶ್ಲೋಕವು ಪ್ರಕ್ಷಿಪ್ತವೆಂದು ತಿಳಿಯತಕ್ಕದ್ದು

ರಸದ್ವಿಜೀರದ್ವಿನಿಶಾಮರೀಚ ಸಿಂದೂರದೈತ್ಯೇಂದ್ರಮನಶ್ಶಿಲಾನಾಂ |

ಚೂರ್ಣೀಕೃತಾನಾಂ ಘೃತಮಿತ್ರಿತಾನಾಂ ತ್ರಿಭಿಃ ಪ್ರಲಂಘೈರಪಯಾತಿಪಾಮಾ

|| ೧೬೭ ||

ಚೂರ್ಣೀಕೃತಾನಾಂ-ಪುಡಿಮಾಡಲ್ಪಟ್ಟ, ಘೃತಮಿತ್ರಿತಾನಾಂ-ತುಪ್ಪ ದೊಡನೆ ಬೆರಸಲ್ಪಟ್ಟ, ರಸದ್ವಿಜೀರದ್ವಿನಿಶಾಮರೀಚ ಪಾರದಾದಿಚೂರ್ಣ ಸಿಂದೂರದೈತ್ಯೇಂದ್ರಮನಶ್ಶಿಲಾನಾಂ ರಸ-ವಾದರಸ, ದ್ವಿಜೀರ-ಜೀರಿಗೆ, ಕರೀಜೀರಿಗೆಗಳು, ದ್ವಿನಿಶಾ-ಅರಿ ಸಿನ, ಮರದರಿಸಿನಗಳು, ಮರೀಚ-ಮೆಣಸು, ಸಿಂದೂರ-ಚಂದ್ರ, ದೈತ್ಯೇಂ ದ್ರ-ಗಂಧಕ, ಮನಶ್ಶಿಲಾನಾಂ-ಮಣಿಶಿಲೆ ಇವುಗಳ, ತ್ರಿಭಿಃ-ಮೂರಾದ, ಪ್ರಲಂಘೈಃ-ಲೇಪಗಳಿಂದ, ಪಾಮಾ-ಕಜ್ಜೆಯು, ಯಾತಿ-ಹೋಗುತ್ತಲಿದೆ (ಎಂದರೆ) ಪಾದರಸ, ಜೀರಿಗೆ, ಕರೀಜೀರಿಗೆ, ಅರಿಸಿನ, ಮರದರಿಸಿನ. ಮೆಣಸು, ಚಂದ್ರ, ಗಂಧಕ, ಮಣಿಶಿಲೆ, ಇವುಗಳನ್ನು ನುಣ್ಣಿಗೆ ಚೂರ್ಣಿಸಿ ತುಪ್ಪದಲ್ಲಿ ಕಲಿಸಿ ಮೂರಾವರ್ತಿ ಸವರಿದರೆ ಕಜ್ಜೆ ಮಾಡುವದೆಂದು ತಾತ್ಪರ್ಯ

—ಇತಿ ಪಾಮಚಿಕಿತ್ಸಾ—

ಅಥಾಶ್ವಃಸ್ಥೀಹ ಚಿಕಿತ್ಸಾ.

ಪಧ್ಯಾತಿಲಾಪುಷ್ಕರಕೈಸ್ಸಮಾಂಶೈರ್ಗುಢೇನಯುಕ್ತಃಖಲುಮೋದಕಃಸ್ಯಾತ್ |

ದುರ್ಮಾಮಪಾಂಡುಜ್ವರಕುಷ್ಠಕಾಸಶ್ವಾಸಂ ಜಯೇತ್ಪ್ಲೀಹರುಜಂಚತದ್ವತ್

|| ೧೬೮ ||

ಸಮಾಂಶೈಃ-ಸಮತೂಕಗಳಾದ, ಪಧ್ಯಾತಿಲಾಪುಷ್ಕರಕೈಃ ಪಧ್ಯಾ-
ಅಳಲೇಕಾಯಿ, ತಿಲ-ಎಳ್ಳು, ಪುಷ್ಕರಕೈಃ-ತಾವರೆಗೆಡ್ಡೆ,
ಪಧ್ಯಾಮೋದಕವು ಇವುಗಳ ಚೂರ್ಣಗಳಿಂದಲೂ, ಗುಡೇನ-ದ್ವಿಗುಣ
ವಾದ ಬೆಲ್ಲದಿಂದಲೂ, ಯುಕ್ತಃ-ಕೂಡಿದ, ಮೋದಕಃ-
ಕಡಬು, ದುರ್ಮಾಮಪಾಂಡುಜ್ವರಕುಷ್ಠಕಾಸಶ್ವಾಸಂ ದುರ್ಮಾಮ-ಮೂಲ
ವ್ಯಾಧಿ, ವಾಂಡು-ಪಾಂಡುರೋಗ, ಜ್ವರ, ಕುಷ್ಠ, ಕಾಸ-ಕೆಮ್ಮು, ಶ್ವಾಸ-
ಉಬ್ಬಿಸ, ಇವುಗಳನ್ನು, ತದ್ವತ್-ಹಾಗೆ, ಪ್ಲೀಹರುಜಂ-ಪ್ಲೀಹ ರೋಗ
ವನ್ನೂ, ಜಯೇತ್-ಜಯಿಸೀತು.

ಅಥ ವಿಸಾದಿಕಾ ಚಿಕಿತ್ಸಾ.

(ವಿಸಾದಿಕಾ ಎಂದರೆ ಕಾಲು ಬಿರಿಯುವಿಕೆ)

ಮದನಸ್ಯೆಂಧವ ಗೈರಿಕ ಗುಗ್ಗುಳಾಜ್ಯ

ಮಧುರಾಳಗುಡಾಂಘ್ರಿ ವಿಲೇಪನಾತ್ |

ಸ್ಫುಟಿತಮಪ್ಯಖಿಲಂ ಚರಣದ್ವಯಂ

ವಿಕಚತಾಮರಸಪ್ರತಿಮಂ ಭವೇತ್

|| ೧೬೯ ||

ಮದನಸ್ಯೆಂಧವಗೈರಿಕ ಗುಗ್ಗುಳಾಜ್ಯ ಮಧುರಾಳಗುಡಾಂಘ್ರಿ ವಿಲೇಪ

ನಾತ್ ಮದನ-ಜೇನುಮೇಣ, ಸ್ಯೆಂಧವ-ಸ್ಯೆಂಧವ

ಜೇನುಮೇಣ

ಲವಣ, ಗೈರಿಕ-ಕಾವೀಕಲ್ಲು, ಗುಗ್ಗುಳ, ಅಜ್ಯ-ತುಪ್ಪ,

ಮತ್ತು ಸ್ಯೆಂಧವ

ಮಧು-ಜೇನುತುಪ್ಪ, ರಾಳ-ಸಜ್ಜರಸ, ಗುಡ-ಬೆಲ್ಲ,

ಲವಣಾದಿಗಳ

ಇವುಗಳ, ಅಂಘ್ರಿವಿಲೇಪನಾತ್-ಕಾಲುಗಳಲ್ಲಿ ಲೇಪಿಸು

ಮುಲಾಮು

ವುದರ ದೆಸೆಯಿಂದ, ಚರಣದ್ವಯಂ-ಎರಡು ಕಾಲು

ಗಳು, ಅಖಿಲಂ-ಎಲ್ಲಾ, ಸ್ಫುಟಿತಮಪಿ-ಒಡೆದಿದ್ದಾಗ್ಯೂ,

ವಿಕಚತಾಮರಸಪ್ರತಿಮಂ . ವಿಕಚ-ಅರಳಿದ, ತಾಮರಸ-ಕಮಲಕ್ಕೆ, ಪ್ರತಿ
ಮಂ-ಸಮಾನವಾದದ್ದು, ಭವೇತ್-ಆದೀತು

ಅಥಾನ್ಲಸಿತ್ತ ಚಿಕಿತ್ಸಾ.

ಭೂನಿಂಬನಿಂಬ ತ್ರಿಫಲಾ ಪಟೋಲ

ವಾಶಾಮೃತಾ ಪರ್ಮಟ ಮಾರ್ಕವಾಣಾಂ |

ಕ್ವಾಥೋಹರೇತ್ ಕ್ವಾದ್ರಯುತೋಮ್ಲಪಿತ್ತಂ

ಚಿತ್ತಂಯಥಾ ವಾರವಧೂಕಟಾಕ್ಷಃ

|| ೧೭೦ ||

ಭೂನಿಂಬ-ನೇಲಬೇವು, ನಿಂಬ-ಬೇವು, ತ್ರಿಫಲಾ-ಅಳಲೇಕಾಯಿ,
ತಾರೇಕಾಯಿ, ನೆಲ್ಲಿಚೆಟ್ಟುಗಳು, ಪಟೋಲ-ಕಹಿ
ಭೂನಿಂಬಾದಿ ವಡವಲ, ವಾಶಾ-ಆಡುಸೋಗೆ, ಅಮೃತ-ಅಮೃತ
ಕಷಾಯ ವಳ್ಳಿ, ಪರ್ಮಟ-ಪರಪಾಷ್ಣಕ, ಮಾರ್ಕವಾಣಾಂ-ಗರುಗ,
ಇವುಗಳ, ಕ್ವಾಥಃ-ಕಷಾಯವು, ಕ್ವಾದ್ರಯುತಸ್ಥ-
ಜೇನುತುವ್ವದೊಡನೆ ಕೂಡಿದ್ದಾಗಿ, ಅನ್ಲಸಿತ್ತಂ - ಅನ್ಲಸಿತ್ತ ಜಾಡ್ಯ
ವನ್ನು, ವಾರವಧೂಕಟಾಕ್ಷಃ ವಾರವಧೂ-ಸೂಳೆಯರ, ಕಟಾಕ್ಷಃ-ಕಡೆ
ಗಣ್ಣೋಟವು, ಚಿತ್ತಂಯಥಾ-ಮನಸ್ಸಿನಂತೆ, ಹರೇತ್-ಅಪಹರಿಸಿತು.

ಅಥ ಗಂಡಮಾಲಾ ಚಿಕಿತ್ಸಾ.

ಭಲ್ಲಾತಕಾಸೀಸಹುತಾಶದಂತೀ

ಮೂಲೈರ್ಗುಡಸ್ಸುಗ್ರವಿದುಗ್ಧದಿಗ್ಧೈಃ |

ಲೇಪೋಚಿತ್ಯರ್ಗಚ್ಚತಿ ಗಂಡಮಾಲಾ

ಸಮೀರವೇಗಾದಿವಮೇಘಮಾಲಾ

|| ೧೭೧ ||

ಗುಡಸ್ಸುಗ್ರವಿದುಗ್ಧದಿಗ್ಧೈಃ ಗುಡ-ಬೆಲ್ಲದಿಂದಲೂ, ಸ್ನಿಗ್ಧ-ಕಳ್ಳಿ,
ರವಿ-ಎಕ್ಕೆ ಇವುಗಳ, ದುಗ್ಧ-ಹಾಲಿನಿಂದಲೂ, ದಿಗ್ಧೈಃ-
ಭಲ್ಲಾತಕಾದಿ ಬೊಳಿಯಲ್ಪಟ್ಟ (ಎಂದರೆ) ಮಿಶ್ರಮಾಡಲ್ಪಟ್ಟ, ಭಲ್ಲಾ
ಲೇಪ ತಕಾಸೀಸಹುತಾಶದಂತೀಮೂಲೈಃ ಭಲ್ಲಾತ-ಗೇರು,

ಕಾಸೀಸ-ಅನ್ನಭೇದಿ, ಹುತಾರ-ಚಿತ್ರಮೂಲ, ದಂತೀ-ಜಾಪಾಳದ ಬೀಜ, ಮೂಲೈಃ—ನೋಡಿ ಇವುಗಳ ವುಡಿಗಳಿಂದ, ಗಂಡಮಾಲಾ—ಗಂಡ ಮಾಲೆಯು, ಸಮಿರಾವೇಗಾತ್—ವಾಯುವೇಗದ ದೆಸೆಯಿಂದ, ಮೇಘ ಮಾಲೇವ-ನೋಡಗಳ ಗುಂಪಿನಂತೆ, ಗಚ್ಛತಿ-ಹೋಗುತಲಿದೆ (ಅಂದರೆ) ಗೇರು ಮೊದಲಾದ ವದಾರ್ಥಗಳಂ ಚೂರ್ಣಿಸಿ, ಕಳ್ಳೆಹಾಲು ಎಕ್ಕದ ಹಾಲುಗಳಲ್ಲಿ ಕಲಸಿ ಲೇಪಿಸಿದರೆ ಗಂಡಮಾಲೆಯು ನಾರವಾಗುತಲಿದೆ ಯೆಂದು ಮುಖ್ಯತಾತ್ಪರ್ಯವು

ಯಕ್ಕು Calotropis Gigantea. ಅರ್ಕ:.

Parts used —The root, bark, leaves and juice

Uses —“The root-bark is said to promote the secretions and to be useful in skin diseases, enlargements of the abdominal viscera, intestinal worms, cough, ascites, anasarca, etc The milky juice is regarded as a drastic purgative and caustic, and is generally used as such in combination with milky juice of Euphorbia Nerifolia (Sanskrit—स्तुही) The flowers are considered digestive, stomachic, tonic and useful in cough, asthma, catarrh and loss of appetite The leaves, mixed with rock salt, are roasted within closed vessels, so that the fumes may not escape The ashes thus produced are given with whey in ascites and enlargements of the abdominal viscera The root-bark, reduced to a paste with sour conjee, is applied to elephantiasis of the legs and scrotum ” (Dutt.)

By the Mahomedan writers the juice is described as caustic, a purge for phlegm, depilatory, and the most acrid

of all milky juices Medicinally, it is useful in ringworm of the scalp and to destroy piles, mixed with honey, it may be applied to aphthae of the mouth, a piece of cotton dipped in it may be inserted into a hollow tooth to relieve the pain **Hakim Mir Abdul Hamid** strongly recommends it in leprosy, hepatic and splenic enlargements, dropsy and worms The milk is a favourite application to painful joints, swellings, etc , the fresh leaves also, slightly roasted, are used for the same purpose Oil, in which the leaves have been boiled, is applied to paralysed parts, a powder of the dried leaves is dusted upon wounds to destroy excessive granulation and promote healthy action

In want of virility the following prescription is in vogue Take 125 of the flowers, dry and powder, then mix with one tola each of cloves, nutmegs, mace and pellitory root, and make into pills of six māsās each One pill may be taken daily dissolved in milk (**Dymock**).

The root, bark and juice of this plant are used in medicine for their emetic, diaphoretic, alterative and purgative properties In the treatment of dysentery, the dried bark of the root is stated to be an excellent substitute for Ipecacuanha The bark, root and dried milky sap may be used in small doses in certain cutaneous affections, such as leprosy and secondary syphilis, the root-bark, in large doses, is an emetic It is administered to promote secretions, and is stated to be useful in enlargements of the abdominal viscera, intestinal worms, cough, ascites, anasarca

etc The flowers are considered digestive, stomachic, tonic useful in asthma, catarrh, and loss of appetite The powder of the root in 3 to 5 grains promotes gastric secretion and acts as a mild stimulant and may be given with carminatives in dyspepsia It is also given as a febrifuge

“Modern physiological research has shown that the juice applied to the skin acts as an irritant, the practice of applying it with salt to bruises and sprains to remove pain is therefore rational, also the application of fresh bark in chronic rheumatism Given internally in small doses the drug stimulates the capillaries and acts powerfully upon the skin, it is therefore likely to be useful in elephantiasis and leprosy (**Casenora**). The benefit derived from administration of the flowers in asthma is probably due to their nauseant action In large doses *Calotropis* causes vomiting and purging acting as an irritant emeto-cathartic (**Pharmacographia Indica—Part II, p 434**)

ಹಿಂಗ್ವಾದಿಚೂರ್ಣ ಗದ್ಯ.

ಗದ್ಯ || ಹಿಂಗುಕ್ಕಾರದ್ವಯ ಸೈಂಧವ ಸೌವರ್ಚಲಬಿಡ ಪಿಪ್ಪಲೀಗ್ರಂಥಿಕ ಚಿತ್ರಕ ಚವ್ಯ ಮರಿಚಕಚ್ಚೂರ ಕುಸ್ತುಂಬರೀ ಕವರೀ ತಿಂತ್ರಿಡೀಕ ಪದ್ಮಂಧಾ ಜಮೋದಾಮ್ಲವೇತಸ ಪುಷ್ಕರಮೂಲ ನಾಗರಕರಕ ಹರೀತಕೀ ವೃಕೀ ಹಪುಷಾ ವಿರಚಿತಂ ಚೂರ್ಣಮಿದಮಶ್ಮರೀಹೃದಯಗಳರೋಧವಿಬಂಧಾ ಧ್ಮಾನಹಿಧ್ಮಾ ಗುದಜಗುಲ್ಮ ಸಕಲಶೂಲಪ್ಲೀಹ ಪಾಂಡುಶ್ವಸನ ದಹನ ವದನ ವಿರಸತಾ ವಿರತಯೇಸಮುರ್ದತರಂ ||೧೭೨||

ಹಿಂಗು-ಇಂಗು, ಕ್ವಾರದ್ವಯ - ಸದ್ಯಕ್ವಾರ, ಯವಕ್ವಾರಗಳು, ಸೈಂಧವ-ಸೈಂಧವಲವಣ, ಸೌವರ್ಚಲ-ಸೌವರ್ಚಲ ಲವಣ, ಬಿಡ-ಬಿಡ

ಲವಣ, ಸಿಪ್ಪಲೀ-ಹಿಪ್ಪಲಿ, ಗ್ರಂಥಿಕ-ಮೋಡಿ, ಚಿತ್ರಕ-ಚಿತ್ರಮೂಲ, ಚವ್ಯ, ಮರಿಚ-ಮೆಣಸು, ಕಚ್ಚೂರ-ಕಚೋರ, ಕುಸ್ತುಂಬರೀ-ಕೊತ್ತುಂಬರೀ ಬೀಜ, ಕವರೀ-ನಾರುಂಬೇಳೆ, ತಿಂತ್ರಿಡೀಕ-ಹುಣಿನೇಹಣ್ಣು, ಷಡ್ಗ್ರಂಥಾ-ಬಜೆ, ಅಜಮೋದ-ವಾದಕ್ಕಿ, ಅಮ್ಲವೇತಸ-ವಾಟೇಹುಳಿ, ಪುಷ್ಕರಮೂಲ-ತಾವರೇಗಿಡ್ಡೆ, ನಾಗರ-ಶುಂರಿ, ಕರಕ-ದಾಳಿಂಬೇಮೇಣ, ಹರೀತಕೀ-ಅಳಲೇಕಾಯಿ, ವೃಕೀ-ಅಗಳುಂರಿ, ಹೆಪುಷಾ-ಹಬ್ಬೆ ಇವುಗಳಿಂದ, ವಿರಚಿತಂ-ಮಾಡಲ್ಪಟ್ಟ, ಇದಂ-ಈ, ಚೂರ್ಣಂ-ಪುಡಿಯು, ಅಶ್ಮರೀ-ಮೂತ್ರಕೃಫ್ರ, ಹೃದಯಗಳರೋಧ-ವಿವಿಧವಿಧೋಣ, ಗಂಟಲು ಕಟ್ಟಿ ಕೊಳ್ಳೋಣ, ವಿಬಂಧ-ಮಲಮೂತ್ರಗಳ ತಡೆ, ಆಧ್ಮಾನ-ಹೊಟ್ಟೆಯುಬ್ಬರ, ಹಿಧ್ಮಾ-ಬಿಕ್ಕಳಿಕೆ, ಗುದಜ-ಮೂಲವ್ಯಾಧಿ, ಗುಲ್ಮ-ಗುಲ್ಮಜಾಡ್ಯ, ಸಕಲ ಶೂಲ-ಸಮಸ್ತವಾದ ಶೂಲಜಾಡ್ಯ, ಸ್ಲೀಹ-ಸ್ಲೀಹೋದರ, ಪಾಂಡು-ಪಾಂಡುರೋಗ, ಶ್ವಸನ-ಉಬ್ಬಸ, ದಹನ-ಮೈಯುರಿ, ನದನವಿರಸತಾ-ಅಸ್ಯವೈರಸ್ಯ, ಇವುಗಳ, ವಿರತಯೇ-ನಾಶಕ್ಕೋಸ್ಕರ, ಸಮರ್ಥತರಂ-ಅತ್ಯಂತ ಸಮರ್ಥವಾದದ್ದು

ಅಥ ಕಂಠರೋಗ ಚಿಕಿತ್ಸಾ.

ಗೋಮೂತ್ರೇಣ ಕೃತಃ ಕಳಿಂಗಕಟುಕಾಪಾರಾವಿಷಾಬ್ಧಾಮರ

ಕ್ವಾಢಃ ಕ್ವಾದ್ರಯುತೋನಿಹಂತಿಸಕಲಾನ್ಕಂಠಾಮಯಾನುತ್ಕಟಾ -

ಪಾರಾತೇಜವತೀರಸಾಂಜನಯವಕ್ವಾರೋಪಕುಲ್ಪಾನಿಶಾ

ದೇವಾನಾಂ ಮಧುನಾ ಕೃತಾಮುಖದೃತಾತತ್ವದ್ಭುಟೀಕಧೃತೇ || ೧೭೩ ||

ಕಳಿಂಗಕಟುಕಾನಾರಾವಿಷಾಬ್ಧಾಮರೈಃ ಕಳಿಂಗ-ಕೊಡಸಿಗೇಬೀಜ, ಕಟುಕಾ-ಕಟುಕರೋಹಿಣಿ, ಪಾರಾ-ಅಗಳುಂರಿ, ಕಳಿಂಗಕಾದಿ ಕ್ವಾಢ ವಿಷಾ-ಅತಿಬಜೆ, ಅಬ್ಧ-ಕೊನ್ನಾರೆಗಿಡ್ಡೆ, ಅನುರೈಃ-ಮತ್ತು ಪಾರಾದಿ ದೇವದಾರು ಇವುಗಳಿಂದ, ಗೋಮೂತ್ರೇಣ-ಹಸುವಿನ ಗುಟೆ ಗಂಜಲದೊಡನೆ, ಕೃತಃ-ಮಾಡಲ್ಪಟ್ಟ, ಕ್ವಾದ್ರಯು ಕೃಃ-ಜೇನುತುಪ್ಪದೊಡನೆಕೂಡಿದ, ಕ್ವಾಢಃ-ಕಷಾಯ

ವು, ಉತ್ಕರ್ಷಾ-ಅತಿಕ್ರೂರಗಳಾದ, ಸಕರ್ಷಾ-ಸಮಸ್ತಗಳಾದ, ಕಂಠಾ-ಮಯಾ-ಕಂಠಜಾಡ್ಯಗಳನ್ನು, ನಿಹಂತಿ-ನಾಶಮಾಡುತ್ತಲಿದೆ ಮಧುನಾ-ಜೇನುತುಪ್ಪದೊಡನೆ, ಕೃತಾ-ಮಾಡಲ್ಪಟ್ಟ, ವಾರಾತೇಜವತೀರಸಾಂಜನ-ಯವಕ್ಷಾರೋಪಕುಲ್ಯಾ-ನಿಶಾದೇವಾನಾಂ ಪಾರಾ-ಅಗಳುಶುಂಠಿ, ತೇಜವತೀ-ಕೊರಟೆಗೆ, ರಸಾಂಜನ, ಯವಕ್ಷಾರಗಳು, ಉವಕುಲ್ಯಾ-ಹಿಪ್ಪಲಿ, ನಿಶಾ-ಅರಿಸಿನ, ದೇವಾನಾಂ-ದೇವದಾರು ಇವುಗಳ, ಘುಟೀ-ಗುಳಿಗೆಯು, ಮುಖ-ಧೃತಾ-ಬಾಯಲ್ಲಿಧರಿಸಲ್ಪಟ್ಟದ್ದಾಗಿ, ತದ್ವತ್-ಹಿಂದೆಹೇಳಿದಂತೆ ಕಂಠ-ಜಾಡ್ಯಗಳನ್ನೆಲ್ಲಾ ನಾಶಮಾಡುತ್ತಲಿದೆಯೆಂದು, ಕಧೃತೇ-ಹೇಳಲ್ಪಡುತ್ತಲಿದೆ

ತಾತ್ಪರ್ಯ — ಕೊಡಸಿಗೆಬೀಜ ಮೊದಲಾದವುಗಳನ್ನು ಚೂರ್ಣಿಸಿ ಗೋಮೂತ್ರದಲ್ಲಿ ಹಾಕಿ ಕಾಯಿಸಲ್ಪಟ್ಟ ಕಷಾಯಕ್ಕೆ ಜೇನುತುಪ್ಪವಂ ಬೆರಸಿ ನೇವಿಸಿದರೆ (ಅಥವಾ) ಅಗಳುಶುಂಠಿ ಮೊದಲಾದವುಗಳನ್ನು ಚೂರ್ಣಿಸಿ, ಜೇನುತುಪ್ಪದಿಂದ ಕಲಸಿ ಗುಳಿಗೆಯಂಮಾಡಿ, ದವಡೆಯಲ್ಲಿ ಒತ್ತರಿಸಿ ಕೊಂಡರೆ ಕಂಠಜಾಡ್ಯಗಳೆಲ್ಲಾ ನಾಶವಾಗುವದು

ಅಗ್ನಿಕಾರಿಯಾದ ಔಷಧ.

ಪ್ರಾಣೇಶ್ವರಪ್ರಿಯತಮೇ ವದಕಿಂವದಾಮಿ

ತತ್ಕಾಂತತತ್ಕಿಮು ಮೃಗಾಕ್ಷಿಯದಗ್ನಿಕಾರಿ |

ಸಮ್ಯಕ್ಸೃಣುಪ್ರಣಯಿನಿ ಪ್ರಣಯಶ್ರುಣೋಮಿ

ಖಾದೇತ್ಸನಿಂಬರಸಸ್ಯಂಧವಶ್ಯಂ ಗಿಬೇರಂ

|| ೧೭೪ ||

ಪ್ರಾಣೇಶ್ವರ-ಎಲೈ ಪ್ರಾಣಕಾಂತನೇ ಎಂದು ರತ್ನಕಳೆಯ ಪ್ರಶ್ನೆ
ಪ್ರಿಯತಮೇ-ಏನು ಪ್ರಾಣವಲ್ಲಭೇ ಎಂದು ಲೋಲಂ
ಹಸೀಶುಂಠೀ ರಸ ಬರಾಜನ ಉತ್ತರ. (ಮುಂದೆಯೂ ಹೀಗೆಯೇ ತಿಳಿ
ಮತ್ತು ಬೇವಿನಫಸ ಯಬೇಕು) ವದ-ಹೇಳು (ಪ್ರ) ಕಿಂವದಾಮಿ-
ದೊಡನೆ ಕೂಡಿದ ಏನನ್ನು ಹೇಳಲಿ. (ಉ) ಕಾಂತ-ಎಲೈಪ್ರಿಯನೇ !
ಸ್ಯಂಧವಲವಣಿ ತತ್-ಆಪದಾರ್ಥವನ್ನು (ಪ್ರ) ಮೃಗಾಕ್ಷಿ-ಜಿಂಕೆಯ
ಕಣ್ಣುಗಳಂತೆ ಕಣ್ಣುಗಳುಳ್ಳವಳೇ ! ತತ್-ಆಪದಾರ್ಥ

ವು, ಕಿಮು-ಯಾವದು (ಉ) ಯತ್-ಯಾವವದಾರ್ಥವು, ಅಗ್ನಿಕಾರಿ-
ಅಗ್ನಿಯನ್ನುಂಟುಮಾಡುತ್ತಲಿದೆಯೋ (ಪ್ರ) ಪ್ರಣಯಿನಿ-ಎಲೇ ಪ್ರಿಯ
ಕೇ! ಸಮ್ಯಕ್-ಚನ್ನಾಗಿ, ಶ್ರಣು-ಕೇಳು (ಉ) ಪ್ರಣಯ-ಎಲೈ ವಲ್ಲಭ
ನೇ! ಶ್ರಣೋಮಿ-ಕೇಳುತ್ತಲಿದೇನೆ (ವ್ರ) ಸನಿಂಬರಸಸ್ಯಂಧವಶ್ಯಂಗಿ
ಬೇರಂ ಸನಿಂಬರಸ-ಬೇವಿನರಸದೊಡನೆಕೂಡಿದ, ಸ್ಯಂಧವ-ಸ್ಯಂಧವಲವ
ಣದವುಡಿ, ಶ್ಯಂಗಿಬೇರಂ-ಹಸೀಶುಂಠೀರಸ ಇವುಗಳನ್ನು ಖಾದೇತ್-ಸೇವಿ
ಸಬೇಕೆಂದು ಉತ್ತರವಂ ಹೇಳಿದನು

ಹಿಂಗುಪೋಷಾಜಮೋದಾದ್ವಿಜರಣಲವಣಂ ಪ್ರಾಗ್ಭಜೇತ್ಯಾಜ್ಯಭಕ್ತಂ

ಕುರ್ಮಾಜ್ವಲ್ಮಮಾನಂಜ್ವಲನಮನಿಲಜಂ ಗುಲ್ಮಮೇತನ್ನಿಹಂತಿ |

ವೃಕ್ಷಾಮ್ನಾದಿ ವದ್ಯಾ ತ್ರಿಕಟುಪಟುಬಿಡಂಜಂತುಜಿಜ್ಞೇರಯುಗ್ಮಂ

ದೀವ್ಯಸ್ಸಾವರ್ಚಲಂಚಾಚಲಮಪಿಸಕಲಂ ಭಸ್ಮಸಾಚ್ಚಕ್ಷುರೀತಿ || ೧೭೫ ||

ಹಿಂಗುಪೋಷಾಜಮೋದಾದ್ವಿಜರಣಲವಣಂ ಹಿಂಗು-ಇಂಗು, ವೈಷ್ಣೀ
ಷಾ-ಶುಂಠಿ, ಹಿಪ್ಪಲಿ. ಮೆಣಸು, ಇವುಗಳು, ಅಜ
ಹಿಂಗ್ವಾಷ್ಯಕ ಮತ್ತು ಮೋದ-ಓಮು, ದ್ವಿಜರಣ-ಜೀರಿಗೆ, ಕರೀಜೀರಿಗೆಗಳು,
ವೃಕ್ಷಾಮ್ನಾದಿ ಲವಣಂ-ಸ್ವೈಂಧವೌವಣ. ಇವುಗಳ ಪುಡಿಯನ್ನು.
ಚೂರ್ಣಗಳು ವ್ರಾಕ್-ಭೋಜನಕ್ರಿಯೆತಮೋದಲು, ನಾಜ್ಯಭಕ್ತಂ-
ಯಥಾತಥಾ-ತುಪ್ಪದೊಡನೆ ಅನ್ನದೊಡನೆ ಕೂಡಿರೋ
ಣ ಹೇಗೋಹಾಗೆ, ಭಜೇತ್-ಸೇವಿಸಿದರ (ಎಂದರೆ) ಭೋಜನಾರಂಭ
ದಲ್ಲಿ ಈ ಪುಡಿಗಳನ್ನು ತುಪ್ಪಾನ್ನದೊಡನೆ ಕಲಸಿ, ತಿಂದರೆ ಯೆಂಬರ್ಥ
ಏತತ್-ಈ ಚೂರ್ಣವು, ಜ್ವಲನಂ-ಅಗ್ನಿಯನ್ನು, ಜಾಜ್ವಲ್ಯಮಾನಂ-
ಉರಿಯುವದನ್ನಾಗಿ, ಕುರ್ಮಾತ್-ಮಾಡಿತು ಅನಿಲಜಂ-ವಾತದಿಂದಂ
ಟಾದ, ಗುಲ್ಮಂ-ಗುಲ್ಮರೋಗವನ್ನು, ನಿಹಂತಿ-ನಾರಮಾಡುತ್ತಲಿದೆ ವೃಕ್ಷಾ
ಮ್ನ-ಹುಣಿಸೇಹಣ್ಣು, ಅಮ್ಲಂ-ಪುಳ್ಳಂವುರಚೆ, ಅಗ್ನಿ-ಚಿತ್ರಮೂಲ, ವಧ್ಯಾ-
ಅಳಲೇಕಾಯಿ, ತ್ರಿಕಟು-ಶುಂಠಿ, ಹಿಪ್ಪಲಿ. ಮೆಣಸು, ಇವುಗಳು, ಪಟು-
ಸ್ವೈಂಧವಲವಣ, ಬಿಡಂ-ಬಿಡಲವಣ ಇವುಗಳು, ಜಂತುಜಿತ್-ವಾಯು
ವಿಳಂಗ, ಜೀರಯುಗ್ಮಂ-ಜೀರಿಗೆ ಕರೀಜೀರಿಗೆ ಇವುಗಳು, ದೀಪ್ಯ-ಓಮು,

ಸೌವರ್ಚಲಂಚ-ಸೌವರ್ಚಲಲವಣ ಸಹ, (ಹಿಂದೆ ಹೇಳಿದಹಾಗೆ ಸೇವಿ ಸಲ್ಪಟ್ಟರೆ) ಅಚಲಮಸಿ-ಬೆಟ್ಟವನ್ನಾದಾಗ್ಯೂ, ಸಕಲಂ-ಎಲ್ಲವನ್ನೂ, ಭಸ್ಮ ಸಾತ್-ಭಸ್ಮಾಧೀನವನ್ನಾಗಿ, ಚರ್ಕರೀತಿ-ಮಾಡುತ್ತಲಿದೆ.

ಶುಂರೀಬಾಣಮಿತಾ ಕರ್ಣಾರ್ವಮಿತಾ ದೀಪ್ಯಾದ್ಯವಾನ್ಯಾಃ ಕ್ರಮಾ

ದ್ವಾಗಾನಾಂತ್ರಿತಯಂ ದ್ವಯಂಚಲವಜಾದ್ಭಾಗಶ್ಚಿವೈತತ್ಸಮಾ |

ಕೋಷ್ಠಾಟೋಪರುಗಾಮಗುಲ್ಮಮಲಹೃಲ್ಲೋಲಂಬರಾಜೋದಿತ

ಶ್ವಾರ್ಣೋದ್ರೀನಸಿ ಭಸ್ಮಸಾತ್ಪ್ರಕುರುತೇ ಕಿಂ ಭೋಜನಂ ಭೋಜನಾಃ

|| ೧೭೬ ||

ಭೋಜನಾಃ-ಎಲೈ ಜನರಾ, ಬಾಣಮಿತಾ - ಐದು ಭಾಗವಾದ,
ಶುಂರೀ-ಸುಂಟೆ, ಅರ್ಣವಮಿತಾ-ನಾಲ್ಕು ಭಾಗವಾದ,
ಶುಂರಾದಿಚಾರ್ಣ ಕರ್ಣಾ-ಹಿಪ್ಪಲಿ, ದೀಪ್ಯಾತ್-ವಾದಕ್ಕಿಯ ದೆಸೆಯಿಂದ
ದಲೂ, ಯವಾನ್ಯಾಃ-ಮುರಾಸಾನಿನೋಮು ದೆಸೆಯಿಂದ
ದಲೂ, ಕ್ರಮಾತ್-ಕ್ರಮವಾಗಿ, ಭಾಗಾನಾಂ-ಭಾಗಗಳ, ತ್ರಿತಯಂ-
ಮೂರು, ಮತ್ತು ದ್ವಯಂಚ-ಎರಡು, (ಎಂದರೆ) ವಾದಕ್ಕೆ ಮೂರು ಭಾಗ,
ಮುರಾಸಾನಿನೋಮು ಎರಡು ಭಾಗವೆಂದು ತಾತ್ಪರ್ಯ. ಲವಣಾತ್-ಸೈಂಧವ
ಲವಣದ ದೆಸೆಯಿಂದ, ಭಾಗಃ-ಒಂದು ಭಾಗ, ಏತತ್ಸಮಾ-ಇವೆಲ್ಲಕ್ಕೂ
ಸಮವಾದ (ಎಂದರೆ ೧೫ ಭಾಗ), ಶಿವಾ-ಅಳಲೇಕಾಯಿ, ಲೋಲಂಬರಾ
ಜೋದಿತಃ-ಲೋಲಂಬರಾಜ ಕವಿಯಿಂದ ಹೇಳಲ್ಪಟ್ಟ, ಚೂರ್ಣಃ-ಮೇಲಣ
ದಿನಸುಗಳ ಚೂರ್ಣವು, ಕೋಷ್ಠಾಟೋವರುಗಾಮಗುಲ್ಮಮಲಹೃತ್
ಕೋಷ್ಠಾಟೋಪರುಕ್ - ಅಂತಃಕೋಷ್ಠದಲ್ಲಿರುವ ಶಬ್ದಾಡಂಬರನೋವು
ಗಳು, ಆಮ-ಅಪಕ್ವಾನನ್ನರಸ, ಗುಲ್ಮ-ಗುಲ್ಮರೋಗ, ಮಲ-ಪುರೀಷ,
ಇವುಗಳನ್ನು, ಹೃತ್ - ನಾಶಮಾಡುವುದು ಮತ್ತು ಅದ್ರೀನಸಿ-ಬೆಟ್ಟ
ಗಳನ್ನೂ, ಭಸ್ಮಸಾತ್-ಭಸ್ಮಾಧೀನಗಳನ್ನಾಗಿ, ಪ್ರಕುರುತೇ-ಮಾಡುತ್ತೆ,
ಭೋಜನಂ - ಭೋಜನವನ್ನು, ಕಿಂ-ಭಕ್ಷೀಕರಿಸುತ್ತೆಂದು ಹೇಳತಕ್ಕ
ದ್ದೇನು ?

ಶ್ಲೋ || ಅಂತಃಕೋಷ್ಠೋ ಮಹಾಸ್ತ್ರೋತ ಆಮಪಕ್ವಾಶಯಾಶ್ರಯಃ ||

ಜಿಹ್ವಾಕಂಠಹೃದಾಂ ವಿಶೋಧನಕರಂ ವೈಸ್ವರೈಶೋಷಾಪಹಂ

ಗ್ರಾಹಿಶ್ವಾಸಬಲಾಸಕಾಸಬಲಜಿಹ್ವಾಂ ಕಟೋಷ್ಣಂ ಲಘು |

ಪಾಕೇಸ್ವಾದುವಿಬಂದನುದ್ರುಚಿಕರಂ ಕ್ಷುದ್ಭೋಧನಂ ಭೋಜನೇ

ಭೋಕ್ತವ್ಯಂ ಸಹಸ್ಯಂಧವೇನಚತಥಾ ನಿಂಬದ್ರೈರಾರ್ಧ್ರಕಂ || ೧೭೭ ||

ಸೈಂಧವೇನ-ಸೈಂಧವಲವಣದೊಡನೆ, ನಿಂಬದ್ರವೈಶ್ವ-ಬೇವಿನರಸ

ಗಳೊಡನೆಯೂ, ಸಹ-ಕೂಡಿದ, ಅರ್ಧ್ರಕಂ - ಹಸಿ

ಸೈಂಧವಲವಣ ಮತ್ತು ಸುಂಟಿಯ ರಸವು, ಭೋಜನೇ-ಭೋಜನಕಾಲದಲ್ಲಿ,

ಬೇವಿನ ರಸಗಳೊಡನೆ ಭೋಕ್ತವ್ಯಂ - ಸೇವಿಸತಕ್ಕದ್ದು ಏತತ್-ಈ ಔಷ

ಸೇರಿದ

ಕಾಸಿಸುಂಟಿಯ ರಸ ಧವು, ಜಿಹ್ವಾಕಂಠಹೃದಾಂ ಜಿಹ್ವಾ-ನಾಲಿಗೆ, ಕಂಠ-

ಕುತ್ತಿಗೆ, ಹೃದಾಂ-ಎದೆ ಇವುಗಳ, ವಿಶೋಧನಕರಂ-

ಶೋಧನೆಮಾಡುವಂಥಾದ್ದು ವೈಸ್ವರೈಶೋಷಾಪಹಂ ವೈಸ್ವರೈ-ಸ್ವರ

ಕುಗ್ಗುವಿಕೆ, ಶೋಷ-ನಾಲಿಗೆ ಒಣಗುವಿಕೆ ಇವುಗಳನ್ನು, ಅಪಹಂ-ನಾಶ

ಮಾಡುವಂಥಾದ್ದು ಗ್ರಾಹಿ-ಅತಿಶ್ರವ್ಯತ್ತಿಕಾಲದಲ್ಲಿ ಮಲಬಂಧವನ್ನು

ಮಾಡುವಂಥಾದ್ದು ಶ್ವಾಸಬಲಾಸಕಾಸಬಲಜಿತ್ ಶ್ವಾಸ-ಉಬ್ಬಿಸ,

ಬಲಾಸ-ಶ್ಲೇಷ್ಮ, ಕಾಸ-ಕೆಮ್ಮ, ಇವುಗಳ, ಬಲ-ಶಕ್ತಿಯನ್ನು, ಜಿತ್-

ಜೈಸುವಂಥಾದ್ದು ವೃಷ್ಯಂ - ವೀರ್ಯವೃದ್ಧಿಕರವಾದದ್ದು, ಕಟು-ಕಟು

ರಸವುಳ್ಳದ್ದು ಉಷ್ಣಂ-ಉಷ್ಣವೀರ್ಯವಾದದ್ದು, ಲಘು-ಲಘುಗುಣವುಳ್ಳದ್ದು

ಪಾಕೇ-ಪರಿಣಾಮದಲ್ಲಿ, ಸ್ವಾದು-ಸಿಹಿಯಾದದ್ದು. ವಿಬಂಧನುತ್-ಮಲ

ಮೂತ್ರಗಳ ತಡೆಯನ್ನು ಕಡಿಸತಕ್ಕದ್ದು. ರುಚಿಕರಂ-ರುಚಿಯನ್ನುಂಟು

ಮಾಡತಕ್ಕದ್ದು ಕ್ಷುದ್ಭೋಧನಂ-ಹಸಿವನ್ನು ಹೆಚ್ಚಿಸುವಂಥಾದ್ದು

ಅಥಾಂತರ್ವಿದ್ರಧಿ ಚಿಕಿತ್ಸಾ.

ಶಿಗ್ರುದೀಪ್ಯವರಣದ್ವಿಯಾಮಿನೀ ಕುಂಜರಾಶನಕೃತಃ ಕಷಾಯಕಃ |

ಬೋಳಚೂರ್ಣಸಹಿತೋಂತರುತ್ತಿತಾಂ ವಿದ್ರಧಿಂ ವಿದಳಯೇದಸಂಶಯಂ || ೧೭೮ ||

ಶಿಗ್ರುದೀಪ್ಯವರಣದ್ವಿಯಾಮಿನೀಕುಂಜರಾಶನಕೃತಃ ಶಿಗ್ರು-ಕೆಂಪಿನ

ನುಗ್ಗೇಪಟ್ಟಿ, ದೀಪ್ಯ-ಓಮು, ವರಣ-ಮಟ್ಟಿಮಾವು,

ಶಿಗ್ರುದಿ-ಪ್ಯಾಡಿ ದ್ವಿಯಾಮಿನೀ- ಅರಿಸಿನ ಮರದರಿಸಿನಗಳು, ಕುಂಜ

ಕಷಾಯ

ರಾಶನ-ಅರಳೀಚಕ್ಕೆ ಇವುಗಳಿಂದ, ಕೃತಃ - ಮಾಡ

ಲ್ಪಟ್ಟು, ಬೋಳಚೂರ್ಣಸಹಿತಃ ಬೋಳ-ರಕ್ತಬೋಳದ, ಚೂರ್ಣ-ಪುಡಿ
ಯಿಂದ, ಸಹಿತಃ-ಕೂಡಿದ, ಕಷಾಯಕಃ-ಕಷಾಯವು, ಅಂತರುದ್ಧಿತಾಂ-
ಒಳಗೆಯೆದ್ದ, ವಿದ್ರಧಿಂ-ಬಾವನ್ನು, ವಿದಳಯೇತ್-ಒಡೆಯಿಸುತ್ತದೆ
ಅಸಂಶಯಂ-ಈ ವಿಷಯದಲ್ಲಿ ಸಂಶಯವಿಲ್ಲ

ಅಥ ಹೃದಯರೋಗ ಚಿಕಿತ್ಸಾ.

ಕಮಲಕುಟ್ಟಿಲಕಲ್ಪವಯೋಧರದ್ವಯಸಮಾಹಿತ ಹಾರಮನೋಹರೇ |

ಹೃದಯರುಕ್ಷು ಹಿತಂಘೃತಮರ್ಜುನಸ್ವರಸಕಲ್ಪ ಸುಸಾಧಿತಮಂಗನೇ ||೧೭೯||

ಕಮಲಕುಟ್ಟಿಲಕಲ್ಪ - ತಾವರೆಮೊಗ್ಗಿನಂತಿರುವ, ವಯೋಧರ
ದ್ವಯ-ಕುಚಯುಗ್ಮದಲ್ಲಿ, ಸಮಾಹಿತ-ಧರಿಸಲ್ಪಟ್ಟ,
ಅರ್ಜುನಘೃತ ಹಾರ-ಮುತ್ತಿನಸರದಿಂದ, ಮನೋಹರೇ-ರಮಣೀಯ
ಳಾದ, ಅಂಗನೇ-ಎಲೇ ಸ್ತ್ರೀಯೇ. ಅರ್ಜುನಸ್ವರಸಕಲ್ಪ
ಸುಸಾಧಿತಂ. ಅರ್ಜುನ-ಮುತ್ತಿಯ, ಸ್ವರಸಕಲ್ಪ - ಕಲ್ಕರಸದಿಂದ, ಸುಸಾ
ಧಿತಂ - ಹದದಲ್ಲಿ ಕಾಯಿಸಲ್ಪಟ್ಟ, ಘೃತಂ-ತುಪ್ಪವು, ಹೃದಯರುಕ್ಷು-
ಹೃದಯರೋಗಗಳಲ್ಲಿ, ಹಿತಂ-ಪ್ರಧ್ಯವಾದದ್ದು

ತುಪ್ಪವಂ ಬೆರಸುವ ಪ್ರಮಾಣ ಕಫಪಿತ್ತವಾತಗಳಲ್ಲಿ ಕ್ರಮವಾಗಿ
ಕಲ್ಕದ ನಾಲ್ಕನೇ ಭಾಗ, ಕಲ್ಕದ ಆರನೇ ಭಾಗ, ಕಲ್ಕದ ಎಂಟನೇ ಭಾಗ,
ತುಪ್ಪವನ್ನು ಬೆರಸಬೇಕು

ಕಲ್ಕಸ್ರಯೋಜಯೇದಂಶಂ ಚತುರ್ಧಂ ಸಷಮುಷ್ಕಮಂ ||

ಮುತ್ತಿ. Terminalia Arjuna. अर्जुनः.

Use. The sanskrit writers consider the bark to be tonic, astringent and cooling, and use it in heart diseases, contusions, fractures, ulcers, etc. In fractures and contusions, with excessive ecchymosis, powdered **Arjun** bark is

recommended to be taken internally with milk A decoction of the bark is used as a wash in ulcers and chancres (**Dutt.**)

The bark is astringent and febrifuge, the fruit tonic and deobstruent, the juice of the fresh leaves is a remedy for ear-ache

The bark useful in bilious affections, and as an antidote to poisons (**Baden Powell's 'Punj. Prods.'**)

In Kangra, the bark is used to sores, etc (**Stewart.**)

Regarding the *Physiological action* of this drug. **Dr. Lal Mohan Ghoshal** writes —

(1) The drug (**Terminalia Arjuna**) acts as a cardiac stimulant and tonic, increasing the force of the beats of the heart, but slowly their number, but never completely stopping it The diastole is more or less prolonged

(2) The blood-pressure is increased due to the contraction of the peripheral arterioles caused by the action of the drug on the vasomotor nerve possibly

(3) It acts as a powerful haemostatic, only drawback for this action is the rise of the blood-pressure

(4) It helps diapedesis of red blood corpuscles

(5) It slightly increases the excretion in the amount of phosphates and uric acid, but the increase is not very material to be taken into practical account

Regarding its *Therapeutic action*, he says —

The drug is a very valuable remedy in heart diseases, specially where a combined tonic and stimulant action is necessary. Thus in mitral disease, specially in later stages when the heart is feeble and flaccid, blood-pressure low and the heart dilated, the drug may be administered with admirable effect. In aortic diseases the drug has one defect, namely, it increases the blood-pressure, and the diastole is rather prolonged, but the force of contraction and the manner in which the aortic valves meet together may be utilized in these forms of aortic regurgitation that are caused merely by dilatation of the aorta, or in which the valves, although healthy, do not come in firm opposition, or in which the regurgitation is caused by weakness of the heart.

In exhausting diseases weakening the heart and increasing the frequency of the pulse the drug is invaluable, for, it does not exert the poisonous action of digitalis if long continued.

The drug may be used as a good local haemostatic, but generally its use as a haemostatic is doubtful on account of the rise of blood-pressure. In inflammations locally and generally it may be used by causing the contraction of the peripheral arterioles, and increasing the diapedesis, and at the same time improving the general circulation, the drug will relieve the inflammatory condition of the part. For this reason Chukradutta recommended it for all sorts of in-

flammatory conditions, and he goes so far as to say that it heals fractures, etc For this reason it may be commended in pneumonic inflammations of lung, but directly it has no action on respiratory organs

We have seen that for local inflammations the drug is very efficacious as in the experiments performed on inflamed eyes There the inflammation soothed in one day although the cases were mild ones The drug has been suggested to be lethontryptic but except increasing slight amount of phosphatic and uric acid excretion this action of the drug is doubtful (**Food and Drugs—No 1, p. 22, et seq.**)

ಅಥ ದಂತರೋಗ ಚಿಕಿತ್ಸಾ.

ಸೋಯಂ ಸುಗಂಧಿಮುಕುಳೋವಕುಳೋವಿಭಾತಿ

ವೃಕ್ಷಾಗ್ರಣೀಪ್ರಿಯತಮೇಮದನೈಕಬಂಧುಃ |

ಯಸ್ತತ್ಪಚ್ಛೈವಚಿರಚರ್ಮಿತಯಾನಿತಾಂತಂ

ದಂತಾಭವಂತಿಚಪಲಾ ಅಪಿವಜ್ರತುಲ್ಯಾಃ

|| ೧೮೦ ||

ಪ್ರಿಯತಮೇ— ಎಲೇ ವಲ್ಲಭೆಯೇ, ಮದನೈಕಬಂಧುಃ — ಕಾಮೋದ್ವೀಪಕನಾಗಿಯೂ, ಸುಗಂಧಿಮುಕುಳಃ — ಪರಿಮಳಬಕುಳವೃಕ್ಷದಪಟ್ಟಿ ವುಳ್ಳ ಮೊಗ್ಗುಗಳುಳ್ಳದ್ದಾಗಿಯೂ, ವೃಕ್ಷಾಗ್ರಣೀ — ವೃಕ್ಷಶ್ರೇಷ್ಠನಾಗಿಯೂ ಇರುವ, ಸೋಯಂವಕುಳಃ— ಆ ಈ ಬಕುಳದಮರವು ಎಂದರೆ ಪಗಡೇಮರವು, ವಿಭಾತಿ—ಪ್ರಕಾಶಿಸುತಲಿದೆ ಚಿರಚರ್ಮಿತಯಾ—ಬಹುಕಾಲದಿಂದ ಅಗಿಯಲ್ಪಟ್ಟಿ, ಯಸ್ಯ—ಯಾವ ಬಕುಳದಮರದ, ತ್ವಚೈವ — ವಟ್ಟಿಯಿಂದಲೇ, ದಂತಾಃ — ಹೆಲ್ಲುಗಳು,

ನಿತಾಂತಂ - ಅತ್ಯಂತವಾಗಿ, ಚಪಲಾಲಸಿ - ಅಲ್ಲಾಡುವವುಗಳಾದಾಗ್ಯೂ,
ವಜ್ರತುಲ್ಯಾಃ-ವಜ್ರಕ್ಕೆ ಸಮಾನವಾಗುವವು ಗ್ರಂಥಾಂತರಸಮ್ಮತಿ
ಚಲದಂತಸ್ಥೈರ್ಯಕರಂ ಕಾರ್ಯಂ ವಕುಳಚರ್ಮಣಂ ||

—ಇತಿ ದಂತರೋಗಚಿಕಿತ್ಸಾ—

ಅಧ ರಕ್ತಪಿತ್ತಚಿಕಿತ್ಸಾ

ಭಿಂದಂತಿಕೇಕುಂಜರಕುಂಭಪಾಳಂ ಕಿಮವ್ಯಯಂವಕ್ತಿರತಾನವೋಧಾ |

ಸಂಜೋದನನ್ನುಃ ಕಿಮುರಕ್ತಪಿತ್ತಂ ನಿಹಂತಿಕಸ್ತನ್ವಿವದತ್ಸಮೇತತ್ || ೧೮೧ ||

ತನ್ನಿ-ಕೃಶಾಂಗಿಯಾದ ಎಲೇ ಸ್ತ್ರೀಯೇ, ಕೇ-ಯಾವವು, ಕುಂಜರ
ಕುಂಭವಾಳಂ ಕುಂಜರ-ಆನೆಗಳ, ಕುಂಭ-ನೆತ್ತಿಗಳ,
ಆಡುಸೋಗೆ ವಾಳಿ-ಗುಂಪನ್ನು, ಭಿಂದಂತಿ-ಸೀಳುತ್ತವೆ? (ಇದು
ಮೊದಲನೇ ಪ್ರಶ್ನೆ) ನವೋಧಾ-ನೂತನವಾಗಿ ವಿವಾ
ಹಿತಳಾದ ಸ್ತ್ರೀಯು, ರತೌ-ಸುರತಸಮಯದಲ್ಲಿ, ಕಿಮವ್ಯಯಂ-ಯಾವ
ಅವ್ಯಯವನ್ನು, ವಕ್ತಿ-ನುಡಿಯುತ್ತಾಳೆ? (ಇದು ಎರಡನೇ ಪ್ರಶ್ನೆ) ನುಃ-
ನೃಶಬ್ದದ, ಸಂಜೋದನಂ- ಸಂಜೋದನಪ್ರದಮೈಕವಚನವು, ಕಿಮು-
ಯಾವದು? (ಇದು ಮೂರನೇ ಪ್ರಶ್ನೆ.) ಕೇ-ಯಾವ ಪದಾರ್ಥವು, ರಕ್ತ
ಪಿತ್ತ-ರಕ್ತಪಿತ್ತ ಜಾಡ್ಯವನ್ನು, ನಿಹಂತಿ-ನಾಶಮಾಡುತ್ತದೆ? ತ್ವಂ-
ನೀನು, ಏತತ್-ಇದನ್ನು, ವದ-ಹೇಳು ಎಂದು ಲೋಲಂಬರಾಜನು
ಕೇಳಿದನು. ಅದಕ್ಕೆ ರತ್ನಕಳೆಯು, ಸಿಂಹಾನನಃ ಎಂದು ಉತ್ತರ ಕೊಟ್ಟಳು
ಮೇಲಣ ನಾಲ್ಕು ಪ್ರಶ್ನೆಗಳಿಗೂ ಒಂದೇ ಉತ್ತರ ಸಾಕು (ಹೇಗೆಂದರೆ)
ಮೊದಲನೇ ಪ್ರಶ್ನೆಗೆ ಸಿಂಹಾಃ, ಎಂಬುವದು ಎರಡನೇ ಪ್ರಶ್ನೆಗೆ ನಃ,
ಎಂಬುವದು ಮೂರನೇ ಪ್ರಶ್ನೆಗೆ ನಃ ಎಂಬುವದು ನಾಲ್ಕನೇ ಪ್ರಶ್ನೆಗೆ
ಸಿಂಹಾನನಃ ಎಂಬುವದು ಸಿಂಹಾನನಃ ಎಂದರೆ ಆಡುಸೋಗೆ, ಇದು
ರಕ್ತಪಿತ್ತಜಾಡ್ಯವನ್ನು ನಾಶಮಾಡುತ್ತೆಂದು ಮುಖ್ಯತಾತ್ಪರ್ಯ. ಇದು
ಏಕೀರ್ಣಪಿ ಶ್ಲೋಕವು

—ಇತಿ ರಕ್ತಪಿತ್ತಚಿಕಿತ್ಸಾ—

ಅಥ ಹಿಧ್ಮಾ ಚಿಕಿತ್ಸಾ.

ವಿಶ್ವಾಶಿವಾಕಣಾಚೂರ್ಣಸ್ಸುತಸ್ಸಮಧುಃ ಸ್ತೃತಃ |

ತದ್ವದ್ವಿವಿಶ್ವಗುಡಯೋರ್ಹಿಕ್ಕಾಧಿಕ್ಕಾರಕಾರಕಃ

|| ೧೮೨ ||

ಸಸಿತಃ—ಸಕೃರಯೋಡನೆ ಕೂಡಿದ, ಸಮಧುಃ—ಜೇನುತುಪ್ಪದೊಡನೆ ಕೂಡಿದ, ವಿಶ್ವಾಶಿವಾಕಣಾಚೂರ್ಣಃ ವಿಶ್ವಾ—ಸುಂಟೆ, ಶುಂಠಾದಿಚೂರ್ಣ ಶಿವಾ — ಅಳಲೇಕಾಯಿ, ಕಣಾ — ಹಿಪ್ಪಲಿ ಇವುಗಳ, ಚೂರ್ಣಃ — ಚೂರ್ಣವು, ತದ್ವತ್ — ಅದರಂತೆ, ವಿಶ್ವಗುಡಯೋಃ ವಿಶ್ವ—ಸುಂಟೆ, ಗುಡಯೋಃ—ಬೆಲ್ಲ ಇವುಗಳ ಚೂರ್ಣವೂ, ಹಿಕ್ಕಾಧಿಕ್ಕಾರಕಾರಕಃ—ಹಿಕ್ಕಾಜಾಡ್ಯವನ್ನು ತಿರನ್ನಾರಮಾಡುತ್ತಲಿದೆ (ಹಿಕ್ಕಾ ಎಂದರೆ ಬಿಕ್ಕಳಿಕೆ) ಈ ಅರ್ಧದಲ್ಲಿ ಗ್ರಂಥಾಂತರಸಮ್ಮತಿ

ಹಿಕ್ಕಾಯಾಮದುನಾಲಿಹ್ಯಾಚ್ಛುಂರಿಂಧಾತ್ರೀಕಣಾನ್ವಿತಾಂ |

ಮತ್ತೊಂದು ಗ್ರಂಥಸಮ್ಮತಿ

ಯಷ್ಟೀಂವಾಸಮಧುಂಯುಂಜಾತ್ಯಷ್ಟಾಂವಾಶರೈರಾನ್ವಿತಾಂ |

ವಿಶ್ವಂವಾ ಗುಡಸಂಯುಕ್ತಂ ಹಿಕ್ಕಾಯಾಂ ನಾವನತ್ರಯಂ ||

—ಇತಿ ಹಿಧ್ಮಾ ಚಿಕಿತ್ಸಾ—

ಅಥ ಭ್ರಮುಚಿಕಿತ್ಸಾ

ದುರಾಲಭಾಕಷಾಯಸ್ಯ ಸಘೃತಸ್ಯ ನಿಷೇವಣಾತ್ |

ಭ್ರಮಶ್ಚಾಮೃತಿಗೋವಿಂದ ಚರಣಂತರಣಾದಿವ

|| ೧೮೩ ||

ಸಘೃತಸ್ಯ — ತುಪ್ಪದೊಡನೆ ಕೂಡಿದ, ದುರಾಲಭಾಕಷಾಯಸ್ಯ—

ದುರಾಲಭಾ
ಕಷಾಯ

ತುರುಚನಕಷಾಯದ, ನಿಷೇವಣಾತ್ — ನೇವನೆಯ

ದನೆಯಿಂದ, ಭ್ರಮಃ—ತಲೆಸುತ್ತು, ಗೋವಿಂದಚರಣ

ಸ್ತುರಣಾತ್—ವಿಷ್ಣುವಾದಧ್ಯಾನದ ದೆಸೆಯಿಂದ, ಭ್ರಮ

ಇವ-ಸಂಸಾರದಲ್ಲಿರುವ ಅಜ್ಞಾನದಂತೆ, ಶಾಮ್ಯತಿ—ಶಮನವಾಗುತ್ತೆ

—ಇತಿಭ್ರಮುಚಿಕಿತ್ಸಾ—

ಅಥ ಶೋಕ ಚಿಕಿತ್ಸಾ.

ಅಯಿರತ್ನ ಕಳೇಕುರುಮಾಕಲಹಂ

ಕಲಹಂ ಸಕಳತ್ರಸಮಾನಗತೇ |

ಶ್ರುಣುಮದ್ವಚನಂ ವದವೈದ್ಯಮಣೇ

ಮದಿರಾಮದಿರಾಕ್ಷಿ ಶುಚಂ ಶಮಯೇತ್

|| ೧೮೪ ||

ಕಲಹಂ ಸಕಳತ್ರಸಮಾನಗತೇ ಕಲಹಂ ಸಕಳತ್ರ-ಪ್ರೀಹಂ ಸಪಕ್ಷಿ ಗೆ,
ಸಮಾನ-ಸದೃಶವಾದ, ಗತೇ-ನಡೆಯುಳ್ಳ, ಅಯಿರತ್ನ
ಮದ್ಯಸೇವನೆ ಕಳೇ-ಎಲೇ ರತ್ನಕಳೆಯೇ! ಕಲಹಂ-ಪ್ರಣಯಕಲಹ
ವನ್ನು, ಮಾಕುರು-ಮಾಡಬೇಡ, ಮದ್ವಚನಂ-ನನ್ನ
ಮಾತನ್ನು, ಶ್ರುಣು-ಕೇಳು (ಎಂದು ಲೋಲಂಬರಾಜನು ಹೇಳಿದನು)
ವೈದ್ಯಮಣೇ-ವೈದ್ಯಶ್ರೇಷ್ಠನೇ! ವದ-ಹೇಳು, (ಎಂದು ರತ್ನಕಳೆಯು ಕೇಳಿ
ದಳು) ಮದಿರಾಕ್ಷಿ-ಮದವುಳ್ಳ ಕಣ್ಣುಗಳುಳ್ಳಪ್ರಿಯೇ! ಮದಿರಾ-ಮದ್ಯವು,
ಶುಚಂ-ದುಃಖವನ್ನು, ಶಮಯೇತ್-ವರಿಹರಿಸಿತು ಎಂದು ಲೋಲಂಬ
ರಾಜನು ಹೇಳಿದನು ಮದ್ಯಪಾನದಿಂದ ದುಃಖವು ಮಾಣುವುದೆಂದು
ಮುಖ್ಯತಾತ್ಪರ್ಯವು

—ಇತಿ ಶೋಕ ಚಿಕಿತ್ಸಾ—

ಅಧೋರುಸ್ತಂ ಭ ಚಿಕಿತ್ಸಾ

ಪುನರ್ನ ವಾನಾ ಗರದಾರು ಸ ಧ್ಯಾ

ಭಲ್ಲಾ ತಕಚ್ಛಿನ್ಯ ರುಹಾಕಷಾಯಃ |

ದಶಾಂಘ್ರಿಯುಕ್ತಃ ಪರಿಪೇಯಃ ಉರು

ಸ್ತಂಭೇಧವಾಮೂತ್ರ ಪುರಪ್ರಯೋಗಃ

|| ೧೮೫ ||

ದಶಾಂಘ್ರಿಯುಕ್ತಃ-ಹೆಗ್ಗುಳ್ಳ, ನೆಲಗುಳ್ಳ, ಒಂದೆಲೆಹೊನ್ನೆ, ಮೂರಲೆ
ಹೊನ್ನೆ, ನೆಗ್ಗಿಲು, ಬಿಲ್ವ, ನರುವಲು, ಸಿವನಿ, ವಾದ್ರಿ, ಹೆಮ್ಮರವೆಂಬ

ದಶಮೂಲಸಹಿತ ದಶಮೂಲಗಳಿಂದ ಕೂಡಿದ, ಪುನರ್ನವಾನಾಗರ
ವಾದ ಪುನರ್ನವಾದಿ ದಾರುಪಧ್ಯಾಭಲ್ಲಾತಕಚ್ಚಿನ್ನರುಹಾ ಕಷಾಯಃ ಪುನ
ಕಷಾಯ ನರ್ನಾ-ಕೊನ್ನೆ, ನಾಗರ-ಶುಂರಿ, ದಾರು-ದೇವ
ದಾರು, ಪಧ್ಯಾ-ಅಳಲೇಕಾಯಿ, ಭಲ್ಲಾತಕ-ಗೇರು,
ಭಿನ್ನರುಹಾ-ಅಮೃತವಳ್ಳಿ ಇವುಗಳ, ಕಷಾಯಃ-ಕಷಾಯವು, ಉರು
ಸ್ತಂಭೇ-ಉರುಸ್ತಂಭಜಾಡ್ಯದಲ್ಲಿ, ಪರಿವೇಯಃ-ವಾನಮಾಡತಕ್ಕದ್ದು
ಅಧವಾ ಮತ್ತೊಂದುಪಕ್ಷದಲ್ಲಿ, ಮೂತ್ರ ಪುರವ್ರಯೋಗಃ ಮೂತ್ರ-ಗೋ
ಮೂತ್ರ, ಪುರ-ಗುಗ್ಗುಳ ಇವುಗಳ, ವ್ರಯೋಗಃ-ಪ್ರೇಷಧವು, ಪರಿವೇಯಃ-
ವಾನಮಾಡತಕ್ಕದ್ದು. (ಎಂದರೆ) ಗೋಮೂತ್ರಕ್ಕೆ ಗುಗ್ಗುಳದ ಪುಡಿಯನ್ನು
ಬೆರಸಿ, ಹಿಂದೆಹೇಳಿದ ಜಾಡ್ಯದಲ್ಲಿ ಸೇವಿಸಬೇಕೆಂದು ತಾತ್ಪರ್ಯವು

—ಇತ್ಯೂರುಸ್ತಂಭ ಚಿಕಿತ್ಸಾ—

ಅಥ ಮೂತ್ರಕೃಚ್ಛ್ರಚಿಕಿತ್ಸಾ

ಸಕ್ವಾದ್ರಂಕುಶಕಾಶಗೋಕ್ಷ್ಮರಶಿವಾಶಮ್ಯಾಕಪಾಷಾಣಭಿತ್

ದುಸ್ವರ್ಶಂಪರಿಸೇವಿತಂ ಪರಿಹರೇತ್ಸದ್ಯೋಶ್ಶ್ರೀರೇಂದುಸ್ತರಾಂ |

ಏಲಾಪರ್ವತಭಿಚ್ಛ್ರಲಾಜತುಕಣಾಚೂರ್ಣಂ ಗುಡೇನಾನ್ವಿತಂ

ಯದ್ವಾತಂಡುಲಧಾವನೋದಕಯುತಂ ಸ್ಯಾನೂತ್ರಕೃಚ್ಛ್ರಾಪಹಂ || ೧೮೬ ||

ಸಕ್ವಾದ್ರಂ-ಜೇನುತುಸ್ಸದೊಡನೆ ಕೂಡಿದ, ಕುಶಕಾಶಗೋಕ್ಷ್ಮರಶಿ

ವಾಶಮ್ಯಾಕಪಾಷಾಣಭಿದ್ವಸ್ಪರ್ಶಂ ಕುಶ - ದರ್ಭೇ

ಕುಶಕಾಶಾದಿ ಕಡ್ಡಿ, ಕಾಶ-ಲಾಳದಕಡ್ಡಿ, ಗೋಕ್ಷ್ಮರ-ನೆಗ್ಗಿಲು, ಶಿವಾ-

ಮತ್ತು ಏಲಾದಿ ನೆಲನೆಲ್ಲಿ, ಅಧವಾ ಅಳಲೇಕಾಯಿ, ಶಮ್ಯಾಕ-ಕಕ್ಕೇ

ಚೂರ್ಣಗಳು ಮೇಣ, ಪಾಷಾಣಭಿತ್-ಪಾಷಾಣಭೇದಿ, ದುಸ್ವರ್ಶಂ-

ತುರುಚ ಇವುಗಳ ಚೂರ್ಣವು, ಪರಿಸೇವಿತಂ-ಸೇವಿ

ಸಲ್ಪಟ್ಟಿದ್ದಾಗಿ, ಸದ್ಯಃ-ತತ್ಕ್ಷಣದಲ್ಲಿ, ದುಸ್ತರಾಂ-ಅಸಾಧ್ಯವಾದ, ಅಶ್ರೀಂ-

ಮೂತ್ರಕೃಛ್ರವನ್ನು, ಪರಿಹರೇತ್-ಪರಿಹರಿಸೀತು. ಗುಡೇನ-ಬೆಲ್ಲದಿಂದ, ಅನ್ನಿತಂ-ಕೂಡಿದ, ಯದ್ವಾ-ಇಲ್ಲವೆ, ತಂಡುಲಧಾವನೋದಕಯುತಂ-ಅಕ್ಕಿ ಕಲಗಚ್ಚಿನಿಂದ ಕೂಡಿದ, ಎಲಾಪಸ್ತತ್ರಭಿಚ್ಛಿಲಾಜತುಕಣಾಚೂರ್ಣಂ - ಎಲಾ-ಯಾಲಕ್ಕಿ, ವರ್ವತಭಿತ್-ವಾಷಾಣಭೇದಿ, ಶಿಲಾಜತು, ಕಣಾ-ಹಿಪ್ಪಲಿ ಇವುಗಳ, ಚೂರ್ಣಂ-ಚೂರ್ಣವು, ಮೂತ್ರಕೃಛ್ರಾಪಹಂ-ಮೂತ್ರಕೃಛ್ರಿಯನ್ನು ಕೆಡಿಸುತ್ತದೆ

—ಇತಿಮೂತ್ರಕೃಛ್ರಚಿಕಿತ್ಸಾ—

ಅಧಮೂತ್ರಾಘಾತಾಶ್ಮರೀಶರ್ಕರಾಚಿಕಿತ್ಸಾ

ವಾಶ್ಮಿಲಾಮಧುಕಾಶ್ಮ ಭೇದಚಪಲಾಕೌಂತೀಕ್ಷುರೈರಂಡಜಃ

ಕ್ವಾದಃಸಾಶ್ಮಜತುರ್ದಯತ್ರತೀತರಾಂ ಕೃಛ್ರಾಶ್ಮರೀಶರ್ದರಾಃ |

ಕೃಛ್ರೇದಾಹರುಜಾವಿಬಂಧಸಹಿತೇಕ್ವಾಧೋಶ್ಮಭಿಚ್ಛೇತಕೇ

ಯಾಸಾರಗ್ವಧಗೋಕ್ಷುರೈರ್ವಿರಚಿತೋಮದ್ವನ್ನಿತಶ್ಚಸ್ಯತೇ || ೮೭ ||

ಸಾಶ್ಮಜತುಃ-ಶಿಲಾಜತುವಿನೊಡನೆಕೂಡಿದ, ವಾಶ್ಮಿಲಾಮಧುಕಾಶ್ಮ

ಭೇದಚಪಲಾಕೌಂತೀಕ್ಷುರೈರಂಡಜಃ ವಾಶಾ-ಆಡು

ವಾಸಾದಿ ಮತ್ತು ನೋಗಿ, ಎಲಾ-ಯಾಲಕ್ಕಿ, ಮಧುಕ-ಅತಿಮಧುರ,

ಅಶ್ಮಭಿಚ್ಛೇತಕ್ಯಾದಿ ಅಶ್ಮಭೇದ-ವಾಷಾಣಭೇದಿ, ಚಪಲಾ-ಹಿಪ್ಪಲಿ, ಕೌಂ

ಕಷಾಯಗಳು ತೀ-ರೇಣುಕೆ, ಇಕ್ಷುರ-ಕೊಳವಳಿಕೆ, ಎರಂಡ-ಚಿಟ್ಟಿ

ಹರಳಬೇರು ಇವುಗಳಿಂದ, ಜಃ-ಹುಟ್ಟಿದ, ಕ್ವಾಧಃ-

ಕಷಾಯವು, ಕೃಛ್ರಾಶ್ಮರೀಶರ್ದರಾಃ ಕೃಛ್ರ-ಶಿಕ್ಕುಮೂತ್ರ, ಅಶ್ಮರೀ-ವಾಯು

ವಿನಿಂದುಂಟಾದ ಮೂತ್ರಕೃಛ್ರ ಶರ್ಕರಾಃ-ಮೂತ್ರದ್ವಾರದಲ್ಲಿ ವಾಯುವಿ

ನಿಂದುಂಟಾದಕಲ್ಲು ಇವುಗಳನ್ನು, ಅತಿತರಾಂ-ಅತ್ಯಂತವಾಗಿ, ಜಯತಿ-

ಜಯಿಸುತ್ತಲಿದೆ. ಅಶ್ಮಭಿಚ್ಛೇತಕೇಯಾಸಾರಗ್ವಧಗೋಕ್ಷುರೈಃ ಅಶ್ಮಭಿತ್-

ವಾಷಾಣಭೇದಿ, ಚೇತಕೇ-ಅಳಲೇಕಾಯಿ, ಯಾಸ-ತುರುಚ, ಆರಗ್ವಧ-

ಕಕ್ರೇಮೇಣ, ಗೋಕ್ಷುರೈಃ-ನೆಗ್ಗಿಲು ಇವುಗಳಿಂದ, ವಿರಚಿತಃ-ಮಾಡ

ಲ್ಪಟ್ಟ, ಮಧ್ವನ್ನಿತಃ-ಜೇನುತುಪ್ಪದೊಡನೆಕೂಡಿದ, ಕ್ವಾಧಃ-ಕಷಾಯವು,

ದಾಹರುಜಾವಿಬಂಧಸಹಿತೇ ದಾಹ-ವೈಯ್ಯುರಿ, ರುಜಾ-ಮೂತ್ರದ್ವಾರ
ದಲ್ಲಿ ನೋವು, ವಿಬಂಧ-ಮಲಬಂಧ ಇವುಗಳೊಡನೆ, ಸಹಿತೇ-ಕೂಡಿದ,
ಕೃಛ್ರೇ-ಶಿಕ್ಷುಮೂತ್ರಜಾಡ್ಯದಲ್ಲಿ, ಶಸ್ಯತೇ-ಹಿತಕರವಾಗುತ್ತಲಿದೆ

—ಇತಿಮೂತ್ರಾಘಾತಾಶ್ಚ ರೀಶರ್ಕರಾಚಿಕಿತ್ಸಾ—

ಅಥ ವ್ಯಂಗಚಿಕಿತ್ಸಾ.

ಸ್ಯಗ್ರೋಧಾಂಕುರ ಕುಷ್ಠರೋಧ್ರ ವಿಕಸಾಶ್ಯಾಮಾ ಮಸೂರಾರುಣಾ

ಶ್ರೀಖಂಡೈಃ ಪಯಸಾನ್ವಿತೈಃ ವರ್ಚಿತಂ ವ್ಯಂಗಘ್ನ ಮುದ್ವರ್ತನಂ |

ಲಿಪ್ತಂ ಸಪ್ತದಿನಂ ಮಸೂರ ರಜಸಾಸರ್ಪಿಃಪಯಶ್ಯಾಲಿನಾ

ವಕ್ತ್ರಂ ಶಾರದಚಂದ್ರಸುಂದರತರಂ ವ್ಯಂಗಸ್ಯ ಭಂಗಾದ್ಭವೇತ್ || ೧೮೮ ||

ಪಯಸಾ-ಹಾಲಿನೊಡನೆ, ಅನ್ವಿತೈಃ-ಕೂಡಿದ, ಸ್ಯಗ್ರೋಧಾಂಕುರ

ಕುಷ್ಠ ರೋಧ್ರ ವಿಕಸಾ ಶ್ಯಾಮಾ ಮಸೂರಾರುಣಾ

ಸ್ಯಗ್ರೋಧಾದಿ ಶ್ರೀಖಂಡೈಃ ಸ್ಯಗ್ರೋಧಾಂಕುರ-ಆಲದಕುಡಿ, ಕುಷ್ಠ-

ಲೀಪ ಚಂಗಲಕೋಷ್ಯ, ರೋಧ್ರ-ಕೆಂಪಿನರೋಧ್ರ, ವಿಕಸಾ-

ಮಂಜಿಷ್ಠೆ, ಶ್ಯಾಮಾ-ನೊಗದೆ, (ಅಥವಾ) ತಿಗಡೆ,

ಮಸೂರ-ಸಾರಂಗೀಬೇಳೆ, ಅರುಣಾ-ಅತಿಬಜೆ, ಶ್ರೀಖಂಡೈಃ-ಚಂದನ,

ಇವುಗಳಿಂದ, ವಿರಚಿತಂ-ಮಾಡಲ್ಪಟ್ಟ, ಉದ್ವರ್ತನಂ-ತೊಡೆಯೋಣವು,

ವ್ಯಂಗಘ್ನಂ-ಬಂಗನ್ನು ಹೋಗಲಾಡಿಸುತ್ತದೆ ಸರ್ಪಿಃಪಯಶ್ಯಾಲಿನಾ-

ಹಾಲುತುಪ್ಪಗಳೊಡನೆ ಕೂಡಿದ, ಮಸೂರರಜಸಾ-ತಿಗಡೇ ಪುಡಿಯಿಂದ,

(ಅಥವಾ) ಸಾರಂಗೀಬೇಳೆ ಪುಡಿಯಿಂದ, ಸಪ್ತದಿನಂ-ಎಳುದಿವಸಗಳಲ್ಲಿ,

ಲಿಪ್ತಂ-ಲೇಪಿಸಲ್ಪಟ್ಟ, ವಕ್ತ್ರಂ-ಮುಖವು, ವ್ಯಂಗಸ್ಯ-ಬಂಗಿನ, ಭಂಗಾತ್-

ನಾಶದವೆನೆಯಿಂದ, ಶಾರದಚಂದ್ರಸುಂದರತರಂ ಶಾರದಚಂದ್ರ-ಶರತ್ಕಾ-

ಲದ ಚಂದ್ರನಂತೆ, ಸುಂದರತರಂ-ಅತಿರಮಣೀಯವಾದದ್ದು, ಭವೇತ್-

ಆದೀತು

ಇಂಗುದ್ಯಾಃ ಫಲಮಜ್ಜಕೋ ಜಲಯುತೋ ಲೇಪಾನ್ಮುಖೇ ಕಾಂತಿದೋ

ರೋಧ್ರೋಗ್ರಾ ಗನಿಕಂ ನಿಹಂತಿ ಪಿಟಕಾಸ್ತಾರುಣ್ಯಜಾಲೇಪನಾತ್ |

ಹಾರ್ಯಂ ರಕ್ತಮರೂಂಷಿಕಾರುಜಿಹಿ ಗೋಮೂತ್ರೇಣಲೇಪೋಥವಾ

ಪಿಣ್ಯಾಕಸ್ಯ ಪುರಾತನಸ್ಯ ಶಕೃತಃ ವಾದಾಯುಧಸ್ಯಧ್ರುವಂ || ೧೮೯ ||

ಜಲಯುತಃ-ತಣ್ಣೀರಿನೊಡನೆ ಕೂಡಿದ, ಇಂಗುದ್ರಾಃ-ಇಂಗುಳದ,
ಫಲಮಜ್ಜಕಃ-ಹಣ್ಣಿನತಿರಳು, ಲೇವಾತ್-ಹೆಚ್ಚೋಣ
ಇಂಗುಳದ ಹಣ್ಣಿನ ದರ ದೆಸೆಯಿಂದ, ಮುಖೇ-ಮುಖದಲ್ಲಿ, ಕಾಂತಿದಃ-
ಮತ್ತು ರೋಧ್ರಾದಿ ಕಾಂತಿಯನ್ನು ಕೊಡುವಂಥಾದ್ದು ರೋಧ್ರೋಗ್ರಾ
ಲೇಪಗಳು ಧನಿಕಂ ರೋಧ್ರ-ಶಾಬರಲೋಧ್ರ, ಉಗ್ರಾ-ಬಜೆ,
ಧನಿಕಂ-ಕೊತ್ತುಂಬರೀಬೀಜ ಇವುಗಳ ಸಮೂಹವು,
ಲೇಪನಾತ್-ಹಚ್ಚುವದರ ದೆಸೆಯಿಂದ, ತಾರುಣ್ಯಜಾಃ-ಯೌವನದಲ್ಲಿ
ಹುಟ್ಟುವ, ಪಿಟಕಾಃ-ಗುಳ್ಳೆಗಳನ್ನು, (ಎಂದರೆ) ನೋಡವಿಗಳನ್ನು, ನಿಹಂತಿ-
ನಾಶಮಾಡತಲಿದೆ ಅರೂಂಷಿಕಾರುಜಿ-ಅರೂಂಷಿಕೆಯೆಂಬ ಜಾಡ್ಯದಲ್ಲಿ,
ರಕ್ತಂ-ರಕ್ತವು, ಹಾರ್ಯಂ-ತೆಗೆಯತಕ್ಕದ್ದು ಶಸ್ತ್ರಾದಿಗಳಿಂದ ರಕ್ತವೋ
ಕ್ಷಣವಂ ಮಾಡಿಸಬೇಕೆಂದು ತಾತ್ಪರ್ಯ ಅಥವಾ ಇಲ್ಲವೆ, ಗೋಮೂ
ತ್ರೇಣ-ಗೋಮೂತ್ರದೊಡನೆ ಕೂಡಿರುವ, ಪಿಣ್ಯಾಕಸ್ಯ-ಎಳ್ಳುಹಿಂಡಿಯ
(ಮತ್ತು) ಪುರಾತನಸ್ಯ-ಹಳೆದಾದ, ವಾದಾಯುಧಸ್ಯ-ಕೋಳಿಯ, ಶಕೃತಃ-
ವಿಷ್ಪಿಯ, ಲೇಪಃ-ಹಚ್ಚೋಣವು, ಹಿತಃ-ಹಿತಕರವಾದದ್ದು, ಧ್ರುವಂ-
ನಿಶ್ಚಯವು

ಕಪೋಲೇ ಕ್ಲೇದಬಹುಳಾಃ ಪಿತ್ತಾಸ್ತಶ್ಲೇಷ್ಣ ಜಂತುಭಿಃ |

ಕಂಗುಸಿದ್ಧಾಧೃಕನಿಭಾಃ ಪಿಟಕಾಃಸ್ಪುರೂಂಷಿಕಾಃ || ಎಂದು ಬಾಹಟ
ದಲ್ಲಿ ಹೇಳಿದೆ

—ಇತಿ ವೈದ್ಯಂಗಪಿಟಕಾದಿ ಚಿಕಿತ್ಸಾ—

ಅಥ ಶೋಫಚಿಕಿತ್ಸಾ.

ತೈಲಂಶೋಫ ಮಪಾರಮಪ್ಯಪಹರೇದ್ವ್ಯಶ್ಚೀವರಾಸ್ತಾಮಹಾ

ಭೈಷಜ್ಯಾಮರ ಶುಷ್ಕಮೂಲಕಯುತಂ ಬ್ರಾಹ್ಮೀರಸೇ ಸಾಧಿತಂ |

ತದ್ವದ್ವಿಶ್ವಕಿರಾತತಿಕ್ತಮಧವಾ ಪಾರಾನಿಶಾಧಾವನೀ

ಮುಸ್ತಾಜೀರಕ ಪಂಚಕೋಲಕರಜಸ್ಸಂಮಿಶ್ರಮುಷ್ಣಾಂಬುನಾ || ೧೯೦ ||

ವೃಶ್ಚೀವರಾನ್ನಾಮಹಾಭೈಷಜ್ಯಮರ ಶುಷ್ಕಮೂಲಕಯುತಂ
 ವೃಶ್ಚೀವ-ಬಿಳೀಕೊಮ್ಮೆ. ರಾನ್ನಾ-ರಾನ್ನೆ, ಮಹಾ
 ರಾನ್ನಾತ್ಯಲ ಭೈಷಜ್ಯ-ಶುಂರಿ, ಅನುರ-ದೇವದಾರು, ಶುಷ್ಕ
 ಮತ್ತು ಮೂಲಕ-ಒಣಗಿರುವ ಎಳೆ ಮುಲ್ಲಂಗಿ ಇವುಗಳ ಚೂರ್ಣ
 ಕುಂಝಾದಿ ಚೂರ್ಣ ದಿಂದ. ಯುತಂ-ಕೂಡಿದ, ಬ್ರಾಹ್ಮೀರಸೇ-ಒಂದೆಲಗಿನ
 ಪ್ರಯೋಗಗಳು ನೊಪ್ಪಿನ ರಸದಲ್ಲಿ, ಸಾಧಿತಂ-ಕಾಯಿಸಲ್ಲಟ್ಟಿ, ತೈಲಂ-
 ಎಣ್ಣೆಯು, ಅವಾರಮಸಿ - ಅತ್ಯಧಿಕವಾದದ್ದಾಗ್ಯೂ,
 ಶೋಫಂ-ಮೈಯೂದನ್ನು, ಅಪಹರೇತ್-ನಾಶಮಾಡಿತು ತದ್ವತ್-
 ಅದರಂತೆ, ಉಷ್ಣಾಂಬುನಾ-ಬಿಸಿನೀರಿನೊಡನೆ, ಸಂಮಿಶ್ರಂ-ಕೂಡಿದ, ವಿಶ್ವ
 ಕಿರಾತತಿಕ್ತಂ ವಿಶ್ವ-ಸುಂಟೆ, ಕಿರಾತತಿಕ್ತಂ-ನಲಬೇವು ಇವು, ಅಧವಾ-
 ಇಲ್ಲವೆ, ವಾರಾನಿಶಾಧಾವನೀ ಮುಸ್ತಾಜೀರಕ ಪಂಚಕೋಲಕರಜಃ
 ಪಾರಾ-ಅಗಳುಶುಂರಿ, ನಿಶಾ-ಅರಿಸಿನ, ಧಾವನೀ-ನೆಲಗುಳ್ಳ, ಮುಸ್ತಾ-
 ಕೊನ್ನಾರೆಗೆಡ್ಡೆ, ಜೀರಕ-ಜೀರಿಗೆ, ಸಂಚಕೋಲಕ-ಹಿವ್ವಲಿ, ಮೋಡಿ,
 ಚವ್ಯ, ಚಿತ್ರಮೂಲ, ಸುಂಟೆ ಇವುಗಳ, ರಜಃ-ಚೂರ್ಣವು, ಮೈಯೂ
 ದನ್ನು ನಾಶಮಾಡಿತೆಂದು ತಾತ್ಪರ್ಯವು

—ಇತಿ ಶೋಫವೃತ್ತಿಕಾರಃ—

ಕೊಮ್ಮೆ. **Boehavia Diffusa.** पुनर्नवा.

Uses.—"It is used in jaundice, ascites, anasarca, scanty urine, and internal inflammations" (Dutt).

In the Punjab, considered useful for the eyes. (Ibbertson's Gujrat)

In Goa, the herb is esteemed as a diuretic in gonorrhoea, in Bombay is much used for dropsical swellings (**Dymock**)

The use of the root in gonorrhoea appears to have been introduced by the Portuguese, in the West Indies, the plant is known as *Bejuco de purgacion*, and is the popular remedy for that disease. The root is used in bronchitic asthma. This has been confirmed by the experience of the French in the Antilles, where the plant is called *Patagon* or *Patagonelle-Valeriane*. Its diuretic properties have borne testimony to by numerous medical officers (**Watt, T. 486.**)

“Assistant-Surgeon **B M Chatterjee** reports having found it a very good expectorant, and that he has prescribed it in several cases of asthma with marked success. He employed it in the form of powder, decoction, and infusion, but the doses and proportions are not furnished. Taken largely it acts as an emetic (**Ph Ind**)

In *Food and Drugs* for October 1910, p 80, **Dr. Lal Mohan Ghoshal** concludes his observations on the action of this plant as follows —

I “The active principle is a diuretic, chiefly acting on the glomeruli of the kidney through the heart, increasing the beat and strength, and raising the peripheral blood-pressure in consequence, on the cells of the tubules it exerts

little or no action and, if any, it is only initial and comparative

2 On respiration it has little or no action, and if it is anything, it is probably due to the fatty principle found in the weeds

3 On liver the action is principally secondary and in chemical combination with other drugs

4 On other organs the drug has practically no effect

From what has been gone through it may be inferred that the drug may be given in any condition of the kidney where there is lessened secretion or where increased secretion of kidney is wanted Thus it may be given in all renal affections stopping secretion of kidney, in ascites, either from cirrhosis of liver or heart or kidney As it increases the systole of the heart, it may be useful in all stenosed conditions of the valves, as by increasing the force and duration of the systole it can pump all the blood from the heart Where there is dropsy and ascites due to weakness of the heart or to dilatation of the heart, this medicine in my opinion may do extreme good by relieving the circulation through the kidney In pleurisy and some such affections, where there is accumulation of fluid in the cavities, the drug may be useful by increasing the quantity of urine "

Ainslie in *Materia Medica* says—"The root is given in powder as a laxative, and in infusion as a vermifuge The taste is slightly bitter and nauseous "

E. F. Warring, in *Pharmacopoeia of India* says—

“It has been found a good expectorant and been prescribed in asthma with marked success, given in form of powder, decoction and infusion Taken largely, it acts as an emetic ”

ಅಥ ಕರ್ಣಶಿರಃಶೂಲಚಿಕಿತ್ಸಾ.

ರೇಪಃಪಾರಾಪಟೋಲಾಷಧರುಬುಕಜಟಾಶಿಗ್ರುದಧ್ರುಘ್ನಕುಷ್ಠೈ

ರ್ದಾನ್ಯಾಮ್ಲೇನಪ್ರಪಿಷ್ಟೈಃಸ್ರಶಮಯತಿಮಹಾಮೂರ್ಧರೋಗಾನಶೇಷಾಃ |

ಪತ್ರಂಪಕ್ವಂಘೃತಾಕ್ತಂ ರವಿಭವಮನಲೇ ತಾಪಿತಂಪೀಡಯೇತ್

ತೋಯಂಕರ್ಣನಿಷಿಕ್ತಂ ದಳಯತಿಸಕಲಂಕರ್ಣಶೂಲಂ ಸಮೂಲಂ ||೧೯೧||

ಧಾನ್ಯಾಮ್ಲೇನ-ಅಕ್ಕಿ ಕಲಗಚ್ಚಿನಿಂದ, ಪ್ರಪಿಷ್ಟೈಃ-ಅರೆಯಲ್ಪಟ್ಟ, ವಾರಾ ಪಟೋಲಾಷಧರುಬುಕ ಜಟಾಶಿಗ್ರುದಧ್ರುಘ್ನ ಪಾರಾದಿಲೇಪ ಕುಷ್ಠೈಃ ಪಾರಾ-ಅಗಳುಶುಂಠಿ, ಪಟೋಲ-ಕಹಿಪಡ ಮತ್ತು ಎಕ್ಕದೆಲೆಯ ವಲದಹಣ್ಣು, ಔಷಧ-ಸುಂಟಿ, ರುಬುಕಜಟಾ-ಚಿಟ್ಟಿ ರಸ ಪ್ರಯೋಗ ಹರಳಬೇರು, ಶಿಗ್ರು-ನುಗ್ಗೆಪಟ್ಟಿ, ದಧ್ರುಘ್ನ-ತಗಚ್ಚಿ ಸೊಪ್ಪು, ಕುಷ್ಠೈಃ-ಚಂಗಲಕೋಸ್ಟ ಇವುಗಳಿಂದ ಮಾಡಲ್ಪಟ್ಟ, ಲೇಪಃ-ಲೇಪವು, ಅಶೇಷಾಃ-ಸಮಸ್ತಗಳಾದ, ಮಹಾಮೂರ್ಧ ರೋಗಾಃ-ವ್ರಬಲಗಳಾದ ಶಿರೋರೋಗಗಳನ್ನು, ಸ್ರಶಮಯತಿ-ನಾಶಮಾಡುತ್ತಲಿದೆ ವಕ್ವಂ-ಹಣ್ಣಾದ, ಘೃತಾಕ್ತಂ-ತುಪ್ಪದಿಂದ ಸವರಲ್ಪಟ್ಟ, ಅನಲೇ-ಬೆಂಕಿಯಲ್ಲಿ, ತಾಪಿತಂ-ಕಾಯಿಸಲ್ಪಟ್ಟ, ರವಿಭವಂ-ಎಕ್ಕದಗಿಡದಲ್ಲಿ ಹುಟ್ಟಿದ, ಪತ್ರಂ-ಎಲೆಯನ್ನು, ಪೀಡಯೇತ್-ಅರೆಯಬೇಕು ಕರ್ಣ-ಕಿವಿಯಲ್ಲಿ, ನಿಷಿಕ್ತಂ-ಬಿಡಲ್ಪಟ್ಟ, ತೋಯಂ-ಅ ಎಕ್ಕದೆಲೆಯ ರಸವು, ಸಕಲಂ-ಸಮಸ್ತವಾದ, ಕರ್ಣಶೂಲಂ-ಕರ್ಣಶೂಲೆಯನ್ನು, ಸಮೂಲಂ-ಬೇರುಸಹಿತವಾಗಿ, ದಳಯತಿ-ನಾಶಮಾಡುತ್ತಲಿದೆ

ತಾತ್ಪರ್ಯ — ಹಣ್ಣಾದ ಎಕ್ಕದಲೆಗೆ ತುಪ್ಪವನ್ನು ಸವರಿ ಬೆಂಕಿಯಲ್ಲಿ ಕಾಯಿಸಿ ಅರದು ಆ ರಸವಂ ಕಿವಿಯಲ್ಲಿ ಹಿಂಡಿದರೆ, ಎಲ್ಲಾ ಕರ್ಣಶೂಲೆಗಳು ನಿಶ್ಚೇಷವಾಗಿ ಹೋಗುವುದು

—ಇತಿ ಕರ್ಣಶೂಲೆ ಶೂಲಚಿಕಿತ್ಸಾ—

ನುಗ್ಗೆ **Moringa Pterygosperma.** शिश्रुः

(Syn — *Hyperanthera Moringa*)

Use.—The root is described by the Sanskrit writers as acrid, pungent, stimulant and diuretic, and is applied externally as a rubefacient The seed is said to be stimulant, and is given in ascites arising from enlargement of the liver and spleen

A decoction of the root-bark is recommended to be given with asafoetida and rock salt in inflammation, abscesses and calculous affections The gum of the tree, mixed with sesamum oil, is recommended to be poured into the ears for the relief of otalgia (**Dutt**).

Mahomedan writers describe the flowers as hot and dry, and consider that they expel cold humours, disperse swellings, act as a tonic and diuretic, and increase the flow of bile The juice of the root with milk is diuretic, antilithic and digestive, and is useful in asthma A poultice made with the root reduces swellings, but is very irritating and painful to the skin The pods have anthelmintic properties

Ainslie says that the Native doctors prescribe it as a stimulant in paralytic affections and intermittent fever, in doses of about one scruple, and that they also employ it in epilepsy and hysteria, and consider it a valuable rubefacient in palsy and chronic rheumatism. According to **Fleming**, the oil of the seeds is used as an external application in Bengal.

In Bombay, a decoction of the root-bark is used as a fomentation to relieve spasm. In the Concan the bark of the wild tree is ground with plumbago root, pigeon's dung and chicken's dung, and applied to destroy guinea-worms. Four tolas of the juice of the leaves of the cultivated tree are given as an emetic. The gum is said to be used to produce abortion, it would be quite possible to use it as a tent to dilate the os uteri, as it is very tough, and swells rapidly when moistened. The root is accepted by Europeans as a perfect substitute for horse-radish (**Dymock**). The seeds called by the French *Poisqueniques* and *Chicot*, are used in venereal affections in Sindh (**Murray**).

The fruit is administered by Hakeems in affections of the liver and spleen, articular pains, tetanus, paralysis, etc. The root is used for soreness of the mouth and throat, and the gum for dental caries (**Honnigberger**.)

The fresh root is stimulant, carminative, stomachic and stimulant-diuretic, and the flowers also possess a slight stimulant property. The bark and root-bark used externally are rubefacient and vesicant.

“I have found the root in the form of ‘compound spirit’ very useful in fainting, giddiness, nervous debility, spasmodic affections of the bowels, hysteria and flatulence”
(Mooden Sheriff)

ಅಥ ನಾತರೋಗಚಿಕಿತ್ಸಾ

ಎಂದರ ಚಳಿ ಮೂದಲಾದ ರೋಗಗಳಿಗೆ ಔಷಧವೆಂದಭಿಪ್ರಾಯವು

ಘೃತತೀಕ್ಷ್ಣಯುತಃಸುರಸಾಸ್ವರಸೋ ಲಘುರಾಜಮೃಗಾಂಕಇತಿಪ್ರಧಿತಃ |

ಅಪಹಂತ್ಯನಿಲಾಸಕಲಾನ್ಮಬಲಾನಿಜಭಕ್ತಮಲಾನಿವಚಂದ್ರಧರಃ || ೧೯೨ ||

ಲಘುರಾಜಮೃಗಾಂಕಇತಿ-ಲಘುರಾಜಮೃಗಾಂಕವೆಂದು, ಪ್ರಧಿತಃ-

ಪ್ರಸಿದ್ಧವಾದ, ಘೃತತೀಕ್ಷ್ಣಯುತಃ ಘೃತ-ತುಪ್ಪ,

ಲಘುರಾಜ ತೀಕ್ಷ್ಣ-ಮೆಣಸಿನಚೂರ್ಣ, ಇವುಗಳಿಂದ. ಯುತಃ-

ಮೃಗಾಂಕ ಕೂಡಿದ, ಸುರಸಾಸ್ವರಸಃ-ತುಳಸೀರಸವು, ಸಬಲಾಃ-

ಬಲಿಸ್ತಗಳಾದ, ಸಕಲಾಃ-ಸಮಸ್ತಗಳಾದ, ಅನಿಲಾಃ-

ನಾತವ್ಯಾಧಿಗಳನ್ನು, ಚಂದ್ರಧರಃ-ಈಶ್ವರನು, ನಿಜಭಕ್ತಮಲಾನಿವ ನಿಜ-
ತನ್ನ, ಭಕ್ತ-ಭಕ್ತಜನರ, ಮಲಾನಿವ-ವಾವಗಳಂತೆ, ಅಪಹಂತಿ-ನಾಶ
ಮಾಡುತ್ತಲಿದೆ

ಚೂರ್ಣಾಃಕಷಾಯಾಘುಟಿಕಾಘೃತಾನಿ ತೈಲಾನಿಭಾಗೇನನಿಯೋಜಿತಾನಿ |

ವಿಲಾಸಿನಾಂನಾತವಿನಾಶನಾಯ ವಿಲಾಸಿನೀನಾಂಪರಿರಂಭಣಾನಿ || ೧೯೩ ||

ಚೂರ್ಣಾಃ-ಚೂರ್ಣಗಳು, ಕಷಾಯಾಃ-ಕಷಾಯಗಳು, ಘುಟಿಕಾಃ-
ಗುಳಿಗೆಗಳು, ಘೃತಾನಿ-ತುಪ್ಪಗಳು, ತೈಲಾನಿ-ಎಣ್ಣೆಗಳು, ವಿಲಾಸಿನೀನಾಂ-
ಸ್ತ್ರೀಯರ, ಪರಿರಂಭಣಾನಿ-ಆಲಿಂಗನೆಗಳು ವಿಲಾಸಿನಾಂ-ವುರುಷರ, ನಾತ
ವಿನಾಶನಾಯ-ಚಳಿಯ ವರಿಹಾರಕ್ಕೋಸ್ಕರ, ಭಾಗೇನ-ಶೀತಜ್ವರಚಿಕಿತ್ಸಾ
ಪ್ರಕರಣದಿಂದ, ನಿಯೋಜಿತಾನಿ-ಹೇಳಲ್ಪಟ್ಟವು ಈ ವಿಷಯದಲ್ಲಿ ಒಳನೆಯ
ಶ್ಲೋಕವನ್ನು ನೋಡಬಹುದು

ಅಧ ಸಿತ್ತಚಿಕಿತ್ಸಾ.

ಅಮೃತಮಮೃತಜಂಸಿತಾಸಮೇತಂ ಗುಣವತಿಸಿತ್ತಮಪಾಕರೋತಿಸದ್ಯಃ |

ತರುಣವನಿತಂಬಿನೀನಿತಂಬಾಂಬರಮತನುಜ್ವರಜರ್ಝರೀಕೃತಾಂಗಃ ||೧೯೪||

ಗುಣವತಿ—ಸೌಂದರ್ಯಾದಿಗುಣಗಳುಳ್ಳ ಸ್ತ್ರೀಯೇ, ಸಿತಾಸಮೇತಂ—
ಸಕ್ಕರಯೋಡನೆಕೂಡಿದ, ಅಮೃತಜಂ—ಅಮೃತವಳ್ಳಿ
ಅಮೃತವಳ್ಳಿ ಯಿಂಹುಟ್ಟಿದ, ಅಮೃತಂ—ಉದಕವು, ಎಂದರೆ, ಅಮೃತ
ಸ್ವರಸವು ತವಳ್ಳಿಯಸ್ವರಸವು, ಸದ್ಯಃ—ಪಾನಮಾಡಿದಕ್ಷಣದಲ್ಲಿ
ಯೇ, ಪಿತ್ತಂ—ಪಿತ್ತಜಾಡ್ಯವನ್ನು, ಅತನುಜ್ವರಜರ್ಝರೀ
ಕೃತಾಂಗಃ ಅತನುಜ್ವರ—ಕಾಮಜ್ವರದಿಂದ, ಜರ್ಝರೀಕೃತ—ಬಾಧಿಸ
ಲ್ಪಟ್ಟ, ಅಂಗಃ—ಶರೀರವುಳ್ಳ, ತರುಣಃ—ಯೌವನಸ್ಥನು, ನಿತಂಬಿನೀನಿತಂ
ಬಾಂಬರಮಿವ ನಿತಂಬಿನೀ—ಸ್ತ್ರೀಯರ, ನಿತಂಬ—ಕಟಿಪಶ್ಚಾದ್ಭಾಗವ, ಅಂಬ
ರಮಿವ—ವಸ್ತ್ರದಂತೆ, ಅಪಾಕರೋತಿ—ತೆಗೆದುಹಾಕುತ್ತಲಿದೆ

ಕಾಮಪೀಡಿತನಾದವನು ಹೇಗೆ ಸ್ತ್ರೀಯರುಟ್ಟಿರುವ ಸೀರೆಯಂ
ಬಿಚ್ಚಿ ದೇಹದಿಂದೀಚೆಗೆ ತೆಗೆದುಹಾಕುವನೋ ಹಾಗೆ, ಈ ಶ್ಲೋಕದಲ್ಲಿ
ಹೇಳಲ್ಪಟ್ಟಿರುವ ಔಷಧವು ಪಿತ್ತಜಾಡ್ಯವನ್ನು ದೇಹದಿಂದೀಚೆಗೆ ತೆಗೆದುಹಾ
ಕುವದೆಂದಭಿಪ್ರಾಯವು

ಅಧ ಶ್ಲೇಷ್ಮಚಿಕಿತ್ಸಾ.

ಮಣಿಸಿಣೀಳೋಅಣಚದಳಂಭಿಧೂಳಂಧಣೀಸೋಣಿತಡಾಭಿರಾಮ |

ಕಫಪ್ರಕೋಪಸ್ಯಶಮಾಯಯೋಜ್ಞೋಯೋಗೋಯಥಾತೇನತಥಾನ್ಯಯೋಗಃ ||

ಪೂರ್ವಾರ್ಧಚ್ಛಾಯಾ

ಮನಸ್ವಿನಿಲೋಚನಚಂದ್ರಲಕ್ಷ್ಮಿಸ್ಥಾನಿಶ್ರೋಣಿತಟಾಭಿರಾಮೇ || ೧೯೫ ||

ಮನಸ್ವಿನಿ—ಒಳ್ಳೇಮನಸ್ಸುಳ್ಳವಳಾಗಿಯೂ, ಲೋಚನಚಂದ್ರಲಕ್ಷ್ಮಿ—
ಕಣ್ಣುಗಳಿಗೆ ಚಂದ್ರಿಕಾವ್ರಾಯಳಾಗಿಯೂ, ಸ್ಥಾನಿಶ್ರೋಣಿತಟಾಭಿರಾಮೇ—
ಕಟಿಪಶ್ಚಾದ್ಭಾಗವಾಗಿಯೂ, ಶ್ರೋಣಿತಟಾಭಿರಾಮೇ—ಕಟಿಪ್ರದೇಶದಿಂದ ರಮಣೀ

ಯಳಾಗಿಯೂ ಇರುವ ಸ್ತ್ರೀಯೇ, ತೇ-ನಿನ್ನ, ಕಫತ್ರಕೋಪಸ್ಥ-ಶ್ಲೇಷ್ಮತ್ರ
ಕೋಪದ, ಶಮಾಯ-ಪರಿಹಾರಕೋಪ್ಪರ, ಯೋಜ್ಯ-ಕೊಡಲು ಯೋಗ್ಯ
ವಾದ, ಯೋಗ-ತೇಷಧವು, ಯಥಾ-ಹೇಗಿದೆಯೋ, ತಥಾ-ಹಾಗೆ. ಅನ್ಯ
ಯೋಗ-ಮತ್ತೊಂದೊಷಧವು ನ-ಇಲ್ಲವು ಆಯೊಷಧವಂ ಮುಂದಣ
ಶ್ಲೋಕದಲ್ಲಿ ಹೇಳುವನು.

ಕಫಾದ್ಯವತಿಭೋಭೀರು ಭಿನ್ನಾಕ್ಯಾಭೋಮಧಾದರಃ |

ಅಸ್ಯಾರ್ಥೋಲಕ್ಷ್ಯತೇನ್ಯವ ತನ್ವಂಗಿತವಮಧ್ಯವತ್

|| ೧೮೬ ||

ಭೋಭೀರು-ಎಲೇ ಭಯವುಳ್ಳಸ್ತ್ರೀಯೇ, ಮಧಾದರಃ-ಜೇನುತುಪ್ಪ
ದೊಡನಕೂಡಿದ, ಭಿನ್ನಾಕ್ವಾಧಃ-ಅಮೃತವಳ್ಳಿಯ
ಅಮೃತವಳ್ಳಿ ಕಷಾಯವು, ಕಫಾತ್ ಕಫ-ಶ್ಲೇಷ್ಮಜಾಡ್ಯವನ್ನ,
ಕಷಾಯ ಅತ್-ಭಕ್ಷಿಸುತಲಿರುವಂಥಾದ್ದು, (ಎಂದರೆ) ನಾಶಮಾ
ಡುತಲಿರುವಂಥಾದ್ದು, ಭವತಿ-ಆಗುತಲಿದೆ ತನ್ವಂಗಿ-

ಎಲೇ ಕೃಶಾಂಗಿಯೇ ! ಅಸ್ಯ-ಈ ಶ್ಲೋಕದ, ಅರ್ಥಃ-ಅಭಿಪ್ರಾಯವು, ತವ-
ನಿನ್ನ, ಮಧ್ಯವತ್-ನಡುವಿನಂತ, ನೈವಲಕ್ಷ್ಯತೇ-ತಿಳಿಯಲ್ಪಡುವದೇ ಇಲ್ಲ

ಇಲ್ಲಿ ಕಫಾತ್ ಎಂಬುವ ಪದಕ್ಕೆ ಶ್ಲೇಷ್ಮಗದಿಸೆಯಿಂದ ಎಂಬರ್ಥವು
ಸ್ಪಷ್ಟವಾಗಿ ತೋರುವಂತೆ ಶ್ಲೇಷ್ಮನಾಶಕವೆಂಬರ್ಥವು ನೋಡಿದಕೂಡಲೇ
ತೋರುವದಿಲ್ಲವಾದ್ದರಿಂದ (ಅಸ್ಯಾರ್ಥೋಲಕ್ಷ್ಯತೇನ್ಯವ) ಎಂದು ಗ್ರಂಥ
ಕಾರನು ಹೇಳಿದನೆಂದು ತಿಳಿಯಬೇಕು.

ಅಥ ವೈಷ್ಯಚಿಕಿತ್ಸಾ.

ತಾಂಬೂಲಂಮಧುಕುಸುಮಸೃಜೋವಿಚಿತ್ರಾಃ

ಕಾಂತಾರಂಸುತರುವನಂವಿಲಾಸವತ್ಯಃ |

ಗೀತಾನಿಶ್ರವಣಹರಾಣಿಮೃಷ್ಟಮುನ್ನಂ

ಕ್ಲೇಬಾನಾಮಪಿಜನಯಂತಿ ಪಂಚಬಾಣಂ

|| ೧೮೭ ||

ತಾಂಬೂಲಂ-ತಾಂಬೂಲಚರ್ವಣವು, ಮಧು-ಮಧ್ಯವು, ವಿಚಿತ್ರಾಃ-
ನಾನಾವಿಧಗಳಾದ, ಕುಸುಮಸೃಜಃ - ಪುಷ್ಪಮಾಲಿಕೆಗಳು, ಸುತರು
ವನಂ - ಸು-ಸಮೀಚೇನಗಳಾದ, ತರುವನಂ-ಚಂಪಕಪಾಟಲಾದಿ ವೃಕ್ಷ

ಕಾಮಜನಕವಾದ ಗಳೂ ಜಲವೂ ಉಳ್ಳ, ಕಾಂತಾರಂ-ಉದ್ಯಾನವನವು,
 ವಿವಿಧೋಪ ವಿಲಾಸವತ್ಯೇ-ಹಾವಭಾವಾದಿ ವಿಲಾಸಗಳುಳ್ಳ ಸ್ತ್ರೀ
 ಚಾರಗಳು ಯರು, ಶ್ರವಣಹರಾಣಿ-ಕಿವಿಗಳನ್ನು ಎಳೆಯುವ
 ಎಂದರ, ಶ್ರೋತ್ರಸುಖಂಕರಗಳಾದ, ಗೀತಾನಿ-ಸಂಗೀ
 ತಗಳು, ಮೃಷ್ಟಮನ್ನಂ-ಮೃಷ್ಟಾನ್ನವು, ಎಂದರ, ಮಧುರರಸಪ್ರಾಯ
 ವಾದ ಅನ್ನವು ಇವುಗಳು, ಕೀಬಾನಾಮಪಿ-ನವುಂಸಕರಿಗೂ ಕೂಡ,
 ಪಂಚಬಾಣಂ-ಕಾಮವನ್ನು, ಜನಯಂತಿ-ಹುಟ್ಟಿಸುತ್ತಲಿವೆ

ಸಹಿತೈಃ ಸ್ವತೇನಮಧುನಾಮಧುಕೇ ಪರಿಸಂವಿಕೃಪಿ ಬಹುಯೋನುವಯಃ |

ನವಸುಭ್ರವಾಂ ಸುಖಕರಸ್ಸ ತತಂ ಬಹುಬಿಜಪೂರಸಹಿತಃ ತೂಢಃ || ೧೮ ||

ಯಃ-ಯಾವವುರುಷನು, ಸ್ವತೇನ-ತುಪ್ಪದಿಂದಲೂ, ಮಧುನಾ-
 ಜೇನುತುಪ್ಪದಿಂದಲೂ, ಸಹಿತೇ-ಕೂಡಿದ ಮಧುಕೇ-
 ಅತಿಮಧುರದ ಅತಿಮಧುರದಚೂರ್ಣವು, ಪರಿಸಂವಿತೇ-ಸೇವಿಸಲ್ಪಡು
 ಚೂರ್ಣ ತಲಿರಲಾಗಿ, ಅನು-ಕೂಡಲೇ, ವಯಃ-ನೀರನ್ನು,
 ಪಿಬತಿ-ವಾನಮಾಡುತ್ತಾನೋ, ಸಃ-ಆ ವುರುಷನು,
 ನವಸುಭ್ರವಾಂ-ನೂತನರಾದಸ್ತ್ರೀಯರಿಗೆ, ಸುಖಕರಃ-ಸುಖವನ್ನುಂಟುಮಾ
 ಡುವವನೂ, ಸತತಂ-ಯಾವಾಗಲೂ, ಬಹುಬೀಜಪೂರಸಹಿತಃ ಬಹು-
 ಅಧಿಕವಾದ, ಬೀಜ-ವೀರ್ಯದ, ಪೂರ-ವ್ರವಾಹದೊಡನೆ, ಸಹಿತಃ-ಕೂಡಿ
 ದವನೂ, ಭವತಿ-ಆಗುತ್ತಾನೆ

ಮಧುಯಷ್ಟಿ ಕಣಾತುಕಾವರಾ ವರಚೂರ್ಣಂ ಸತಯಾನಮನ್ವಿತಂ |

ಪಲಿತಂ ಪಲಿತಂ ವಿನಾ ರಯೀನ್ಮತಿವೀರಾ ಯುರಕಾರ್ತೃಕಾರಣಂ || ೧೯ ||

ಮತಿವೀರ್ಯಾಯುರಕಾರ್ತೃಕಾರಣಂ ಮತಿ-ಬುದ್ಧಿ, ವೀರ್ಯ-ರೇತಸ್ಸು,
 ಆಯುಃ-ಆಯುಸ್ಸು, ಅಕಾರ್ತೃ-ಅಂಗವುಷ್ಟಿ, ಇವು
 ಮಧುಯಷ್ಟಿ ಗಳಿಗೆ, ಕಾರಣಂ-ಹೇತುವಾದ ಎಂದರೆ, ಇವುಗಳ
 ಕಣಾದಿ ಚೂರ್ಣ ನ್ನುಂಟುಮಾಡುವ, ಎಂಬರ್ಥ ಸಿತಯಾ-ಸಕ್ಕರೆ
 ಯೊಡನೆ, ಸಮನ್ವಿತಂ-ಕೂಡಿದ, ಮಧುಯಷ್ಟಿ ಕಣಾ

ತುಕಾವರಾವರಚೂರ್ಣಂ ಮಧುಯಷ್ಟಿ-ಅತಿಮಧುರ, ಕಣಾ-ಹಿವ್ವಲಿ,
ತುಕಾ-ತನಪ್ಪೇರ, ವರಾ-ಅಳಲೇಕಾಯಿ, ತಾರೇಕಾಯಿ, ನೆಲ್ಲಿಚಟ್ಟು,
ಇವುಗಳು, (ಅಥವಾ) ಆಷಾಢೀಬೇರು, ಇವುಗಳ, ವರ-ಶ್ರೇಷ್ಠವಾದ,
ಚೂರ್ಣಂ-ಚೂರ್ಣವು, ವಲಿತಂ-ಸುಕ್ಕನ್ನೂ, ಪಲಿತಂ-ಕೂದಲುಗಳ
ಬಿಳುವನ್ನೂ, ವಿನಾಶಯೇತ್-ನಾಶಮಾಡೀತು

ಅಮೃತಾಮಲಕೇತ್ರಿಕಂಟಕಾನಾಂ ಹವಿಷಾಶರ್ಕರಯಾನಿಷೇವಣೇನ |

ಅಜರಾಅಮರಾಅಪಾರವೀರ್ಯಾಃ ಅಳಿಕೇಶಾ ಅದಿತೇಸ್ಸತಾ ಅಭೂರ್ವ್ || ೨೦೦ ||

ಹವಿಷಾ-ತುಪ್ಪದೊಡನೆ, ಶರ್ಕರಯಾ-ಸಕ್ಕರಯೊಡನೆ, ಅದಿತೇಃ-
ಅದಿತದೇವಿಯು, ಸುತಾಃ-ಮಕ್ಕಳಾದ ದೇವತೆಗಳು,
ಅಮೃತಾಮಲ ಅಮೃತಾಮಲಕೇತ್ರಿಕಂಟಕಾನಾಂ ಅಮೃತಾ-ಅಮೃತ
ಕಾದಿ ಚೂರ್ಣ ವಳ್ಳಿ, ಅಮಲಕೇ-ನೆಲ್ಲಿಚಟ್ಟು, ತ್ರಿಕಂಟಕಾನಾಂ-
ನೆಗ್ಗಲು, ಇವುಗಳ, ನಿಷೇವಣೇನ-ಸೇವನೆಯಿಂದ,
ಅಜರಾಃ-ವಾರ್ಧಕರೂಢ್ಯರಾಗಿಯೂ, ಅಮರಾಃ-ಮರಣರಹಿತರಾಗಿಯೂ,
ಅಪಾರವೀರ್ಯಾಃ-ಅಧಿಕವಾದ ರೇತಸ್ಸು (ಅಥವಾ) ಬಲವುಳ್ಳವರಾಗಿಯೂ,
ಅಳಿಕೇಶಾಃ-ತುಂಬಿಗಳಂತೆ ಕಪ್ಪಾದಕೂದಲುಳ್ಳವರಾಗಿಯೂ, ಅಭೂರ್ವ್-
ಆದರು

ಉಚ್ಚಟಾಮರ್ಕಟೇ ಗೋಕ್ಷುರೈಶ್ಚ ಶ್ಲೂರ್ಣೈಶ್ಚೈ

ಶ್ಚರ್ಕರಾದುಗ್ಧಸಂಮಿಶ್ರೈಶ್ಚ ಸ್ನಾಧಿತ್ಯೈಃ |

ಸೇವಿತೈರ್ವಾರ್ಧಕೇ ಮಾನವೋ ಮಾನನೀ

ಮಾನಮುಚ್ಛೇದಯೇತ್ಕಿಂ ಪುನರ್ಯಾವನೇ

|| ೨೦೧ ||

ಮಾನವಃ-ಮನುಷ್ಯನು, ವಾರ್ಧಕೇ-ಮುಪ್ಪಿನಲ್ಲಿ, ಚೂರ್ಣೈಃ-
ಚೂರ್ಣಸಲ್ಪಟ್ಟ, ಶರ್ಕರಾದುಗ್ಧಸಂಮಿಶ್ರೈಃ-ಸಕ್ಕರೆ
ಉಚ್ಚಟಾ ಹಾಲುಗಳಿಂದ ಬೆರಸಲ್ಪಟ್ಟ, ಸ್ನಾಧಿತ್ಯೈಃ-ಕಾಯಿಸಲ್ಪ
(ಭದ್ರಮುಸ್ತೆ) ದಿ ಟ್ಟ, ಸೇವಿತೈಃ-ಸೇವಿಸಲ್ಪಟ್ಟ, ಉಚ್ಚಟಾಮರ್ಕಟೇ
ಚೂರ್ಣ ಗೋಕ್ಷುರೈಃ ಉಚ್ಚಟಾ- ಭದ್ರಮುಸ್ತೆ, ಮಧುರೈ-

ನಸುಗುನ್ನೀಬೀಜ, ಗೋಕ್ಷ್ಮರೈಃ-ನೆಗ್ಗಿಲು, ಇವುಗಳಿಂದ ಮಾನಿನೀಮಾನಂ-
 ಸ್ತ್ರೀಯರ ಅಹಂಕಾರವನ್ನು, ಉಚ್ಚೇದಯೇತ್ - ನಾಶಮಾಡಿಯಾನು.
 ಯೌವನೇ - ಯೌವನಾವಸ್ಥೆಯಲ್ಲಿ, ಕಿಂಪುನಃ- ಹೇಳತಕ್ಕದ್ದೇನು ?

(ಹಸುವಿನ ಹಾಲನ್ನು ಕಾಯಿಸಿ, ಅದರಲ್ಲಿ ಭದ್ರಮುಸ್ತೈ, ನಸುಗುನ್ನೀ
 ಬೀಜ, ನೆಗ್ಗಿಲು, ಇವುಗಳನ್ನು ಚೆನ್ನಾಗಿ ಪುಡಿ ಮಾಡಿ ಬೆರೆಸಿ ಸೇವಿಸಿದರೆ,
 ಮುಪ್ಪಿನಲ್ಲಾದರೂ ರತಿಕಾಲದಲ್ಲಿ ಸ್ತ್ರೀಯರ ಅಹಂಕಾರವನ್ನು ಮುರಿದು
 ದಾನು, ಯೌವನದಲ್ಲಿ ಮುರಿದುನೆಂದು ಹೇಳತಕ್ಕದ್ದೇನು) ಉಚ್ಚಟಾಂ
 ಎಂದರೆ, ಕೆಲವರು ಗುಲಗಂಜೀಬೇರೆಂದು ಅರ್ಥವಂ ತಿಳಿದು, ಕೆಲವರಿಗೆ
 ಪ್ರಯೋಗಿಸಿ, ವಿರೇಚನ ವಮನಾದ್ಯನೇಕಾನರ್ಥಗಳನ್ನುಂಟುಮಾಡಿರು
 ತ್ತಾರೆ

ಭುಕ್ತೋ ಚ್ಚಟಾಂ ಕ್ಷೀರಯುತಾಂ ವಿಲಾಸೀ

ಭುಜ್ಜೀಶತಂಸುಂದರಿ ಸುಂದರೀಣಾಂ |

ತ್ವಂ ತಾವದೇಕಾಸಿಮಯಾತುಸಾದ್ಯ

ಭುಕ್ತಾರತೌ ಪಶ್ಯಕುತೂಹಲಂಮೇ

|| ೨೦೨ ||

ಸುಂದರಿ-ಎಲೇ ಸುಂದರಸ್ತ್ರೀಯೇ, ವಿಲಾಸೀ-ಕಾಮಿಯು, ಕ್ಷೀರ
 ಯುತಾಂ - ಹಾಲಿನೊಡನೆ ಕೂಡಿದ, ಉಚ್ಚಟಾಂ-
 ಭದ್ರಮುಸ್ತೈಯ ಭದ್ರಮುಸ್ತೈಯ ಹುಡಿಯನ್ನು, ಭುಕ್ತಾ - ಸೇವಿಸಿ,
 ಸೇವನ ಸುಂದರೀಣಾಂಶತಂ-ನೂರು ಮಂದಿ ಸ್ತ್ರೀಯರನ್ನು,
 ಭುಜ್ಜಿ-ಅನುಭವಿಸುತ್ತಾನೆ ತ್ವಂತಾವತ್ - ನೀನಾ
 ದರೋ, ಏಕಾಸಿ - ಒಬ್ಬಳಾಗಿದ್ದೀಯೇ, ಮಯಾತು-ನನ್ನಿಂದಲಾದರೋ,
 ಅದ್ಯ-ಈಗ, ಸಾ - ಆ ಕ್ಷೀರಯುಕ್ತವಾದ ಭದ್ರಮುಸ್ತೈಯು, ಭುಕ್ತಾ-
 ಸೇವಿಸಲ್ಪಟ್ಟಿದೆ ರತೌ-ಸುರತದಲ್ಲಿ, ಮೇ-ನನ್ನ, ಕುತೂಹಲಂ-ಕುತೂ
 ಹಲವನ್ನು, ಪಶ್ಯ-ನೋಡು.

ತಾತ್ಪರ್ಯ - ಯಾವ ಔಷಧವು ತನ್ನನ್ನು ಸೇವಿಸಿದವನಿಗೆ
 ನೂರು ಮಂದಿ ಸ್ತ್ರೀಯರನ್ನು ಅನುಭವಿಸುವ ಶಕ್ತಿಯನ್ನುಂಟುಮಾಡುತ
 ಲಿದೆಯೋ ಆ ಔಷಧವನ್ನು ಈಗ ನಾನು ಸೇವಿಸಿದೇನೆ ನೀನೊಬ್ಬ

ಳಾದಾಗ್ಯೂ ಸುರತದಲ್ಲಿ ನನ್ನ ಕುತೂಹಲವನ್ನೂ ನೋಡಿದರೆ ನೂರು
ಮಂದಿ ಸ್ತ್ರೀಯರನ್ನೂ ಭೋಗಿಸಬಹುದೆಂಬುವುದು ನಿನಗೇ ತಿಳಿಯ
ಬರುತಲಿದೆ

ಚೂರ್ಣಂ ಘೃತಕ್ವಾದ್ರಯುತಂ ರಸೈಸ್ಸೈಃ

ವಿಭಾವಿತಾಯಾಬಹುಧಾವಿದಾರ್ಯಾಃ |

ನಿಷೇವ್ಯಮಾಣೋನುದಿನಂ ವಿಲಾಸೀ

ದಶಾಂಗನಾಭಿಸ್ಸಹಸಾರಮೇತ

|| ೨೦೩ ||

ಸ್ವೈಃ-ಸ್ವಕೀಯಗಳಾದ, ರಸೈಃ-ರಸಗಳಿಂದ, ಬಹುಧಾ-ಅನೇಕಾ
ವರ್ತಿ, ವಿಭಾವಿತಾಯಾಃ-ನೆನಸಿ ನೆನಸಿ ಒಣಗಿಸಲ್ಪಟ್ಟ,
ನೆಲಗುಂಬಳದ ಘೃತಕ್ವಾದ್ರಯುತಂ- ಹೆಚ್ಚು ಕಡಿಮೆಯಾದ ತುಪ್ಪ
ಗಡ್ಡೆಯ ಚೂರ್ಣ ಜೇನುತುಪ್ಪಗಳಿಂದ ಕೂಡಿದ, ವಿದಾರ್ಯಾಃ - ನೆಲ
ಗುಂಬಳದ ಗಡ್ಡೆಯ, ಚೂರ್ಣಂ-ಪುಡಿಯನ್ನು, ನಿಷೇವ್ಯ
ಮಾಣಃ-ಸೇವಿಸುತ್ತಲಿರುವ, ವಿಲಾಸೀ-ಕಾಮಿಯು, ಅನುದಿನಂ-ಪ್ರತಿದಿವಸ
ದಲ್ಲಿಯೂ, ದಶಾಂಗನಾಭಿಃ-ಹತ್ತು ಮಂದಿ ಸ್ತ್ರೀಯರೊಡನೆ, ಸಹಸಾ-
ಶೇಘ್ರವಾಗಿ, ರಮೇತ-ಕ್ರೀಡಿಸಿಯಾನು

ಸಹಿತಂ ಘೃತದುಗ್ಧಾಭ್ಯಾಂ ವಿದಾರೀಪ್ರಭವಂ ರಜಃ |

ಉದುಂಬರಮಿತಂಭುಕ್ತ್ವಾ ವೃದ್ಧೋಪಿ ತರುಣಾಯತೇ

|| ೨೦೪ ||

ವೃದ್ಧೋಪಿ-ಮುದುಕನಾದರೂ, ಘೃತದುಗ್ಧಾಭ್ಯಾಂ-ತುಪ್ಪಹಾಲು
ಗಳೊಡನೆ, ಸಹಿತಂ-ಕೂಡಿದ, ಉದುಂಬರಮಿತಂ-ಅತ್ತಿಹಣ್ಣಿನಷ್ಟಾದ,
ವಿದಾರೀಪ್ರಭವಂ-ನೆಲಗುಂಬಳದ ಗಡ್ಡೆಯಿಂದ ಹುಟ್ಟಿದ, ರಜಃ-ಚೂರ್ಣ
ವನ್ನು, ಭುಕ್ತ್ವಾ-ಸೇವಿಸಿ, ತರುಣಾಯತೇ-ಯೌವನಸ್ಥನಂತೆ ಕ್ರೀಡಿಸುತ
ಲಿದಾನೆ.

ಸೌಭಾಗ್ಯಪುಷ್ಟಿ ಬಲಶುಕ್ಲವಿವರ್ಧನಾ ನಿ

ಕಿಂಸಂತಿನೋಭುವಿಬಹುನಿ ರಸಾಯನಾನಿ |

ಕಂದರ್ಪವರ್ಧನಕರಾತ್ಪ್ರಸಿತಾಜ್ವಯುಕ್ತಾ

ದ್ವಿಗ್ಧಾದ್ಯತ ಮಮನಕೋಪಿಮತಃ ಪ್ರಯೋಗಃ

|| ೨೦೫ ||

ಸೌಭಾಗ್ಯವುಷ್ಟಿ ಬಲಶುಕ್ಲವಿವರ್ಧನಾನಿ ಸೌಭಾಗ್ಯ- ಸೌಂದರ್ಯ,
 ಪುಷ್ಟಿ-ಅಂಗವುಷ್ಟಿ, ಬಲ-ಶಕ್ತಿ, ಶುಕ್ಲ-ರೇತಸ್ಸು ಇವು
 ಸಕ್ಕರ ತುಪ್ಪ ಗಳನ್ನು, ವಿವರ್ಧನಾನಿ-ಹೆಚ್ಚಿಸುವ, ಬಹೂನಿ-ಅನೇಕ
 ಗಳೊಡನೆ ಹಾಲಿನ ಗಳಾದ, ರಸಾಯನಾನಿ - ರಸಾಯನಗಳು, ಭುವಿ-
 ಪ್ರಯೋಗ ಭೂಮಿಯಲ್ಲಿ, ನಸಂತಿಕೆಂ-ಇಲ್ಲವೇಯೇನು? ಇವೆ
 ಯೆಂದು ತಾತ್ಪರ್ಯ ಕಂದರ್ಪವರ್ಧನಕರಾತ್-
 ಕಾಮೋದ್ದೀಪನಕಾರಿಯಾದ, ಸಿತಾಜ್ಯಯುಕ್ತಾತ್ - ಸಕ್ಕರೆ ತುಪ್ಪಗ
 ಳೊಡನೆ ಕೂಡಿದ, ದುಗ್ಧಾದೃತೇ-ಹಾಲನ್ನು ಬಿಟ್ಟು, ಕೋಪಿಪ್ರಯೋಗಃ-
 ಯಾವ ಔಷಧವೂ, ಮಮ-ನನಿಗೆ, ಮತಃ-ಸಮುತ್ತವಾದದ್ದು, ನ-ಅಲ್ಲ

—ಇತಿ ವೈಷ್ಣವಧಾನ್—

ಅಧುನಾಬ್ರೂಮಹೇಸದೃಶ್ಯಮತ್ಕಾರಕರಾರ್ಕರಸಾಃ |

ಯತೋನನೀರಸಾಭಾತಿ ಕವಿತಾ ಕುಲಕಾಮಿನೀ

|| ೨೦೬ ||

ಸದ್ಯಃ-ತತ್ಪ್ರಸ್ತುತದಲ್ಲಿ, ಚಮತ್ಕಾರಕರಾರ್ಕ-ಚಮತ್ಕೃತಿಯನ್ನುಂಟು
 ಮಾಡುವ, ರಸಾರ್ಕ-ರಸಗಳನ್ನು, (ಎಂದರೆ) ಪಾದರಸ ಗಂಧಕ ಪಾಷಾಣಾದಿ
 ಗಳೊಡನೆ ನೇರಿ ಮಾಡಲ್ಪಡುವ ಔಷಧಗಳನ್ನು, ಅಧುನಾ-ಈಗ, ಬ್ರೂ
 ಮಹೇ-ಹೇಳುತ್ತಲಿದೇನೆ ಯತಃ-ಯಾವ ಕಾರಣದಿಂದ, ಕವಿತಾಕುಲ
 ಕಾಮಿನೀ-ಕವಿತ್ವವೆಂಬ ಕುಲಸ್ತ್ರೀಯು, ನೀರಸಾ-ರಸಹೀನಳಾಗಿ, ನಭಾತಿ-
 ಪ್ರಕಾಶಿಸುವದಿಲ್ಲವೋ?

(ಎಂದರೆ) ಪತಿವ್ರತೆಯು ಶೃಂಗಾರಾದಿ ರಸಶೂನ್ಯಳಾದರೆ ಪ್ರಕಾಶಿ
 ಸದೆ ಇರುವಂತೆ ಈ ನನ್ನ ಕವಿತ್ವವು ರಸೌಷಧರಹಿತವಾದರೆ ಪ್ರಕಾಶಿಸುವ
 ದಿಲ್ಲವೆಂದು ತಿಳಿದು ಚಮತ್ಕಾರಿಗಳಾದ ರಸಗಳನ್ನು ಹೇಳಲಾರಂಭಿ
 ಸುತ್ತೇನೆ

ವಿಶ್ವತಾಪಹರಣ ರಸವು

ಪಧ್ಯಾಕರ್ಣಾರ್ಕವಿಷತಿದುಕದಂತಿಬೀಜ

ತಿಕ್ತಾತ್ರಿವೈದ್ರಸಬಲೀ ಸದೃಶಾ ವಿಮರ್ಷಾ |

ಧೂರ್ತಾಂಬುನಾ ಸಕಲವಾಸರಮೇಷಸೂತ

ಸ್ವಾಸ್ಥ್ಯದ್ವಿಶ್ವತಾಪಹರಣೋಭಿನವಜ್ವರಘ್ನಃ ||

ವಲ್ಗಯುಗ್ಮಂಭಜೇದಸ್ಯ ಶೃಂಗಿಬೇರರಸಾನ್ವಿತಂ |

ಮುದ್ಗಯುಷಾನ್ವಿತಂ ಭಕ್ತಂ ಭೋಜನಾಯಪ್ರಶಸ್ತೇ || ೨೦೭ ||

ಸದೃಶಾ - ಸಮತೂಕಗಳಾದ, ಪಧ್ಯಾಕಣಾರ್ಥವಿಷತಂದುಕದಂತಿ ಬೀಜತಿಕತ್ತಾತ್ರಿವೃದ್ಧಸಬರ್ಲೀ ಪಧ್ಯಾ-ಅಳಲೇಕಾಯಿ, ಕಣಾ-ಹಿಪ್ಪಲಿ, ಅರ್ಕ-ತಾಮ್ರಭಸ್ಮ, ವಿಷ-ವತ್ಸನಾಭಿ, ತಿಂದುಕ - ತೂಬರೇಚಕ್ಕೆ, ದಂತಿ ಬೀಜ-ಜಾಸಾಳದ ಬೀಜ, ತಿಕತ್ತಾ-ಕಟ್ಟಿಕರೋಹಿಣಿ, ತ್ರಿವೃತ್ - ತಿಗಡೆ, ರಸ-ಶುದ್ಧಪಾದರಸ, ಬರ್ಲೀ - ಶುದ್ಧಗಂಧಕ ಇವುಗಳನ್ನು, ಧೂರ್ತಾಂಬುನಾ - ಉಮ್ಮತ್ತೀಸೊಪ್ಪಿನ ರಸದಿಂದ, ಸಕಲವಾಸರಂ-ಒಂದು ದಿನ ನೆಲ್ಲಾ, ವಿಮರ್ದ್ಯ-ಅರೆದು, ಕೃತಃ-ಮಾಡಲ್ಪಟ್ಟ, ವಿಶ್ವತಾಪಹರಣಃ-ವಿಶ್ವತಾಪಹರಣನಾಮಕವಾದ, ಏಷಸೂತಃ-ಈ ರಸೌಷಧವು, ಅಭಿನವ ಜ್ವರಘ್ನಃ-ತರಣಜ್ವರವನ್ನು ನಾಶಮಾಡುವಂಥಾದ್ದು, ಸ್ಯಾತ್-ಆದೀತು. ಶೃಂಗಿಬೇರರಸಾನ್ವಿತಂ-ಹಸೀಸುಂಟಿಯ ರಸದೊಡನೆ ಕೂಡಿದ, ಅಸ್ಯ-ಈ ರಸೌಷಧದ, ವಲ್ಗಯುಗ್ಮಂ-ಅರು ಗುಲಗಂಜಿ ತೂಕದ ಗುಳಿಗೆ ಗಳನ್ನು, ಭಜೇತ್ - ಸೇವಿಸಬೇಕು ಮುದ್ಗಯುಷಾನ್ವಿತಂ - ಹೆಸರು ಕಾಳಿನ ಕಟ್ಟಿನೊಡನೆ ಕೂಡಿದ, ಭಕ್ತಂ-ಅನ್ನವು, ಭೋಜನಾಯ-ಊಟ ಕೊ್ಪುಸುರ, ಪ್ರಶಸ್ತೇ-ಹಿತವಾಗುತ್ತಲಿದೆ.

ತಾ|| ಮೇಲೆ ಹೇಳಿದ ಅಳಲೇಕಾಯಿ ಮುಂತಾದ ಪದಾರ್ಥಗಳನ್ನು ಸಮಾಂಶವಾಗಿ ಚೂರ್ಣಿಸಿ, ಉಮ್ಮತ್ತೀಸೊಪ್ಪಿನ ರಸದಲ್ಲಿ ಒಂದು ದಿನ ನೆಲ್ಲಾ ಮರ್ದಿಸಿ, ಮೂರು ಗುಲಗಂಜೀತೂಕ ಗುಳಿಗೆಯಂ ಮಾಡಿ, ಹೊತ್ತು ಒಂದಕ್ಕೆ ಎರಡು ಗುಳಿಗೆಯನ್ನು ಹಸೀಸುಂಟಿಯ ರಸದಲ್ಲಿ ಸೇವಿಸಲು ತರುಣಜ್ವರ ನಾಶವಾಗುವುದು ಹೆಸರುಕಟ್ಟು ಅನ್ನ ಪಥ್ಯವು

ಶೀತಾರಿ ರಸವು.

ಶುಬ್ಬಂಗಂಧಕಟಂಕಣಾಗಳಗತಂ ತುತ್ಥಂರಸಂ ಖರ್ವರಂ

ತಾಳಂತುಲ್ಯಮಿದಂ ವಿಮರ್ದ್ಯಘಟಿಕಾಮಾತ್ರಂ ಸುಷವ್ಯಾರಸೈಃ |

ಸೂತಸ್ಯಾ ತ್ರಿಪುರಾರಿಣಾ ವಿರಚಿತಶ್ಚೀತಾರಿರಿತ್ಯಂಸ್ಮತೋ

ಗುಂಜಾಜಾಜಿ ಸಿತಾಯುತಃ ಪ್ರಶಮಯೇದೇಕಾಹಿಕಾದೀಜ್ವರಾಃ

॥೨೦೮॥

ಶುಲ್ಬಂ-ತಾಮ್ರಭಸ್ಮ, ಗಂಧಕಟಂಕಣೌ- ಶುದ್ಧಗಂಧಕಬಿಳುಗಾರ
ಗಳು, ಗಳಗತಂ-ವತ್ಸನಾಭಿ, ತುತ್ಥಂ-ಮೈಲುತುತ್ಥದ ಭಸ್ಮ, ರಸಂ-
ರಸಭಸ್ಮ. ಖರ್ಮಂ-ಶುದ್ಧೀಮಾಡಿದ ಕಪ್ಪರಿತುತ್ಥ, ತಾಳಂ-ಶುದ್ಧ ತಾಳಕ,
ಇದಂ-ಈ ಪದಾರ್ಥ ಸಮುದಾಯವನ್ನು, ತುಲ್ಯಂ - ಸಮಾಂಶವಾಗಿ,
ಸುಷವ್ಯಾಃ-ಜೀರಿಗೆಯು, ರಸೈಃ- ಕಷಾಯಗಳೊಡನೆ, ಘಟಿಕಾಮಾತ್ರಂ-
ಒಂದು ಗಳಿಗೆ ಹೊತ್ತು, ವಿಮದ್ಯುಃ-ಅರೆದು, ವಿರಚಿತಃ - ಮಾಡಲ್ಪಟ್ಟ,
ಸೂತಃ-ಈ ರಸೌಷಧವು, ತ್ರಿಪುರಾರಿಣಾ-ಈಶ್ವರನಿಂದ, ಶೀತಾರಿಃ- ಶೀತಾ
ರಿಯು, ಇತ್ಥಂ-ಹೀಗೆಂದು, ಸ್ಮೃತಃ-ಹೇಳಲ್ಪಟ್ಟದ್ದು, ಸ್ಯಾತ್-ಆದೀತು
ಅಜಾಜಿಸಿತಾಯುತಃ-ಜೀರಿಗೆ ಸಕ್ಕರೆಗಳೊಡನೆ ಕೂಡಿದ, ಗುಂಜಾ-ಗುಲ
ಗಂಜೀ ತೂಕದ ಮಾತ್ರೆಯು, ಏಕಾಹಿಕಾದೀಜ್ವರಾಃ - ಏಕಾಹಿಕದ್ವಾ
ಹಿಕಾದಿ ಜ್ವರಗಳನ್ನು, ಪ್ರಶಮಯೇತ್-ನಾಶಮಾಡೀತು

ಕನಕಸುಂದರ ರಸ.

ಮರೀಚಬಲಿಹಿಂಗುಳ್ಳಿ ಗರಳಪಿಪ್ಪಲೀಟಂಕಣೈ

ಸ್ನಿವರ್ಣಭವಬೀಜಕೈಃ ಸಮಲವೈದಿನಾರ್ಥಾವಧಿ |

ಜಯಾಜಲವಿಮರ್ದಿತ್ಯೈಃ ಕನಕಸುಂದರಸ್ಸುಂದರಿ

ಸ್ಮೃತೋ ಗ್ರಹಣಿಕಾಜ್ವರಾತಿಸೃತಿವನ್ನಿಮಾಂದ್ಯಾಪಹಃ

॥ ೨೦೯ ॥

ಸುಂದರಿ -ಎಲೇ ಸುಂದರಿಯೇ! ಸಮಲವೈಃ - ಸಮಾಂಶಗಳಾದ,
ದಿನಾರ್ಥಾವಧಿ-ನಾಲ್ಕು ಜಾವತನಕ, ಜಯಾಜಲವಿಮರ್ದಿತ್ಯೈಃ ಜಯಾ-
ಬಂಗೀಸೊಪ್ಪಿನ, ಜಲ-ರಸದಿಂದ, ವಿಮರ್ದಿತ್ಯೈಃ-ಅರೆಯಲ್ಪಟ್ಟ, ಮರೀಚ
ಬಲಿಹಿಂಗುಳ್ಳಿಃ ಮರೀಚ-ಮೆಣಸು, ಬಲಿ - ಶುದ್ಧಗಂಧಕ, ಹಿಂಗುಳ್ಳಿಃ-
ಶುದ್ಧ ಇಂಗಲೀಕ ಇವುಗಳಿಂದಲೂ, ಗರಳಪಿಪ್ಪಲೀಟಂಕಣೈಃ ಗರಳ-ವತ್ಸ
ನಾಭಿ, ಪಿಪ್ಪಲೀ-ಹಿಪ್ಪಲಿ, ಟಂಕಣೈಃ-ಬಿಳುಗಾರ ಇವುಗಳಿಂದಲೂ, ಕೃತಃ-
ಮಾಡಲ್ಪಟ್ಟ ಈ ರಸವು, ಗ್ರಹಣಿಕಾಜ್ವರಾತಿಸೃತಿವನ್ನಿಮಾಂದ್ಯಾಪಹಃ

ಗ್ರಹಣಿಕಾ-ಗ್ರಹಣೀ ಜ್ವರ, ಅತಿಸೃತಿ - ಅತಿಸಾರ, ವಸ್ತುಮಾಂದ್ಯ- ಅಗ್ನಿ ಮಾಂದ್ಯ ಈ ಜಾಡ್ಯಗಳನ್ನು, ಅಪಹಃ-ಹೋಗಲಾಡಿಸುವಂಥಾದ್ದು, ಕನಕ ಸುಂದರಃ-ಕನಕಸುಂದರವೆಂದು, ಸ್ಮೃತಃ-ಹೇಳಲ್ಪಟ್ಟದ್ದು.

ಲೋಹಾದಿರಸ.

ಲೋಹಾಭಾರ್ತರಸಂಸಮಂದ್ವಿಗುಣಿತಂ ಗಂಧಂ ಪಚಿತ್ಕೌಲಕಾ

ಕಾಷ್ಠಾಗ್ನಿ ಮೃದುಲೇ ನಿಧಾಯಸಕಲಂ ಲೋಹಸ್ಯಪಾತ್ರೇಭಿಷಕ್ |

ಸರ್ವಂ ಗೋಮಯಮಂಡಲೇ ವಿನಿಹಿತೇ ರಂಭಾದಳೇವಿನ್ಯಸೇ

ತ್ತಸ್ಯೋರ್ಧ್ವಂಕದಳೇದಳಂ ದ್ರುತತರಂ ವ್ಯದೇಶ್ಯರೋವಿನ್ಯಸೇತ್ || ೨೧೦ ||

ಗ್ರಹಣ್ಯಮನುಪಾನಂತು ಹಿಂಗುಜೀರಕಸ್ಯೈಂಧವಂ |

ಜೀರಕಂ ಪಾಂಡುಗರಯೋರಿತರೇಷು ಸ್ವಯುಕ್ತತಃ

|| ೨೧೧ ||

ಭಿಷಕ್- ವೈದ್ಯನು, ಸಮಂ-ಸಮಾಂಶವಾದ, ಲೋಹಾಭಾರ್ತ ರಸಂ. ಲೋಹ-ಲೋಹಭಸ್ಮ, ಅಭ್ರ-ಅಭ್ರಕಭಸ್ಮ, ಅರ್ಕ-ತಾಮ್ರ ಭಸ್ಮ, ರಸಂ-ರಸಭಸ್ಮ, ದ್ವಿಗುಣಿತಂ-ಮೇಲೆ ಹೇಳಿದ ನಾಲ್ಕು ದಿನಸು ಗಳೆರಡರಷ್ಟು, ಗಂಧಂ-ಶುದ್ಧಗಂಧಕ, ಸಕಲಂ-ಇವೆಲ್ಲವನ್ನೂ, ಲೋಹ ಪಾತ್ರೇ-ಕಬ್ಬಿಣದ ಪಾತ್ರೆಯಲ್ಲಿ, ನಿಧಾಯ-ಇರಿಸಿ, ಮೃದುಲೇ-ಮೃದುವಾದ, ಕೋಲಿಕಾಕಾಷ್ಠಾಗ್ನಿ-ಎಲಚೀಸೌದೆಯ ಬೆಂಕಿಯಲ್ಲಿ, ಪಚಿತ್-ಪಾಕ ಮಾಡಬೇಕು ವೈದ್ಯೇಶ್ವರಃ-ವೈದ್ಯಶ್ರೇಷ್ಠನಾದವನು, ಸರ್ವಂ-ಆ ಸಮಸ್ತ ಪದಾರ್ಥಗಳನ್ನು, ರಂಭಾದಳೇ-ಬಾಳೇಎಲೆಯಲ್ಲಿ, ವಿನಿಹಿತೇ-ಇರಿಸಲ್ಪಟ್ಟ, ಗೋಮಯಮಂಡಲೇ-ಸಗಣೀಮಂಡಲದಲ್ಲಿ, ವಿನ್ಯಸೇತ್- ಇರಿಸಬೇಕು. ತಸ್ಯ-ಅದರ, ಊರ್ಧ್ವಂ- ಮೇಲೆ, ಕದಳೇದಳಂ-ಬಾಳೇ ಎಲೆಯನ್ನು, ದ್ರುತತರಂ-ಅತಿವೇಗವಾಗಿ, ವಿನ್ಯಸೇತ್-ಇರಿಸಬೇಕು. ಈ ಪ್ರಕಾರ ಪಾಕ ಮಾಡಿದ ರಸೌಷಧಕ್ಕೆ, ಗ್ರಹಣ್ಯಂ - ಗ್ರಹಣಿಯಲ್ಲಿ, ಹಿಂಗುಜೀರಕ ಸ್ಯೈಂಧವಂ ಹಿಂಗು, ಜೀರಿಗೆ, ಸೈಂಧವಲವಣಗಳು, ಅನುಪಾನಂ-ಅನು ಪಾನವಾಗಿದೆ. ಪಾಂಡುಗರಯೋಃ- ಪಾಂಡುರೋಗ, ಕೈಮಸುಕುಗಳಲ್ಲಿ, ಜೀರಕಂ-ಜೀರಿಗೆಯು (ಅನುಪಾನವಾಗಿದೆ). ಇತರೇಷು-ಬೇರೆ ರೋಗ

ಗಳಲ್ಲಿ, ಸ್ವಯುಕ್ತಿತಃ-ವೈದ್ಯನು ತನ್ನ ಯುಕ್ತಿಯಿಂದ, ಅನುಪಾನವಂ ಕಲ್ಪಿಸಬೇಕೆಂದರ್ಥ

ತಾತ್ಪರ್ಯ — ಒಂದು ಕಬ್ಬಿಣದ ವಾತ್ರಿಮೇಲೆ ಬಾಳೇಎಲೆ ಹಾಸಿ, ಅದರ ಮೇಲೆ ಸಗಣೆಯನ್ನು ಮಾಡಿ, ಅದರೊಳಗೆ ಮೇಲೆ ಹೇಳಿದ ಲೋಹಭಸ್ಮಾದಿ ನಾಲ್ಕು ಪದಾರ್ಥಗಳನ್ನು ಇರಿಸಿ, ಅದರಮೇಲೆ ಬಾಳೇ ಎಲೆಯಂ ಮುಚ್ಚಿ ವಲೇಮೇಲಿಟ್ಟು, ಎಲಚೀ ಸೌದೆಗಳಿಂದ ವೃದ್ಧಗ್ನಿ ಯಲ್ಲಿ ವಾಕವಂ ಮಾಡಿ, ಈಚೆಗೆ ತೆಗೆದುಕೊಂಡು ಖಲ್ವದೊಳರದು, ಗುಂಜಾ ವ್ರಮಾಣ ಗುಳಿಗೆಯಂ ಮಾಡಿ, ದೇಹಬಲವಂ ತಿಳಿದು ಅನುಪಾನ ಭೇದದಿಂ ಕೊಡಲು ಗ್ರಹಣೆ, ಕ್ಷಯ, ಅತಿಸಾರ, ಜ್ವರ, ಶೀತಜಾಡ್ಯ, ವಾಂಡು, ಕೈ ಮಸುಕು, ಆವ್ಲಸಿತ್ತ, ಮೂಲವ್ಯಾಧಿ, ಹಸಿವು ಇಲ್ಲದಿರೋಣ ಇವುಗಳೆಲ್ಲಾ ನಾಶವಾಗುವವು ಈ ಔಷಧವನ್ನು ಗ್ರಹಣೇಜಾಡ್ಯದಲ್ಲಿ ಹಿಂಗು, ಜೀರಿಗೆ, ಸೈಂಧವಲವಣ ಇವುಗಳೊಡನೆ ಸೇವಿಸಬೇಕು ವಾಂಡು, ಕೈಮಸುಕು ಇವುಗಳಲ್ಲಿ ಜೀರಿಗೆಯೊಡನೆ ಸೇವಿಸಬೇಕು ಇತರ ಜಾಡ್ಯಗಳಲ್ಲಿ ಆಯಾಯ ಜಾಡ್ಯ ನಾಶಕಗಳಾದ ಪದಾರ್ಥಗಳೊಡನೆ ಸೇವಿಸಬೇಕು.

ಬಾಳೆ. *Musa Sapientum.* ಕದಲೆ.

Uses —The unripe fruit, called *Mochaka* in Sanskrit, is considered cooling and astringent, it is much used in diabetes in the form of a *ghritha*, composed of plantain flowers, rootstock, and unripe fruits, *ghu*, cloves, cardamoms, and several other drugs (U. C. Dutt.)

Young plantain leaves are used as a cool dressing for blisters, burns, etc., and to retain the moisture of water dressings. They may also be used as a green shade in ophthalmia and other eye diseases

The root and stem are considered tonic, anti-scorbutic, and useful in “disorders of the blood” and venereal disease.

Emerson states that the sap forms a valuable drink and mouth-wash to allay thirst in Cholera **Ainslie** writes, “The plantain is one of the most delicious of all the Indian fruits, and one of the safest for such as have delicate stomachs, being entirely free from acidity, it is, moreover, very nourishing, and is always prescribed as food by the Hindu practitioners for such as suffer from bile and heat of habit ”

“The ripe fruit of the finer varieties of the plantain is useful in chronic dysentery and diarrhoea The dried fruit of the larger varieties is a valuable anti-scorbutic In North Bengal, the dried leaves, and in fact the entire plant, is burnt, and the ashes, dissolved in water and strained, yield an alkaline solution, containing chiefly potash salt, which is used in curries, especially as a cure for acidity, and anti-scorbutic, and where common salt is scarce, this is used by the people for seasoning their curries ”

(**C. T. Peters, M. B.,** Zandra, South Afghanistan.)

“I have known a diet of green plantain well boiled, and curds, sweetened with sugar or seasoned with salt according to taste, to be of singular benefit, in cases of dysentery and diarrhoea

Ripe plantain, well beaten up with pulp of old tamarind and sweetened with old treacle or sugar-candy, is a

household remedy among the natives of Bengal for dysentery, at the commencement of the attack

Flour, made out of green plantain, dried in the sun, is used in the form of *chappatis* in certain parts of Tirhoot in cases of dyspepsia with troublesome flatulence and acidity. I have known one case in which it agreed remarkably well when even a diet of plain sago and water brought on a severe attack of colic. The *chappatis* are taken dry with a little salt” (Assistant-Surgeon N. C. Dutt, Durbhanga)

“A combination of ripe plantain, tamarind and common salt is most efficacious in dysentery. I have used it in many cases both of the acute and chronic forms of the disease, and seldom failed to effect a cure. It may, in fact, be said to be a specific. It is simple, easily procurable, and may safely be administered to a child. In simple cases, a single dose is sufficient, as a rule, three or four doses are required to effect a cure. The patient should be kept quiet and placed on low diet. The dose for an adult is,—ripe plantain one ounce, the pulp of ripe tamarind half an ounce, common salt quarter of an ounce; well mixed and administered immediately. It may be given two or three times a day” (R. A. Parker, M.D.)

“The juice of the tender-roots contains a large quantity of tannin and is used with mucilage for checking hæmorrhages from the genital and air passages. The ashes, pro-

duced by burning the plant, contain a large amount of potash salts, and are used as an antacid in acidity, heart-burn, and colic

The tender fruit is used as a diet for patients suffering from haemoptysis and diabetes ” (J. H. Thornton, B.A., M.B., Monghyr)

The juice of the bark and leaf is frequently given to children suffering from an overdose of opium The juice of an ounce of bark, mixed with an ounce of ghee, acts as a brisk purgative ” (Surgeon J Mc Cloghy, Poona.)

“The juice of the root is used as an antidote to arsenical poisoning in the lower animals Mixed with ghee and sugar and administered internally, it is said to be useful in gonorrhoea ” (J. Parker, M.D , Poona.)

Dr. Reginald Ashe, the Superintendent of the Jail at Mymensingh, has lately used with much success in the treatment of diarrhoea and dysentery flour made from the plantain The plantains are cut just before ripening, they are skinned with a sharp wooden knife, so as to avoid blackening, then cut into thin slices, sun-dried, pounded with a mortar and sifted through muslin The fine powder or flour should be stored in air-tight glass bottles The issue is 2oz. for each meal cooked in a brass vessel with a little water Butter-milk can afterwards be added. The taste of the plantain powder is slightly astringent, but fruity and palatable There is no doubt of the high nutritive

value of the plantain The flour is said to be easily digested It is well worth trying for patients with chronic bowel complaint who cannot digest milk —*Indian Medical Gazette, July 1900*

“Plantain leaf is the cleanest and nicest dressing for a blistered surface that I know, and is also useful in covering other dressings A piece of plantain leaf introduced into the helmet on a hot day forms an effectual protection from the sun’s rays, without appreciably adding to the weight of the head-dress ” (H. De Tatham, *Watt’s Dictionary*.)

The gum obtained from the unripe plantain mixed with rice water is used in diarrhoea In the Punjab, the sap of the fresh stem is largely used in nervous affections, viz , hysteria, epilepsy, etc (B. D. Basu.) The ashes of the stem are useful in (intestinal worms)

ಆದಿತ್ಯಘಟಿಕಾರಸವು.

ವಚಾವಿಶ್ವಾಜಾಜೀಮರಿಚಗರಬಾಹ್ಲೀಕದಹನ

ತ್ವಚಾಂಕಾರ್ಯಾವಟ್ಟಶ್ಚಣಕತುಲಿತಾಮಾರ್ಕವರಸೈಃ |

ಯಥಾಭಾನೋರ್ಭಾಸಸ್ತಮಿರನಿಕರಂ ಕಾಮಿನಿ ತಥಾ

ಹರಂತ್ಯೇತಾಶ್ಚೂಲಾನ್ಯನಿಲಮನಲಗ್ನಾನಿಮಪಿಚ

|| ೨೧೨ ||

ಕಾಮಿನಿ-ಎಲೇ ಸ್ತ್ರೀಯೇ! ಮಾರ್ಕವರಸೈಃ - ಲಕ್ಶ್ಮೀನೊಪ್ಪಿನ ರಸಗಳಿಂದ, ವಚಾವಿಶ್ವಾಜಾಜೀಮರಿಚಗರಬಾಹ್ಲೀಕದಹನತ್ವಚಾಂ ವಚಾ-ಬಜೆ, ವಿಶ್ವ-ಸುಂಟೆ, ಅಜಾಜಿ-ಜೀರಿಗೆ, ಮರಿಚ-ಮೆಣಸು, ಗರ-ವತ್ಸನಾಭಿ, ಬಾಹ್ಲೀಕ-ಹಿಂಗು, ದಹನತ್ವಚಾಂ-ಚಿತ್ರಮೂಲದ ತ್ವಕ್ಕು ಇವುಗಳ, ವಟ್ಟಿ-ಗುಳಿಗೆಗಳು, ಚಣಕತುಲಿತಾಃ-ಕಡಲೆಯ ಪ್ರಮಾಣಗಳಾಗಿ,

ಕಾರ್ಯಾಃ-ಮಾಡತಕ್ಕವುಗಳು, ಏತಾಃ-ಈ ಗುಳಿಗೆಗಳು, ಭಾಸೋಃ-ಸೂರ್ಯನ, ಭಾಸಃ-ಕಿರಣಗಳು, ತಿಮಿರನಿಕರಂ - ಕತ್ತಲೆಯ ಗುಂಪನ್ನು, ಯಥಾ-ಹೇಗೋ, ತಥಾ-ಹಾಗೆ, ಶೂಲಾಢಿ-ಶೂಲಜಾಡ್ಯಗಳನ್ನಾ, ಅನಿಲಂ-ವಾತ ಜಾಡ್ಯವನ್ನಾ, ಅನಲಗ್ಲಾನಿಮಪಿಚ-ವಿಷಮಾನ್ನಿಗಳನ್ನಾ, ಹರಂತಿ-ನಾಶ ಮಾಡುತ್ತಲಿವೆ

ಲಕ್ಷಣ **Vitex Negundo & Vitex Trifolia.**

ನಿಗುಂಡಿ, ಸಿಂದುವಾರ:.

Constituents of *Vitex Negundo* —The leaves contain an essential oil and resin, the fruits contain an acid resin, an astringent organic acid, malic acid, an alkaloid and a colouring matter

Uses —“Sanskrit writers mention two varieties of *Nirgundi*—that with pale blue flowers is called *Sindhuvāra* (**Vitex Trifolia**), and that with blue flowers is called *Nirgundi*. The properties of both are identical, but the latter is generally used in medicine. The root of *V. Negundo* is considered tonic, febrifuge and expectorant. The leaves are aromatic, tonic, and vermifuge. A decoction of *Nirgundi* leaves is given with the addition of long pepper in catarrhal fever with heaviness of head and dullness of hearing. A pillow stuffed with the leaves of *Nirgundi* is placed under the head for relief of headache. The juice of the leaves is said to have the property of removing foetid discharges and worms from ulcers. An oil prepared with the juice of the

leaves is applied to sinuses and scrofulous sores ” (*Hindu Mat Med*)

Dr. Fleming remarks that the leaves are discutient, and are useful in dispersing swellings of joints from acute rheumatism and of the testes from suppressed gonorrhoea. The people of Mysore are in the habit of treating febrile, catarrhal and rheumatic affections by means of a vapour bath prepared with this plant.

Roxburgh also mentions the use of the decoction of the leaves as a bath in the puerperal state of women in India, and **Ainslie** states that the Mahomedans smoke the dried leaves for the relief of headache and catarrh. The dried fruit acts as a vermifuge (*Pharm Ind*)

Dr. Hove (1787) states that the Europeans in Bombay call it the fomentation shrub, and that it is used in the hospitals there as a foment in contractions of the limbs occasioned by the land winds. In the Concan, the juice of the leaves with that of *Maḥa* (*Eclipta Alba* चूचुराज) and **Tulasi** (*Ocimum Sanctum* तुलसी) is extracted, and *Ajwan* seeds are bruised and steeped in it, and given in doses of six mashas for rheumatism. The juice in half tola doses with ghee and black pepper is also given, and in splenic enlargement 2 tolas of the juice with 2 tolas of cow's urine is given every morning (**Dymock.**)

V *Trifolia* is highly extolled by **Bortius** (*Diseases of India*, p 226) He speaks of it as anodyne, diuretic and

emmenagogue, and testifies to the value of fomentations, and baths prepared with "this noble herb," as he terms it, in the treatment of Beri-beri, and in the allied and obscure affection, burning of the feet in natives

Of *V Negundo Fleming* remarks (*Asiatic Researches*, Vol XI) that its leaves have a better claim to the title of discutient than any other vegetable remedy with which he is acquainted The mode of application followed by the natives is to put fresh leaves into an earthen pot and heat them over the fire till they are as hot as can be borne without pain, they are then applied to the affected part, and kept *in situ* by a bandage, the application is repeated three or four times a day until the swelling subsides

ವಿಲಾಸಿನೀವಲ್ಲಭರಸವು.

ಸಮಾನಭಾಗೇ ಬಲಿಶೂಲಿಬೀಜೇ ತಯೋಸ್ತಮಾನಂಕನಕಸ್ಯಬೀಜಂ |

ಧುತೂರತೈಲೇನವಿದ್ಯುಸಮ್ಯಗ್ವಿಲಾಸಿನೀ ವಲ್ಲಭನಾಮಧೇಯಃ ||೨೧೩||

ಸೂತೋಽಭವೇದ್ವಲ ಯುಗಪ್ರಮಾಣಸ್ವಿತಾಯುತೋ ಮೇಹಸಮೂಹಹಾರೀ |

ವೀರ್ಯಸ್ಯಬಂಧಂ ಕುರುತೇನರಾಣಾಂ ನಿಹಂತಿದರ್ಪಂ ಮೃಗಲೋಚನಾಢಾಂ ||೨೧೪||

ಸಮಾನಭಾಗೇ-ಸಮಾಂಶಗಳಾದ, ಬಲಿಶೂಲಿಬೀಜೇ ಬಲಿ-ಶುದ್ಧ ಗಂಧಕ, ಶೂಲಿಬೀಜೇ-ರಸಭಸ್ಮ ಇವುಗಳನ್ನೂ, ತಯೋಃ-ಅನೇರಡಕ್ಕೆ, ಸಮಾನಂ-ಸಮಾನವಾದ, (ಎಂದರೆ) ದ್ವಿಗುಣವಾದ, ಕನಕಸ್ಯ-ಉಮ್ಮತ್ತಿಯ, ಬೀಜಂ-ಬೀಜವನ್ನು, ಧುತೂರತೈಲೇನ-ಉಮ್ಮತ್ತಿತೈಲದಿಂದ, ಸಮ್ಯಕ್-ಚೆನ್ನಾಗಿ, ವಿದ್ಯುಃ-ಅರೆದು, ಕೃತಃ-ಮಾಡಲ್ಪಟ್ಟ, ವಿಲಾಸಿನೀ ವಲ್ಲಭನಾಮಧೇಯಃ - ವಿಲಾಸಿನೀವಲ್ಲಭೆಯೆಂಬ ಹೆಸರುಳ್ಳ, ವಲ್ಲಯುಗ

ಪ್ರಮಾಣ:-ಆರು ಗುಲಗಂಜಿ ತೂಕವುಳ್ಳ, ಸಿತಾಯುತ:-ಸಕ್ಕರೆಯೊಡನೆ ಕೂಡಿದ, ಸೂತ:- ಈ ರಸೌಷಧವು, ಮೇಹಸಮೂಹದಾರೀ - ಮೇಹ ಜಾಡ್ಯಗಳ ಸಮೂಹವನ್ನು ನಾಶಮಾಡುತ್ತಲಿದೆ. ನರಾಣಾಂ - ಮನುಷ್ಯರಿಗೆ, ವೀರ್ಯಸ್ಯಬಂಧಂ-ವೀರ್ಯಸ್ತಂಭವನ್ನು, ಕುರುತೇ-ಮಾಡುತ್ತಲಿದೆ ಮೃಗ ಲೋಚನಾನಾಂ-ಸ್ತ್ರೀಯರ, ದರ್ಶಂ-ಗರ್ಭವನ್ನು, ನಿಹಂತಿ-ನಾಶಮಾಡುತ್ತಲಿದೆ

ತಾತ್ಪರ್ಯ — ಈ ಔಷಧವನ್ನು ಸೇವಿಸಿದ ಪುರುಷರಿಗೆ ವೀರ್ಯ ಸ್ತಂಭವಾಗುವುದರಿಂದ ಇವರೊಡನೆ ಸಂಭೋಗಿಸಿದ ಸ್ತ್ರೀಯರು ಸೋತು ಹೋಗುವರು

—ಇತಿ ರಸಪ್ರಕರಣಂ—

ಶೂಲೇ-ಹಿಂಗುಘೃತಾನ್ವಿತಂ ಮಧುಯುತಾ ಕೃಷ್ಣಾಪುರಾಣಜ್ವರೇ

ವಾತೇಸಾಜ್ಯರಸೋನಕೇಕಸನಕೇ ಕ್ಷೌದ್ರಾನ್ವಿತಂ ತ್ರ್ಯಕ್ಷಯಂ |

ಶೀತೇವ್ಯಾಳಲತಾದಳಂ ಸಮರಿಚಂ ಮೇಹೇವರಾಸೋವಲಾ

ದೋಷಾಣಾಂತ್ರಿತಯೇನುಪಾನಮುಚಿತಂ ಸಕ್ಷೌದ್ರಮಾದ್ರೋದಕಂ

|| ೨೧೫ ||

ಶೂಲೇ-ಶೂಲಜಾಡ್ಯದಲ್ಲಿ, ಘೃತಾನ್ವಿತಂ-ತುಪ್ಪದೊಡನೆ ಕೂಡಿದ, ಹಿಂಗು-ಇಂಗು, ಪುರಾಣಜ್ವರೇ-ಹಳೇಜ್ವರದಲ್ಲಿ, ಮಧುಯುತಾ- ಜೇನು ತುಪ್ಪದೊಡನೆ ಸೇರಿದ, ಕೃಷ್ಣಾ-ಹಿಪ್ಪಲಿಯು, ವಾತೇ-ವಾತಜಾಡ್ಯದಲ್ಲಿ, ಸಾಜ್ಯರಸೋನಕೇ-ತುಪ್ಪದೊಡನೆ ಕೂಡಿದ ಬೆಳ್ಳುಳ್ಳಿಯು, ಕಸನಕೇ-ಕಾಸ ಜಾಡ್ಯದಲ್ಲಿ, ಕ್ಷೌದ್ರಾನ್ವಿತಂ-ಜೇನುತುಪ್ಪದೊಡನೆ ಕೂಡಿದ, ತ್ರ್ಯಕ್ಷಯಂ-ತ್ರಿಕಟುಕಚೂರ್ಣವು, ಶೀತೇ-ಶೀತಜಾಡ್ಯದಲ್ಲಿ, ಸಮರಿಚಂ-ಮೆಣಸಿನೊಡನೆ ಕೂಡಿದ, ವ್ಯಾಳಲತಾದಳಂ- ವೀಳ್ಯದೆಲೆಯು, ಮೇಹೇ- ಪ್ರಮೇಹಜಾಡ್ಯ ದಲ್ಲಿ, ಸೋವಲಾ - ಕಲ್ಲುಸಕ್ಕರೆಯೊಡನೆ ಕೂಡಿದ, ವರಾ - ತ್ರಿಫಲೆಯ ಚೂರ್ಣವು, ದೋಷಾಣಾಂತ್ರಿತಯೇ-ಸನ್ನಿಪಾತದಲ್ಲಿ, ಸಕ್ಷೌದ್ರಂ - ಜೇನು ತುಪ್ಪದೊಡನೆ ಕೂಡಿದ, ಆದ್ರೋದಕಂ-ಹಸೀಸುಂಟೆಯ ರಸವು, ಉಚಿತಂ-ಯೋಗ್ಯವಾದ, ಅನುಪಾನಂ-ಅನುಪಾನವು. (ಎಂದರೆ) ಆಯಾಯ ಜಾಡ್ಯ

ಗಲಲ್ಲಿ ಮೇಲೆ ಹೇಳಿದ ಆ ಔಷಧಗಳು ಹಿತಕರವಾದವುಗಳೆಂದು ತಾತ್ಪರ್ಯವು.

ಘನಪರ್ವಟಕಂಜ್ವರೇ ಗ್ರಹಣ್ಯಾಂ ಮಧಿತಂಹೇಮವಿಷೇವಮಾಷುಲಾಜಾಃ |

ಕುಟಜೋತಿಶ್ಯತಾವೃಷೋಸ್ತಪಿತ್ತೇಗುದಕೀಲೇಷ್ಯನಲಃಕ್ರಿಮೌಕ್ರಿಮಿಘ್ನಃ |

|| ೨೧೬ ||

ಜ್ವರೇ-ಜ್ವರದಲ್ಲಿ, ಘನಪರ್ವಟಕಂ ಘನ - ಕೊನ್ನೂರಗಡ್ಡೆ, ಪರ್ವಟಕಂ-ಪರ್ವಾಷ್ಟಕವು, ಗ್ರಹಣ್ಯಾಂ-ಗ್ರಹಣೀಜಾಡ್ಯದಲ್ಲಿ, ಮಧಿತಂ-ಮಜ್ಜೆಗೆಯು, ವಿಷೇ-ಕೈಮಸಕಿನಲ್ಲಿ, ಹೇಮ-ಸುವರ್ಣಭಸ್ಮವು, ವಮಾಷು-ವಮನ ಜಾಡ್ಯದಲ್ಲಿ, ಲಾಜಾಃ-ಅರಳುಗಳು, ಅತಿಶ್ಯತಾ-ಅತಿನಾರದಲ್ಲಿ, ಕುಟಜಃ-ಕೊಡಸಿಗಿಬೀಜ, ಅಸ್ತಪಿತ್ತೇ-ರಕ್ತಪಿತ್ತಜಾಡ್ಯದಲ್ಲಿ, ವೃಷಃ-ಆಡುಸೋಗಿ, ಗುದಕೀಲೇಷು-ಮೂಲವ್ಯಾಧಿಗಳಲ್ಲಿ, ಅನಲಃ-ಚಿತ್ರಮೂಲವು, ಕ್ರಿಮೌ-ಕ್ರಿಮಿಜಾಡ್ಯದಲ್ಲಿ, ಕ್ರಿಮಿಘ್ನಂ-ವಾಯುವಿಳಂಗಳವು, ಹಿತವಾದದ್ದೆಂದು ಎಲ್ಲಾ ಕಡೆಯಲ್ಲಿಯೂ ಅರ್ಥವು

ನಾರಾಯಣಂಭಜತರೇ ಜರರೇಣಯುಕ್ತಾಃ |

ನಾರಾಯಣಂ ಭಜತರೇ ಪವನೇನಯುಕ್ತಾಃ |

ನಾರಾಯಣಂ ಭಜತರೇ ಭವಭೀತಿಭೀತಾಃ |

ನಾರಾಯಣಾತ್ಪರತರಂ ನಹಿಕಿಂಚಿದಸ್ತು

|| ೨೧೭ ||

ರೇ-ಎಲೈ, ಜರರೇಣ-ಉದರಜಾಡ್ಯದೊಡನೆ, ಯುಕ್ತಾಃ-ಕೂಡಿದ ನೀವು, ನಾರಾಯಣಂ-ವಿಷ್ಣುವನ್ನು, ಭಜತ - ಸೇವಿಸಿರಿ. ಪವನೇನ-ವಾತಜಾಡ್ಯದೊಡನೆ, ಯುಕ್ತಾಃ-ಕೂಡಿದ ನೀವು, ನಾರಾಯಣಂ-ವಿಷ್ಣುವನ್ನು, ಭಜತ-ಸೇವಿಸಿರಿ ಭವಭೀತಿಭೀತಾಃ-ಸಂಸಾರಭಯದಿಂದ ಹೆದರಿದ ನೀವು, ನಾರಾಯಣಂ-ವಿಷ್ಣುವನ್ನು, ಭಜತ-ಸೇವಿಸಿರಿ ನಾರಾಯಣಾತ್-ವಿಷ್ಣುವಿಗಿಂತಲೂ, ಪರತರಂ-ಅತ್ಯಂತ ಶ್ರೇಷ್ಠವಾದ, ಕಿಂಚಿತ್-ಯಾವ ವಸ್ತುವೂ, ನಾಸ್ತಿಹಿ-ಇಲ್ಲವೇಯಿಲ್ಲ

ಕೆಲವರು ಉದರಜಾಡ್ಯದಲ್ಲಿ ನಾರಾಯಣಶಬ್ದಕ್ಕೆ ನಾರಾಯಣ ಚೂರ್ಣವೆಂದೂ, ವಾತಜಾಡ್ಯದಲ್ಲಿ ನಾರಾಯಣ ಶಬ್ದಕ್ಕೆ ನಾರಾಯಣ ತೈಲವೆಂದೂ, ಅರ್ಥವಂ ಹೇಳುತ್ತಾರೆ, ಈ ಅರ್ಥದಲ್ಲಿ 'ನಾರಾಯಣಾ

ತ್ವರತರಂ ನಹಿಕಿಂಚಿದಸ್ತಿ' ಎಂದ ಮಾತಿಗೆ ಆಸಂಗತತ್ವವುಂಟಾಗುತ್ತದೆ. (ಹೇಗೆಂದರೆ) ಗ್ರಂಥಕಾರನಿಂದ ಮತ್ತೊಂದು ಗ್ರಂಥದಲ್ಲಿ ಹೇಳಲ್ಪಟ್ಟಿರುವ ಔಷಧಗಳನ್ನು ತೆಗೆದುಕೊಳ್ಳಬಹುದೆಂದು ಹಿಂದೆ ಯಾವ ಚಿಕಿತ್ಸೆಯಲ್ಲೂ ಹೇಳಲ್ಪಡಲಿಲ್ಲ. ಜ್ವರಚಿಕಿತ್ಸೆಯಲ್ಲಿ 'ವಿಷ್ಣುನಾಮ್ನಾಂಸಹಸ್ರಂ' ಎಂಬುದಾಗಿ ಯೂ ಅತಿಸಾರಚಿಕಿತ್ಸೆಯಲ್ಲಿ 'ಸ್ಮರತುಪ್ರಸಹ್ಯಗೋವಿಂದ ಗೋಪಾಲ ಗದಾಧರೇತಿ' ಎಂಬುದಾಗಿಯೂ, ಹೇಳಲ್ಪಟ್ಟಿದೆ ಹೀಗಿರುವಲ್ಲಿ ನಾರಾಯಣ ಶಬ್ದಕ್ಕೆ ಮತ್ತೊಂದರ್ಥವನ್ನು ಹೇಳುವದು ಸರಿಯಲ್ಲ.

ಮಹೀಶೂರ ಪುರಾವಾಸಿ ಪುಟ್ಟಸಾಮ್ಯಯ್ಯ ಸೂರಿಣಾ |

ಸಮಾಪ್ತಿಂಗಮಿತಾ ಟೀಕಾ ವ್ಯದ್ಯಜೀವನದೀಪಿಕಾ ||

ಸಕಲಸುಗುಣಪೂರ್ಣಾಃ ಸಾದರಂಪ್ರೀಕ್ಷ್ಯಂತಃ

ಕೃತಿಮುಪಿಗುಣಲೇಶಾ ನಾಸ್ತದಂ ಮಾಮಕೇನಾಂ |

ಸ್ವಸುಗುಣಗಣಗಂಧೈರ್ವಾಸಿತಾಂತಾಂ ವಿಧಾಯ

ಕ್ಷುಪಿತಪರಮದೋಷಾಮಾಶು ಯೂಯಂ ವಿಧಧಂ ||

[“ ಈ ಶ್ಲೋಕದಲ್ಲಿ ಹೇಳಿರುವ ‘ನಾರಾಯಣ’ ಶಬ್ದಕ್ಕೆ ನಾರಾಯಣ ತೈಲ, ಚೂರ್ಣಗಳೆಂದು ಅರ್ಥವಾಗುವುದಿಲ್ಲ ” ಎಂದು ಟೀಕಾಕಾರರು ಸಕಾರಣವಾಗಿ ಬರೆದಿರುವರಾದರೂ ಭಿನ್ನಾಭಿಪ್ರಾಯ ಪಡುವವರಿಗಾದರೂ ಉಪಯೋಗಕ್ಕೆ ಬರಲೆಂದು, ಆ ನಾರಾಯಣ ತೈಲ ಮತ್ತು ಚೂರ್ಣಗಳ ರಚನಾಕ್ರಮವನ್ನು ಕೆಳಗೆ ಕೊಟ್ಟಿರುವೆವು]

ನಾರಾಯಣಚೂರ್ಣವು.

ಕರ್ಷಮಾತ್ರಾ ಭವೇತ್ಕೃಷ್ಣೋ ತ್ರಿವೃತಾಸ್ತಾತ್ರಲಾಸ್ವಿತಾ |

ಖಂಡಾಪಲಂಚ ವಿಜ್ಞೇಯಾ ಚೂರ್ಣಮೇತತ್ಪ್ರಕಾರಯೇತ್ ||

ಕರ್ಷೋನ್ವಿತಂ ಲಿಹೇದೇತತ್ ಕ್ಷೌದ್ರೇಣಾಧ್ವಾನನಾಶನಂ |

ಗಾಢವಿಟ್ಟೋದರ ಕಫಾನ್ ಪಿತ್ತಶೂಲಂಚ ನಾಶಯೇತ್ ||

(ಶಾರ್ಙ್ಗಧರ)

ಹಿಪ್ಪಲಿ ೧ ತೊಲ, ಲಾಲ್ತಿಗುಡು ೪ ತೊಲ ಮತ್ತು ಸಕ್ಕರೆ ೪ ತೊಲ ಇವುಗಳ ಚೂರ್ಣವನ್ನು ಒಟ್ಟಿಗೆ ಸೇರಿಸಿ, ಒಂದು ತೊಲ ಪ್ರಮಾಣ

ಜೇನುತುಪ್ಪದೊಂದಿಗೆ ಸೇವಿಸುವುದು ಇದರಿಂದ ಹೊಟ್ಟೆಯುಬ್ಬರ, ಮಲಬದ್ಧತೆ, ಉದರರೋಗ, ಕಫ, ಪಿತ್ತ ಮತ್ತು ಶೂಲೆ ಇವೆಲ್ಲಾ ಪರಿಹಾರವಾಗುವವು.

ನಾರಾಯಣತೈಲವು.

ಅಶ್ವಗಂಧಾ ಬಲಾಬಿಲ್ವಂ ಪಾಟಲಾ ಬೃಹತೀದ್ವಯಂ |
ಶ್ವದಂಷ್ಪಾತಿಬಲಾನಿಂಬಃ ಸ್ತೋನಾಕಶ್ಚಪುನರ್ನವಃ ||
ಪ್ರಸಾರಿಣೀ ಚಾಗ್ನಿಮಂಧಃ ಕುರ್ಯಾದ್ಧಶಫಲಂ ಪೃಥಕ್ |
ಚತುರ್ದ್ರೋಣೇ ಜಲೇಸಕ್ತ್ವಾ ಪಾದಶೇಷಂಶ್ರುತಂನಯೇತ್ ||
ತೈಲಾಧಕೇನಸಂಯೋಜ್ಯ ಶತಾವರ್ಯಾರಸಾಧಕಂ |
ಕ್ಷೀವೇತ್ತತ್ರಚ ಗೋಕ್ಷೀರಂ ತೈಲಾತ್ರಸ್ಮಾಚ್ಚತುರ್ಗುಣಂ ||
ಶನೈಃ ವಿಪಾಚಯೇತ್ಯೇಭಿಃ ಕಲ್ಕೈರ್ದ್ವಿಪಲಿಕ್ಲೇಭವೇತ್ |
ಕುಷ್ಠೈಲಾಚಂದನಂಮೂರ್ವಾ ವಚಾಮಾಂಸೀಸಸ್ಯಂಧವೈಃ ||
ಅಶ್ವಗಂಧಾಬಲಾರಾಸ್ನಾ ಶತಪುಷ್ಪೇಂದ್ರದಾರುಭಿಃ |
ಪರ್ಣೇಚತುಷ್ಟಯೇನ್ನೈವತಗರೇಣೈವ ಸಾಧಯೇತ್ ||
ತತ್ತ್ವೈಲಂ ನಾವನೇಭ್ಯಂಗೇಪಾನೇ ಬಸ್ತಾಚಯೋಜಯೇತ್ |
ಪಕ್ಷಾಘಾತಂ ಹನುಸ್ತಂಭಂ ಮನ್ಯಾಸ್ತಂಭಂಗಲಗ್ರಹಂ ||
ಖಲ್ವತ್ಸಂಬಧಿರತ್ವಂಚ ಗತಿಭಂಗಂ ಕಟಿಗ್ರಹಂ |
ಗಾತ್ರಶೋಷೇಂದ್ರಿಯಧ್ವಂಸೇ ಅಸೃಕ್ಪಿತ್ತೇಕ್ಷುಯೇಜ್ವರೇ ||
ಅಂತರ್ವೃದ್ಧಿಂ ಕುರಂಡಂಚ ದಂತರೋಗಂ ಶಿರೋಗ್ರಹಂ |
ಪಾರ್ಶ್ವಶೂಲಂಚಪಾಂಗುಲ್ಯಂ ಬುದ್ಧಿಹಾನಿಂಚ ಗೃಧ್ರಸೀಂ ||
ಅನ್ಯಾಂಶ್ಚ ವಿಷಮಾನ್ ವಾತಾನ್ ಜಯೇತ್ಸರ್ವಾಂಗ ಸಂಶ್ರಯಾನ್ |
ಅಸ್ಯಪ್ರಭಾವಾದ್ವಂಧ್ಯಾಪಿನಾರೀ ಪುತ್ರಂ ಪ್ರಸೂಯತೇ ||
ಮತ್ಯೋಗೇ ಗಜೋ ವಾ ತುರಗಃ ತೈಲಾಭ್ಯಂಗಾತ್ಸುಖೀಭವೇತ್ |
ಯಥಾ ನಾರಾಯಣೋದೇವೋ ದುಷ್ಟದೈತ್ಯವಿನಾಶನಃ ||
ತಥೈವಂ ವಾತರೋಗಾಣಾಂ ನಾಶನಂ ತೈಲಮುತ್ತಮಂ |

ಅಶ್ವಗಂಧಿ, ಕಳ್ಳಂಗಳ್ಳೆ, ಬಿಲ್ವ, ಪಾದ್ರಿ, ಹೆಗ್ಗುಳ್ಳೆ, ನೆಲಗುಳ್ಳೆ, ನೆಗ್ಗಲು, ಬೋಳೆಗಳೆ, ಬೇವು, ಹೆಮ್ಮರ, ಕೊಮ್ಮೆ, ಗೋರಂಟಿ, ನರು

ವಲು, ಈ ಹದಿಮೂರು ಮೂಲಿಕೆಗಳನ್ನು ಹತ್ತು ಹತ್ತು ತೊಲೆಯಂತೆ ತೆಗೆದುಕೊಂಡು ಸ್ವಲ್ಪ ಜಜ್ಜಿ ೪ ದ್ರೋಣ ನೀರಿನಲ್ಲಿ ಹಾಕಿ ಚತುರ್ಥಾಂಶ ಉಳಿಯುವ ಪರ್ಯಂತರವೂ ಕಾಯಿಸಿ, ಅನಂತರ ಶೋಧಿಸಬೇಕು ಅದಕ್ಕೆ ಒಳ್ಳೆಣ್ಣೆ ಒಂದು ಅಥವಾ ಸ್ತಮಾಣ ಬೆರೆಸಬೇಕು ಚಂಗಲ ಕೋಷ್ಠ, ಯಾಲಕ್ಶಿ, ಬಿಳೇಚಂದನ, ಕೊರಟೆಗೆ, ಬಜೆ, ಜಟಾಮಾಂಸಿ, ಸೈಂಧವ, ಅಶ್ವಗಂಧಿ, ಕಫಂಗಳ್ಳಿ, ರಾಶ್ರಿ, ಬಡೇಶೋವು, ಹಾವುಮೆಕ್ಕೆ, ದೇವದಾರು, ಒಂದೆಲೆಹೊನ್ನೆ, ಮೂರೆಲೆಹೊನ್ನೆ, ಕಾಡು ಹೆಸರು, ಕಾಡು ದ್ದು ಮತ್ತು ಗ್ರಂಥಿಕ ತಗರ, ಈ ಹದಿನೇಳು ವಸ್ತುಗಳನ್ನು ಎರಡೆ ರಡು ಪಲ ತೆಗೆದುಕೊಂಡು ಕಲ್ಪವನ್ನು ಮಾಡಿ ಆ ತೈಲದಲ್ಲಿ ಹಾಕಿ, ಮಂದಾಗ್ನಿಯಿಂದ ತೈಲಾವಶೇಷದವರೆವಿಗೂ ಕಾಯಿಸಬೇಕು ಅನಂತರ ಶೋಧಿಸಿಕೊಂಡು ತೆಗೆದುಕೊಳ್ಳಬೇಕು ಇದೇ ನಾರಾಯಣತೈಲವು ಈ ತೈಲವನ್ನು ಮೂಗಿಗೆ ಹಾಕುವುದಕ್ಕೂ, ಅಭ್ಯಂಗನಕ್ಕೂ, ಪಾನಕ್ಕೂ, ಬಸ್ತಿಕರ್ಮಕ್ಕೂ ಸಹ ಉಪಯೋಗಿಸಬಹುದು. ಇದರಿಂದ ಪಕ್ಷಾಘಾತ, ಹನುಸ್ತಂಭ, ಮನ್ಯಾಸ್ತಂಭ, ಗಲಗ್ರಹವಾಯು, ಖಲ್ಲಿವಾಯು (ಇದು ತೂಡೆ, ಮೊಣಕಾಲು, ಪಾದ ಇವುಗಳಲ್ಲಿ ಉಂಟಾಗುವುದು), ಬಧಿರತ್ವ ವನ್ನು ಉಂಟುಮಾಡುವ ವಾಯು, ಗತಿಭಂಗವಾಯು, ಕಟಿಗ್ರಹ, ಹಸ್ತ ಪಾದಾದಿಗಳಲ್ಲಿ ಶೋಷಣವನ್ನುಂಟುಮಾಡುವ ವಾಯು, ಚಕ್ವರಾದಿ ಇಂದ್ರಿಯಗಳನ್ನು ನಾಶಪಡಿಸುವ ವಾಯು, ರಕ್ತವಿಕಾರ, ಧಾತುಕ್ಷಯ, ಜ್ವರ, ಕ್ಷಯ, ಆಂತ್ರವೃದ್ಧಿ, ಕುರಂಡವಾಯು, ದಂತರೋಗ, ಮಸ್ತಕವಾ ಯು, ವಾರ್ಷಿಕಶಾಲೆ, ಬುದ್ಧಿ ಭ್ರಂಶ, ಗೃಧ್ರಸಿ ಮುಂತಾದ ಅನೇಕ ವಾಯುಗಳು ಪರಿಹಾರವಾಗುತ್ತವೆ ಇದಲ್ಲದೆ ವಿಷಮವಾಯು, ಮತ್ತು ಸರ್ವಾಂಗದಲ್ಲಿರತಕ್ಕ ಸಮಸ್ತ ವಾತ ವಿಕಾರಗಳೂ ಪರಿಹಾರವಾಗುವುವು ಈ ತೈಲದ ಪ್ರಭಾವದಿಂದ ಸ್ತ್ರೀಯರಿಗೆ ಮಕ್ಕಳಾಗುತ್ತವೆ ಈ ತೈಲ ಲೇವದಿಂದ ಮನುಷ್ಯರಿಗೆ ಸುಖವುಂಟಾಗುವುದು ಗಜಾಶ್ವಗಳಿಗೆ ಹಚ್ಚಿ ದರೂ ಸುಖವನ್ನುಂಟುಮಾಡುವುದು ಭಗವನ್ನಾರಾಯಣನು ದುಷ್ಟ ದಾನವ ಸಮೂಹವನ್ನು ನಾಶಪಡಿಸುವಹಾಗೆ ಈ ತೈಲವು ವಾತವಿಕಾರ ವನ್ನು ಪರಿಹರಿಸುವುದರಲ್ಲಿ ಅಗ್ರಗಣ್ಯವಾದುದು.

ರಸಗಂಧಕಪಾಪಾಣಾದಿಗಳ ಶುದ್ಧಿಯು

ಲೋಲಂಬರಾಜಕವಿಯಿಂದ ಹೇಳಲ್ಪಟ್ಟ ವೈದ್ಯಜೀವನಗ್ರಂಥದ ರಸಪ್ರಕರಣದಲ್ಲಿ ರಸಗಂಧಕ ವಾಷಾಣಾದಿಗಳ ಉಪಯೋಗವು ಹೇಳಲ್ಪಟ್ಟಿದೆ ಅವುಗಳ ಶುದ್ಧಿಯು ಹೇಳಲ್ಪಡಲಿಲ್ಲ ಅವುಗಳಂ ಶುದ್ಧಿಗೊಳಿಸದೆ ಪ್ರಯೋಗಿಸಿದರೆ ಅನೇಕಾನರ್ಥಗಳು ಸಂಭವಿಸುವವೆಂದು ಯೋಚಿಸಿ, ಶಾರ್ಙ್ಗಧರ, ರಸರತ್ನಾಕರ, ಕಲ್ಯಾಣಕಾರಕ, ಮೊದಲಾದ ಗ್ರಂಥಗಳಲ್ಲಿ ಹೇಳಿರುವ ಶುದ್ಧಿಗಳನ್ನು ನೋಡಿ, ಈ ರಸಪ್ರಕರಣಕ್ಕೆ ಅನುಕೂಲವಾದ ಕೆಲವು ಪದಾರ್ಥಗಳ ಶುದ್ಧಿಗಳನ್ನೂ, ಭಸ್ಮಗಳನ್ನೂ ಈ ಕೆಳಗೆ ವಿವರಿಸುವೆನು

ರಸಶುದ್ಧಿಕ್ರಮವು.

ಪಾದರಸವನ್ನು ಖಲ್ವದೊಳಿಟ್ಟು ಪೂಜಿಸಿ, ಎಕ್ಕದಹಾಲು, ಕಳ್ಳೀಹಾಲು, ಜಾಪಾಳದರಸ, ಮಂಗರವಳ್ಳೀರಸ, ಸೂರಣಗಿಡ್ಡೀರಸ, ಬಲರಕೃಷ್ಣಗಿಡ್ಡೀರಸ, ಅಂಕೋಲೀರಸ, ಚಿತ್ರಮೂಲದರಸ, ಬಜೇರಸ, ಆಡಿನಮೂತ್ರ, ಎಳ್ಳೆಣ್ಣೆ, ಹುಣಸೇಸೊಪ್ಪಿನರಸ, ನಿಂಬೇಹುಳ, ಲೋಳಿಸರದರಸ, ಹಸೀಸುಂರಿಯರಸ, ನೆಲ್ಲಿಕಾಯಿಯರಸ, ಹಸೀ ಅರಿಸಿನದರಸ, ಮೂಲಂಗೀಸೊಪ್ಪಿನರಸ, ಮೊಸರು, ಜೇನುತುಪ್ಪ, ಆಕಳಹಾಲು, ಬಿಳೀಕಬ್ಬಿನರಸ, ಈ ರಸಗಳಲ್ಲಿ ಒಂದೊಂದು ರಸದಿಂದ ಒಂದೊಂದು ಜಾವಭಾವನೆಕೊಟ್ಟರೆ ರಸ ಶುದ್ಧವಾಗುವದು. ಈ ರಸವನ್ನು ಯಾವ ಪ್ರಯೋಗಕ್ಕಾದರೂ ಹಾಕಿಕೊಳ್ಳಬಹುದು.

ಗಂಧಕಶೋಧನ.

ಜೊಕ್ಕಹವಳಸರೀಗಂಧಕವನ್ನು ಸಣ್ಣನಾಗಿ ಅರೆದು, ಒಂದು ಸೇರು ಗಂಧಕಕ್ಕೆ ಒಂದು ಪಾವು ಹಸುವಿನತುಪ್ಪವಂ ಹೊಯ್ದು ಕಲಸಿ

ಮುದ್ದೆಯಂ ಮಾಡಿ, ಒಂದು ಒಳ್ಳೆ ಗಡಿಗೆಯ ಅಂಡಿನಲ್ಲಿ ಸಣ್ಣಗೆ ೬-೭ ರಂಧ್ರಗಳಂಮಾಡಿ, ಈ ಗಂಧಕದ ಮುದ್ದೆಯನ್ನು ಆ ಗಡಿಗೆಯೊಳಿರಿಸಿ, ಮೇಲೊಂದು ಹರಿವಾಣವಂಮುಟ್ಟಿ, ಮತ್ತೊಂದು ಗಡಿಗೆಗೆ ಹಾಲನ್ನು ಹುಯ್ದು, ಮೊಳದುದ್ದ ಗುಳಿಯಂ ತೋಡಿ, ಆ ಗುಳಿಯಲ್ಲಿ ಹಾಲುತುಂಬಿದ ಗಡಿಗೆಯನ್ನಿಟ್ಟು, ಅದರಮೇಲೆ ಗಂಧಕದ ಗಡಿಗೆಯಂಮಡಗಿ, ಅದರ ಮೇಲೆ ನಾಲ್ಕು ಬೆರಳು ವ್ರಮಾಣ ಮಣ್ಣು ಹರಡಿ, ಅದರ ಮೇಲೆ ಬೆರಣೆಯಂವಟ್ಟಿ, ಉರಿಹಾಕಲಾ, ಆ ಗಂಧಕ ಕಾದು, ಹಾಲು ಗಡಿಗೆಗೆ ಬೀಳುವದು ಈ ಶುದ್ಧಗಂಧಕವನ್ನು ಯಾವ ಪ್ರಯೋಗಕ್ಕಾದರೂ ಹಾಕಿಕೊಳ್ಳಬಹುದು

ಅಭ್ರಕಶುದ್ಧಿ.

ಅಭ್ರಕವನ್ನು ಎಳ್ಳೆಣ್ಣೆ, ಕುದುರೇಮೂತ್ರ, ಆಡಿನಮೂತ್ರ. ಆಕಳ ಹಾಲು, ಇವುಗಳಲ್ಲಿ ಕಾಸಿ ಕಾಸಿ, ಒಂದೊಂದರಲ್ಲಿ ಎಳುಬಾರಿ ಅದ್ದಲು, ಶುದ್ಧವಾಗುವದು

ತಾಮ್ರಶುದ್ಧಿ.

ತಾಮ್ರದ ತಗಡುಗಳಂಮಾಡಿ, ಒಂದು ದೊಡ್ಡ ಮಡಿಕೆಗೆ ಆಕಳ ಮೂತ್ರವಂತುಂಬಿ, ಆ ಮೂತ್ರಕ್ಕೆ ಈ ತಗಡುಗಳಂಹಾಕಿ, ಒಂದು ಜಾವ ಕುದಿಸಿ ಆ ಮೂತ್ರ ಶೋಷಿಸಿದರೆ ಮತ್ತೆ ಮೂತ್ರವಂ ಹುಯ್ದು, ಕುದಿಸಿದರೆ ತಾಮ್ರ ಶುದ್ಧಿಯಾಗುವದು

ಲೋಹಶುದ್ಧಿ.

ನಾಲ್ಕು ಸೇರು ತ್ರಿಫಲೆಯಂ ಜಜ್ಜುಗುಟ್ಟಿ, ಮೂವತ್ತೆರಡುಸೇರು ನೀರು ಹೊಯ್ದು, ನಾಲ್ಕುಸೇರು ಆಗುವಂತೆ ಕಷಾಯವಂಕಾಸಿ, ಈ ಕಷಾಯಕ್ಕೆ ಐದುಪಾವು ಲೋಹದ ತಗಡುಗಳಂಮಾಡಿ, ಕಾಸಿಕಾಸಿ, ಎಳು ಬಾರಿ ಅದ್ದಲು, ಉಕ್ಕು ಶುದ್ಧವಾಗುವದು

ತಾಳಕಶುದ್ಧಿ.

ತಾಳಕ ಹತ್ತುಭಾಗಕ್ಕೆ ಒಂದು ಭಾಗ ಬಿಳಿಗಾರವಂಹಾಕಿ, ಖಲ್ವ ದೊಳು ನುಚ್ಚುಮಾಡಿ, ನಿಂಬೇಹಣ್ಣಿನ ರಸದಿಂದಲೂ, ಅಕ್ಕೇಶೋಳದ

ನೀರಿನಿಂದಲೂ, ತೂಳೆದು ಅಮೇಲ ನೀರಿನಲ್ಲಿ ಕ್ಷೀಣಿಸಿ, ನಾಲ್ಕುಸದರದ ಬಟ್ಟೆಯಲ್ಲಿ ಪೂಟ್ಟಣವಂಕಟ್ಟಿ, ಬಳಿಕ ಸುಣ್ಣಕದಡಿದನೀರು, ಅಂಬಿಲ, ಕುಂಬಳದ ಹಣ್ಣಿನರಸ, ಇವುಗಳಲ್ಲಿ ಡೋಲಾಯಂತ್ರದಲ್ಲಿ ಪಾಕವಂ ಮಾಡಿದರೆ ಶುದ್ಧಿಯಾಗುವದು

ಮನಶ್ಶಿಲಾಶುದ್ಧಿ.

ಮಣಿಶಿಲೆಯನ್ನು ಒಳ್ಳೆ ಗಟ್ಟಿಬಟ್ಟೆಯಲ್ಲಿ ಕಟ್ಟಿ, ಅಡಿನಮೂತ್ರದಲ್ಲಿ ಮೂರುಜಾವ ಡೋಲಾಯಂತ್ರದಲ್ಲಿ ಪಾಕವಂಮಾಡಿ ತೆಗೆದು, ಮತ್ತೆ ಅಡಿನತುಪ್ಪದಲ್ಲಿ ಎಳುಬಾರಿ ಬೇರೆಬೇರೆ ಭಾವನೆಯಂ ಕೊಡಲು, ಮಣಿ ಶಿಲೆ ಶುದ್ಧಿಯಾಗುವದು

ಕಪ್ಪರೀಶುದ್ಧಿ.

ನರಮೂತ್ರ, ಗೋಮೂತ್ರ, ಆಶ್ವಮೂತ್ರ, ಇವುಗಳಲ್ಲಿ ಕಪ್ಪರೀ ತುತ್ಥವಂ ಪ್ರತ್ಯೇಕ ಎಳೆಳುಬಾರಿ ಡೋಲಾಯಂತ್ರದಲ್ಲಿ ಅದಲು ಕಪ್ಪರೀ ತುತ್ಥ ಶುದ್ಧಿಯಾಗುವದು.

ಮೈಲತುತ್ಥಶುದ್ಧಿ.

ಬೆಕ್ಕಿನವಿಷ್ಟಿ, ಪಾರಿವಾಣದವಿಷ್ಟಿ ಇವುಗಳಲ್ಲಿ ತುತ್ಥವಂಕಲಿಸಿ, ತುತ್ಥದ ಹತ್ತುಭಾಗಕ್ಕೆ ಒಂದು ಭಾಗ ಬಿಳಿಗಾರಹಾಕ ಕಲಿಸಿ, ಒಂದು ಹೊಸ ಮುಚ್ಚಳದಲ್ಲಿ ಮಡಗಿ ಮೇಲೊಂದು ಮುಚ್ಚಳವಂ ಕಾಚಿ, ಕಪ್ಪಟಿ ಚೀರುಮಾಡಿ, ಒಣಗಿಸಿ, ಐದು ಬೆರಡೆಯಲ್ಲಿ ಪುಟವಿಡಲು ತುತ್ಥ ಶುದ್ಧಿ ಯಾಗುವದು.

ವಿಮಳೆಶುದ್ಧಿ.

ಬಾಳೆಗೆಡ್ಡೆರಸ, ವಾಟೇಹುಳರಸ, ಕೊತ್ತುಂಬರಿಕಷಾಯ, ಎಮ್ಮೆ ಮೂತ್ರ, ಇವುಗಳಲ್ಲಿ, ವಿಮಳೆಯನ್ನು ಡೋಲಾಯಂತ್ರದಲ್ಲಿ ಪ್ರತ್ಯೇಕ ವಾಗಿ ಮೂರುಮೂರುಸಾರಿ ನಾಲ್ಕುನಾಲ್ಕು ಜಾವ ಬೇಯಿಸಲು ವಿಮಳೆ ಶುದ್ಧಿಯಾಗುವದು

ಮಾಕ್ಷಿಕಶುದ್ಧಿ.

ಮಾಕ್ಷಿಕವನ್ನು, ನರಮೂತ್ರ, ಗೌಲದಮರದಕಷಾಯ, ವಾಟೇ ಹುಳಿಯರಸ, ಬಿಳಿಗಾರದಸೀರು, ತ್ರಿಕಟುಕ ಕಷಾಯ, ಇವುಗಳಲ್ಲಿ ಪ್ರತ್ಯೇಕ ಒಂದೊಂದುದಿನ ಡೋಲಾಯಂತ್ರದಲ್ಲಿ ಪಾಕವೆಂಬಾಡಿ, ಅನೇಲೆ ಸೂರಣಗೆಡ್ಡೇರಸದಲ್ಲಿ ಒಂದು ದಿನ, ಬಾಳೆಗೆಡ್ಡೇರಸದಲ್ಲಿ ಒಂದುದಿನ, ಡೋಲಾಯಂತ್ರದಲ್ಲಿಯೇ ಪಾಕವೆಂಬಾಡಿ, ಖಲ್ವದಲ್ಲಿಟ್ಟು, ತುಪ್ಪದಿಂ ಮರ್ದಿಸಿ, ಟೆಡಲ ಎಣ್ಣೆಯಲ್ಲಿ ಕಲಸಿ, ಸ್ವಲ್ಪ ಪುಟವೆಂಕೊಡಲು ಮಾಕ್ಷಿಕಶುದ್ಧಿಯಾಗುವದು

ಇಂಗಲೀಕಶುದ್ಧಿ.

ಇಂಗಲೀಕವಂ ಎಮ್ಮೆಹಾಲಲ್ಲಿ ಕಲಸಿ, ಏಳುಭಾರಿ ಭಾವನೆಯಂ ಕೊಟ್ಟು, ಮಾವಿನರಸದಲ್ಲಿ ಏಳುಭಾರಿ ಭಾವನೆಯಂಕೊಟ್ಟು, ಬೇಲದ ರಸದಲ್ಲಿ ಏಳುಭಾರಿ ಭಾವನೆಯಂ ಕೊಡಲು, ಇಂಗಲೀಕ ಶುದ್ಧಿಯಾಗುವದು

ಜಾಸಾಳಶೋಧನೆ.

ಒಂದು ಮಡಿಕೆಯಲ್ಲಿ ಎಮ್ಮೆಸಗಣೆಯನ್ನು ನೀರಿನಿಂದ ಕಡಡಿ, ಜಾಸಾಳದಸಿಪ್ಪೆ ತೆಗೆದು, ಬೇಳೆಯೆಂಬಾಡಿ, ಒಳಗಣ ವೊಳೆಯಂ ತೆಗೆದು, ಗಟ್ಟಿಬಟ್ಟೆಯಲ್ಲಿ ಪೊಟ್ಟಣವಂ ಕಟ್ಟಿ, ಆ ಸಗಣೆಗೆ ಇಳಿಬಿಟ್ಟು, ಡೋಲಾಯಂತ್ರದಲ್ಲಿ ಒಂದುಜಾವ ಪಾಕವೆಂಬಾಡಿ, ಆ ಬೇಳೆಯನ್ನು ಹಾಲು ತುಪ್ಪಗಳಿಂದ ಪ್ರತ್ಯೇಕ ಹುರಿದರೆ ಜಾಸಾಳವು ಚೆನ್ನಾಗಿ ಶುದ್ಧವಾಗುವದು

ಬಿಳಿಗಾರಶುದ್ಧಿ.

ಬಿಳಿಗಾರವನ್ನು ಬಟ್ಟೆಯಲ್ಲಿ ಪೊಟ್ಟಣವಂಕಟ್ಟಿ, ಬಿಳಿಹೂಲೀರಸದಲ್ಲಿ ಆ ಬಟ್ಟೆಗಂಟನ್ನು ಇಳಿಬಿಟ್ಟು, ಒಂದುಗಳಿಗೆ ಡೋಲಾಯಂತ್ರದಲ್ಲಿ ಪಾಕವೆಂಬಾಡಲು ಶುದ್ಧಿಯಾಗುವದು ಅದೇಪ್ರಕಾರ ನಾಲ್ಕು ಜಾವ

ಡೋಲಾಯಂತ್ರದಲ್ಲಿ ವೃದ್ವಗ್ನಿಯಿಂದ ಅದ್ವಿದರ ಅದುಕರಗಿ ಮಡಿಕೆಯ ಅಂಡಿಗೆ ಇಳಿದು ಜೆನ್ನಾಗಿ ಶುದ್ಧಿಯಾಗುವದು

ವತ್ಸನಾಭಿಶುದ್ಧಿ.

ಒಂದು ಮುಚ್ಚಳಕ್ಕೆ ಗೋಮೂತ್ರವಂ ಹೊಯ್ದು, ಅದರಲ್ಲಿ ವತ್ಸನಾಭಿಯಂ ನೆನೆಯಲಿಟ್ಟು, ಬಿಸಿಲಲ್ಲಿರಿಸಿದ್ದು ಮೂರುದಿನದಮೇಲೆ ಆ ಮೂತ್ರವಂ ಬಸಿದು, ಮತ್ತೆ ಹೊಸಮೂತ್ರ ಹೊಯ್ದು, ಮೂರುದಿನ ಬಿಸಿಲಲ್ಲಿರಿಸಿದ್ದು ತೆಗೆದರೆ ವತ್ಸನಾಭಿ ಶುದ್ಧಿಯಾಗುವದು

ಶಿಲಾಜತುಶುದ್ಧಿ.

ಶಿಲಾಜತುವಂ ಚೂರ್ಣಿಸಿ, ಆಕಳ ಹಾಲಲ್ಲಿ ಕಲಸಿ, ಲೋಹ ಪಾತ್ರೆಯಲ್ಲಿ ಹಾಕಿ, ಹಾಲಲ್ಲಿ ಒಂದುದಿನ ಭಾವನೆಯಂ ಕೊಟ್ಟು, ಅಮೇಲೆ ಗರುಗದ ರಸದಲ್ಲಿ ಒಂದು ಭಾವನೆಯಂ ಕೂಡಲು, ಶಿಲಾಜತು ಶುದ್ಧಿಯಾಗುವದು.

ಕಾಸೀಸಶುದ್ಧಿ.

ಕಾಸೀಸವನ್ನು ಒಂದುದಿನ ನಿಂಬೇಹುಳಿಯಲ್ಲಿ ಕಲಸಿ, ಮತ್ತು ನಿಂಬೇ ಹುಳಿಯಲ್ಲಿ ಭಾವನೆಯಂ ಕೊಡಲು ಕಾಸೀಸ ಶುದ್ಧಿಯಾಗುವದು

ರಸಭಸ್ಮ.

ಪಾದರಸವನ್ನು ಭಂಗೀಸೊಪ್ಪಿನ ರಸದಲ್ಲಿ ಮೂರುಭಾರಿ ಮರ್ದಿಸಿ, ಲೋಹಪಾತ್ರೆಯಲ್ಲಿರಿಸಿ, ವೃದ್ವಗ್ನಿಯಲ್ಲಿ ಅದೇ ಭಂಗೀಸೊಪ್ಪಿನ ರಸದಲ್ಲಿ ಒಂಢುಜಾವ ಚುರುಕುಕೊಡಲು ಶ್ವೇತವರ್ಣದ ರಸಭಸ್ಮವಾಗುವದು

ಸುವರ್ಣಭಸ್ಮ.

ನಾಲ್ಕು ಭಾಗ ಚಿನ್ನದತಗಡು, ಒಂದುಭಾಗ ರಸಭಸ್ಮ, ಈ ರಸ ಭಸ್ಮವನ್ನು ಮಾವಿನೆಲೆಯ ರಸದಿಂದ ಮರ್ದಿಸಿ, ಚಿನ್ನದತಗಡಿಗೆ ಲೇಪಿಸಿ, ಒಂದು ಶ್ರಾವೆಯಲ್ಲಿರಿಸಿ, ಮೇಲೊಂದು ಮುಚ್ಚಳವಂ ಮುಚ್ಚಿ, ಕಪ್ಪಟ ಮಟ್ಟಿಯಂ ಕಟ್ಟಿ ಗಜಪುಟವಂ ಕೊಡಲು ಭಸ್ಮವಾಗುವದು

ಲೋಹಭಸ್ಮ.

ಒಂದುಪಾವು ಇಂಗಲೀಕ, ಒಂದುಪಾವು ಲೋಹದತಗಡು, ಈ ಇಂಗಲೀಕವನ್ನು ಮೊಲೆವಾಲಲ್ಲಿ ಅರೆದು, ಕಬ್ಬಿಣದ ತಗಡುಗಳಿಗೆ ಲೇಪಿಸಿ, (ಅಥವಾ) ಲೋಳಿಸರದ ರಸವನ್ನಾದರೂ ಲೇಪಿಸಿ, ಒಂದು ಹರಿವಾಣದಲ್ಲಿರಿಸಿ, ಮೇಲೊಂದು ಮುಚ್ಚಳವಂ ಮುಚ್ಚಿ ಕಪ್ಪಟೆ ಚೀರು ಮಾಡಿ ಒಣಗಿಸಿ, ಗಜಪುಟವಂ ಕೊಟ್ಟು, ಆರಿದಮೇಲೆ ತೆಗೆದು, ಮತ್ತೆ ಇವ್ವತ್ತು ಭಾಗಕ್ಕೆ ಒಂದು ಭಾಗ ಇಂಗಲೀಕವಂಹಾಕಿ, ಲೋಳಿಸರದಲ್ಲಿ ಮೂರುವುಟೆ, ತ್ರಿಫಲೇಕಷಾಯದಲ್ಲಿ ಆರುವುಟೆ, ನಿಂಬೇಹಣ್ಣಿನರಸದಲ್ಲಿ ಆರುವುಟೆ, ಅಂಬಿಲದಲ್ಲಿ ಆರುವುಟೆವಂಹಾಕಿದರೆ ಉಕ್ಕು, ಕಬ್ಬಿಣ, ಕಾಂತ, ಈ ಮೂರೂ ಶುದ್ಧಭಸ್ಮವಾಗುವವು

ಅಭ್ರಕಭಸ್ಮ.

ಅಭ್ರಕವನ್ನು ಇದ್ದಲಿನಲ್ಲಿ (ಅಥವಾ) ಗೋಣೀತಟ್ಟಿನಲ್ಲಿಹಾಕಿ ಎರಡು ಗಳಿಗೆ ತನಕ ಊದಿದರೆ ಪ್ರತಿಶಬ್ದವನ್ನು ಕೊಡದಿರಲು ಬೆಂಕಿಯಲ್ಲಿಟ್ಟು ಊದಿದರೆ ಅಭ್ರಕ ಒಡೆದು ಹಿಟ್ಟಾಗುವದು ಅದು ಶುದ್ಧ ವಜ್ರಾಭ್ರಕ ವೆನಿಸಿಕೊಳ್ಳುವದು ಆ ವಜ್ರಾಭ್ರಕವನ್ನು ಶುದ್ಧಿಮಾಡಿಕೊಂಡು, ಮೂಲಂಗೀಸೊಪ್ಪಿನ ರಸದಿಂದ ಒಂದುಜಾವ ಮಡಿಕೆಯಲ್ಲಿ ಕಲಸಿ, ಖಲ್ವದಲ್ಲಿಟ್ಟು, ಮೆಲ್ಲನೆ ಕುಟ್ಟಿದರೆ ಧಾನವ್ಯಭ್ರಕವಾಗುವದು ಅದಂ ಮತ್ತೆ ಮೂಲಂಗೀಸೊಪ್ಪಿನ ರಸದಿಂದ ಮರ್ದಿಸಿ, ಒಂದು ಶ್ರಾವೆಯಲ್ಲಿಹಾಕಿ, ಮೇಲೊಂದು ಶ್ರಾವೆಯಂ ಮುಚ್ಚಿ, ಗಜಪುಟವಂಕೊಟ್ಟು, ಸಾಂಗ ಶೀತಲವಾದಮೇಲೆ ತೆಗೆದು ಖಲ್ವದೊಳುಹಾಕಿ ಕಲಸಿ ವಸ್ತ್ರಗಾಳಿತವಂ ಮಾಡಿ, ಆ ಚೂರ್ಣಕ್ಕೆ ಗರುಗದಸೊಪ್ಪಿನ ರಸದಿಂದೇಳುಭಾವನೆಯಂ ಕೊಟ್ಟು, ಕಲಸಿ, ಹಿಂದಣಕ್ರಮದಲ್ಲಿ ಗಜಪುಟವಂಕೊಟ್ಟು, ಮತ್ತೆ ತೆಗೆದು, ಈ ಕ್ರಮದಲ್ಲಿ ಆದ್ಯಂತ ಏಳು ಗಜಪುಟವಂ ಕೊಡಲು ಅಭ್ರಕ ಭಸ್ಮವಹುದು

ತಾಮ್ರಭಸ್ಮ.

ಒಂದೇಸೇರು ಚೊಕ್ಕ ತಾಮ್ರವನ್ನು ಲಿಲುವಾಗಿ ತಗಡುಗಳೆನೂಡಿ, ನಿಂಬೇಹುಳಿ, ಸಮುದ್ರದಲವಣ ಸಹ ಕದಡಿ, ಒಂದುಗಡಿಗೆಗೆ ತುಂಬಿ, ಆ ರಸಕ್ಕೆ ತಗಡುಗಳೆಹಾಕಿ, ಒಲೇಮೇಲಿರಿಸಿ, ನಾಲ್ಕುಗಳಿಗೆ ಕುದಿಸಲು ನೋರೆಬರುವದು ಆ ನೋರಯನ್ನು ತೆಗೆಯುತ್ತಾ ಒಂದುಜಾವ ಕುದಿಸುವದು ಈ ಪ್ರಕಾರ ಏಳುಬಾರಿ ಕುದಿಸಿ ತೆಗೆದು, ಆಮೇಲೆ ಒಂದು ಗಡಿಗೆಗೆ ನಿಂಬೇಹುಳಿ, ಅಂಬಿಲ, ಸಮುದ್ರದಲವಣ, ಇವುಗಳನ್ನು ಹಾಕಿ, ಅದರಲ್ಲಿ ಏಳುಬಾರಿ ಕುದಿಸಿ, ಆಮೇಲೆ ಉದ್ದಿನಹಿಟ್ಟು ಅಂಬಿಲಗಳಂ ಕಲಿಸಿ, ಅದರಲ್ಲಿ ಒಂದಾವರ್ತಿ ಕುದಿಸಿ, ಕುಂಬಳಕಾಯಿ ರಸದಲ್ಲಿ ಒಂದು ಬಾರಿಕುದಿಸಿ, ತೆಗೆಯಲು ತಾಮ್ರಶುದ್ಧಿಯಾಗುವದು ಈ ಶುದ್ಧವಾದ ತಾಮ್ರದ ತಗಡು ಅರ್ಧಸೇರು, ಶೋಧಿಸಿದ ರಸ ಒಂದುಸೇರು. ಈ ಎರಡನ್ನೂ ನಿಂಬೇಹುಳಿಯಲ್ಲಿ ಮರ್ದಿಸಿ, ಆಮೇಲೆ ಆ ರಸವನ್ನು ತಾಮ್ರದ ತಗಡುಗಳಿಗೆ ಲೇಪಿಸಿ, ಎರಡುಜಾವ ಅರಿಸಿ, ಪಡುಗದೂಕರಿಸಿ, ಮೇಲೊಂದು ಪಡುಗವಂ ಮುಚ್ಚಿ ಅಳಲೇಕಾಯಿ ಚೂರ್ಣವಂ ಬೆಲ್ಲದಲ್ಲಿ ಮರ್ದಿಸಿ, ಸಂಧಿಲೇಪವಂ ಮಾಡಿ, ಒಂದು ಮಡಿಕೆಗೆ ನಾಲ್ಕುಸೇರು ಉಪ್ಪುತುಂಬಿ, ಆ ಉಪ್ಪಿನಮೇಲೆ ಆ ತಾಮ್ರದತಗಡಿನ ಶ್ರಾವೆಯನ್ನಿಟ್ಟು, ಆ ಉಪ್ಪು ಮುಚ್ಚುವಹಾಗೆ ಒಂದು ಶ್ರಾವೆಯಂ ಮುಚ್ಚಿ, ಪೂರೈಸಿ, ರೀತ್ಯಾ ಸಂಧಿಬಂಧವೆನೂಡಿ, ಅದರ ಮೇಲೆ ಮರಳಂ ತುಂಬಿ, ಆ ಮಡಿಕೆಯ ಬಾಯಂ ಮುಚ್ಚಿ, ಅದೇ ಲೇಪವಂ ಮಾಡಿ, ಒಲೇಮೇಲಿರಿಸಿ, ಐದುದಿನ ಗಾಢಾಗ್ನಿಯಲ್ಲಿ ಪಚಿಸಿ ತೆಗೆದು, ಭಸ್ಮವನ್ನು ಖಲ್ವದಲ್ಲಿಟ್ಟು, ಲೋಳಿಸರದಲ್ಲಿ ಮರ್ದಿಸಿ, ಲಘುಪುಟಗಳಂ ಮೂರುಬಾರಿ ಕೊಟ್ಟು, ಆಬಳಿಕ ತ್ರಿಫಲೆಯಂ ಅಂಬಿಲದಲ್ಲಿಹಾಕಿ ಕಷಾಯವಂ ಕಾಸಿ ಅದರಲ್ಲಿ ಆ ಭಸ್ಮವಂ ಮರ್ದಿಸಿ, ಮೂರುಪುಟವಂ ಕೊಟ್ಟು, ಆಮೇಲೆ ಮೊಸರು, ತುಪ್ಪ, ಜೇನುತುಪ್ಪ, ಸಕ್ಕರೆಗಳಲ್ಲಿ ಮರ್ದಿಸಿ, ಮೂರುಪುಟಗಳಂ ಕೊಡಲು, ತಾಮ್ರಭಸ್ಮ ಶುದ್ಧಿಯಾಗುವದು ಈ ತಾಮ್ರಭಸ್ಮವು ಅಮೃತಕ್ಕೆ ಸಮಾನವಾದದ್ದು.

ಈ ನನ್ನ ಟೀಕಿನಲ್ಲಿ, ಲೋಕರೂಢಿಯನ್ನನುಸರಿಸಿ, ಶಬ್ದಮಣಿ
ದರ್ಪಣಕ್ಕೆ ವಿರುದ್ಧವಾದಾಗ್ಯೂ, ಅಲ್ಪಪ್ರಾಣಾಕ್ಷರಗಳು ಮೊದಲಾದ
ಸ್ಥಳಗಳಲ್ಲಿ ಮಹಾವ್ರಾಣಾಕ್ಷರಗಳು ಮೊದಲಾದವುಗಳು ಸೇರಿಸಲ್ಪಟ್ಟಿವೆ

ವಿದ್ಯಾವಲ್ಲೋಕನಂದ್ಯಾದ್ಧರಳಪುರಸುಧೀಸಾರ್ವಭೌಮಾದುಪಾತ್ತಂ

ಯೇನಶ್ರೀವಾಗ್ಭಟಾರ್ಯೋತ್ತಮ ವಚನತತೇರ್ಲೀನತತ್ವಾರ್ಥಬೃಂದಂ ।

ಟೀಕಾಲೋಲಂಬರಾಜೋತ್ತಮರಚಿತಕೃತೇ ವೈದ್ಯಜೀವನ್ಯಭಿಷ್ಯಾ

ಪ್ರಾತಾಯಾದೀಪಿಕಾಪ್ರಾಂವೃತಚಯದಮಲಾಂಪುಟ್ಟಿಸಾಮೈಯ್ಯಸೂರಿಃ॥

ವೈದ್ಯಜೀವನದೀಪಿಕಾ ಸಮಾಪ್ತಾ.

॥ ಶ್ರೀರಾಮಾರ್ಪಣಮಸ್ತು ॥

ಪರಿಶಿಷ್ಟ ಜಿಷ್ಠ ರಚನೆ .

ಕಷಾಯವು.

[ಸೂಚನ — ಜಿಷ್ಠದಗಳಿಗೆ ಮೂಲಿಕಗಳನ್ನು ಉಪಯೋಗಿಸುವಾಗ ಟೀಕಾಕಾರರು ಪಿರಿಕೆಯಲ್ಲಿ ಬರದಿರುವ ವಿಷಯಗಳಿಗೆ ಅಗತ್ಯ ಗಮನ ಕೊಡಬೇಕು]

ಕಷಾಯ ದ್ರವ್ಯಗಳನ್ನು ಕಸಕಡ್ಡಿಗಳಿಲ್ಲದಂತೆ ಆರಿಸಿ, ಹುಡುಮಾಡಿ, ಮಡಿಕೆಯಲ್ಲಿಟ್ಟು ಸರಕುಗಳ ತೂಕದ ಹದಿನಾರರಷ್ಟು ನೀರು ಹಾಕಿ, ಮಂದಾಗ್ನಿಯಿಂದ ಮಡಿಕೆಯಲ್ಲಿ ಕಾಯಿಸಿ. ಎಂಟನೆಯ ಒಂದು ಭಾಗ ಮಾತ್ರ ನೀರು ನಿಲ್ಲುವಂತೆ ಕುದಿಸಿ, ನಂತರ ಕೆಳಕ್ಕೆ ತೆಗೆದು-ಸುಖೋಷ್ಣ ವಾಗಿರುವಾಗಲೇ ಶೋಧಿಸಿ, ಪರಿಮಾಣಕ್ಕೆ ಮೀರದಂತೆ ಸಕ್ಕರೆಯನ್ನು ನೇರಿಸಿ ಬರಿಹೊಟ್ಟೆಯಲ್ಲಿ ರೋಗಿಗೆ ಕುಡಿಸಬೇಕು ಕಷಾಯವು ಕುದಿಯುತ್ತಿರುವಾಗ ಮುಚ್ಚಬಾರದು

ಮೂಲಿಕೆಗಳನ್ನು ಬಿಸಿನೀರಿನಲ್ಲಿ ನೆನೆಸಿ, ಕೈಯಿಂದ ಹಿಸುಕಿ ಶೋಧಿಸಿ ಕೊಳ್ಳುವ ಕ್ರಮಕ್ಕೆ 'ಫಾಂಟಿ' ವೆಂದೂ, ತಣ್ಣೀರಿನಲ್ಲಿ ನೆನೆಸಿ ಕೈಯಿಂದ ಹಿಸುಕಿ ಹಿಂಡಿಕೊಳ್ಳುವುದಕ್ಕೆ 'ಹಿಮ' ವೆಂದೂ, ಹಸಿಯದಾದ ಬೇರು, ಎಲೆ ನೊದಲಾದವುಗಳನ್ನು ಕುಟ್ಟಿ ಅಥವಾ ಶಾಕಮಾಡಿ ಹಿಂಡಿಕೊಳ್ಳುವುದಕ್ಕೆ 'ಸ್ವರಸ' ವೆಂದೂ, ಒಣಗಿದ ಸರಕುಗಳನ್ನು ನೀರುಹಾಕಿ ಕುಟ್ಟಿ ಅಥವಾ ಅರದು ಹಿಂಡಿಕೊಳ್ಳುವುದಕ್ಕೆ 'ಕಲ್ಮ' ವೆಂದೂ, ಒಣಗಿದ ಸರಕುಗಳನ್ನು ಬೇಯಿಸುವ ಕ್ರಮಕ್ಕೆ 'ಕ್ವಾಥ' ವೆಂದೂ ಕಷಾಯಗಳಲ್ಲಿ ಹಲವು ಬಗೆಗಳುಂಟು

ವಾತರೋಗದಲ್ಲಿ ಕಷಾಯದ ತೂಕದ ನಾಲ್ಕರಲ್ಲೊಂದಂಶದಷ್ಟೂ, ಪಿತ್ತರೋಗದಲ್ಲಿ ಎಂಟರಲ್ಲೊಂದಂಶದಷ್ಟೂ, ಕಫರೋಗದಲ್ಲಿ ಹದಿನಾರರ

ಲಿಂಗದಂತದಷ್ಟೂ, ಸಕ್ಕರೆಯನ್ನು ಬೆರಸಬೇಕು ಜೇನುತುಪ್ಪವಾದರೆ ವಾತರೋಗದಲ್ಲಿ ಹದಿನಾರು, ಪಿತ್ತರೋಗದಲ್ಲಿ ಎಂಟು, ಕಫರೋಗದಲ್ಲಿ ನಾಲ್ಕು ಭಾಗಗಳಲ್ಲಿ ಒಂದು ಭಾಗವನ್ನು ಸೇರಿಸಬೇಕು

ಜೀರಿಗೆ, ಗುಗ್ಗುಲ, ಮೆಣಸು, ರುಂಡಿ, ಹಿಪ್ಪಲಿ, ಜವಖಾರ, ಸೈಂಧವ, ಶಿಲಾಜತು, ಇಂಗು ಈ ದ್ರವ್ಯಗಳನ್ನು ಕಾಲುರೂಪಾಯಿ ತೂಕ ಮಾತ್ರವೇ ಉಪಯೋಗಿಸಬೇಕು ಕಲ್ಮ, ಚೂರ್ಣ, ಹಾಲು, ತುಪ್ಪ, ಬೆಲ್ಲ, ತೈಲ, ಗೋಮೂತ್ರಾದಿಗಳನ್ನು ಸೇರಿಸಬೇಕಾದ ಸಮಯದಲ್ಲಿ ಒಂದು ರೂಪಾಯಿ ತೂಕವನ್ನು ಮಾತ್ರ ಉಪಯೋಗಿಸಬೇಕು

ಪ್ರಮಾಣ — ಮಕ್ಕಳಿಗೆ ಕಾಲುರೂಪಾಯಿ ತೂಕದಿಂದ ಒಂದು ರೂಪಾಯಿ ತೂಕದವರಿಗೂ, ದೊಡ್ಡವರಿಗೆ ಒಂದರಿಂದ ನಾಲ್ಕುರೂಪಾಯಿ ತೂಕದವರಿಗೂ ಕೊಡಬಹುದು

ವಾನೀಯಂ ಪೂಡಶಗುಣಂ ಕ್ಷುಣ್ಣೈಃ ಪ್ರವೃಪಲೇಕ್ಷಿ ಪೇತ್ |
 ಮೃತ್ಪಾತ್ರೈಃ ಕ್ವಾಥಯೇತ್ ಗ್ರಾಹ್ಯಂ ಅಷ್ಯಮಾಂಶಾವಶೇಷಿತಂ ||
 ತಜ್ಜಲಂ ಪಾಯಯೇದ್ಧೀಮಾಃ ಕೋಷ್ಠಂ ಮೃದ್ವಗ್ನಿಸಾಧಿತಂ |
 ಶ್ರುತೇಕ್ವಾಥಃ ಕಷಾಯಶ್ಚನಿಯೂಹಃ ಸನಿಗದ್ಯತೇ ||
 ಆಹಾರರಸಪಾಕೇಚ ಸಂಜಾತೇ ದ್ವಿಪಲೋನ್ಮಿತಂ |
 ವೃದ್ಧವೈದ್ಯೋಪದೇಶೇನ ಪಿಬೇತ್ಕ್ವಾಥಂ ಸುಪಾಚಿತಂ ||
 ಕ್ವಾಥೇಕ್ಷಿವೇತ್ ಸಿತಾಮಂಶೈಃ ಚಶುರ್ಭಾಷ್ವಮುಷೋಡಶೈಃ |
 ವಾತಪಿತ್ತಕಫಾತಂಕ್ ವಿಪರೀತಂ ಮಧುಸ್ಥಿತಂ ||
 ಜೀರಕಂ ಗುಗ್ಗುಲಂ ಕ್ವಾರಂ ಲವಣಂಚ ಶಿಲಾಜತು |
 ಹಿಂಗು ತ್ರಿಕಟುಕಂಚೈವ ಕ್ವಾಥೇಶಾಣೋನ್ಮಿತಂ ಕ್ಷಿಪೇತ್ ||
 ಕ್ಷೀರಂ ಘೃತಂ ಗುಡಂ ತೈಲಂ ಮೂತ್ರಂಚಾನ್ಯ ದ್ವೈವಂ ತಥಾ |
 ಕಲ್ಮಂ ಚೂರ್ಣಾದಿಕಂ ಕ್ವಾಥೇ ನಕ್ಷಿಪೇತ್ಕರ್ಷಸಮ್ಮಿತಂ ||
 ಅಪಿಧಾನ ಮುಖೇಪಾತ್ರೇ ಜಲಂ ದುರ್ಜಲತಾಂವ್ರಜೇತ್ |
 ತಸ್ಮಾದಾವರಣಂತ್ಯಕ್ತ್ವಾ ಕ್ವಾಧಾದೀನಾಂ ವಿನಿಶ್ಚಯಃ ||
 ಕ್ಷುಣ್ಣಾದ್ರವ್ಯಪಲಂಸಮ್ಯಕ್ ಪಥ್ಯಃನೀರಪಲೈಃ ಪುತಃ |

ನಿಶೋಷಿತಂ ಹಿಮಸ್ತಸ್ಯಾತ್ ತಥಾ ಶೀತಕಷಾಯಕಃ ||
 ತನ್ಮಾನಂ ಘಾಂಟವತ್ಜ್ವಲಯಂ ಸರ್ವತ್ರೇವೈಷನಿಶ್ಚಯಃ |
 ಕ್ಷುಣ್ಣದ್ರವ್ಯಪಲೇಸಮ್ಯಕ್ ಜಲಮುಷ್ಣಂ ವಿನಿಕ್ಸಿಪೇತ್ ||
 ಮೃತ್ಪಾತ್ರೇ ಕುಡುಪೋನ್ಮಾನಂ ತತಸ್ತಸ್ಯಾವಯೇತ್ಪಟಾತ್ |
 ಸಸ್ಯಾತ್ಚೂರ್ಣದ್ರವಃ ಘಾಂಟಿತನ್ಮಾನಂ ದ್ವಿಪಲೋನ್ಮಿತಂ ||
 ಮಧುಶ್ವೇತಾಗುಡಾದೀಂಶ್ಚ ಕ್ವಾಥವತ್ತತ್ರನಿಕ್ಸಿಪೇತ್ |
 ಆಹತಾತ್ರಸ್ತಪ್ತಾಕೃಷ್ಣಾತ್ ದ್ರವ್ಯಾತ್ಕೃಷ್ಣಾತ್ ಸಮುದ್ಭವೇತ್ ||
 ವಸ್ತನಿಷ್ಪೀಡಿತೋ ಯಸ್ಯಾತ್ ರಸಸ್ವರಸಲುಚ್ಯತೇ |

ಕಲ್ಪ.

ಹಸೀಮೂಲಿಕೆಗಳನ್ನು ಅರೆದೂ, ಒಣಗಿದ ಮೂಲಿಕೆಗಳನ್ನು ನೀರು ಹಾಕಿ ಅರೆದೂ, ನಯವಾಗಿ ಮಾಡಿ ಸೇವಿಸುವುದಕ್ಕೆ ಕಲ್ಪವೆಂದು ಹೆಸರು. ಜೇನುತುಪ್ಪ, ತುಪ್ಪ, ಎಣ್ಣೆಗಳಲ್ಲಿ ಹೇಳಿರುವುದನ್ನು ಅರೆದಿರುವ ಕಲ್ಪಕ್ಕೆ ಎರಡರಷ್ಟು, ಸಕ್ಕರೆ, ಬೆಲ್ಲಗಳನ್ನು ಸಮನಾಗಿಯೂ, ಹಾಲು ನೀರುಗಳನ್ನು ನಾಲ್ಕರಷ್ಟು ಸೇರಿಸಬೇಕು.

ಪ್ರಮಾಣ.—ಒಂದು ರೂಪಾಯಿ ತೂಕ.

ದ್ರವ್ಯಮಾರ್ದ್ರಂ ಶಿಲಾಪಿಷ್ಠಂ ಶುಷ್ಕಂವಾ ಸಜಲಂಭವೇತ್ |

ಪ್ರಕ್ಷೀಪಾವಾಪಕಲ್ಪಾಸ್ತೇ ತನ್ಮಾತ್ರಾಕರ್ಷಸಮ್ಮಿತಾ ||

ಚೂರ್ಣ.

ಒಣಗಿದ ಮೂಲಿಕೆಗಳನ್ನು ನಯವಾಗಿ ಪುಡಿಮಾಡಿ ಬಟ್ಟೆಯಿಂದ ಶೋಧಿಸಿದುದನ್ನು ಚೂರ್ಣವೆನ್ನುವರು ಬೆಲ್ಲವನ್ನು ಚೂರ್ಣಕ್ಕೆ ಸಮನಾಗಿಯೂ, ಸಕ್ಕರೆಯೂ, ಜೇನುತುಪ್ಪ ಮುಂತಾದ ಜಿಡ್ಡುಗಳೂ ಎರಡರಷ್ಟು ಸೇರಿಸಬೇಕು ಹಾಲು, ಗೋಮೂತ್ರ ಮೊದಲಾದ ಅನುಪಾನಗಳೂ ನಾಲ್ಕರಷ್ಟು ರಷ್ಟಿರಬೇಕು. ಇಂಗನ್ನು ಮಾತ್ರ ಹುರಿದೇಹಾಕಬೇಕು.

ಪ್ರಮಾಣ —ಒಂದು ರೂಪಾಯಿ ತೂಕ.

ಅತ್ಯಂತಶುಷ್ಕಂಯದ್ವೈಯಂಸುಪಿಷ್ಠಂವಸ್ತ್ರಗಾಳಿತಂ ।
 ತತ್ಸ್ಮಾತ್ ಚೂರ್ಣರಜಃಕ್ಷೋದಃ ತನ್ಮಾತ್ರಾರ್ಕರ್ಷಸಮ್ಮಿತಾ ॥
 ಚೂರ್ಣೇಗುಡಸ್ಸಮೋದೇಯಃ ಶರ್ಕರಾದ್ವಿಗುಣಾಭವೇತ್ ।
 ಚೂರ್ಣೇಷುಭರ್ಜಿತಂಹಿಂಗು ಜೀರಕಂಚೇತಿ ಕೇಚನ ॥

ವಟಕ.

ಬೆಲ್ಲ-ಸಕ್ಕರೆ-ಗುಗ್ಗುಳಗಳವಾಕದಲ್ಲಿ ಚೂರ್ಣವನ್ನು ಹಾಕಿ, ಗುಳಿಗೆ ಗಳಾಗಿ ಮಾಡುವುದಕ್ಕೆ-ಮೋದಕ, ವಟಿ, ಗುಟಿಕಾಮೊದಲಾದ ಹೆಸರುಗಳುಂಟು

ಬೆಲ್ಲ ಸಕ್ಕರೆಗಳನ್ನು ಚೂರ್ಣದ ನಾಲ್ಕರಷ್ಟೂ, ಗುಗ್ಗುಳವನ್ನು ಎರಡರಷ್ಟೂ ಉಪಯೋಗಿಸಬೇಕು ಗುಗ್ಗುಳವನ್ನೂ ಜೇನುತುಪ್ಪವನ್ನೂ ಉಪಯೋಗಿಸುವುದಾದರೆ ಸಮನಾಗಿರಬೇಕು

ಪ್ರಮಾಣ —ಒಂದು ರೂಪಾಯಿ ತೂಕ

ವಟಿಕಾಅಥಕಧ್ಯಂತೆ ತನ್ನಾಮಗುಟಿಕಾವಟಿ ।
 ಮೋದಕೋವಟಿಕಾಪಿಂಡಿ ಗುಡೋವರ್ತಿ ಸ್ತಥೋಚ್ಯತೇ ॥
 ಲೇಹವತ್ ಸಾಧ್ಯತೇ ವಹ್ನೌ ಗುಡೋವಾಶರ್ಕರಾಥವಾ ।
 ಗುಗ್ಗುಲುರ್ವಾಕ್ಶಿವೇತ್ತತ್ರ ತಚ್ಚೂರ್ಣಂ ನಿರ್ಮಿತಾವಟಿ ॥
 ಕುರ್ಯಾದವಹ್ನಿಸಿದ್ಧೇನ ಕ್ವಚಿದ್ಗುಗ್ಗುಲುನಾವಟೀ ।
 ದ್ರವೇಣಮಧುನಾವಾಪಿ ಗುಟಿಕಾಂಕಾರಯೇದ್ವಿಧಃ ॥
 ಸಿತಾಚತುರ್ಗುಣಾದೇಯಾ ವಟೀಷುದ್ವಿಗುಣೋಗುಡಃ ।
 ಸರ್ವಚೂರ್ಣಸಮಃ ಕಾರ್ಯೋ ಗುಗ್ಗುಲುರ್ಮಧುತತ್ಸಮಂ ॥
 ದ್ರವಂಚದ್ವಿಗುಣಂದೇಯಂ ಮೋದಕೇಷುಭಿಷಗ್ವರೈಃ ।
 ಕರ್ಷಪ್ರಮಾಣಾಂತನ್ಮಾತ್ರಾಂ ಬಲಂದೃಷ್ಟ್ವಾಪ್ರಯೋಜಯೇತ್ ॥

ಲೇಹ್ಯವು

ಕಷಾಯಾದಿಗಳನ್ನು ಪುನಃ ಪುನಃ ಕಾಯಿಸಿ, ಹದಕ್ಕೆ ತಂದರೆ ಅದಕ್ಕೆ ರಸಕ್ರಿಯೆ ಅಥವಾ ಲೇಹವೆಂದು ಹೆಸರು ಸಕ್ಕರೆಯನ್ನು ನೀರು, ಹಾಲು, ಗೋಮೂತ್ರಾದಿಗಳನ್ನು ಚೂರ್ಣಕ್ಕೆ ನಾಲ್ಕರಷ್ಟು, ಬೆಲ್ಲವನ್ನು ಎರಡರಷ್ಟು ಹಾಕಬೇಕು ಲೇಹವು ಸರಿಯಾಗಿ (ಪಾಕವಾದರೆ) ಯಳದರೆ ದಾರದಂತೆ ಬರುವುದು ನೀರಿನಲ್ಲಿ ಹಾಕಿದರೆ ಮುಳುಗುವುದು ಬೆರಳಿನಲ್ಲಿ ಒತ್ತಿದರೆ ರೇಖೆಗಳ ಗುರುತುಗಳು ಸ್ಪಷ್ಟವಾಗಿ ಕಾಣಿಸುವುವು ಉತ್ತಮವಾಗಿ ಪಾಕವಾದ ಲೇಹ್ಯವು ಸುವಾಸನೆಯಿಂದಲೂ ಒಳ್ಳೆಯಬಣ್ಣದಿಂದಲೂ ರುಚಿಯಿಂದಲೂ ಕೂಡಿರುವುದು.

ಪ್ರಮಾಣ.—ಒಂದು ರೂಪಾಯಿ ತೂಕ.

ಕ್ಷಾಧಾದೇರ್ಯತ್ಪುನಃಪಾಕಾತ್ ಘನತ್ವಂಸಾ ರಸಕ್ರಿಯಾ |
ಸೋವಲೇಹಶ್ಚ ಲೇಹಶ್ಚ ತನ್ಮಾತ್ರಾಸ್ತಲ್ಪಲೋನ್ಮಿತಾ ||
ಸಿತಾ ಚತುರ್ಗುಣಾಕಾರ್ಯಾ ಚೂರ್ಣಾಚ್ಚ ದ್ವಿಗುಣೋಗುಡಃ |
ದ್ರವಂಚತುರ್ಗುಣಂದದ್ರಾತ್ ಇತಿಸರ್ವತ್ರ ನಿಶ್ಚಯಃ ||
ಸುಪಕ್ಷೇತಂತು ಮತ್ಪ್ರಸ್ಯಾತ್ ಅವಲಂಹೋಪ್ಸುಮಜ್ಜತಿ |
ಖರತ್ವಂಪೀಡಿತೇಮುದ್ರಾ ಗಂಧವರ್ಣರಸೋದ್ಯವಾ ||

ಸ್ನೇಹಪಾಕಪಿಢ್ಯ.

(ತೈಲ ಘೃತಾದಿಗಳು)

ಕಲ್ಪದ್ರವ್ಯದ ನಾಲ್ಕರಷ್ಟು ತೈಲ ಅಥವಾ ಘೃತವನ್ನು ಉಪಯೋಗಿಸಬೇಕು ಹಾಲು ಗೋಮೂತ್ರಾದಿ ದ್ರವವಸ್ತುಗಳನ್ನು ತೈಲ, ಘೃತಗಳ ನಾಲ್ಕರಷ್ಟನ್ನು ಬೆರಸಿ, ತೈಲ ಅಥವಾ ಘೃತ ಶೇಷ ನಿಲ್ಲುವವರೆಗೆ ಕಾಯಿಸಬೇಕು

ಕಷಾಯಕ್ಕೆ ಸಂಬಂಧಿಸಿದ ಮೂಲಿಕೆಗಳ ನಾಲ್ಕರಷ್ಟು ನೀರನ್ನು ಹಾಕಿ, ಕಾಲುಭಾಗ ನಿಲ್ಲುವವರೆಗೂ ಕಾಯಿಸಿ, ಅದರಲ್ಲಿ ತೈಲ, ಘೃತಗಳನ್ನು

ಬೆರಸಿ, ನೀರೆಲ್ಲವೂ ಇಂಗಿ ಕೇವಲ ತೈಲ, ಘೃತಗಳು ನಿಲ್ಲುವವರಿಗೆ ಕಾಯಿಸಬೇಕು.

ಅಮೃತವಳ್ಳಿ ಮೊದಲಾದ ಹಸಿ ನದಾರ್ಥಗಳಿಗೆ ಮೂಲಿಕೆಗಳ ನಾಲ್ಕು ರಷ್ಟು, ತಾರೇಕಾಯಿ ಮೊದಲಾದ ಕಠಿಣ ವಸ್ತುಗಳಿಗೂ, ಪಂಚಮೂಲಾದಿ ಸ್ವಲ್ಪ ಕಠಿಣ ವಸ್ತುಗಳಿಗೂ, ಎಂಟರಷ್ಟು, ಪದ್ಮಕಾಷ್ಠಾದಿ ಅತಿ ಕಠಿಣ ವಸ್ತುಗಳಿಗೆ ಹದಿನಾರರಷ್ಟು ನೀರಿಡಬೇಕು

ಆಡುದರಿಂದ ಮೂರು ತೊಲೆ ವರೆಗಿನ ಮೂಲಿಕೆಗಳ ಕಷಾಯವನ್ನು ಕಾಯಿಸುವುದಾದರೆ-ನೀರು ಕಷಾಯ ಸಾಮಗ್ರಿಗಳ ಹದಿನಾರರಷ್ಟು, ಮೂರರಿಂದ ಹದಿನಾರು ತೊಲೆಗಳ ಪ್ರಮಾಣದವರಿಗೆ ಎಂಟರಷ್ಟು, ಅರವತ್ತು ನಾಲ್ಕರಿಂದ 40೪6 ತೊಲೆಗಳವರಿಗೆ ನಾಲ್ಕರಷ್ಟು ನೀರಿಡಬೇಕು

ನೀರಿನಲ್ಲಿಯೇ ಮೂಲಿಕೆಗಳನ್ನು ಬೇಯಿಸುವುದಾದರೆ ತೈಲ, ಘೃತಗಳ ಚತುರ್ಥಾಂಶವೂ-ತೈಲ, ಘೃತಾದಿಗಳಿಂದಲೇ ಆದರೆ ಷಷ್ಠಾಂಶವೂ-ಮಾಂಸರಸ, ಹಾಲು, ಉಮ್ಮತ್ತಿರಸ, ಮೊಸರು, ಮಜ್ಜೆಗೆ, ಪುಷ್ಪರಸಗಳಿಂದಲಾದರೆ ಅಷ್ಟಮಾಂಶವೂ ಕಲ್ಪದ್ರವ್ಯಗಳನ್ನು ಹಾಕಬೇಕು

ಕಲ್ಪದ್ರವ್ಯದ ಪಾಕವು ಚೆನ್ನಾಗಿ ಆಗುವುದಕ್ಕೆ ಘೃತತೈಲಗಳಿಗೆ ನಾಲ್ಕರಷ್ಟು ನೀರನ್ನು ಹಾಕಬೇಕು ಸ್ನೇಹಪಾಕದಲ್ಲಿ ಹಾಲು, ಗೋಮೂತ್ರ ಮೊದಲಾದ ದ್ರವವಸ್ತುಗಳು ಐದಕ್ಕಿಂತ ಹೆಚ್ಚಾಗಿದ್ದರೆ ಘೃತ ತೈಲಗಳಿಗೆ ಸಮಮಾಗಿಯೂ, ದ್ರವವಸ್ತುಗಳು ಐದಕ್ಕಿಂತ ಕಡಿಮೆಯಾಗಿದ್ದರೆ ನಾಲ್ಕರಷ್ಟು, ವಾಕಗಳಲ್ಲಿ ಪುಷ್ಪಕಲ್ಪವನ್ನು ಸೇಳಿದ್ದರೆ ನಾಲ್ಕರಷ್ಟು ನೀರನ್ನು ಹಾಕಿಕೊಳ್ಳಬೇಕು

ತೈಲವು ವಾಕವಾಗಿದ್ದರೆ ಅದರೊಳಗಿನ ಕಲ್ಪವು ಬೆರಳುಗಳಿಂದ ಒತ್ತಿದರೆ ಬತ್ತಿಯಹಾಗಾಗುವುದು ಅದನ್ನು ಬೆಂಕಿಯಲ್ಲಿ ಹಾಕಿದರೆ ಪುರಪುರನೆ ಸದ್ದಾಗುವುದಿಲ್ಲ ತೈಲಪಾಕವನ್ನು ನೋರೆಯಿಂದಲೂ-ಘೃತ ಪಾಕವನ್ನು ನೋರೆ ನಿಲ್ಲುವುದರಿಂದಲೂ ತಿಳಿಯಬಹುದು ಚೆನ್ನಾಗಿ ಎಳೆದ ತೈಲದಲ್ಲಿ ಸುಗಂಧವೂ, ಬಣ್ಣವೂ, ರುಚಿಯೂ ಇರುವುವು

ಪ್ರಮಾಣ - ಒಂದುತೊರೆ

ಕಲ್ಪಾಚ್ಚತುರ್ಗುಣೀಕೃತ್ ಘೃತಂ ಪಾತ್ಯಲಮೇವಚ |
 ಚತುರ್ಗುಣೇದ್ರವ ಸಾಧ್ಯಂ ತಸ್ಯ ಮಾತ್ರಾಸಲೋನ್ಮಿತಾ ||
 ಸಿಕ್ಕಿಸ್ಸ ಕ್ವಾಧಯುತೋಯಂ ಕ್ವಾಧದ್ರವಾಚ್ಚತುರ್ಗುಣಂ |
 ಪಾದತಿಷ್ಯಂ ಗೃಹ ತ್ಯಾಚ ಸ್ನೇಹಂ ರಂಜನವಸಾಧಯೇತ |
 ಚತುರ್ಗುಣಂ ಮೃದುದ್ರವೈ ಕರಿಣೇಷ್ಟಗುಣಂ ಜಲಂ |
 ತಥಾಚಮಧ ಮದ್ರವ್ಯದದ್ವಾದೃಷ್ಯಗುಣಂ ಪಯಃ ||
 ಅತ್ರಂಕ ಕರಿಣೇದ್ರವೈ ನೀರವೋದಕಕಂ ಮತಂ |
 ಕಷೂರದಿತಿಃ ಪಲಂಯಾವತ್ ಕೃವತ್ ಪೂಂಡ್ರಕಂಜಲಂ ||
 ತಮೂರ್ಧ್ವಂ ಕುಡುನು ಯಾವತ್ ಕ್ವಾಧೇದ್ರವ್ಯಗುಣಂ ಪಯಃ |
 ಸ್ರಸ್ತಾದಿಕ್ಕೇಕ್ಷಿಸ್ವಂ ರಂಜನಂ ಯಾರಿಯಾವಚ್ಚತುರ್ಗುಣಂ ||
 ಅಂಬುಕ್ವಾಧರಸ್ಥಯೋತ್ರ ಪೃಥಕ್ ಸ್ನೇಹಸಸಾಧನಂ |
 ಕಲ್ಪಸ್ಮಾರಂ ರತ್ರದದಾತ್ ಚತುರ್ಧ್ವಂ ತಸ್ಯ ಮಷ್ಟಮಂ ||
 ಮಗ್ನೇದಧ್ವಿರಸತ್ಪ್ರಕಲ್ಪೋ ದ್ರವೋಷ ಮಾಂಶಕಃ |
 ಕಲ್ಪಸಸನ್ಮುಕ್ ಪಾಕಾರ್ಥಂ ತೋಯಮತ್ರಚತುರ್ಗುಣಂ ||
 ದ ಗಾಣಿಯತ್ರಸೇಹೇಷು ಪಂಚಾದಿನಿಧವಂತು |
 ತತ್ರಸ್ನೇಹಸಮಾನ್ಯಾಯಃ ಯಥಾಪೂರ್ವಂ ಚತುರ್ಗುಣಂ ||
 ಕ್ವಾಧನಕಂವೇನೈವ ಪಾಕೋಯತ್ರರೀಕೃಚಿತ್ |
 ಕಾ ಸ್ನೇಹದ್ರವ್ಯಾಶ್ಚಾಪಿ ತತ್ರಸೇಹಪ್ರಯುಜತ ||
 ಕಲ್ಪಹಿಂಸಸ್ತು ಯೇಸೈಹಃ ಸಸಾಧ್ಯಃ ಕ್ವಾಧಲದ್ರವೇ |
 ಪುಷ್ಕ ಕಲ್ಪಸ್ತು ಯೇಸೈಹಃ ರತ್ರತೋಯಂ ಚತುರ್ಗುಣಂ ||
 ಸ್ನೇಹಂ ಸ್ನೇಹಾಷ್ಯಮಾಂಶಶ್ಚ ಪುಷ್ಕ ಕಲ್ಪಪ್ರಯುಜತೇ |

ಪಾಕಲಕ್ಷಣ

ವರ್ತಿವತ್ಸೈಹಕಲ್ಪಸ್ಮಾತ್ ಯವಂ ಗುಲ್ಮಾವಿಮದಿತಃ |
 ಶಬಹಿಂನೂಗಿ ಸಿಕ್ಕಿ ರ್ತಃ ಸ್ನೇಹಸಿದ್ಧೋಭವೇತ್ತದಾ ||
 ಯದಾಘನೋದ್ಗಮಸ್ತೈಲೇ ಘನಶಾಂತಿಶ್ಚ ಸರ್ಪಿಷಿ |
 ಗಂದವರ್ಣರಸೋತ್ಪತ್ತಿಃ ಸ್ನೇಹಸಿದ್ಧಿಃ ತದಾಭವೇತ್ ||

ಅಸವಾರಿಷ್ಟಗಳು.

ವದಾರ್ಥಗಳನ್ನು ಬಹಳಕಾಲ ದ್ರವದಲ್ಲಿಟ್ಟಿದ್ದರೆ, ಆ ದ್ರವಗಳು ಅಸವ ಮತ್ತು ಅರಿಷ್ಟ ಯೆನ್ನಿಸಿಕೊಳ್ಳುತ್ತವೆ

ಜನಸಿಗಳನ್ನು ಕಷಾಯಮಾಡಿ ಬಹಳಕಾಲ ಇಟ್ಟಿದ್ದರೆ ಅರಿಷ್ಟ ವೆಂದೂ, ಪಾಕವನ್ನು ಮಾಡದೆ ದ್ರವವನ್ನು ಶೇರಿಸಿ ಇಟ್ಟರೆ ಅಸವವೆಂದೂ ಹೆಸರು.

ಪ್ರಮಾಣ.—ಒಂದು ರೂವಾಯಿನಿಂದ ನಾಲ್ಕು ರೂಪಾಯಿ ತೂಕದವರಿಗೂ ಕೊಡಬಹುದು.

ದ್ರವೇಷುಚಿಕಾಲಂಧ್ರಂ ದ್ರವ್ಯಂಯತ್ಸಂಧಿತಂ ಭವೇತ್ |

ಅಸವಾರಿಷ್ಟ ಭೇದೈಶ್ಚ ಪೋಚ್ಯತೇಽಪಜೋಚಿತಂ ||

ಯದವಕ್ವಾಪಧಾಂಬುಭ್ಯಾಂ ಸಿದ್ಧಂನುದ್ಧಂ ಸ ಅಸವಃ |

ಅರಿಷ್ಟಃಕ್ವಾಥಸಿದ್ಧಸ್ಸ್ಯಾತ್ ತಯೋರ್ಮಾನಂವಲೋನ್ಮಿತಃ ||

ಮಾನಪರಿಭಾಷೆ.

ಕೋಷ್ಟಕಗಳು.

೩೦ ಪರಮಾಣುಗಳು = ೧ ತ್ರೈವರ್ಣ (ವಂತಿ)

೬ ವಂತಿಗಳು = ೧ ಮರೀಚಿ

೬ ಮರೀಚಿಗಳು = ೧ ರಾಜಕ

೩ ರಾಜಕಗಳು = ೧ ಸರ್ಪವ

೮ ಸರ್ಪವಗಳು = ೧ ಯವೆ

೪ ಯವೆಗಳು = ೧ ಗುಂಜಾ = 17 ಗ್ರೀ

೬ ಗುಂಜಾಗಳು = ೧ ಮಾಷ (ಹೇಮ, ಸಾನ್ಯಕ) = 17 ತೊಲ

೪ ಮಾಷಗಳು = ೧ ಶಾಣ (ಧರಣ, ಟಂಕ) = 1 ತೊಲ

೨ ಶಾಣಗಳು = ೧ ಕೋಲ (ಕ್ಷುದ್ರ, ವಟಕ, ಪಂಕ್ಷಣ)

೨ ಕೋಲಗಳು = ೧ ಕರ್ಷ (ಪಾಣಿಮಾನಿಕ ಇತ್ಯಾದಿ) = 1 ತೊಲ

೨ ಕರ್ಷಗಳು = ೧ ಅರ್ಧಪಲ (ಶುಕ್ತಿ, ಅಷ್ಟಮಿಕ)

೨ ಶುಕ್ತಿಗಳು = ೧ ಪಲ (ಮುಷ್ಟಿ)

೨ ಪಲಗಳು = ೧ ಪ್ರಸ್ಥತಿ = 8 ತೊಲಗಳು

೨ ಪ್ರಸ್ಥತಿಗಳು = ೧ ಅಂಜಲಿ (ಕುಡುವ, ಅರ್ಧಮಾನ) = 16 ತೊಲ

೨ ಕುಡುವಗಳು = ೧ ಮಾನ (ಶರಾವ, ಅಷ್ಟಪಲ)

೨ ಶರಾವಗಳು = ೧ ಪ್ರಸ್ಥ = 64 ತೊಲ

೪ ಪ್ರಸ್ಥಗಳು = ೧ ಆಢಕ (ಕೂಳಗ) = ೬೪ ಪಲಗಳು [ತೊಲ

೪ ಆಢಕಗಳು = ೧ ದ್ರೋಣ (ರಾಶಿ, ನಲ್ಪಣ, ಉನ್ಮಾನ) = 1024

೨ ದ್ರೋಣಗಳು = ೧ ಶೂರ್ಪ (ಕುಂಭ)

೨ ಶೂರ್ಪಗಳು = ೧ ದ್ರೋಣಿ (ವಾಹಾ, ಗೋಣಿ) = ೬೪ ಶರಾವಗಳು

೪ ದ್ರೋಣಿಗಳು = ೧ ಖಾರಿ = (೪೦೯೬ ಪಲಗಳು)

೨೦೦೦ ಪಲಗಳು = ೧ ಭಾರ = ೮೦೦೦ ತೊಲ

೧೦೦ ಪಲಗಳು = ೧ ತುಲ = ೪೦೦ ತೊಲ

೪ ಮಾಷಗಳು = ೧ ಟಿಂಕ

೪ ಟಿಂಕಗಳು = ೧ ಅಕ್ಷ

೪ ಅಕ್ಷಗಳು = ೧ ಬಿಲ್ವ

೪ ಬಿಲ್ವಗಳು = ೧ ಕುಡುವ

೪ ಕುಡುವಗಳು = ೧ ಪ್ರಸ್ಥ

೪ ಪ್ರಸ್ಥಗಳು = ೧ ಅಧಕ

೪ ಅಧಕಗಳು = ೧ ರಾಶಿ

೪ ರಾಶಿಗಳು = ೧ ಗೋಣಿ

೪ ಗೋಣಿಗಳು = ೧ ಖಾರಿ

ಸೂಚನೆ — ಈ ಅಳತೆಗಳಲ್ಲಿ “ಕುಡುವ” ಪ್ರಮಾಣದವರಿಗಿನ ದ್ರವ್ಯಗಳನ್ನು ಹೇಳಿದ್ದರ—ದ್ರವವಸ್ತುಗಳನ್ನೂ ಹನಿಮೂಲಿಕ, ಒಣಮೂಲಿಕಗಳನ್ನೂ ಸಮನಾಗಿಯೇ ಹಾಕಬೇಕು ಪ್ರಸ್ತಾದಿ ಪ್ರಮಾಣಗಳನ್ನು ಹೇಳಿರುವ ಔಷಧಿಗಳಲ್ಲಿ ದ್ರವ ಮತ್ತು ಹಸಿ ದ್ರವಗಳಿಗೆ ಗರದರಷ್ಟು ಒಣಮೂಲಿಕಗಳನ್ನು ಹಾಕಬೇಕು

ಜಾಲಾಂತರ ಗತೆ ಭಾನೌ ಯತ್ಸೂಕ್ಷ್ಮಂ ದೃಶ್ಯತೇ ರಜಃ

ತಸ್ಯ ತ್ರಿಂಶದ್ವಮೋ ಭಾಗಃ ಪರಮಾಣು ಸ್ವಉಚ್ಯತೇ |

ತ್ರಸರೇಣುಬುಧೈಃ ಪ್ರೋಕ್ತ ಸ್ತ್ರಿಂಶದ್ಭಿಃ ಪರಿಮಾಣುಭಿಃ

ತ್ರಸರೇಣುಸ್ತು ಪರ್ಯಾಯ ನಾಮ್ನಾವಂತೀ ನಿಗದ್ಯತೇ ||

ಜಾಲಾಂತರಗತ್ಯಸ್ಸೂರ್ಯ ಕರ್ಯವಂತೀ ವಿಲೋಕ್ಯತೇ

ಷಡ್ವಂತೀ ಭಿಮಗರೀಚಿಸ್ತಾ ತ್ತಾಭಿಷ್ಕಂಭಿಸ್ತು ರಾಜಿಕಾ |

ತಿಸೃಭೀ ರಾಜಿಕಾ ಭಿಶ್ಚ ಸರ್ವಪಃಪ್ರೋಚ್ಯತೇ ಬುಧೈಃ

ಯವೋಷ್ಟಸರ್ವಪೈಃ ಪ್ರೋಕ್ತೋ ಗುಂಜಾಸ್ಯಾ ತ್ತಚ್ಚ ತುಷ್ಟಯಂ ||

ಷಡ್ಭಿಸ್ತುರಕ್ತಿ ಕಾಭಿಸ್ಸಾತ್ ಮಾಷಕೋ ಹೇಮಧಾನ್ಯಕಾ

ಮಾಷ್ಯಶ್ಚತುರ್ಭಿಶ್ಚಾಣಸ್ಮಾಧ್ಧರಣಸ್ಸನಿಗದ್ಯತೇ ||

ಟಂಕಸ್ಸವವಕಥಿತಃ ತದ್ವೈಯಂ ಕೋಲಲುಚ್ಯತೇ

ಕ್ರುದ್ರಭೋವಟಕಶ್ಚವ ದ್ರಂಕ್ತುಃ ಸ್ಸನಿಗದ್ಯತೇ ||

ಕೋಲದ್ವಯಂಚಕರ್ಷಣಾ ತ್ಸವೋಕ್ತಃ ಪಾಣಿಮಾನಿಕಾ

ಅಕ್ಷಃ ಪಿಚುಃ ಪಾಣಿತಲಂ ಕಿಂಚಿತ್ಪಾನಿಶ್ಚ ತಿಂದುಕಂ |

ಬಿಡಾಲಪದಕಂಚೈವ ತಥಾಷೋಡಶಿಕಾಮತಾ

ಕರಮಧೋಹಂಸಪದಂ ಸುವರ್ಣಂ ಕಬಳಗ್ರಹಂ ||

ಉದುಂಬರಂ ಚ ಪರ್ಯಾಯ್ಃ ಕರ್ಷವವನಿಗದ್ಯತೇ

ಸ್ಯಾತ್ಕರ್ಷಾಭ್ಯಾಮಧ್ಯಪಲಂ ಶುಕ್ತಿರಷ್ಯಮಿಕಾತಥಾ |

ಶುಕ್ತಿಭ್ಯಾಂಚಫಲಂಜ್ಞೇಯಂ ಮುಷ್ಕಿರಾಮ್ರಂಚತುರ್ಭಿಕಾ

ಪ್ರಕುಂಃಕ್ಷೋಡಶೀಬಿಲ್ವಂ ಪಲಮೇನಾತ್ರಕೀರ್ತೃತೇ ||

ವಲಾಭ್ಯಾಂಪ್ರಸೃತಿಜ್ಞೇಯಾ ಪ್ರಸೃತಶ್ಚನಿಗದ್ಯತೇ

ಪ್ರಸೃತಿಭ್ಯಾಮಂಜಲಿಸ್ಸಾತ್ ಕುಡವೋರ್ಧಶರಾವಕಃ |

ಅಷ್ಟಮಾನಂಚಸಜ್ಜೇಯಃ ಕುಡವಾಭ್ಯಾಂಚಮಾನಿಕಾ

ಶರಾವೋಷ್ಯಪಲಂತದ್ವತ್ ಜ್ಞೇಯಮತ್ರವಿಚಕ್ರಣೈಃ ||

ಶರಾವಾಭ್ಯಾಂಭವೇತ್ಪ್ರಸ್ಥಃ ಚತುಷ್ಟಸ್ಥಸ್ತಥಾಧಕಂ

ಭಾಜನಂಕಂಸಪಾತ್ರಂಚ ಚತುಷ್ಟಸ್ಥಿಪಲಂಚತತ್ ||

ಚತುರ್ಭಿರಾಥೈರ್ದ್ರೋಣಃ ಕಲಶೋನಲ್ಪಣೂರ್ಮಣಃ

ಉನ್ಮಾನಶ್ಚಘಟೋರಾಶಿಃ ದ್ರೋಣಪರ್ಮಾಯಸಂಜ್ಞಕಾಃ ||

ದ್ರೋಣಾಭ್ಯಾಂಶೂರ್ಪಕುಂಭೌಚ ಚತುಃಷಸ್ತಿಶರಾವಕಃ

ಶೂರ್ಪಾಭ್ಯಾಂಚಭವದ್ಧ್ರೋಣೀ ವಾಹಾಗೋಣೀಚಸಾಸ್ತ್ರತಾ |

ದ್ರೋಣಿಂಚತುಷ್ಟಯಂಖಾರೀ ಕದಿತಾಸೂಕ್ಷ್ಮಬುದ್ಧಿಭಿಃ

ಚತುಸ್ಸಹಸ್ರವಲಿಕಾ ಷಣ್ಣವತ್ಪ್ರಾಕಾಚಸಾ ||

ಪಲಾನಾಂದ್ವಿಸಹಸ್ರಂಚ ಭಾರವಕಃ ಪ್ರಕೀರ್ತಿತಃ |

ತುಲಾಪಲಶತಂಜ್ಞೇಯಂ ಸರ್ವತ್ರೇವೇಷನಿಶ್ಚಯಃ ||

ಮಾಷಟಂ ಕಾಕ್ ಬಿಲ್ವಾನಿ ಕುಡವಃ ಪ್ರಸ್ತಮಾಧಕಂ |
 ರಾಶಿಗೋಣೀಷಾರಿಕೇತಿ ಯಥೋತ್ತರಚತುರ್ಗುಣಾಃ ||
 ಗುಂಜಾದಿಮಾನಮಾರಭ್ಯ ಯಾವತ್ಸ್ಯತ್ ಕುಡವಸ್ಥಿತಿಃ |
 ದ್ರವಾದ್ರ್ಯಶುಷ್ಕದ್ರವ್ಯಾಣಾಂ ತಾವನ್ಮಾನಂ ಸಮಂಮತಂ ||
 ಪ್ರಸ್ತಾದಿಮಾನಮಾರಭ್ಯ ದ್ವಿಗುಣತದ್ವೈವಾದ್ರ್ಯಯೋಃ |
 ಮಾನಂತಥಾತುಲಾಯಾಸ್ತು ದ್ವಿಗುಣಂ ನಕ್ಷಚಿತ್ ಸ್ತೃತಂ ||

ಮಕ್ಕಳಿಗೆ ಔಷಧವನ್ನು ಕೊಡಬೇಕಾದ ಪ್ರಮಾಣ.

ಹನ್ನೆರಡು ವರ್ಷಕ್ಕೆ ಕಡಿಮೆ ವಯಸ್ಸಾದ ಮಕ್ಕಳಿಗೆ ಔಷಧ ಕೊಡಬೇಕಾದರೆ ಮಕ್ಕಳ ವಯಸ್ಸನ್ನೂ, ಆ ವಯಸ್ಸಿಗೆ ಹನ್ನೆರಡನ್ನು ಸೇರಿಸಿ ಬಂದ ಸಂಖ್ಯೆಯಿಂದ ಭಾಗಿಸಿ, ಬಂದಷ್ಟು ಭಾಗವನ್ನು ಮಾತ್ರ ಕೊಡಬೇಕು

$$\left(\frac{\text{ಮಕ್ಕಳ ವಯಸ್ಸು}}{\text{ಮಕ್ಕಳ ವಯಸ್ಸು} + 12} \right)$$

ಉದಾಹರಣೆ — ಆರು ವಯಸ್ಸುಳ್ಳ ಮಗುವಿಗೆ ಔಷಧ ಕೊಡಬೇಕಾದರೆ, ಮೇಲೆ ಹೇಳಿದ ನಿಯಮದಂತೆ $\frac{6}{6+12} = \frac{6}{18} = \frac{1}{3}$ ಎಂದರೆ ದೊಡ್ಡವರಿಗೆ ಕೊಡತಕ್ಕ ಪ್ರಮಾಣದಲ್ಲಿ $\frac{1}{3}$ ಭಾಗ ಮಾತ್ರ ಕೊಡಬೇಕು

12 ರಿಂದ 18 ವಯಸ್ಸುಳ್ಳವರಿಗೆ $\frac{1}{2}$ ದಿಂದ $\frac{2}{3}$ ಭಾಗ ಕೊಡಬಹುದು

ಸಂಕೇತಪದಗಳು

ತ್ರಿಕಟು ತ್ರ್ಯೂಷಣ ವ್ಯೋಷ.—ಹಿಪ್ಪಲಿ, ಮೆಣಸು, ಶುಂರಿ.

ಪಿಪ್ಪಲೀಮರಿಚಂಶುಂರಿ ತ್ರಯಮೇಕತ್ರಮಿಶ್ರಿತಂ |

ತ್ರಿಕಟುತ್ಯೂಷಣಂವ್ಯೋಷಂ ಕಟುತ್ರಯಮಿಹೋಚ್ಛತೇ ||

ಪಂಚಕೋಲ.—ಹಿವ್ವಲಿ, ನೋಡಿ, ಚವ್ಯ, ಚಿತ್ರಮೂಲ, ಶುಂರಿ.

ಪಿಪ್ಪಲಿಂಪಿಪ್ಪಲೀಮೂಲ ಚವ್ಯಚಿತ್ರಕನಾಗರ್ಭಃ |

ಏಕತ್ರಮಿಶ್ರತೈರೇಭಿಃ ಪಂಚಕೋಲಕಮುಚ್ಛತೇ ||

ತ್ರಿಫಲಾ —ಅಳಲೇಕಾಯಿ, ತಾರೇಕಾಯಿ, ನೆಲ್ಲಿಕಾಯಿ

ಹರೀತಕೀಚಾವ ಲಕಂವಿಭೀತಕಮಿಶ್ರಿತಂ |

ತ್ರಿಫಲಾಫಲಮುದ್ದಿಷ್ಟಂ ತಚ್ಚಜ್ಞೇಯಂ ಫಲತ್ರಕಂ ||

ತ್ರಿಜಾತಕ —ಯಾಲಕ್ಕಿ, ಲವಂಗಪತ್ರೆ, ಲವಂಗಚಕ್ಕೆ

ಏಲಾಲವಂಗಪತ್ರಂಚ ತ್ರಿಸುಗಂಧಂತ್ರಿಜಾತಕಂ |

ಚಾತುರ್ಜಾತಕ —ಯಾಲಕ್ಕಿ, ಲವಂಗಪತ್ರೆ, ಲವಂಗಚಕ್ಕೆ,
ನಾಗಕೇಸರ

ನಾಗಕೇಸರಸಂಯುಕ್ತಂ ಚಾತುರ್ಜಾತಕಮುಚ್ಛತೇ |

ಲಘುಪಂಚಮೂಲ —ಮೂರೆಲೆಹೊನ್ನೆ, ಒಂದೆಲೆಹೊನ್ನೆ, ಹೆಗ್ಗು
ಳ್ಳ, ನೆಲಗುಳ್ಳ, ನೆಗ್ಗಿಲು

ರಾಲಿಪರ್ಣೀಪೃಶ್ನಿಪರ್ಣೀ ಬೃಹತೀಕಂಟಕಾರಿಕಾ |

ತಥಾಗೋಕ್ಷ್ಣರಸಂಯುಕ್ತಂ ಪಂಚಮೂಲಮಿದಂಲಘು ||

ಮಹತ್ಪಂಚಮೂಲ —ಬಿಲ್ವ, ನರುವಲು, ಹೆಮ್ಮರ, ನೆಲ
ಗುಂಬಳ, ಪಾದ್ರಿ

ಬಿಲ್ವೋಗ್ನಿಮಂಧಃಸೋನಾಕಃ ಕಾಶ್ಮರೀಚಾಥಪಾಟಲಾ |

ಜ್ಞೇಯಂಮಹತ್ಪಂಚಮೂಲಂ ದಶಮೂಲಮುಚ್ಛಯತೇ ||

ದಶಮೂಲ — ಮೇಲೆ ಹೇಳಿರುವ ಎರಡು ಪಂಚಮೂಲಗಳೂ ಸೇರಿದರ ಅದೇ ದಶಮೂಲವೆನ್ನಿಸಿಕೊಳ್ಳುವುದು

ಮಧ್ಯಮಪಂಚಮೂಲ — ಕಳ್ಳಂಗಡಲೆ, ಬಿಳಿಕೊಮ್ಮೆ, ಹರಳು, ಒಂದೆಲೆಹೊನ್ನೆ, ಮೂರೆಲೆಹೊನ್ನೆ

ಬಲಾಪುನರ್ನನ್ನೈರಂಡ ಶೂರ್ಪಪರ್ಣೀಧ್ವಯೈಃ ಸಚ |

ಮಧ್ಯಮಂ ಕಫವಾತಘ್ನಂ ನಾತಿಪಿತ್ತಕರಂ ಪರಂ ||

ಅಮ್ಲಪಂಚಕ — ಮಾದಳ, ನಿಂಬೆ, ಹೇರಳೆ, ಹುಳ್ಳಂಬರಸೆ, ಹುಣಸೆ

ಬೀಜಪೂರಕಜಂಬೀರ ನಾರಂಗಂ ಚಾಮ ವೇತಸಂ |

ಫಲಪಂಚಾಮ್ಲಕಂಚೈವ ತಿಂತ್ರಿಣೀಕಸಮನ್ವಿತಂ ||

ಪಂಚಸುಗಂಧ — ಕಸ್ತೂರಿ, ಕೇಸರಿ, ಪಚ್ಚಕರ್ಪೂರ, ಚಂದನ, ಗೋರೋಚನ

ಕಸ್ತೂರಿಕುಂಕುಮಂಚೈವ ಕರ್ಪೂರಂಚಂದನಂತಥಾ |

ಗೋರೋಚನೇನಸಂಯುಕ್ತಂ ಪಂಚಸುಗಂಧಉಚ್ಯತೇ ||

ತ್ರಿಕ್ಷಾರಗಳು — ಯವಕ್ಷಾರ, ಸರ್ಜಕ್ಷಾರ, ಬಿಳಿಗಾರ

ಸರ್ಜಕ್ಷಾರಂಯವಕ್ಷಾರಂ ಟಂಕಣಕ್ಷಾರಮೇವಚ |

ಕ್ಷಾರತ್ರಯಂಸಮಾಖ್ಯಾತಂ ವೈದ್ಯಶಾಸ್ತ್ರವಿಶಾರದೈಃ ||

ಪಂಚಲವಣಗಳು — ಸೈಂಧವಲವಣ, ಬಿಡಾಲಲವಣ, ಗಾಜುಲವಣ, ಸೌವರ್ಚಲಲವಣ, ಸಮುದ್ರಲವಣ.

ಸೌವರ್ಚಲಂಬಿಡಾಸಂಜ್ಞಂ ಸೈಂಧವಂಕಾಚಮೇವಚ |

ಸಾಮುದ್ರೇಣಸಮಾಯುಕ್ತಂ ಜ್ವೇಯಂಲವಣಪಂಚಕಂ ||

ಅಷ್ಟಮೂತ್ರಗಳು — ಹಸು, ಮೇಕೆ, ಕತ್ತೆ, ಕುದುರೆ, ಒಂಟೆ, ಆನೆ, ಕುರಿ, ಎಮ್ಮೆ

ಮಾಹಿಷಾಜಾವಿಗೋಶ್ಲ್ಯಾಢಾಂ ಖರಾಣಾಮುಷ್ಟ್ರಹಸ್ತಿಢಾಂ |

ಮೂತ್ರಾಷ್ಟಕಮಿತಿಖ್ಯಾತಂ ಸರ್ವಶಾಸ್ತ್ರೇಷುಸಂಮತಂ ||

ದ್ರವ್ಯಶುದ್ಧಿ.

ಕಂಪಿಲ್ಲ — ಕಂಪಿಲ್ಲವನ್ನು ಹುಡಿಮಾಡಿ ಬಟ್ಟೆಯಲ್ಲಿ ಗಂಟುಕಟ್ಟಿ, ಅಳಲೇಕಾಯಿಯ ರಸದಲ್ಲಿಯಾಗಲೀ ಗಂಜಿಯಲ್ಲಿಯಾಗಲೀ ಡೋಲಾಯಂತ್ರದಲ್ಲಿ ಪಚನಮಾಡಿದರೆ ಶುದ್ಧವಾಗುವುದು

ಬೋಳ — ಒಂದುಪಲ ಕರಿಬೋಳ ಅಥವಾ ಕೆಂಪುಬೋಳವನ್ನು ಗಂಜಿಯಲ್ಲಿ ಅರೆದು ಒಣಗಿಸಿದರೆ ಶುದ್ಧವಾಗುವುದು

ಮಸ್ತಕಿ — ಮಸ್ತಕಿಯನ್ನು ನಿಂಬೇಹಣ್ಣಿನ ರಸದಲ್ಲಿ ಅಥವಾ ನರಮೂತ್ರದಲ್ಲಿ ಒಂದು ಯಾಮ ಅರೆದು ಬಿಸಿಲಿನಲ್ಲಿ ಒಣಗಿಸಿದರೆ ಶುದ್ಧ

ಕಫರಿ — ಕಫರಿಯನ್ನು ಒಂದುಪಲ ತೆಗೆದು ಹುಡಿಮಾಡಿ, ಬಟ್ಟೆಯಲ್ಲಿ ಕಟ್ಟಿ, ಡೋಲಾಯಂತ್ರದಲ್ಲಿಟ್ಟು, ನರಮೂತ್ರದಲ್ಲಿ ಏಳುಯಾಮ ಗಳೂ, ಗೋಮೂತ್ರದಲ್ಲಿ ಎರಡು ಯಾಮಗಳೂ ಬೇಯಿಸಿದರೂ, ಅಥವಾ ತುವ್ಪಿನಲ್ಲಿ ಕಲಸಿ ಬೇಯಿಸಿದರೂ ಶುದ್ಧ

ಸರ್ಜಕ್ಷಾರ — ಸರ್ಜಕ್ಷಾರವನ್ನು ಗಂಜಿ ಅಥವಾ ಗೋಮೂತ್ರದಲ್ಲಿ ಎರಡುಗಳಿಗೆಗಳಕಾಲ ಅರೆದರೆ ಶುದ್ಧ

ಯವಕ್ಷಾರ — ಯವಕ್ಷಾರವನ್ನು ಕಲಗಚ್ಚಿನಲ್ಲಿ ಒಂದು ಘಳಿಗೆ ಅರೆದು ಬಿಸಿಲಿನಲ್ಲಿ ಒಣಗಿಸಿದರೆ ಶುದ್ಧ

ಪಂಚಲವಣಗಳು — ಸೈಂಧವಲವಣವನ್ನು ಎರಡುಘಳಿಗೆ ಕಲಗಚ್ಚಿನಲ್ಲಿ ಇಡಿದು ಬಿಸಿಲಿನಲ್ಲಿ ಒಣಗಿಸಿದ ಲೂ ಅಥವಾ ಕುರಿಯ ಗಂಜಲದಲ್ಲಿ ಬೇಯಿಸಿದರೂ ಶುದ್ಧ. ಸೌವರ್ಚಲವಣವನ್ನು ನಿಂಬೇಹಣ್ಣಿನರಸದಲ್ಲಿಯೂ, ಬಿಡಾಲಲವಣವನ್ನು ಮಜ್ಜಿಗೆಯಲ್ಲೂ, ಕಾಚಲವಣವನ್ನು ಹುಣಸೇಸೊಪ್ಪಿನ ರಸದಲ್ಲಿಯೂ, ಅರೆದು ಒಣಗಿಸಿದರೆ ಶುದ್ಧ. ಸಮುದ್ರಲವಣವನ್ನು ಮೋಡಿನಲ್ಲಿ ಹುರಿದರೆ (ಮೂರು ಯಾಮ) ಶುದ್ಧ

ತ್ರಿಕಟುಕ — ಶುಂಠಿಯ ಮೇಲಿನ ಸಿಪ್ಪೆಯನ್ನು ಸುಲಿದು ಹೊಸ ಸುಣ್ಣವನ್ನು ತೊಡದು ಒಂದು ಯಾಮ ಬಿಸಿಲಿನಲ್ಲಿ ಒಣಗಿಸಿದರೆ ಶುದ್ಧ. ಹಿಪ್ಪಲಿಯನ್ನು ಚಿತ್ರಮೂಲದ ರಸದಲ್ಲಿ ಎರಡು ಘಳಿಗೆ ಅರೆದು ಬಿಸಿಲಿನಲ್ಲಿ

ಒಣಗಿಸಿದರೆ ಶುದ್ಧ ಮೆಣಸನ್ನು ಹುಳಿಮಜ್ಜಿಗೆಯಲ್ಲಿ ಮೂರು ಘಳಿಗೆ ಅರೆದು ಬಿಸಿಲಿನಲ್ಲಿ ಒಣಗಿಸಿದರೆ ಶುದ್ಧ

ಗಜಪಿಪ್ಪಲಿ — ಗಂಜಿ ಅಥವಾ ಆಡಿನ ಮೂತ್ರದಲ್ಲಿ ಒಂದು ಯಾಮ ಅರೆದು ಬಿಸಿಲಿನಲ್ಲಿ ಒಣಗಿಸಿದರೆ ಶುದ್ಧ

ಕರೀಮದ್ದು — ಕರೀಮದ್ದನ್ನು ಬಲರಾಕ್ಷಸೀ ಎಲೆಯಲ್ಲಿ ಇರಿಸಿ, ಗಂಟುಕಟ್ಟಿ, ಹಸುವಿನ ಹಾಲಿನಲ್ಲಿ ಡೋಲಾಯಂತ್ರದಲ್ಲಿ ಒಂದು ಯಾಮ ಬೇಯಿಸಿದರೆ ಶುದ್ಧ

ಇಂಗು — ಇಂಗನ್ನು ತಾವರೇ ಎಲೆಯಲ್ಲಿ ಒಂದು ಯಾಮಕಾಲ ಬಿಸಿಲಿನಲ್ಲಿ ಅರೆದರೆ ಶುದ್ಧ

ಜೀರಿಗೆ. — ಜೀರಿಗೆ, ಕರೀಜೀರಿಗೆಯನ್ನು ಗಂಜಿಯಲ್ಲಿ ನೆನೆಸಿ ಎರಡು ಯಾಮ ಬಿಸಿಲಿನಲ್ಲಿ ಒಣಗಿಸಿ, ಕೊಂಚ ಹುರಿದರೆ ಶುದ್ಧ

ಹರಳುಬೀಜ } ಇವುಗಳನ್ನು ಸಿಪ್ಪೆ ಸುಲಿದು ಎಳನೀರಿನಲ್ಲಿ
ನೆಲದಂತಿಬೀಜ } ಒಂದು ಯಾಮ ಬೇಯಿಸಿದರೆ ಶುದ್ಧ

ನಾಭೀಗೆಡ್ಡೆ. — ಗೋಮೂತ್ರದಲ್ಲಿ ಮೂರುದಿನಗಳು ನೆನೆಸಿ, ತೊಳೆದು ಕತ್ತರಿಸಿ ಒಣಗಿಸಿದರೆ ಶುದ್ಧ

ಉಮ್ಮತ್ತೀಬೀಜ — ನಿಂಬೇಹುಳಿಯಲ್ಲಿ ಒಂದುದಿನ ನೆನೆಸಿ, ಬಿಸಿಲಿನಲ್ಲಿ ಒಣಗಿಸಿ, ತುವ್ವದಲ್ಲಿ ಕೊಂಚ ಹುರಿದರೆ ಶುದ್ಧ

ಚಿತ್ರಮೂಲ — ಬೇರಿನತೊಗಟೆಯನ್ನು ಉಪ್ಪುಹಾಕಿದ ನಿಂಬೇಹುಳಿಯಲ್ಲಿ ನೆನೆಸಿ, ಒಣಗಿಸಿದರೆ ಶುದ್ಧ

ಲೋಳಿಸರ — ಇದರ ಬೇರನ್ನು ಕೆಮ್ಮಣ್ಣಿನ ಬಟ್ಟೆಯಲ್ಲಿ ಸುತ್ತಿ, ನುಟ್ಟು, ಬೆಂದಮೇಲೆ ಹಿಂಡಿದರಸವು ಸನ್ನಿಪಾತಾದಿ ಜ್ವರಗಳಲ್ಲಿಯೂ, ಪಟ್ಟಿಯನ್ನು ಕತ್ತರಿಸಿ ಮೇಲಿನ ತೊಕ್ಕನ್ನು ತೆಗೆದು, ತಿರುಳನ್ನು ತಣ್ಣೀರಿನಲ್ಲಿ ಜಿಗಟು ಹೋಗುವ ವರೆಗೂ ತೊಳೆದು ಬಟ್ಟೆಯಿಂದ ತೊಳೆದು ಬಿಳುವುರೋಗಗಳಲ್ಲಿಯೂ (ಮೇಹ ಮತ್ತು ಸೋಮರೋಗ) ಕೊಡುವರು

ಪ್ರತಿನಿಧಿ ದ್ರವ್ಯಗಳು.

ಔಷಧಗಳನ್ನು ಸಿದ್ಧಪಡಿಸುವುದಕ್ಕಾಗಿ ದ್ರವ್ಯ (ಮೂಲಿಕೆ ಮೊದಲಾದವು) ಶೇಖರ ಮಾಡುವಾಗ ಗ್ರಂಥದಲ್ಲಿ ಹೇಳಿದ ಕೆಲವು ಮೂಲಿಕೆಗಳು ಆ ಸಮಯದಲ್ಲಿ ದೊರೆಯದೇ ಹೋಗುವ ಸಂಭವವೂ ಉಂಟು ಅಂತಹ ಸಂದರ್ಭದಲ್ಲಿ ಅಂಧವುಗಳಿಗೆ ಬದಲಾಗಿ ಅದೇ ಗುಣವುಳ್ಳ ಇತರ ದ್ರವ್ಯಗಳನ್ನು ನೇರಿಸಿ ಔಷಧಿಯನ್ನು ತಯಾರಿಸಬಹುದೆಂದು ವೈದ್ಯಶಾಸ್ತ್ರದ ಸಮ್ಮತಿಯುಂಟು. ಹಾಗೆ ಬದಲಾಗಿ ನೇರಿಸುವ ದ್ರವ್ಯ ಅಥವಾ ಮೂಲಿಕೆಗಳಿಗೆ ಪ್ರತಿನಿಧಿ ದ್ರವ್ಯಗಳೆಂದು ಹೆಸರು ಅಂತಹ ಕೆಲ ದ್ರವ್ಯಗಳ ಪಟ್ಟಿಯನ್ನು ಇಲ್ಲಿ ಕೂಟ್ಟಿದೆ

ದ್ರವ್ಯ.	ಪ್ರತಿನಿಧಿ.
ದ್ರಾಕ್ಷಿ	ಖರ್ಜೂರ ಅಥವಾ ಅತಿಮಧುರ
ಹಿವ್ವಲಿ	ಮೆಣಸು
ಶುಂಠಿ	ಹಶೀ ಶುಂಠಿ
ಮೆಣಸು	ಹಿವ್ವಲಿ
ರಾಸ್ಮಿ	ಶುಂಠಿ
ಅತಿಮಧುರ	ಜಟಾಮಾಂಸಿ
ತುಂಗಮುಷ್ಟೆ	ಗ್ರಂಥಿಕ ತಗರ
ಲವಂಗ	ಧಾತಕೇ ಕುಸುಮ
ಜೀರಿಗ	ಕರೀಜೀರಿಗೆ
ಗಂಟುಫರಂಗಿ	ನೆಲಗುಳ್ಳದ ಬೇರು
ಯಾಲಕ್ಕಿ	ತಾಳೀಸಪತ್ರೆ
ಪುಷ್ಕರಮೂಲ	ಚಂದನ ಅಥವಾ ತಾವರೇ ದಂಟು

ಪ್ರವೃತ್ತಿ	ಪ್ರತಿನಿಧಿ.
<p>ಕುಂಕುಮ ಕೇಸರಿ ಮಹಿಷಾಕ್ಷಿಗುಗ್ಗುಳ ಇತರ ಲವಣಗಳು ಕರಿಬೇವು ಬಿಳೀಕೂಮ್ಮ ಹಮ್ಮರದ ಚಕ್ಕ ಗೇರುಬೀಜ ಬಿಲ್ವಪತ್ರಬೇರು ಬೋಳಗಡಲೆ ತುರುಚಿ ಅಗಲಶುಂಠಿ ನೆಲಗುಳ್ಳ ಮುಳ್ಳುಮುತ್ತುಗ ಮೋಡಿ ಮುಂಡಗಳ್ಳ ಲಾಮಂಚ ಗಂತಿಬೇರು ಅಳಲೇಕಾಯಿ ಸಕ್ಕರೆ ಮತ್ತು ಜೇನುತುಪ್ಪ ಹಸುವಿನ ತುಪ್ಪ ಹಸುವಿನ ಹಾಲು ಎನ್ನೆ ಹಾಲು ಹಾಲು</p>	<p>ಸದ್ಯಕ್ಕೇಸಲ ಒಂವಿನ ಬಂಕೆ ಸೈಂಧವಲಸಾಣ ಬಿಳೇ ಕೊಮ್ಮ ಅಟ್ಟಚಿಟ್ಟಿನ ಸೊಮ್ಮ ಹೊಂಗೇಚಕ್ಕ, ನವಲಾಡೀಚಕ್ಕ ಚಿತ್ರಮೂಲ ಬೇಲಗ ಚೂರು ಕಳ್ಳಂಗದಲೆ ಕಿರಿದುರುಚಿ ತುರುಣಿ ಹೆಗ್ಗುಳ್ಳ ಮುತ್ತುಗ ಮೂಡುಸ ಚವ್ಯ, ನಾರಂಬೇಳೆ, ಸರೋಂಬೇಳೆ ಪ್ರಿಗಂಧ ತಿಗಡಿ, ಚಿತ್ರಮೂಲ ತಾರೇಕಾಯಿ ಬಲ್ಲ ಮೇಕೆತುಪ್ಪ ಮೇಕೆಯ ಹಾಲು ಕುರಿಹಾಲು ಹೆಸರು ಕಟ್ಟು, ಕಿರುಗಡಲೆಕಟ್ಟು</p>

ದ್ರವ್ಯ.	ಪ್ರತಿನಿಧಿ.
ಕಡಲೆ	ಹಾಲು
ಹೆಸರು	
ವೃದ್ಧಿ	ನೆಲಗುಂಬಳ
ಮಹಾವೃದ್ಧಿ	ನೆಲತಾಳೇಗಡ್ಡೆ
ಕಾಕೋಳಿ	ಸೊಗದೇಬೇರು
ಕ್ಷೀರಕಾಕೋಳಿ	ಅಪ್ಪಾಳಿ
ಮೇಧ	ಕೆಂದಾವರೆ ಗೆಣಸು
ಮಹಾಮೇಧ	ಸಗ್ಗಿಲು
ಜೀವಕ	ಪಾಲೇಬೇರು
ಮುಷಭಕ	ಕಳ್ಳಂಗಡಲೆ

ಮೂಲಿಕೆಗಳಲ್ಲಿ, ಎಲೆ, ಹೂ, ಇತ್ಯಾದಿ ಅವಯವಗಳನ್ನು ನಿರ್ದೇಶಿಸಿ ಹೇಳದಿದ್ದಲ್ಲಿ ಬೇರನ್ನೇ ಉಪಯೋಗಿಸಬೇಕು. ಬೇರು ದೊರೆಯದಲ್ಲಿ ಬೇರಿಗೆ ಸಮನಾದ ಭಾಗ ಗುಣವುಳ್ಳ ಭಾಗವನ್ನೇ ಹಾಕಬೇಕು.

ಹಾಲು, ತುಪ್ಪಗಳಲ್ಲಿ ನಿರ್ದೇಶಿಸಿ ಹೇಳದಿದ್ದರೆ ಹಸುವಿನ ಹಾಲು, ತುಪ್ಪಗಳೆಂದೂ-ಎಣ್ಣೆಯನ್ನು ನಿರ್ದೇಶಿಸದಿದ್ದಲ್ಲಿ ಎಳ್ಳೆಣ್ಣೆ ಎಂದೂ-ಮೂತ್ರವನ್ನು ನಿರ್ದೇಶಿಸದಿದ್ದಲ್ಲಿ ಗೋಮೂತ್ರವೆಂದೂ-ಕ್ಷಾರಗಳು ನಿರ್ದೇಶಿಸದ ಕಡೆಯಲ್ಲಿ ಯಸಕ್ಷಾರವೆಂದೂ-ಲವಣವೆಂದು ನಿರ್ದೇಶಿಸದಿದ್ದಲ್ಲಿ ಸೈಂಧವ ಲವಣವೆಂದೂ-ಲವಣಗಳು ಎಂದು ನಿರ್ದೇಶಿಸಿದಲ್ಲಿ ಪಂಚಲವಣಗಳೆಂದೂ ತಿಳಿಯಬೇಕು

ಪ್ರತಿನಿಧಿ ದ್ರವ್ಯಗಳು.

ಖರ್ಜೂರಂವಾ ಮಧೂಕಂವಾ ದ್ರಾಕ್ಷಾ ಭಾವೇತುವಿನ್ಯಸೇತ್
 ಪಿಷ್ಟಲ್ಪಾಂ ಮರಿಚಂ ಶುಂಠ್ಯಾಂ ಚಾರ್ದ್ರಕಂಕಣ ಮೂಷಣಾ ||
 ರಾಸ್ನಾಯಾಂ ನಾಗರಂ ಯಷ್ಟ್ಯಾಂ ಒಟಾಮುಸ್ತಾಕುಟಂ ನಟಂ
 ವರಾಳೇಧಾತಕೀಪುಷ್ಪಂ ಜೀರಕೇಕೃಷ್ಣಜೀರಕಂ ||
 ಭಾಜ್ಜ್ಞಾಂ ವಿದಗ್ಧಿಕಾಮೂಲಂ ಏಲಾತಾಳೇಸಪತ್ರಕಂ |
 ಸೇವೈಹಿಮಂ ಮೃಣಾಳಂವಾಕುಂಕುಮೇಪದ್ಮಕೇಸರಂ ||
 ಅಷ್ಟವರ್ಗೇಷು ಜೀವಂತಿ ಮಧೂಕಂವಾಬಲಾತ್ರಯಂ |
 ಗುಗ್ಗುಲಾನಿಂಬನಿರ್ಯಾಸಂಸೈಂಧವಂಲವಣಾಂತರೇ ||
 ಕಾಳಶಾಖೇತಿ ವರ್ಷಾಭೂತದಭಾವೇಸುನಾಡಿಕಾ |
 ಕರಂಜಯುಗ್ಮಂಕಟ್ಟಂಗೇ ಚಿತ್ರಮೂಲಂತುರುಷ್ಕರೇ ||
 ಕಪಿಠ್ಠ ಬಿಲ್ವಮೂಲೇಚ ಬಲಾಯಾಂತುಮಹಾಬಲಾ |
 ದುರಾಲಭಾಧನ್ವಯಾಸಾಪಾರಾಯಾಂ ಧನ್ವಯಾಸಕಂ ||
 ವಿದಗ್ಧಿಕಾಯಾಂ ಬೃಹತೀಕಿಂಶುಕಂ ಬ್ರಹ್ಮಬೂರುಹಿ |
 ಗ್ರಂಥಿಕೇಮರಿಚಂಚವ್ಯಂ ಗಂಡೀರೇಬರ್ವರಿದ್ವಯಂ ||
 ಲಾಮಜ್ಜಕೇಮಲಯಜಂ ಉಷೀರೇಗೋಪಕನ್ಯಕಾ |
 ದಂತ್ಯಾತ್ರಿವೃತ್ ಚಿತ್ರಕೋವಾಹರಿತಕ್ಯಾಂ ವಿಭೀತಕಿಃ ||
 ಶರ್ಕರಾಯಾಂಗುಡಂ ಕ್ಷಾದ್ರೇಸಜೀರ್ಣಂತಿಲಜಂಘೃತೇ |
 ಅಜಂಗವೈಪಯಸ್ಯಾಜ್ಯೇಮಾಹಿಷೇಚಾವಿಕಂಪಯಃ ||
 ಕ್ಷೀರೇಮುದ್ಗೋದ್ಭವಂ ಯೂಷಂ ಮಸೂರೋಮುದ್ಗಜೀವುನಃ |
 ಮಸೂರಯೂಷೀ ಕ್ಷೀರಂವಾ ವ್ರಿಹಯಃ ಶಾಲಿಜಾತಿಷು ||
 ತೈಲೇಷ್ಟೈರಂಡಜಂತೈರೂ ರಕ್ತೇರಂಡೋದ್ಭವಂತಥಾ |
 ಮಯೂರಕುಕ್ಕುಟಂವನ್ಯೇ ಕುಕ್ಕುಟಾಶ್ವಾಪಿಬರ್ಹಿಣಿ ||
 ಮಾಂಸೇಷುಮತ್ಸ್ಯಾಂ ಮತ್ಸ್ಯೇಷುಶಂಬೂಕಾಸ್ತೇಷುಶುಕ್ತಯಃ |
 ಸುವರ್ಣೇರಜತಂ ಲೋಹಂ ತದನ್ಯರಜತೇಪಿಚ ||
 ಅನ್ಯೋನ್ಯಮೇವ ಮನ್ಯದ್ವದ್ವಯಂ ಯುಕ್ತ್ಯಾಪ್ರಕಲ್ಪಯೇತ್ |
 ಅನಿರ್ದಿಷ್ಟಘೃತೇಕ್ಷೀರೇ ವಿಶೇಷಾದ್ಗವಮಿಶ್ರಿತೇ ||

ತೈಲೇಷುತಿಲತ್ಯಲಂಚಗೋಮೂತ್ರಂ ಮೂತ್ರವರ್ಗಕೇ |
 ಕ್ಷಾರೇಷುಯಾವಶೂಕಂ ಸ್ಯಾತ್ಲವಣೇಷುಚಸ್ಯಂಧವಂ ||
 ಲವಣಾನಾಂಪ್ರಯೋಗೇಷು ಸ್ಯಂಧವಾದೀಪ್ರಕಲ್ಪಯೇತ್ |
 ವೃದ್ಧಿಃ ವಿವೃದ್ಧಿಃ ಕಾಕೋಳಿಃ ಕ್ಷೀರಕಾಕೋಳಿಕಂತಥಾ ||
 ಮೇಧಾಚಾಪಿ ಮಹಾಮೇಧಾ ಜೀವಕಂವೃಷಭಕಂತಥಾ |
 ಅಭಾವೇಷ್ವಪ್ಪವರ್ಗೇಷು ಪ್ರತಿದ್ರವ್ಯಾಣಿದಾಪಯೇತ್ ||
 ವಿದಾರೀಸ್ವರ್ಣಪುಷ್ಪೀಚ ಶಾರಿಬಾಚಶತಾವರೀ |
 ರಕ್ತೋತ್ಪಲಂಶ್ಚ ದಂಷ್ಟ್ರಾಚ ಕೋಲಪರ್ಣೀಬಲಾತಥಾ ||

ಅನುಪಾನಗಳು.

[ಎಂದರೆ ಯಾವ ರೋಗದಲ್ಲಿಯಾದರೂ ಅದಕ್ಕೆ ಉಕ್ತವಾಗಿರುವ
(ಅನುಪಾನ) ಔಷಧ ಸಂಬಂಧದಿಂದ, ಇತರ ಔಷಧಗಳು ದೇಹದಲ್ಲಿ
ಜಿನ್ನಾಗಿ ವ್ಯಾಪಿಸುವವು]

ವ್ಯಾಧಿ	ಅನುಪಾನ
ಜ್ವರಕ್ಕೆ	ಚಿರಾಯಿತ, ಕೂನ್ನಾರೆಗೆಡ್ಡೆ
ಸಂಗ್ರಹಿಣಿ	ಸರ್ಪಾಷ್ಟಕ
ಅತೀಸಾರ	ಮಜ್ಜಿಗೆ
ಕ್ರಿಮಿರೋಗ	ಕೊಡಸಿಗೆ
ಮೂಲವ್ಯಾಧಿ	ವಾಯುವಳಂಗ
ಪಾಂಡು	ಗೇರು
ಕ್ಷಯಕ್ಕೆ	ಮಂಡೂರ
ಶ್ವಾಸಕ್ಕೆ	ಶಿಲಾಜಿತು
ಪ್ರಮೇಹಕ್ಕೆ	ಭಾಬ್ಲೆ
ಬಾಯಾರಿಕೆ	ನೆಲ್ಲಿಕಾಯಿ
ಶೂಲೆಗೆ	ಚಿನ್ನವನ್ನು ಕಾಸಿ ಅದ್ದಿದ ನೀರು
ಆಮವಾತಕ್ಕೆ	ಇಂಗು, ಹೊಂಗೆಗಳು
ಫ್ಲೀಹಕ್ಕೆ	ಗೋಮೂತ್ರ, ಹರಳೆಣ್ಣೆ
ವಿಷಕ್ಕೆ	ಹಿಪ್ಪಲಿ
ಕಾಸಕ್ಕೆ	ಬಾಗೆ
ವಾತವ್ಯಾಧಿಗಳಲ್ಲಿ	ನೆಲಗುಳ್ಳ
ರಕ್ತಸಿತ್ತದಲ್ಲಿ	ಗುಗ್ಗುಳ ಮತ್ತು ಬೆಳ್ಳುಳ್ಳಿ
ಅಪಸ್ಮಾರ	ಆಡುಸೋಗೆ
	ಬಜೆ

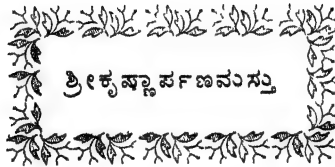
ವ್ಯಾಧಿ	ಅನುಪಾನ
<p>ಕೈಮರ್ದಿಗೆ ಮೇಹ ಮತ್ತು ಉದರದಲ್ಲಿ ರಕ್ತವಾತದಲ್ಲಿ ಅರ್ಧತವಾಯು ಮೇದೋರೋಗ ಪ್ರದರ ಅರುಚಿಯಲ್ಲಿ ವ್ರಣದಲ್ಲಿ ಶೋಕದಲ್ಲಿ ಅಮ್ಲಪಿತ್ತ ಮೂತ್ರಕೃಚ್ರ ನೇತ್ರರೋಗ ಉನ್ಮಾದ ಕುಷ್ಠ ನಿದ್ರಾನಾಶ ತೊನ್ನ ಅಜೀರ್ಣ ಭಯ ವಾಂತಿ ಕುತ್ತಿಗೆಯಿಂದ ಮೇಲಿನ ರೋಗ ಪಾರ್ಶ್ವಶೂಲೆ ಮೂಛೆ ಕೃಶತ್ವ ಅಶ್ಮರೀ ಗುಲ್ಮ</p>	<p>ಟಂಕಣಕ್ಷಾರ ರೇಚನ ಅಮೃತವಲ್ಲಿ ಉದ್ದಿನ ವಡೆ ಜೇನುತುಪ್ಪದೊಡನೆ ಸೇರಿದ ನೀರು ಲೋಧ್ರ ಚಕ್ಕೆ ಮಾದಳದ ಹಣ್ಣು ತ್ರಿಫಲ, ಗುಗ್ಗುಳ ಮದ್ಯ ದ್ರಾಕ್ಷೆ ಅಷಾಢೀಬೇರು, ಬೂದುಗುಂಬಳರಸ ತ್ರಿಫಲೆ ಹಳೇ ತುಪ್ಪ ಕಗ್ಗಲೀ ಜೇನು ಎಮ್ಮೇ ಹಾಲು ಬಾಗುಂಜಿ ನಿದ್ರೆ ಆನಂದ ಭತ್ತದ ಅರಳು, ಜೇನುತುಪ್ಪ ನಸ್ಯ ಪುಷ್ಕರಮೂಲ ಶೀತೋಪಚಾರ ಮಾಂಸರಸ ಬಿಳಿ ಹಿಂಡೇಸೊಪ್ಪು ನುಗ್ಗೇಚಕ್ಕೆ</p>

ಅನುಪಾನಂ.

ಕೈರಾತಾಂಬುದ ಪರ್ವಟಂ ಜ್ವರಗದೇತಕ್ರಂ ಗ್ರಹಣ್ಯಾಮಧಾ
 ತೀಸಾರೇ ಕುಟಜಃಕ್ರಿಮುಕ್ರಿಮಿರಿಪುಃದುರ್ನಾಮಕೇರುಷ್ಕರಂ |
 ವಾಂಡೌ ಕಿಟ್ಟಮಧಕ್ಷಯೇ ಗಿರಿಜತುಃಶ್ಶಾಸೇತುಭಾದೌಷಧಂ
 ಮೇಹೇತ್ವಾನುಲಕಂ ಕ್ಷಯೇ ತೃಷಿಜಲಂಸಂತಪ್ತಯೇಮಾನ್ವಿತಂ ||
 ಶೂಲೇಹಿಂ ಗುಕರಂಜಮಾಮಪವನೇತ್ಯಲಂರುಬೋಃ ಮೂತ್ರಯುಕ್
 ಶ್ರೇಷ್ಠಾಪ್ಲಿಹ್ನಿ ಕಣಾವಿಷೇಶುಕತರುಃ ಕಾಸೇತುಕಂಟಾರಿಕಾ |
 ವಾತವ್ಯಾಧಿಷುಗುಗ್ಗುಲಶ್ಚಲಶುನಃ ಸ್ಯಾದ್ರಕ್ತಪಿತ್ತೇವೃಷೋ
 ಏವಸ್ಮಾರೇತುವಚಾಸವಾಗಧಗರೇಹೇಮೋದರೇ ರೇಚನಂ ||
 ವಾತಾಸ್ರೇತುಗುಡೂಚಿಕಾದ್ರಿಫತಗದೇಮಾಷೇಂಡರೇಮೇದಸಿ
 ಕ್ಷಾದ್ರಾಂಬುಪ್ರದರೇ ಕಿರೀಟಮರುಚೌಲುಂಗೋವ್ರಣೇಗ್ರೇಪುರಃ |
 ಶೋಕೇಮದ್ಯಮಧಾಮ್ಲಪಿತ್ತರುಜಿತುದ್ರಾಕ್ಷಾಧಕೃಛ್ರೇವರಿ
 ಕೂಶ್ಮಾಂಡಾಂಬು ದೃಗಾಮಯೇತುತ್ರಿಫಲೋನ್ಮಾದೇ ಪುರಾಣಂಘೃತಂ ||
 ಕುಷ್ಠೇಖಾದಿರಸಾರವಾರ್ಯಧಪಯೋ ನಿದ್ರಾಕ್ಷಯೇ ಮಾಹಿಷಂ
 ಶ್ವಿತ್ರೇ ಬಾಕುಚಿಫಲ್ಯ ಜೀರ್ಣರುಜಿತು ಸ್ವಾಪೋ ಭಯೇ ತೋಷಣಂ |
 ಭರ್ಧಾಲಾಜಮಧೂರ್ವಜತ್ರು ವಿಕೃತೌನಸ್ಯಂ ಸುತೀಕ್ಷ್ಣವಧಂ
 ಶೂಲೇಪಾರ್ಶ್ವಭವೇತು ಪುಷ್ಕರ ಜಟಾಮೂರ್ಘಾಸು ಶೀತೋವಿಧಿಂ ||
 ಕಾರ್ಶ್ವಮಾಂಸರಸೋಶ್ಮರೀಷು ಗಿರಿಭೃತ್ ಗುಲ್ಮೀಷು ಶಿಗ್ರುತ್ವಚೌ ||

ಅನೀದ್ಯಃಪರಿರಕ್ಷಿತಾ ಬತಗವಾಂ ಗೋವರ್ಧನೋತ್ಪಾಟಿತಃ
 ಲೋಕಾನಾಂಸುಖಮಾತತಾನ ನಿತರಾಂ ಕಂಸಂಪ್ರಹಂತಾಚಯಃ |
 ತಸ್ಯಾಶ್ಚರ್ಯ ಗುಣವ್ರಜಸ್ಯ ಮಹತಃ ಕೃಷ್ಣಸ್ಯ ರಾಧಾಪತೇಃ
 ವರ್ತಂತಾಂ ಫಲದಾಯಕಾಃ ಮಯಿಸದಾ ಪೂರ್ಣಾಃಕಟಾಕ್ಷಾಹಿತೇ ||
 ಶ್ರೀಮಲ್ಲೋಲಂಬರಾಜ ಪ್ರಥಿತಕವಿಕೃತಂ ವೈದ್ಯಜೀವನೈಭಿಷ್ಯಂ
 ವೈದ್ಯಾಮೋದಂ ಪ್ರಬಂಧಂದುರನಗಮತಮಂ ಮಂದಬುಧ್ಯಾಯುತಾನಾಂ |

ದೃಷ್ಟ್ವಾ ಗೂಡಾರ್ಗವೃಂದ ಪ್ರವಿಲಸನಕ್ರತೇ ಪುಟ್ಟಸಾಮೈಯ್ಯಸೂರಿಃ
 ಕಾರ್ಣಾಟಕ್ಯಾ ಚ ಕಾಂಚಿತ್ ವೈರಚಯದತುಲಾಂ ದೀಪಿಕಾಂಭಾಸಮಾನಾಂ ||
 ತಾಮೋತಾಂ ಪ್ರಧಿತಾಂಪದಾರ್ಥನಿಕರ ಪ್ರಾದೀಪಿಕಾಂ ದೀಪಿಕಾಂ
 ನಿರ್ದೋಷಾ ಮನುಸೃತ್ಯ ಪದ್ಧತಿಮಿಹ ವ್ಯಾಪ್ತಾಮಿದಾನೀಂತನಾಂ |
 ಟಿಪ್ಪಣ್ಯಾಕ್ಯತಯಾನ್ವತಃಸಹಬಹಿಃ ಪ್ರಾಚೀಕಟಿತ್ವವತಃ
 ಸಮುದ್ರಾಸ್ತೃತದಾತ್ಮಜಃ ಕವಿವರಃ ವೆಂಕಟರಾಮಾಭಿದ' ||

NOT A SERIOUS PAGE.

He must not walk his rounds for fear his patients
think him poor,

And dearly do they love to see a carriage at their
door,

And if his horse is fat, "He must have little work
to do"

And if he's lean the reason is, "He starves the
poor old screw"

Should he call upon his patients every day when
they are ill,

His motive plainly is, "To raise a great big doc-
tor's bill"

If he visits them less frequently—thus less'ning
their expense—

The chances are he'll be accused of wilful negli-
gence

He must work all day and half the night, and
never say he's tired,

For the public look upon him simply as a servant
hired

And should he take a holiday, he'll find, when he
comes back,

Some patients have resented it by giving him "the
sack"

Concerning money he must seem indifferent to be,
And folks will think he practises from pure phil-
lanthropy,
When we hear him about boasting of the gui-
neas that he earns,
We wonder if they all appear in his income-tax
returns
About his own afflictions he must never say a
word,
The notion of a doctor being ill is so absurd !
And when, perhaps from overwork, he's laid upon
the shelf
His sympathising patients say " Physician, heal
thyself."

[Srinivasan's Medical Diary.]

“Try to have a fair knowledge of Sanskrit before you begin to study Ayurveda. Learning Sanskrit,—at least so much as to prepare one for the study in question,—is not so difficult as it is usually supposed, especially if the attempt is made to learn the language, more than to learn the intricacies of Sanskrit Grammar. I know some friends of mine, in the Medical circle, who have taken great pains to learn French or German, in order to be able to read certain works on Medicine and Pathology, in original. Now, if knowledge of French or German is useful and important in the study of Western Medical literature, the knowledge of Sanskrit is essential and indispensable in the study of Eastern Medical lore. Again the Bengali and English translations of Ayurvedic works that have been published now and again, are mostly the work of mercenary and—lay even irresponsible—men, who know and care to know little of the technique of the Medical Science. These translations, very unlike the excellent English renderings of the German or French works, betray ignorance and lead to mis-interpretation. * *

* * * * * And for those honest students of Eastern Medical literature who have the mind but not at present the means of Sanskrit knowledge to learn the subject fully, I have only to add—*Beware of these apparitions* !!

“The theory of Vayu, Pitta and Kapha was also a great discovery which, unfortunately, has been much misunderstood by Western scholars

judging by the wrong mercenary translations rendering these terms as "Wind, Bile and Phlegm" The proper explanation of this theory will take up a treatise by itself but let me observe here, by passing, that the word "Vayu" does not imply wind in Ayurvedic literature but comprehends all the phenomena which come under the functions of Central and Sympathetic Nervous Systems, that the word "Pittha" does not essentially mean bile but signifies the function of the thermo-genesis or heat-production, and Metabolism,—comprehending in its scope the process of digestion, coloration of blood and formation of the various secretions and excretions which are either the means or ends of tissue combustion, and that the word "Kapha" does not mean phlegm but is used primarily to imply the function of thermo-taxis or heat-regulation and secondarily the formation of the various preservative fluids, *e g*, Mucus, Synovia, etc

"It must be remembered that the theory of Vayu, Pittha and Kapha is not the same as the old exploded humoural theory of the Greek and Roman physicians of old, who, though they borrowed the idea from Ayurveda failed to grasp the true meaning of the theory I am convinced that the truth and the value of the Ayurvedic theory can be verified It affords sensible explanations of certain otherwise inexplicable facts in the causation and amelioration of diseases and their symptoms It can guide you in understanding the laws of general therapeutics which it would be

much to the advantage of any medical man to learn I dare say that studying the subject with an open mind, he will be converted to believe in the theory As we find in daily practice, even the half-educated Ayurvedic physician who remembers the laws of etiology and therapeutics and dietary hinging upon this theory fares pretty well by the bed-side of the patient ” **Mahamahopadhyaya Ganapathi Sen, Vidyavidhi, Saraswati, M.A., L M S.**

“ The three words, Vayu, Pittha and Sleshma (Kapha) were unfortunately translated in their literal sense by some early European writers as wind, bile and phlegm and the theory judged through the light of such translations is found to be inexplicable and sometimes absurd The subject is full of difficulties and requires much investigation and knowledge of the other contemporary Shastras of Yoga and Sankhya in order to clearly understand the minute details of the theories contained in Ayurvedic literature It is but reasonable that it ought to be so No one can understand the theoretical portions of Organic Chemistry without an elementary knowledge of Biology, Physiology and Physics ” **Dr. Lakshminipathi, B A., M.B & C.M.**

“ The bridge of medicine that spans the gulf between health certainly and disease is so gigantic that man has yet to travel a long distance before he sees on how many pillars it stands It certainly does not stand on a single pillar of a

theory, nor even on two or three. Then let us travel slowly and count them. Why should any one of us say that everything will be finished by our school and nothing remains for other sects. why we do not want to accept as true anything but what exactly fits our own self-constructed theories which in the language of Lord Bacon should be called "Idols of the mind," and are the greatest obstacles to the progress of the human race. The time may come when all the present systems of medicine, and many more yet to be born in untold nations and generations will be mixed up, powdered, sifted and presented to the public in such a fine form, that they would not know it to have been made up of such heterogeneous elements. Is it our business to cure disease or to hug a theory? Surely the former. By adopting a mixed practice we certainly slacken hold on the pet theory but our percentage of cures will be more.

"Why then, the basis of our future science will be the "Search after truth" from all the various systems, our cardinal principle will be "Alleviation of the sufferings of disease," and our creed, tenet, the article of our faith will be "Quick cure." These together will be the goal of our ambition, the land of our destination." (Dr. Jadu Nath Ganguli, B.A., M.B.)

ಈ ಗ್ರಂಥವು ದೊರೆಯುವ ಸ್ಥಳ:—

1. ಎಫ್. ಸುಬ್ರಹ್ಮಣ್ಯಂ ಅಂಡ್ ಕಂಪೆನಿ,
ಪುಸ್ತಕವ್ಯಾಪಾರಿಗಳು, 47, ಚಾಮರಾಜ ಮೊಹಲ್ಲಾ,
ಮೈಸೂರು.—(Sole Agents)
2. ಥಿಯಸಾಫಿಕಲ್ ಸೊಸೈಟಿ ಬುಕ್ ಡಿಪೋ,
ಕೋಟೆ, ಬೆಂಗಳೂರು ಸಿಟಿ.
3. ಎಚ್. ಎನ್. ರಾವ್ ಬ್ರದರ್ಸ್,
ಚಿಕ್ಕಪೇಟೆ, ಬೆಂಗಳೂರು ಸಿಟಿ.

ಶುದ್ಧಾಶುದ್ಧ ಪತ್ರಿಕೆ.

ಪುಟ	ಪದ್ಯ	ಅಶುದ್ಧ	ಶುದ್ಧ
೨	೨೩	ಸಮಾಸೇನ	ಸಮಾಸೇನ
೬	೧೨	ತ್ತದಾಂ	ತ್ತರಾಂ
೯	೨೦	ಸುಂಟಿ	ಶುಂರಿ
೧೨	೧೬	ಯವುಃ	ಯವು
೨೧	೪	ವಾತಃ	ವಾತಾಃ
೨೧	೭	ಲೇಪಂ	ಲೇಪನಂ
೨೩	೧೭	ಮುಸಾ	ಮುಸ್ತಾ
೨೪	೧೬	ಜ್ವರದಲಿ	ಜ್ವರದಲ್ಲಿ
೩೨	೯	ಅಜೀರ್ಣರು	ಅಜೀರ್ಣರುಳ್
,,	೧೦	ತ್ಸುನ್ಮಾಂದ್ಯಾ	ಕ್ಸುನ್ಮಾಂದ್ಯಾ
೩೪	೨೨	ಸ್ತಪಃಸ್ವೀ	ಸ್ತಪಸ್ವೀ
೩೬	೧೭	ವೃ	ವೃಷ
೩೮	೧೫	ಮತಾಶ್ಚ	ಮತ್ತಾಶ್ಚ
,,	,,	ರಂಗ	ರಂಗನಾಃ
೪೧	೨	ರತ್ನಬರಿ	ಸ್ಫುರತ್ನಬರಿ
೪೭	೧೦	ಶೃಣು	ಶೃಣು
೫೬	೪	ದಲಿ	ದಲ್ಲಿ
,,	,,	ದೇವದಾರಾದಿ	ದೇವದಾರಾದಿ
೫೯	೧೭	ಮಲೀ	ಮಲ್ಲಿ
೯೯	೧೬	ಗವಾಕ್ಯಾ	ಗವಾಕ್ಯಾಃ
೧೦೦	೨೩	ಅಲ್ಲಬ್ಧಾಂ	ಅಲ್ಲಾಬ್ಧಾಂ
೧೦೫	೨	ನನೀತ	ನವನೀತ
೧೨೩	೪	ದ್ರ	ದ್ರವೈ
೧೨೪	೧೮	ಚತುರ್ಥಂ	ಚತುರ್ಥಂ

ಪುಟ.	ಪಂಕ್ತಿ	ಅಶುದ್ಧ	ಶುದ್ಧ
೧೩೩	೨೫	ನಿಕಂ	ಧನಿಕಂ
೧೪೫	೨೪	ಭದ್ರಮುಸ್ತೆ	ಭದ್ರಮುಸ್ತಾ
೧೪೭	೭	ಸ್ಸಸಾ	ಸಹಸಾ
೧೪೯	೧೯	ಪದಾರ್ಥಗಳನು	ಪದಾರ್ಥಗಳನ್ನು
೧೬೦	೧೧	ತೂಕಂ	ತೂಕುಷಂ
೧೬೦	೨೩	ಸುಂಟಿ	ಶುಂರಿ
೧೬೨	೨೫	ಲಾಲ್ತಿಗುಡು	ಲಾಲ್ತಿಗಡೆ
೧೬೩	೧೧	ಯೇಭಿಃ	ಎಭಿಃ
೧೬೫	೧೬	ಹಸೀಸುಂರಿ	ಹಸೀಶುಂರಿ
೧೬೬	೮	ಬೆರಣೆಯಂವಟ್ಟಿ	ಬೆರಣೆಯಂವೊಟ್ಟಿ
೧೬೫	೨	ನಿಶೋಷಿತಂ	ನಿಶೋಷಿತಂ
೧೭೫	೯	ವಸ್ತು	ವಸ್ತು
೧೭೫	೯	ರಸಸ್ವರಸ	ರಸಸ್ವರಸ
೧೭೬	೧೭	ವಟೀ	ವಟೀ
೧೭೭	೬	ಯಳದರೆ	ಯೆಳೆದರೆ
೧೭೯	೧೨	ಪ್ರಸ್ತಾದಿತಃ	ಪ್ರಸ್ತಾದಿತಃ
೧೮೦	೧೧	ಭೇದೈಸ್ತತ್	ಭೇದೈಸ್ತತ್
೧೮೩	೨೭	ಸರ್ವತ್ರೇವೇಷ	ಸರ್ವತ್ರೈವೈಷಾ
೧೮೫	೯	ಚಾವಲಕಂ	ಚಾಮಲಕಂ
೧೮೧	೫	ವೃದ್ಧಿಗೆ	ವೃದ್ಧಿ
೧೯೨	೭	ತಾಳೇಸ	ತಾಳೇಸ
೧೯೨	೧೫	ಬ್ರಹ್ಮಭೂರುಹೀ	ಬ್ರಹ್ಮಭೂರುಹೀ
೧೯೨	೨೩	ತೈರೋ	ತೈಲಂ
೧೯೨	೨೮	ದ್ಗವ	ದ್ಗವ್ಯ
೧೯೩	೯	ಶ್ವದಂಷ್ಟ್ರಾ	ಶ್ವದಂಷ್ಟ್ರಾ

